

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

TÜRK DİN MÛSİKİSİ BİLİM DALI

MEHMED ŞEMSEDDİN ULUSOY'UN “*DİYÂR-I ŞEMSÎ*”
ADLI YAZMA ESERİNDEKİ MÛSİKÎŞİNÂSLAR

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Selime KARA

BURSA – 2019

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

TÜRK DİN MÛSİKİSİ BİLİM DALI

MEHMED ŞEMSEDDİN ULUSOY'UN “*DIYÂR-I ŞEMSÎ*”
ADLI YAZMA ESERİNDEKİ MÛSİKÎŞİNÂSLAR

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Selime KARA

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi. M. Zinnur KANIK

BURSA - 2019

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk Din Musikisi Bilim Dalı'nda, 701522004 numaralı Selime KARA'nın hazırladığı "Mehmed Şemseddin Ulusoy'un "Diyâr-ı Şemsî" Adlı Yazma Eserindeki Mûsikîşinâslar" konulu Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 03/06/ 2019 günü 14.00 – 16.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı/başarısız) olduğuna (oybirliği/oy ~~çokluğu~~) ile karar verilmiştir.

Üye

Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Zinnur KANIK
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç Dr. Ubeydullah SEZİKLİ
İstanbul Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Âdem APAK
Bursa Uludağ Üniversitesi

Tarih

03/06/2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 12/06/2019

Tez Başlığı / Konusu: MEHMED ŞEMSEDDİN ULUSOY'UN "DİYÂR-I ŞEMŞİ" ADLI YAZMA ESERİNDEKİ MÜSİKİŞİNÂSLAR

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 93 sayfalık kısmına ilişkin, 12/06/2019 tarihinde şahsım tarafından Turnitinadlı intihal tespit programından (Turnitin)' aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 13'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

12/06/2019

Adı Soyadı: SELİME KARA

Öğrenci No: 701522004

Anabilim Dalı: İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

Programı: YÜKSEK LİSANS

Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Zinnur KANIK

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Mehmed Şemseddîn Ulusoy’un “Diyâr-ı Şemsî” Adlı Yazma Eserindeki Mûsikîşinâslar” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

12/06/2019

imza

Adı Soyadı : Selime KARA
Öğrenci No :701522004
Anabilim Dal ı: İslam Tarihi ve Sanatları
Programı : Yüksek Lisans
Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı Soyadı : Selime KARA
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı
Bilim Dalı : Türk Din Musikisi Bilim Dalı
Öğrenci No : 701522004
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xi+151
Mezuniyet Tarihi :/...../2019
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Zinnur KANIK

1867-1936 yılları arasında yaşamış mutasavvıf, şair, araştırmacı, tarihçi olan Mehmed Şemseddîn Ulusoy Bursa Mısrî Dergâhı'nın son postnişinidir. Atmış iki eser kaleme alan bu münevver şahsiyetin eserlerinden biri *Diyâr-ı Şemsî*'dir. Dokuz yüz seksen üç sayfa olan bu hacimli kitapta Bursa ile ilgili konular ele alınmıştır. Mûsikîşinâslar başlığı da konulardan biridir ve otuz beş sayfada yetmiş beş mûsikîşinâs hakkında bilgi verilmiştir. Osmanlıca kaleme alınan eser günümüz harflerine aktarılarak incelenmiştir. 1933 tarihinde yazılan fakat seksen altı yıl sonra gün yüzüne çıkma imkanı bulan bu çalışmanın Bursa'nın mûsikî tarihine katkı sağlaması ümit edilmektedir.

Anahtar Kelimeler:

Mehmed Şemseddîn Ulusoy, Şemseddîn Mısrî, Diyâr-ı Şemsî, mûsikî, mûsikîşinâs.

ABSTRACT

Name and Surname : Selime KARA
University : Uludag University
Instution : History of Islam and Islamic Arts
Field : Turish Religious Music Department
Branch : Department of Philosophy of Religion
Degree Awarded : Master
Page Number : x1+151
Degree Date :/...../2019
Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Zinnur KANIK
Student No : 701522004

Mehmed Şemseddîn Ulusoy, who was a sufi, poet, researcher and historian who lived between 1867-1936, is the last postniche of Bursa Mısrî Confraternity. One of the works of this scholar who wrote sixty works is *Diyâr-ı Şemsî*. Nine hundred and eighty-three pages of this voluminous work has been addressed issues related to Bursa. The title of music is one of the topics and information was given on seventy-five musicians in thirty-five pages. The work written in Ottoman language was transferred to today's letters and examined. This study was written in 1933 but found the chance to come out eighty-six years later, It is hoped that will contribute to the musical history of Bursa.

Key Words:

Mehmed Şemseddîn Ulusoy, Şemseddîn Mısrî, Diyâr-ı Şemsî, music, musician.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iv
YEMİN METNİ	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMED ŞEMSEDDİN ULUSOY'UN HAYATI, ESERLERİ, YAŞADIĞI DÖNEM VE MÛSİKÎ İLE MÛNASEBETİ

1- Hayatı	8
2- Eserleri	10
3- Yaşadığı Dönem.....	18
4- Mehmed Şemseddin Mısrî ve Mûsikî	23

İKİNCİ BÖLÜM

DİYÂR-I ŞEMSÎ'DE KONU EDİNİLEN ESERLER

1- DİYÂR-I ŞEMSÎ.....	32
2- BURSA VEFYÂTNÂMELERİ.....	34
2.1. Vefyâtnâme	34
2.2. Bursa Vefyâtnâmeleri	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÛSİKÎŞİNÂSLAR

1- AHMED NEŞÂTÎ.....	44
----------------------	----

2-	İBRAHİM EFENDİ BULGUR.....	45
3-	BABA ZÂKİR	46
4-	BEKÂRÎ MEHMED EFENDİ.....	47
5-	(1) BAŞ MÜEZZİN AK OĞLAN.....	47
6-	(2) BAŞ MÜEZZİN KARA OĞLAN	48
7-	(3) BAŞ MÜEZZİN HALÎM ZÂDE.....	50
8-	(4) BAŞ MÜEZZİN CÂBİZÂDE	50
9-	(5) BAŞ MÜEZZİN SÛFİZÂDE	51
10-	(6) BAŞ MÜEZZİN MAKSEMLİ	51
11-	(7) BAŞ MÜEZZİN EDHEM DEDE	51
12-	(8) BAŞ MÜEZZİN A‘MÂ HÂFİZ MEHMED EFENDİ.....	51
13-	(9) BAŞ MÜEZZİN SÛFİZÂDE	52
14-	(10) ÇATALSAKAL MUSTAFA EFENDİ.....	53
15-	(11) CUM‘A BEYZÂDE MEHMED EFENDİ	54
16-	(12) CUM‘A BEYZÂDE HASÎB EFENDİ.....	54
17-	(13) ÇÂVUŞZÂDE MEHMED AĞA	55
18-	(1) HÂCI HASAN EFENDİ Trabzonî.....	55
19-	(2) HÂFİZ KADRÎ EFENDİ	56
20-	(3) HÂFİZ DEDE.....	56
21-	(4) HÛNKÂR İMÂMI HÂCI EMÎN EFENDİ	58
22-	(5) HÛSEYİN EFENDİ	58
23-	(6) HÛSEYİN EFENDİ	59
24-	(7) HÂFİZ GÂLİB EFENDİ.....	59
25-	(8) HÂFİZ ‘ÂRİF EFENDİ.....	59
26-	(9) HÂFİZ ZÛHDÎ EFENDİ.....	60
27-	(10) HÂFİZ TEVFİK EFENDİ.....	60
28-	(11) HÂFİZ MUHTÂR DEDE	61
29-	(1) HÂTEM MEHMED EFENDİ.....	61
30-	(2) HULÛSÎ DEDE	62
31-	(1)DERVÎŞ ALİ ESVED	62
32-	(2) DERVÎŞ SADÂYÎ.....	64
33-	ZÂİK EFENDİ	65
34-	(1) RIFKI EFENDİ.....	66
35-	(2) RÂMİZ EFENDİ	67
36-	(3) RIF‘AT EFENDİ	69
37-	(4) ZÂFERÂNLİK ŞEYHİ EBU BEKİR EFENDİ	69
38-	(1) SULTÂN İMÂMI.....	71
39-	(2) SİYAHÎ AHMED EFENDİ.....	72
40-	(3) SA‘ÎD EFENDİ	73
41-	(4) SA‘ÎD EFENDİ	74
42-	(5) SEYYİD HÂCI HALÎL BİN HÛSEYİN.....	74
43-	(6) SEYYİD MUSTAFA EFENDİ	75

44-	(1) ŞEYH HAYDAR EFENDİ.....	75
45-	(2) ŞEYH TEVFİK EFENDİ.....	80
46-	(3) ŞEYH ALİ EFENDİ.....	81
47-	(4) ŞEH ALİ.....	82
48-	(5) ŞEYH ALİ EFENDİ BİN HÂCI SÂLİH.....	82
49-	(1) SÂLİH ÇELEBİ.....	82
50-	(2) SARICAZÂDE.....	83
51-	(3) SÛFİZÂDE AHMED EFENDİ.....	84
52-	(4) SÂLİH EFENDİ.....	85
53-	(5) SÂLİH MOLLA.....	85
54-	(1) TABLİZÂDE AKLÎ EFENDİ.....	86
55-	(1) OSMAN EFENDİ.....	87
56-	(2) ‘ABÎD EFENDİ.....	88
57-	(3) ‘ABDÎ EFENDİ DERVÎŞ.....	89
58-	(4) ‘ÂRİF DEDE.....	90
59-	(5) ‘İZZET DEDE.....	91
60-	(1) KATIRCIZÂDE.....	91
61-	(2) KOCA GÖZZÂDE.....	92
62-	(3) KAYYUM SÜLEYMAN EFENDİ.....	92
63-	(4) KARACA MOLLA MUSTAFA.....	93
64-	(1) MUSTAFA ÇELEBİ.....	93
65-	(2) MEHMED ÇELEBİ.....	93
66-	(3) MUSTAFA ÇELEBİ.....	94
67-	(4) MAHMUD EFENDİ.....	95
68-	(1) NEYZEN HASÎB EFENDİ.....	95
69-	(2) NAZÎF EFENDİ.....	96
70-	(3) NÛRÎ EFENDİ.....	98
71-	VAHYÎ EFENDİ.....	99
72-	(1) HAVYARZÂDE.....	99
73-	(2) HÂŞİMZÂDE SEYYİD MEHMED ÇELEBİ.....	100
74-	(1) YA‘KÛB DEDE.....	101
75-	(2) YÛSUF EFENDİ.....	102
SONUÇ.....		103
KAYNAKLAR.....		105
EKLER.....		109
EK:1.....		109
EK:2.....		113

ÖNSÖZ

26 Şaban 1283 (3 Ocak 1867) ile 21 Receb 1355 (8 Ekim 1936) tarihleri arasında yaşamış, Bursa kültürü ve tarihi hakkında pek çok eser kaleme alan ve Bursa Mısri Dergâhı'nın son postnişini olan Mehmed Şemseddin Ulusoy "canlı Bursa tarihi"dir. Vâkıf olduğu geniş bilgileri geleceğe aktarma konusunda oldukça cömert davranmış ve toplamda atmış iki eser kaleme almıştır. Bu eserlerden *Yâdigâr-ı Şemsî*, *Dildâr-ı Şemsî*, *Gamküsâr-ı Şemsî*, *Mevlid* günümüz harflerine aktarılıp okuyucuların istifadesine sunulmuştur. Bunlarla birlikte Şemseddin Mısri'nin Dîvân'ı olan *Eş'âr-ı Şemsî* Mustafa Efe tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır. Şemseddin Efendi'nin mutasavvıf, araştırmacı, tarihçi olmakla birlikte şair olduğunu yapılan doktora teziyle öğrenmiş oluyoruz. Yetmiş beş kişiyi mûsikîşinâs olarak tanıtan Şemseddin Efendi'nin de bir mûsikîşinâs olduğu bu çalışmadan hareketle söylenebilir.

Çalışmamızda Şemseddin Ulusoy'un mûsikî ile münâsebeti ve *Âyine-i Diyâr-ı Şemsî* adlı eserindeki Mûsikîşinâslar bölümü incelenmiştir. Bursalı yetmiş beş mûsikîşinâsı tanıtan Ulusoy'un sık sık Bursa Vefyâtnâmeleri'ni kaynak olarak kullanması, detaylı bilgiler edinebilmek için bizi vefyâtnâmelere sevk etmiştir. Yapılan çalışma sonunda Bursa Vefyâtnâmeleri'ndeki hemen hemen bütün mûsikîşinâslar okunup günümüz harflerine aktarıldı. Bu bilgileri, Şemseddin Efendi'nin takip ettiği sırayı ve düzeni bozmadan, dipnotlarda vermeye çalıştık. Bu durum, metni dipnot açısından zengin bir hale getirmiş oldu. Üstte Şemseddin Efendi'nin metni okunabilirken dipnotlarda Bursa Vefyâtnâmeleri'ndeki mûsikîşinâslar takip edilebilmektedir.

Maalesef ki bu eşhâsa ait bir besteye, yazılı veyahut işitsel bir kayda ulaşamamıştır. Metinlerde de çoğunluğu için mûsikî açısından detaylı bilgilere ulaşamamıştır. Güzel seslere sahip zevâtın cami – tekke mûsikîsi formlarını icrada mâhir oldukları, mûsikîye dair ma'lumat sahibi olduklarını öğrenmekteyiz. Dipnotlarda ise mûsikîşinâsların hayatlarına dair (kimisi hakkında detaylı) bilgilere yer verilmiştir.

Çalışma, Gazimihal ve İbrahim Benlioğlu'nun Bursalı Mûsikîşinâslar hakkında yapmış oldukları çalışmaların devamı niteliğindedir. Bursa'nın mûsikî tarihinin ve mûsikîşinâslarının daha pek çok çalışmaya konu olmasını temenni ederim.

Türk Din Mûsikîsi ile tanışmamı sağlayan ve tez sürecinde yardımını, desteğini, ilgisini, bilgisini esirgemeyen, danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Zinnur KANIK'a, *Âyine-i Diyâr-ı Şemsî* isimli eserden ve mûsikîşinâslar bölümünden haberdar edip Şemseddîn Efendi ile ilgili bir konu çalışma şansını sunan ve tezin başından sonuna kadar alakadar olan hocam, babam Prof. Dr. Mustafa KARA'ya ve kıymetli refikim Yusuf Bilal KARA'ya teşekkürlerimi ve hürmetlerimi arz ederim.

Selime KARA

İzmir 2019

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı Geçen Eser
bkz. : Bakınız
c. : Cilt
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi
ed. : Editör
haz. : Hazırlayan
s. : Sayfa
ss. : Sayfa Sayısı
S. : Sayı
Yay. : Yayınları

GİRİŞ

İslam kültürünün hayat verdiği tüm dillerde aynı şekilde telaffuz edilen tek Yunanca kelime olan¹, meleklerin dili, perice² manalarına gelen, terim olarak:“kulağa hoş gelen sesler dizisi”³ veya “ölçülü ve ahenkli sesleri ritimli yahut ritimsiz olarak bir sanat anlayışı içerisinde bir araya getirme sanatı”⁴ olan mûsikî, bütün medeniyetlerin temel unsurlarından biridir. Her medeniyetin kendi içerisinde mayalanan, ait olduğu kültürün ve de milletin karakterini taşıyan mûsikî, o milletin ruhundan, sanat anlayışından doğduğu söylenebilir.⁵

Medeniyetlerin adedi konusunda kesin bir şey söylenemese de çağımızda dünya sahnesinde varolan medeniyetlerden biri olan İslam Medeniyeti⁶ muhitinde mûsikî, canlılığını her zaman korumuştur. Doğduğunda kulağına okunan ezan ile macerası başlayan Müslüman bir insan, günde beş defa işittiği ezanla, duyduğu Kur'an-ı Kerim tilavetleriyle, dinlediği şarkılarla her an mûsikînin muhatabıdır. Toplumda da hastaların mûsikîyle tedavi edildiği darüüşifaların varlığı, vakfiyelerde mûsikîyle ilgili maddelerin bulunması hatta kimi vakfiyelerin sadece mûsikîyle alakalı olması⁷ bu ilm-i şerifin hayat ile ne kadar iç içe olduğunu göstermektedir.

Antikçağ'lardaki adı Prusa olan Bursa şehri tarih boyunca Roma, Selçuklu, Bizans gibi farklı devletlerin yönetiminde bulunmuş ve 1326 tarihinde Orhan Gazi

¹ Mahmut R. Gazimihal, *Musiki Sözlüğü*, İstanbul Milli Eğitim Basımevi 1961, s.160.

² Cinuçen Tanrıkorur, *Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler*, Ötüken Yay., İstanbul 1998, s.13,14.

³ Gülçin Yahya Kaçar, *Klasik Türk Müsiki Güftelerinde Osmanlıca Kelime ve Terkîbler*, Maya Akademi Yayınevi, Ankara 2012, s.319.

⁴ İsmail Hakkı Özkan, *Türk Müsiki Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velveleleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013, s.35.

⁵ Süleyman Uludağ, *İslam Açısından Müzik ve Sema*, Kabalcı Yay., İstanbul 2014, s.15.

⁶ Ziya Kazıcı, *İslâm Medeniyeti Ve Müesseseleri Tarihi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s.23.

⁷ Bkz: Mustafa Kara, *Mirâciyye ve Bursalı Safiye Hanım Vakfiyesi*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Bursa Bölge Müdürlüğü Yayınları, Bursa 2014.

tarafından fethedilip Osmanlı Beyliği'nin merkezi yapılmıştır.⁸ Fetihden önceki Bursa'nın mûsikî hayatıyla ilgili elimizde bilgi olmasa da Orhan Gazi zamanında nöbet⁹ vurulmaya başlanmıştır. Böylece fetihden sonra Bursa, bolca ezan ve nöbet sesleri dinlemiştir.¹⁰ Fatih Sultan Mehmed zamanına kadar medreseler, askeriye, halk arasında yapılan faaliyetler ve tekkeler mûsikînin yaşam alanı olmuş, II.Mehmed'den sonra Enderun'da mûsikî eğitimi verilmeye başlamış ve mûsikî sarayda da kendine yer bulmuştur.¹¹

Bu çalışmada, Bursa'daki Mısırî Dergâhı'nın son postnişini olan Mehmed Şemseddîn Ulusoy'un kaleme aldığı ve tam adı *Âyine-i Diyâr-ı Şemsî* isimli eserdeki Mûsikîşinaslar kısmı incelenmiştir. Şemseddîn Efendi'nin eserlerinin isimlerini sıraladığı manzûmede bu kitabın ismi *Diyâr-ı Şemsî* olarak zikredildiği için çalışmamızın başlığında yalnızca *Diyâr-ı Şemsî* ismi kullanılmış fakat metin içerisinde *Âyine* kısmı da yer almıştır. Eser, Ahmet Erdönmez koleksiyonundan, Prof. Dr. Mustafa Kara'nın kütüphanesine intikal ettikten ve mûsikîşinaslar adında müstakil bir başlığın tespitinden sonra bu konu üzerine çalışılmaya karar verilmiştir. Öncelikle, Osmanlıca yazılan metin günümüz harflerine çevrilmiş, daha sonra bahsi geçen kişilerle alakalı bilgilere ulaşmak için Bursa vefeyâtnâmelerine baş vurulmuş, ulaşılan metinler de günümüz harflerine aktarılmıştır.

Bursa'nın mûsikî tarihine katkı sağlamayı amaçlayan çalışmada çoğunluğu 18, 19 ve 20. yüzyılda yaşamış yetmiş beş kişi anlatılmaktadır. Çalışmamıza Gazimihal'in *Bursa'da Musiki* isimli kitabı ve İbrahim Benlioğlu'nun *Bursa'da Yetişen Mûsikîşinaslar* adındaki yüksek lisans tezi rehberlik etmiştir. Öncelikle, Şemseddîn Efendi'nin kaleme aldığı *Âyine-i Diyâr-ı Şemsî*'nin Mûsikîşinâslar kısmı Gazimihal'in, Benlioğlu'nun ve Bursa vefeyâtnâmeleri ile kıyaslandığında, vefeyâtnâme türünde bir

⁸ Halil İnalçık, "Bursa", *DİA*, c. 6, İstanbul 1998, s. 446.

⁹ Nöbet: Arapça "nevbe" kelimesinden dilimize geçmiştir. Günün belli zamanlarında ve belirli yerlerde verilen askerî konser anlamına gelmektedir. Bu törende davul dümbelek gibi vurmali sazlar kullanıldığı gibi bando, mızıkta da çalınmıştır. Eski Türk devletlerinden gelen bu merasim Karahanlılardan Selçuklulara ve de Osmanlılara miras kalmıştır. Sikke bastırmak, hutbe okutmak gibi nöbet vurmak da devletin bağımsızlık alametlerinden sayılırdı. Yılmaz Öztuna, *Büyük Türk Müsiki Ansiklopedisi II*, Kültür Bakanlığı/1163 Kültür Eserleri Dizisi/149, Ankara 1990, s.111.

¹⁰ Mahmut R. Gazimihâl, *Bursa'da Musiki*, Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi Yayınları: 1, Bursa, s.17,18.

¹¹ Kevser Tuğyan Yıldız, *Bestekâr Osmanlı Padişahları ve Dönemlerinin Müsiki Anlayışı* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2007, s.24.

eser olmamasına rağmen, kişi sayısındaki zenginlik dikkat çekmektedir. Haklarında bilgi verilen zevâtın tekke ile irtibatı gözden kaçmayan mühim bir noktadır. Bu bağlamda sıkı bir tekke – mûsikî ilişkisi olduğu söylenebilir. Bu eşhâsın neyzen, neyzen başı, ser-zâkir¹², kudümzen başı, bestekâr, mevlidhân, mesnevihân, ser-âyinhan olmak gibi meziyetleri vardır. Mi'râciye¹³, mersiye¹⁴, mevlid¹⁵, ilahi¹⁶, durak¹⁷, şuşul¹⁸,

¹² Bazı yerlerde ser-zâkirân, reis-i zâkirân, ser-zâkirin olarak geçmektedir.

¹³ Mi'râc, yukarı çekme, yukarı çıkacak yer demektir. Hazreti Muhammed'in mucizelerinden olup göklere çıkma anlamı taşımaktadır. Hz. Muhammed'in mi'rac'a yükselmesi anlatılır. Halk edebiyatı ve Dîvan edebiyatı şairleri tarafından şiirleri yazılmıştır. Yunus Emre, Pir Sultan Abdal, Eşrefoğlu Rûmî, Kutb'in-nâyi Osman Dede, Hafız Ömer, Abdûlbâki Arif Efendi gibi hâk dostlarının şiirleri bulunmaktadır. Günümüze ancak güftesi Hazret-i Nasuhî'nin, bestesi Kutb'in-nâyi Osman Dede'nin Mi'râciyesi gelebilmiştir. Türk mûsikîsinin en sanatlı formlarından biridir. Câmî ve tekkelerde icra edilmektedir. Mi'râciye'nin kendine özgü bir uslûbu ve okunuş şekli vardır. Altı bahirden meydana gelmiştir. Bahir bölümleri solo, bahirlerin arasında okunan tevşihler ise cumhur olarak okunmaktadır.

Birinci bahir Segâh , ikinci bahir Müstear, üçüncü bahir Dügâh, dördüncü bahir Nevâ, beşinci bahir Sabâ, altıncı bahir Hüseyinî makamındadır. Gülçin Yahya Kaçar, *Türk Mûsikîsi Rehberi*, Maya Akademi Yayın Dağıtım Eğitim Danışmanlık, BRC Matbaası, 2. Baskı, Ankara 2012, s. 319.

¹⁴ Hz. Hüseyin ve Ehl-i Beyt mensuplarının 10 Muharrem 61 tarihinde şehit edilmesinin yıl dönümlerinde düzenlenen matem törenlerinde bu olaydan duyulan üzüntüyü dile getiren besteli veya irticâlen okunan şiirlerdir. İslâm dünyasının çeşitli bölgelerinde matem, tâziye, şebih gibi isimlerle de anılmaktadır. Bu törenler muharrem ayının ilk on gününde, özellikle onuncu gün ve gecesinde yoğunlaşmış ve muharrem giderek bütünüyle bir matem ayına dönüşmüştür. Mersiyeler, tekkelerde mersiye has tavır ve eda ile bestelenmiş şekliyle veya irticâlen okunurdu. Nuri Özcan, "Mersiye", *DİA*, c. 29, Ankara 2004, s. 219, 220.

¹⁵ Peygamberimiz'in doğumundan (geniş bir şekilde Mîrâc'ından, sonlarına doğru bazan da ölümünden) bahseden edebî eser, Türkçe'de yazılmış ve bugün okunan en tanınmış *Mevlid*, *Vesiletü'n Necât* adını taşır ve Süleyman Çelebi'nin eseridir. Türk edebiyatının büyük şâheserlerinden olan bu eser, mesnevî tarzında yazılmış, çok samimi, uzun bir şiirdir. Bursa'da XV. Asrın ilk yıllarında te'lif edilmiştir. İslâm âleminde, bilhassa Türkiye'de, herhangi bir sebeple (doğum, ölüm, evlenme, sünnet, adak, şahsî veya millî sevinç, eskiden ölenlerin ruhlarını tâziz vs.) Mevlid okutmak sevab sayılır. Mevlid, saz refakati olmaksızın(a cepella) müteaddid mevlid-hânlar tarafından okunur. Vaktiyle bestekârlarca usullü olarak bestelenmiş olan *Mevlid*'in (Belig, *Güldeste*, 525-9) bütün bu besteleri tahminen XIX. asrın ortalarında veya sonlarında unutulmuştur. Ancak bugün usulsüz ve taksim eder gibi okunan *Mevlid*'de, eski besteli *Mevlid*'in pek çok izi kalmıştır. Rast makamı, hâkim mevki'dedir. K. Batanay, 600 beyit hâlinde *Mevlid*'i bestelemeye çalışmıştır. Aslı "mewlidiyye" iken, "mevlid" şekli yayılmıştır; hattâ halk, "mevlûd" der. Öztuna, a.g.e., s.55.

¹⁶ Tasavvufî temaları işleyen ve Türk din mûsikîsinin makam ve usulleriyle bestelenerek dinî toplantılarda okunan şiirlere ilâhi adı verilir. Hemen her makamda ilâhi bestelenebilse de fazla tiz seslerden oluşmayan ağır makamların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Küçük usullerin yanında büyük usuller de tercih edilmiştir. İlâhiler, genellikle okundukları yere göre cami ve tekke ilâhileri olarak ikiye ayrılmaktadır. Cumhur ilâhisi, kıyam ilâhileri, kuud ilâhileri, devran ilâhileri, muharrem ilâhileri, ramazan ilâhileri olmak üzere pek çok farklı ilâhi çeşidi vardır. Mustafa Uzun, "İlâhi", *DİA*, c. 22, İstanbul 2000, s. 65, 66.

¹⁷ Tekkelerde zikir fasıllarında zakirler tarafından terennüm olunmuş olan ilâhî parçalarıdır; güfteleri bermu'tad mütesavvifelerin Türkçe ilâhî şiirlerinden seçilmiştir; mazmunları Allahın büyüklük, kudret ilah vasıflarını ve feillerini mütesavvifane bildirir; Duraklar her makamdan ezgilenmiş ve yalnız durakevferi usulile ölçülmüşlerdir; Durakların na'tlerden farkı güfteleri mevzu'larının zâti bariye mahsus olmalarıdır; üslub ve hareketçe na'tlerden başka bir farkları yoktur; Durakların şekilleri

şarkı¹⁹, Muhammediye²⁰, temcid²¹, tevhid²², tevşih²³, Kur'an kırâati²⁴ ve na't²⁵ gibi formlar tekkelerin duvarlarında zikri geçen kişiler vasıtasıyla yankılanmıştır.

na'tlerde olduğu gibidir. Dr. Subhi Ezgi, *Nazarî, Amelî Türk Musikisi*, c. III, İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı, Bankalar Basımevi, İstanbul, s.60.

¹⁸ Şuul arapça güfteli ilâhilere verilmiş olan isimdir, şuullerin çoğu biz Türkler tarafından bestelenmiştir., Suphi, a.g.e., s.85.

¹⁹ 4,5,6,8 mısralı kıt'aların bestelenmesinden meydana gelmiş bir formadır. Terennümsüzdür. Ekseriyetle 10 zamanlı'ya kadar küçük usullerle ve nadiren de bazı büyük usullerle ölçülmüşlerdir. Beste, Ağır ve Yürük Semâi'lerden üslûp ve gidiş bakımından çok farklıdır. Şarkıların üslûbu büyük formdaki eserlere göre daha hafiftir (Bâzılarının başında veyâ arada bir "Op" terennümü yer alabilir). Şarkılar pek çok şekilde kullanılmışlarsa da yapı bakımından en çok aşağıdaki şekil tutulmuştur. Esâsen, sözler de genellikle şarkı formundan alınmıştır.

Birinci mısra A (Zemin), ikinci mısra B (Nakarat), üçüncü mısra C (Miyân), dördüncü mısra B (Nakarat)

Bazı şarkılarda her mısra ayrı ayrı iki defa bestelenmiş veyâ her mısram sonundaki bir kısmı tekrar edilmiş, kezâ gerekli ve elverişli yerlere çok küçük bir terennüm ilâve edilmiş de olabilir. Şarkının en başında veyâ sonunda bir ara nağme bulunabilir.

Türk Mûsikîsi'nde şarkı formu Hacı Ârif Bey (1832-1885) ve Şevki Bey (1860-1891) ile gelişmiştir. Özkan, a.g.e., s.87,88.

²⁰ Yaratılışın, peygamberlerin ve Hz. Peygamber'in hayatının, mucizelerinin, diğer dinî konuların işlendiği ve Mevlid'den sonra en çok şöhret kazanan manzûm bir eser olan Muhammediye, Malkaralı Yazıcıoğlu Mehmed tarafından 1449'da yazılmıştır. Müellif, Rasûl-i Ekrem'in diliyle aktardığı, "Yenile mevlidim çıksın cihana/ Eğërçi söylenir devren-fe-dehrâ" beytiyle, na't diye nitelendirdiği eserinin aynı zamanda mevlid özelliği taşıdığına işaret etmektedir. Bu eser sadece Türkiye'de değil Kırım, Kazan ve Başkurd Türkleri arasında da bilinmektedir. XVII. ve XVIII. asırlarda Anadolu'nun birçok yerinde tekdüze bir tarzda okunduğu dile gelmiştir. Bazı fasıllarının uzun beyitler olduğu için daha ağırca ve hüseyinî makamında okunduğu, farklı makamlara geçkiler yapılırsa da daha çok hüznünlü makamların işlendiği kaydedilmektedir. Halk arasında Muhammediye'nin en etkili kısmının "Vefât-ı Muhammediye" bahsi olduğu ifade edilmiştir. Tamamen Rasûlullah'ın verdiği ilham ve âdetâ tedris ile yazılmış olan eserin XV. yy.'da bestelenmiş olması muhtemeldir. XVII. yüzyıldan itibaren bazı sanatkârların "muhammediyehân" diye isimlendirilmeleri eserin mevlid gibi irticalen ve beste ile okunduğunu göstermektedir. Tamamıyla şer'î bir mâhiyet arz eden bu eser halk arasında da aydın zümre arasında da büyük bir takdirle karşılanmıştır. Muhammediye'nin halk üzerinde en etkili kısmı "Vefât-ı Muhammed" bahsidir. Muhammediyehân olarak şöhret bulan isimlerin başında XVII. yüzyılda yaşayan Akbaba imamı Mehmed Zaîfi ve İstanbullu Hâfız Şuhûdî Mehmet Efendi gelir. Fatih Koca- Ahmet Hakkı Turabi, *Türk Din Mûsikîsi El Kitabı*, Genel Editör ve Proje Yürütücüsü Prof.Dr. Eyüp Baş, Editör Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turabi, Grafiker Yayınları, Ankara 2017, s.99,100.

²¹ Sözlükte "tâzim ve senâ etmek" anlamındaki temcîd minarelerde ezandan ayrı olarak Allah'a yapılan dua, tazarru ve münâcâtlar hakkında kullanılır. Üç aylarda recebin ilk gecesiyle başlayıp ramazanın teravih kılınan ilk gecesine kadar yatsı namazının ardından, ramazanda ise sahurdan sonra müezzinler tarafından halkın iştirakiyle minarede okunurdu. Temcîd sahur vaktinde okunduğundan halk arasında "sahur" mânasına da gelir. Cami ve tekkelerde temcîde çıkmak ve temcîd okuyacak topluluğu yönetmek müezzinlerin ve zâkirlerin önemli görevlerindendi. Ubeydullah Sezikli, "Temcîd", *DİA*, c. 40, İstanbul 2011, s.410.

²² Türk-İslâm edebiyatında Allah'ın varlığını, birliğini, kudretini, esmâ ve sıfatı ile bunların kâinattaki tezahürlerini ele alan manzum-mensur edebî bir türdür. Tekkelerde icra edilen zikirler esnasında okunan dinî mûsikî parçalarına tevhid ilahileri denmektedir. Mustafa Uzun, "Tevhid", *DİA*, c.41, İstanbul 2012, s. 24, 25.

²³ Mevlid ve mi'raciyei şerife kıraetleri esnasında onların haneleri aralarını tezyin eden ve cumhur tarafından okunan eserlerdir; güfteleri ya türkce ve yahut arapca nazmedilmiştir; bu manzumelerde

Çalışmada ilk olarak Mehmed Şemseddîn Ulusoy'un hayatı, eserleri, yaşadığı dönem ve mûsikîye yaptığı hizmetler ele alınmıştır. İkinci bölümde Şemseddîn Efendi'nin eserinden sonra teze kaynaklık eden Bursa Vefeyâtnâmeleri tanıtılmış ve üçüncü bölümde *Âyine-i Diyâr-ı Şemsî* isimli eserdeki Mûsikîşinaslar bölümünün latinize edilmiş hali verilmiştir ve ilgili kişiyle alakalı ulaşılan diğer bilgiler dip not şeklinde sunulmuştur. Bazı yerlerde bilgiler mükerrer olsa da yazarın ve dönemin dil, üslûp anlayışını yansıtması bakımından önemli ipuçları vermektedir. Örneğin Sultan İmâmı Mustafa Efendi'nin vefât târihini "...bin yüz otuz üç târihinde harâmende-i gülzâr-ı bekâ ve sa'âdethâneleri civârında olan Zâviye-i Selâmi hatîrasında mütevâri cevîf ğibra olmuştur." şeklinde okuyabildiğimiz gibi "... 1133'te öldü. Selâmi Efendi Zâviyesinin kabristanında yatmaktadır." şeklinde de okumak mümkündür. Veyahut "... tâ'ir-i rûhî zemzeme-perdâz olarak gülzâr-ı bekâyâ pervâz idüp Deveciler Makberesi'nde medfûn, Sükûnî Şeyh Mehmed Efendi kabrine makrûndur." Bilgisi sonraki asırlarda "... 12 Rebiülevvel 1107'de öldü ve Deveciler'de Sükûnî Efendi'nin kabri yanında gömüldü" şeklinde dile getirilmiştir.

Çalışmanın son kısmını teşkil eden Ekler kısmında ise metnin orijinal hali ve *Âyine-i Diyâr-ı Şemsî*'den birkaç sayfa sunulmaktadır. Vefeyâtnâmelerin orijinal metinlerine ise yer verilmemiştir.

Metinlerde müellif tarih kısımlarının bazıları boş, bazıları köşeli parantez ile boş bırakılmıştır. Bu durum aynı şekilde muhafaza edilmiştir. Orijinal metindeki sayfa

Efendimiz hazretlerinin veladetlerine dâir medihler söylenmiştir; ve iptidâ ve ya nihayetlerinde ba'zan Cenâbı Hakka mumacâtda vardır. Tevşihler, ekseriya Sofyan, Düyek, Yürük semaî, Muhammes, Devrikebir, Çenber, Hafif, Evsat, Fahte usullerile ölçülmüştür; Tevşihlerin nutukları iki, dört, beş, altı mısra'dan ibaret bir kıta olur; ekserisi büyük mütesavviflerin şiirlerinden seçilmiş ve muhtelif makamla bestelenmiştir., Suphi, a.g.e., s.76.

²⁴ Lafızların tecvîdini bozmadan, manayı unutturmadan, manasını belâğatının inceliklerini duyurarak ahenkli bir makamla okumadır. Güzel sesli, musiki bilen bir kişi tarafından her makamda usulsüz olarak okunur. Kur'ân-ı Kerîm'in güzel okunmasını Hz. Peygamber tavsiye etmiştir. Kırâatte amaç mûsikî yapmak değil, Kur'ân-ı Kerîm'i layıkıyla okumaktır. Fatih Koca- Ahmet Hakkı Turabi, a.g.e., s. 73, 74.

²⁵ Na'ti şerif, Peygamberimiz efendimiz hazretlerinin güzel vasıflarını Türkçe, arabca, parsça şiirlerle bildiren ve muhtelif makamlarda bestelenen dinî eserlerdir; bunlar pek dindarâne hisleri hamil ve nağmelerle Hazreti Resulün âlî vasıflarını tebliğ etmektedir. Na'tler cami'lerde namazdan evvel bir naithan, tekkelerde zikir fasıllarında bir zakir tarafından yalnız olarak terennüm olunurdu. Na'tlerin ezgileri müterennimdir; onlar durak evferi ve Türkîzarb usullerile ölçülmüşler; Hareketler orta, ağırca, ağırdır; bir kişi tarafından okunması, türkîzarb, durak evferile ölçülmüş olmaları, hareketlerinin ağırca, ağır olmalarıyla diğer ilâhilerden temeyyüz eder; güfteleri ekseriya meşhur mütesavvife ve şâirlerimizin şiirlerinden seçilir; güfteler nadiren mensur olur., Suphi, a.g.e., s.54.

numaraları köşeli parantez içerisinde yazılmıştır. Şemseddîn Efendi isimleri alfabetik biçimde tasnif etmiş ve her harfi kendi içerisinde sıraya koymuştur. Ulusoy'un yaptığı bu tasnif parantez içerisinde belirtilmiştir. Doğru okuma konusunda şüpheye düştüğümüz kelimelerin yanına soru işareti, okuyamadığımız yerlere ise üç nokta (...) koyduk.

BİRİNCİ BÖLÜM

MEHMED ŞEMSEDDİN ULUSOY'UN HAYATI, ESERLERİ, YAŞADIĞI DÖNEM VE MÛSİKÎ İLE MÛNASEBETİ

1- Hayatı

Yazdığı eserlerle Bursa kültürüne hizmet etmiş ve Bursa tarihini güneş gibi aydınlatan Şemseddin Efendi 26 Şaban 1283 (3 Ocak 1867) Perşembe günü Bursa'da dünyaya gelmiştir. Babası Şeyh İsmail Nazif Efendi'dir. Kendisi Hz. Mısıri'nin halifesi olan Şeyh Muhammed Sahfi sulbündendir. Annesi Fatıma Hanım ise Sadî Dergâhı şeyhi Haydar Efendi'nin ahfadındandır.²⁶²⁷

Dört, beş yaşına kadar Şeker Hoca mektebine devam etmiş, 1289 senesinde Aydın'da bulunmuş, yedi, sekiz yaşlarında Kur'an'ı hatmetmiştir. 1292'de İzmir'e intikal edip burada Sultaniye mektebine başlamış, babasının tayini sebebiyle Mihaliç'e gelmiştir ve burada rüşdiye mektebine gitmiştir. Rüşdiyeden 1297 senesinde birincilikle mezun olmuştur. Babasından Kıraat, Akaid gibi ilimler talim etmiştir. Nüfus idaresinde kâtiplik vazifesinde bulunmuştur. Babasının vefatından sonra Münzevî Dergâhı postnişini Vahyî Efendi'nin rahle-i tedrisinden geçmiştir. Atinalı Ali Rıza Efendi Dergâhı şeyhi Mustafa Lütfullah Efendi'den seyr u sülûkunu ikmal eylemiştir. 1302 yılında İzzüddin Bey Câmîi'nde hatiplik görevine başlamış ve bu vazifesi uzun yıllar devam etmiştir. 9 Şaban 1303 tarihinde Feride Hanım ile evlenmiş, 1306'da boşanmışlardır. Sonrasında Sadberk Hanımla izdivaç etmiştir ve bu evlilikten Mehmed Taceddin, Mehmed Zeynelabidin, Mehmed Ali Efdalüddin dünyaya gelmiştir. İlk oğlu sekiz yaşında, Efdalüddin ise hemen hemen bir yaşındayken vefat etmiştir. Sadberk

²⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya*, Kitabevi, c. 5, İstanbul 2006, s.105,106.

²⁷ *Eş'âr-ı Şemsî* isimli Dîvânında künyesini şöyle vermektedir: "El-Fakîr Mehmed Şemseddîn el-Mısıri ibnü's-Şeyh İsmâîl Nazîf ibnü's-Şeyh Ahmed Şemseddîn ibnü's-Şeyh Mehmed Zeyne'l-âbidîn ibnü's-Şeyh Ahmed Nu'mânî ibnü's-Şeyh Ali ibnü's-Şeyh es-Seyyid el-Hâc Mehmed Sahfi'l-Halvetî el-Kâdiri's-Sa'dî 'an-Hulefâ-i Hazret-i Pîr Muhammedü'l-Mısıri't-Tebârî kaddesa'llâhu sirruhu'l-'âlî." (Mustafa Efe, *Mehmet Şemseddîn Ulusoy'un Eş'âr-ı Şemsî Adlı Dîvânı İnceleme-Metin* (Basılmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2018, s.15.

Hanımın ‘âlem-i cemâle irtihalinden sonra Basiret Hanımla evlenmiş fakat ondan da ayrılmak zorunda kalmıştır. 1320 senesinde uzak bir akrabası olan Fatma Hanımla izdivaç etmiş ve Hatice Taban, Mehmed Fehameddin, Emine Dirahşan isimlerinde çocukları dünyaya gelmiştir.

Receb 1310 tarihinde Regaib kandili gecesi Mısrî Dergâh’ına postnişîn olmuştur. Ve tekkelerin kapandığı 1925 yılına kadar bu vazifeyi ifa etmiş, bu tekkenin son şeyhi olmuştur. Bunların yanında Câmi-i Kebîr’de devirhanlık, İsmail Hakkı Bursevî Dergâhı’nda ve Çarşamba Dergâhı’nda şeyh vekaletliği yapmıştır. Mısrî Dergâhının tamir ve onarım masraflarına katkı sağlamak amacıyla Bursa Duyûn-ı Umûmiye’inde 1910 senesine kadar müzayede kâtipliği yapmıştır.²⁸ Tarih Encümeni Bursa şubesinin idareciliği, Meclis-i Meşâyih, Cihad Komisyonu, Donanma Cemiyeti üyeliği, Bursa Kütüphanesi teftiş ve tetkik memuru, Bursa Halkevi Tarih, Dil ve Edebiyat şube şefliği gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur.²⁹

İstanbul’a tedavi için giden Şemseddîn Efendi Guraba Hastanesi karşısındaki evde 21 Receb 1355 (8 Ekim 1936)’de vefat etmiştir. Vasiyeti gereğince Merkezefendi makberesinde Niyazi Mısrî’nin kardeşi Şeyh Ahmed Efendi’nin yanında medfundur.³⁰ Cenazesi kendisini seven İstanbul meşâyihinin bir kısmı ile na’tler, salavatlar, ilahiler okunarak ifa edilmiş, Sa’dî Tekkesi Şeyhi Âkif Efendi kendilerini gasl etmiştir.³¹

Mahmud Kemal İnal’dan öğrendiğimize göre Şemseddîn Efendi uzun boylu, seyrek kır sakallı, zaîf, zeki, müeddeb, gayur, intizamperver bir zat imiş.³²

²⁸ Mehmed Şemseddîn, *Bursa Dergâhları Yâdigâr-ı Şemsî I-II*, haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Uludağ Yay.,Bursa 1997, s. 10-14.

²⁹ Mustafa Tatcı, Mehmet Cemal Öztürk, “Mehmet Şemsettin Ulusoy”, *DİA*, c.42, İstanbul2012, s.135.

³⁰ İbnü’l-emin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. IV, Dergah Yay.,İstanbul, s. 1807.

³¹ Efe, a.g.e., s.36.

³² İnal, a.g.e., s.1807.

2- Eserleri

Mehmed Şemseddîn Efendi'nin eserlerinin tam listesini kendisinden öğrenme şansına sahibiz. Müellif, *Eş'âr-ı Şemsî* isimli Dîvân'ında bütün telifatını manzûm bir şekilde kaleme almıştır. Elli sekiz beyitten oluşan bu manzûmeyi vefatından kısa bir süre önce yazmıştır.

Âsârımın Esâmisini Mübeyyin Manzûmedir

Hâlık'ım Rabbim Efendim Girdigârımdır benim

Şâfi'im peygamberim âl-i tebârımdır benim

Lütfedip yazdırdılar Mevlid-i pâk-i Ahmed'i

Bâis-i izz u saâdet ol "*Mesârr*"ımdır" benim

Bir de manzumen yazıp Mi'râc-ı Fahr-i âlemi

Serde tâcımdır gönülde hem "*Nigârım*"dır benim

Mevlid-i Şâh-ı velâyet oldu manzum bir eser

Hubb-i Haydar kalbim içre "*Müşgbâr*"ımdır benim

Mevlid-i Fahru'n-nisâyı eyledim peyrev ona

Dürr-i deryâ-yı nübüvvetten "*Nisâr*"ımdır benim

Yazmışım Sıbteyn-i pâk-i Ahmed için mevlidi

"Hamse-i ebrâr"³³ olan bu "*Bahtiyar*"ımdır benim

³³ *Mesârr-ı Şemsî*, *Nigâr-ı Şemsî*, *Müşkbâr-ı Şemsî*, *Nisâr-ı Şemsî*, *Bahtiyar-ı Şemsî*, bu beş eseri *Hamse-i Ebrâr-ı Şemsî* olarak isimlendirmiştir. Eser günümüze kazandırılmıştır: Mehmet Şemseddîn

Mu'cizât u hârika hakkında yazdım bir eser
İş bu “*Âsâr*” her zamanda gam-küsârımdır benim

Medh-i Kerrâr'ı tazammun eyleyen iki naat
Şerhidir “*Esmâr*” “*Efkâr*” âşikârımdır benim

Hazret-i Şâh-ı Şehîd-i Kerbela'nın hâlini
Yazmışım ez cân u dil “*Envâr*” varımdır benim

“Tuhfetu'ş-şemsiyye”nin “*Kıstâs*” nâm-ı diğeri
Hak Ehl-i beyttedir bu “*İftihar*”ımdır benim

Münkirine karşı telif eyledim bir muhtasar
Feyz-i deryâ-yı beyitden “*Cûybâr*”ımdır benim

Pîr-i vâlâ-şânımın nâmına yazdım menkıbe
Bâğ-ı aşka bülbülüm ol “*Gülzâr*”ımdır benim

Bursa'da mevcûd tekâyanın yazıp ahvâlini
Cümle ihvân-ı tarîka “*Yâdigâr*”ımdır³⁴ benim

el-Misrî, *Mevlid Mesâr-ı Şemsu'l-Misrî Fi'l-Mevlidi'l-Muhammedî*, haz: Mustafa Kara, Uludağ Yay., Bursa 2007.

³⁴ Bu eser yayınlanmıştır: *Mehmed Şemseddîn, Bursa Dergâhları Yâdigâr-ı Şemsî I-II*, haz. Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Uludağ Yay., Bursa 1997.

Yâdigâr'a zeyl yazıp eslâfı tahrîr eyledim
Müstefid olur okuyan çün "*Bahâr*"ımdır benim

Meslek-i Mısriyye üzre bir Fütüvvetnâmede
Yazmışım "*Esrâr*"ı kalbî hüşyârımdır benim

Muhtelif mevzua dâir cem u te'lit etmişim
Oldu bir hayli makâlât "*Bergüzâr*"ımdır³⁵ benim

Yazmışım muğlak sualler oldu doksan yedi beyt
Çok zamandır dildeki "*Izmâr*" kârımdır benim

İntihâb ettim geçen şâirlerin eş'ârını
Zevkime gitmiş eserler "*İhtiyâr*"ımdır beni

Hayli ebyât u mısra cem ile tertîb edip
İşte meydân-ı edepde çün "*Bazâr*"ımdır benim

Bursa'dan geçmiş bütün şairleri cem eyledim
Bâğ-ı dilde açılan "*Ezhâr*" hârımdır benim

Eyledim tashîh rivâyât-ı sakimi acz ile
Mahke vurdum hâlisâne çün "*Ayâr*"ımdır benim

³⁵ *Bergüzâr-ı Şemsî* isimli eserden bazı makaleler Mustafa Tatcı, Kamil Akarsu tarafından *Yedi İklim Dergisi*'nin farklı sayılarında neşredilmiştir.

Hayli ibretler bulup cem eyledim bir nev eser
Atşî dâfi'dir ki zîrâ “Çeşmesâr”ımdır benim

Muhtasar târihleri derç eyleyip tasnifime
Vâkı'ât-ı mâziyi “Izbâr” barımdır benim

Haydar-ı Kerrâr'a ta'n etmiş adûlar sad hayf
Reddeder bu ta'nı yazdım “Zülfikâr”ımdır benim

Geldi bir Divan vücuda lutf-i Hak'la Şemsi'den
Sâye-i Mısırî'de ki “Eş'âr”-ı³⁶ zârımdır benim

Üç adet mecmû'ada tesbî ü tahrîr eyledim
“Murgzârım” “Mûsikârım” “Şâhvâr”ımdır benim

Gâh gıpta gâh hasedden, zemm eden eslâfi ben
Yazmağa bâdî vü bâ'is “İğbirâr”ımdır benim

İhtilâfâtın numune cem edip yazdım bunu
İbretâmiz olduğu'çün “İ'tikâr”ımdır benim

Bursa'da meşhûr olan Câmi-Kebîr'in hakkına
Eyledim tahrîr zîrâ “İ'timâr”ımdır benim

³⁶ Dîvân, doktora tezi olarak çalışılmıştır: Mustafa Efe, *Mehmet Şemseddîn Ulusoy'un Eş'âr-ı Şemsi adlı Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bursa 2018.

Bursa'da mevcûd mekâbirde kim medfûn ise
Yazmışım çün nihayet ol “*Karâr*”ımdır benim

Vakt ü hâli oldu hâkî ettim “*İhtâr*” tam ona
Redd-i vâiz eyleyip “*Izhâr*”şîârımdır benim

Nutk-ı Pîr'i eyledim haddimce gûyâ ben de şerh
İ'tirâf-ı acz eder bu “*İ'tizâr*”ımdır benim

Hâtrâtımı yazıp “*Bîdâr-ı Şemsî*”koydum ad
Okuyan elbet uyanır “*Kârbâr*”ımdır benim

Eyledim Câmî-i vâlâ-yı kebîr'i medh u vasf
Çünkü ol camî-i a'lâ “*Gamküsâr*”ımdır³⁷ benim

Vâridât-ı kalbiyem etdikçe bazen de zuhûr
Eyledim gûşuma mengûş “*Gûşvâr*”ımdır benim

Ehl-i te'vîl ile tasnife gönülde ukde var
Onların te'lîfine bu “*İnkisâr*”ımdır benim

Eylemiş Fahr-i cihân'a ta'n u teşnî' bir pelîd
Eyledim red bu eserle “*Zülfikâr*”ımdır benim

³⁷ Eser, Mustafa Kara tarafından yayınlanmıştır: Mustafa Kara, *Bursa'da Dinî Kültür*, Bursa: Emin Yay., 2011, s. 129-135.

Yedi kısma eyledim tefrik bir dîvân daha
Cümlesi “*Güftâr-ı Şemsi*” nâmdârımdır benim

Vâridât- ı kalbiyem âsârıdır te’vil-gûne bir eser
Kalbime ilhâm-ı Hak’dır “*Behredâr*”ımdır benim

Bazi insan halkı ızrâr ile ister fâ’ide
Yazdım onlar hakkında çün “*Izdirâr*”ımdır benim

Limni’de ettim ziyaret yedi kerre pirimi
Nâmına “*Dildâr*”³⁸ dedim ol feyzbârımdır benim

Her adeddeki mükerrer olanı cem’ eyledim
Yazmışım böyle eser çün “*Iktiyâr*”ımdır benim

Cümle câmiler için cem’ eyleyip yazdım kitâb
Eyleyib her dem ziyaret kim “*Medâr*”ımdır benim

Bursa’da vâki medâris cümlesin cem’ eyledim
Nâmını “*Devvâr*” koydum saz-kârımdır benim

Dîn aleyhinde yazmış bir papaz akl-ı sakîm
Etmişim fikrimce red ki “*İtikâr*”ımdır benim

³⁸ Bu eser neşredilmiştir: Mustafa Kara-Yusuf Kabakcı, *Şeyh Mehmed Şemseddîn Mısri Niyazî-i Mısri’nin İzinde Bir Ömür Seyahat*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010.

Âhîret var mı diye inkâr eden bir serseme
Ona da yazdım cevâbı “*Üstivâr*”ımdır benim

Bursa’da cümle ziyâretgâhı tesbît eyledim
Bu eser de nâçizâne “*Hâksâr*”ımdır³⁹ benim

Bazı âdât var ki dînî, bazısı millî onun
Bekliyor ondan şifâ halk “*İntizâr*”ımdır benim

Altı ile dört adetten çıkarıp ma’nâ rakîk
Koydum “*İ’tisâr*” nâmın ol i’tibârımdır benim

Bazı ahbâb iltimâs etti onun-çün söyledim
Nâmına “*Mısyâr*” denildi dâğdârımdır benim

İnbisât-ı kalbi mûcib topladım ben cümleler
Okuyan mesrur olur ol “*Hoşgüvâr*”ımdır benim

Hüznünü tebdîl eder tenşîta bâ’isdir dili
Okudukça def eder bu “*Gamhâr*”ımdır benim

İktidârım yoksa da yazdım cesâret eyledim
Dînimin ahkâmına bu “*İctisâr*”ımdır benim

³⁹ Raif Kaplanoğlu *Hâkisâr-ı Şemsî*’yi tanıtan bir yazı yazmıştır: Mehmed Şemseddîn Ulusoy’un Kitapları-Hâkisâr-ı Şemsî, *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi*, S. 2, Bursa 2003, s. 56-57.

Şehr-i savmın her şebinde gittiğim câmileri
Yazmışım fikrât ile ol “*Rûzedâr*”ımdır benim

Kıssadan hisse demişler ben de yazdım fıkralar
Def’-i gam eyler okuyan “*Sâzkâr*”ımdır benim

Bursa’ya â’id bütün târihî ma’lûmâtdır
Hak muvaffak eyledi yazdım “*Diyâr*”ımdır benim

Dinimiz her vech-ile kâfi vü vâfidir bize
Ona dâ’ir yazmışım bu “*İğtirâr*”ımdır benim

Tezkiye-i Ehl-i Beyt nâmında ma’kûs esere
Redden istifsâr idüp gevher-nisârımdır benim⁴⁰

Elli sekiz beyitte zikri geçen eserlerden *Gülzâr-ı Mısri* haricindeki eserlerin tamamı Şemsî ismine muzafdır. Manzûm ve mensûr şekilde kaleme alınan bu eserlerde, mevlid, miraç, Kербela, Ehl-i Beyt, Bursa’daki camiler, medreseler, türbeler, kabirler, tekkeler, Mısıriyye tarikatı, Niyazi Mısri’yi Limni’de ziyaret, Hz. Mısri’nin nutuklarını şerh, Ramazan, fıkralar, Bursa tarihi, Cami-i Kebir vs. gibi pek çok farklı konu işlemiştir. Mûsikîşinâslar kısmının bulunduğu *Âyine-i Diyâr-ı Şemsî* adlı eser ayrı bir başlık altında incelenecektir.

⁴⁰ Mustafa Kara, *Şemseddîn Ulusoy Saklı Tarihin Muhafızı*, Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay., 2016, s. 73-79; Efe, a.g.e., s.24-31.

3- Yaşadığı Dönem

Bursa tarihiyle ilgili en çok eser kaleme alan, bu konunun en velûd ismi Şemseddîn Efendi'dir. Tüm bu çalışmalarını Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne evrilen sancılı bir dönemde yazmıştır. Meşrutiyet ve Cumhuriyet gibi mühim hadiseler şahit olmuştur. Bir Şeyh Efendinin başına gelebilecek en büyük celâlî tecelli olan tekkelerin kapatılması olayı karşısında köşesine çekilip olayları sessizce izleyen biri olmamış eser yazmaya, üretmeye devam etmiş, Osmanlı-İslam kültürü ile Cumhuriyet bağına mecz eden köprü şahsiyet olmuştur.⁴¹

Mehmed Şemseddîn Efendi ve dönemini anlayabilmek için 1925 yılı öncesi ve sonrası olmak üzere bir tasnife gidilebilir: 1925 öncesinde Bursa'nın dinî-tasavvufî hayatında mühim yeri olan münevver bir şahsiyet karşımıza çıkmaktadır. 1925'ten sonra siyasi şartların statü kaybına uğrattığı fakat buna rağmen Latin harfleri öğrenmek, Halkevi çatısı altında çalışmalara devam etmek gibi yeni şartlara uyum sağlayarak üretkenliğini korumaya çalışan bir Şemseddîn Efendi'yle karşılaşmaktayız.⁴²

Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet dönemine uzanan zorlu süreçte Şemseddîn Efendi'nin kaleme aldığı iki Kudûmiyye dikkat çekmektedir. Birincisi 16 Şaban 1327 (2 Eylül 1909) tarihlidir ve Osmanlı Devleti'nin son sultanlarından Mehmed Reşad için yazılmıştır:

Zât-ı Şahânenin Bursa'yı teşrifinde söylenilmiş ve Babazâde Mehmed Bey tarafından nihâvendden bestelenerek mektep çocuklarına bâhusûs Dâru'l-Muallimin talebesine meşk olunarak okutulmuştur.

Bursa'yı teşrîf buyurdu şehriyâr

Bursalılar eyliyorlar iftihâr

⁴¹ Can Ulusoy, "İmparatorluktan Cumhuriyet'e Bir Köprü Şahsiyet: Mehmet Şemseddîn Ulusoy", *Şemseddîn Ulusoy Saklı Tarihin Muhafızı*, haz. Mustafa Kara, Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay., 2016, s.62

⁴² Can Ulusoy, "Bir Aydın Olarak Mehmed Şemseddîn Ulusoy", *Sûfî Bursa Bursa'da Tasavvufî Kültür*, Proje Danışmanı Mustafa Kara, Bursa Araştırmaları Merkezi, Stil Matbaacılık, İstanbul, Mart 2013, s.66-67

Ömrünü kılsın mezîd Perverdigâr
Bahtiyârız bahtiyârız bahtiyar

Cedd-i pâkini ziyâret eyledin
Bursalıya çok inâyet eyledin
Mahzâr-ı lutf ü saâdet eyledin
Bahtiyârız bahtiyârız bahtiyar

Burada teşrîfinle Bursa zib u fer
Kalmadı hiç gönlümüzde bir keder
Padişahım millete sensin peder
Bahtiyârız bahtiyârız bahtiyar

Bursalılar oldu mesrûru'l-fuâd
Beldemize reşk eder sâir bilâd
Etdin ihyâ bizleri Sultân Reşâd
Bahtiyârız bahtiyârız bahtiyar

Eylesün Şemsî-i Mısrî bî-riyâ
Bu duâyı arz-ı dergâh-ı Hüdâ
Padişahım milletinle çok yaşa
Bahtiyârız bahtiyârız bahtiyar⁴³

İkinci Kudûmiyye ise, 18 Muharrem 1341 (10 Eylül 1922) tarihlidir ve ilk defa Bursa'ya gelen Mustafa Kemal Paşa için yazılmıştır.

⁴³ Kara, *Şemseddîn Ulusoy Saklı Tarihî Muhafızı*, s.92,93.

Yeşil Bursa zulm-i Yunan'dan siyah olmuş idi
Pây-ı menhûsiyle telvîseyliyordu ân be ân

Bir taraftan havf u haşyet bir cihetden zulm ü âl
Pek çok evlâd-ı vatan olmuşdu bî-nâm u nişân

Hapis ve darb ve nefy ve idâma bütün marûz idik
Köyleri ihrâk ile nâmusları kıldı ziyân

Din u millet mülk ü devlet mahva mahkûm idi âh
Hiç halâs imkânı yokdu hâlimizdi pek yamân

Her cihetten böyle dûçâr esâretten fakat
Lütf-u Hak'dan kat'-ı ümîd etmişdik bir zamân

Sa'y u gayret eyleyip her vecihle himmet ricâl
Hiç yoktan var eyledi böyle bir devletli şân

Ric'at eylerken ol mel'ûn şehri ifnâya hemân
Bir ramak kalmış idi yetişdi lutf-i Müsteân

Ber-havâ olmak yakılmak üzre mahkumken hele
Nâil-i Tevfik olduk çok şükür bulduk amân

Böyle menhus bir pelidden bizleri kıldın rehâ
Yaşa ey münci-i millet yaşa sen ol kâmrân

Def' edib a'dâyı mülkden millete oldun peder
Çekilen cevr u cefâyı binde bir etdim beyân

Bir taraf takvâ-yı İsmet bir taraf Fevz u zafer
Sen vatanda kalb-i millet gibi oldun cisme cân

Azm-i Sıddîk adl-i Fârûk hilm-i Osmân sende var
Misl-i kerrâr harb eden Haydar da sensin bu zamân

Hızır rehber rûh-ı peygamber refikindir senin
Mazhar-ı lutf-u Hudâ olduğuna yokdur gümân

Ey Salahaddîn-i sâni ey halâskâr-ı vatan
Medhini mümkün değil yazsın kalem âciz lisân

Bu fütûhât nusratullah olduğuna şübhe yok
Orduya rûh-u Nebîdir bî-gümân Nusret-resân

Böyle gayret böyle himmet olmadı yokdur misâl
İşte bak târih-i âlem halk olalıdan cihân

Yaşa ordun ile Mustafa Kemal Paşa yaşa
Arz-ı minnet eyliyor millet sana ez dil ü can

Her umurunda muvaffak olmağa ettik duâ

Rûz u şeb evrâd edindi bu niyâzı dervîşân

İrticâlendir bu târih Şemsî-i Mısrî dedim

Makdem-i münci-i millet ile olduk şâd u mân

1341⁴⁴

Bu Kudûmiyye Şemseddîn Efendi'nin *Eş'âr-ı Şemsî* isimli dîvânında da bulunmaktadır.⁴⁵ Fakat iki manzûme arasında ufak kelime farklılıkları mevcuttur. Bununla birlikte *Eş'âr-ı Şemsî*'de

Ber-havâ olmak yakılmak üzre mahkumken hele

Nâil-i Tevfik olduk çok şükür bulduk amân

beytinde Nâil-i Tevfik'ten sonra müellif tarafından dipnot kullanılmış ve Şükrü Nail Paşa açıklaması yapılmıştır. Aynı durum

Bir taraf takvâ-yı İsmet bir taraf Fevz u zafer

Sen vatanda kalb-i millet gibi oldun cisme cân

beytinde de mevcuttur ve takvâ-yı İsmet, İsmet İnönü Paşa, bir taraf Fevz, Fevzi Çakmak Paşa, kalb-i millet, Gavs-i Azam (Mustafa Kemal Paşa) açıklamaları yapılmıştır.⁴⁶

Şemseddîn Efendi'nin Mustafa Kemal Paşa için yazdığı kudûmiyyenin bir özelliği de kendisini altı gün süren polis idaresinden kurtarmasıdır. Olayı Şemseddîn Efendi'nin anlatımıyla naklediyoruz: "... En meful ve en meşru Cumhuriyet devrinde ise daha Cumhuriyet'ten on sene evvel mutlakiyet aleyhinde bulunduğum halde beni padişah taraftarlığıyla müttehem ederek altı gün polis idaresinde kaldım. Bereket versin polis müdürü olan zât munsıf ve vicdanı olduğundan âsârımdan ve Gazi Paşa hakkında Bursa'ya geldiğinde Kudûmiye olarak söylemiş fakat hissiyatımdan ibaret olmakla riyakârlığa hamlolmamak üzere neşretmediğim ve takdim eylemediğim manzûme de

⁴⁴ Şemseddîn Ulusoy, *Âyine-i Diyâr-ı Mısrî*, s.981.

⁴⁵ Efe, a.g.e, s. 1051-1053.

⁴⁶ Mustafa Kara, *Bursa'da Kırklar Meclisi*, Bursa Kültür A.Ş., Mart 2011, s.264.

evrak arasında bulunmakla kendisinde hasıl olan kanaat ve vicdaniyet üzerine makamât-ı lazımeye müracaatla tahliyemizin müsaadesini istihsal ederek fevkalade hürmetle sebilimizi tahliye etti ki mucib-i şükrandır.”⁴⁷

Şehrine gelen Osmanlı padişahını da cumhuriyetin kurucusu olan lideri de aynı muhabbetle karşılayıp yaptıklarıyla iftihar etmek ve ikisine de “çok yaşa!” demek, diyebilmek iki döneme de adapte olmanın ve içinde bulunduğu durumdan, dönemden razı olmanın göstergesidir. Şemseddîn Efendi bu halin en önemli örneklerinden biridir.

4- Mehmed Şemseddîn Mısırî ve Mûsikî

İnsanı diğer varlıklardan ayıran özellik sadece düşünme yetisi değildir. Din hissi, güzellik hissi, estetik olanın peşinden gitme, ona rağbet etme de insanın sahip olduğu hasletlerdendir. İnsani olan bir şey İslam’dan ayıramayacağı için mûsikînin de İslam kadar fitri olduğu söylenebilir. “Ruhun oksijeni”⁴⁸ olan mûsikîyi kötüye kullanmamak şartıyla İslam dini bu kabiliyeti kullanmayı tavsiye eder. İnsan kendisine bahşedilen ses ve ölçüyü kullanarak ruhunu beslemiş, nefes almıştır.⁴⁹

Hazret-i Peygamber’in Kur’an-ı Kerim’in güzel sesle okunmasını teşvik etmesiyle ashabın kıraat ilmine alaka göstermeleri, dinî mûsikînin ilk hareketleri addedilebilir. Daha sonra, dinî hayatın olduğu her yerde dinî mûsikînin varlığından söz etmek mümkündür.⁵⁰ Fakat tekkelerin mûsikî ve de bütün güzel sanatlar için önemli bir yeri vardır. Ruh terbiyesinin verildiği yerler olan dergahlar hat, tezhip, mûsikî, edebiyat gibi güzel sanatların akademisi olmuştur.⁵¹ Güzele ulaşmak için gidilen yolda söylenen bir söz, dilden dökülen bir nağme, çizilen bir çizgi alanının eşsiz örneği olabilmıştır.

⁴⁷ Mısırî, *Niyazî-i Mısırî'nin İzinde Bir Ömür Seyahat Dildâr-ı Şemsî*, s.197.

⁴⁸ Edip Özışık, *Musiki Sanatı*, Nurgök Matbaası, İstanbul 1963, s.10.

⁴⁹ Uludağ, a.g.e., s.11,12.

⁵⁰ Nuri Özcan, “18. Ve 19. Yüzyıllarda Osmanlılarda Dînî Mûsikî”, *Yeni Türkiye Türk Mûsikîsi Özel Sayı 57*, editör Hasan Celâl Güzel, Semih Ofset, Ankara 2014, s.883,884.

⁵¹ Mustafa Kara, *Din, Hayat, Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977, s. 50.

Her tarikatın kendine özgü bir zikir şekli vardır. Şemseddîn Efendi Halvetiyye'nin kollarından biri olan Mısriyye tarikatı şeyhidir. Kendilerine sorulan “tarikatın nedir?” sorusuna “Tarik-i Hâlvetiyye ve Kadiriye'den teşe'ub etmiş Mısri şubesidir.” şeklinde cevap vermiştir.⁵² Halvetiyye, mûsikîye ehemmiyet veren tarikatlardan biridir. Halka oluşturmuş dervişân, cehrî ve oturarak zikre başlar(kuudi), sonrasında zikre ayakta (kıyami) devam ederler ve devrana başlarlar. Zikir esnasında çeşitli enstrümanlar kullanılır.⁵³

Dinî mûsikî alanında eser verme konusunda en velûd bestekarlar Halvetiyye mensuplarıdır. Özellikle “tevşih” ve “durak” formunda beste yapanların çoğunluğu yine Halvetiyye'ye müntesip kişilerdir.⁵⁴

Diyâr-ı Şemsî müellifi Şemseddîn Efendi otuz iki sene Halvetî Mısri Dergâhı'nın şeyhliğini ifa etmiştir. Bununla birlikte farklı camilerde de imam-hatiplik vazifelerinde bulunmuştur. Bu görevleri yerine getirmek dinî mûsikînin cami mûsikîsi, tekke mûsikîsi olarak tasnif edilen iki alanına da hâkim olmayı gerektirir.

Şemseddîn Efendi'nin sesi hakkında bir malumata sahip değiliz fakat kendileri Sultan IV. Murad'ı yakıcı sesiyle etkilemiş⁵⁵ Hacı Haydar Efendi'nin torunudur. Bu muhrik ve müessir sesin kendilerine ceddinden miras kalmış olması muhtemeldir.

Limni'deki Halvetî-Mısri piri Niyazi Mısri'nin Dergâhı'nı ve türbesini ziyaret eden Şemseddîn Efendi bu yolculukları ve bu esnada yaşadığı hatıraları *Dildâr-ı Şemsî* isimli eserinde anlatmıştır. Bu eserden edindiğimiz bilgilere göre Şemseddîn Efendi türlü vesilelerle birçok kez Mevlûd-i Şerîf okumuşlardır. Bu bağlamda kendilerinin bir mevlidhân olduğu söylenebilir. Bunun yanında çeşitli yerlerde özellikle Niyazi Mısri'nin ilahilerini okuduğunu görüyoruz. Örneğin Hazret-i Pir'i ikinci ziyareti esnasında

Dost illerinin menzili ki âlî göründü,

Derd-i dile derman olan Elmalı göründü

⁵² Mısri, *Niyazî-i Mısri'nin İzinde Bir Ömür Seyahat Dildâr-ı Şemsî*, s. 27.

⁵³ Süleyman Uludağ, “Halvetiyye”, *DİA*, c. 15, İstanbul 1997, s. 394.

⁵⁴ Özcan, a.g.e, s. 885.

⁵⁵ Mısri, a.g.e. s. 20, 21.

ilahisinin “Elmalı göründü” kısmını “Limni göründü” şeklinde okumakla birlikte “*Huzur-ı Pîr’e niyaza geldim*” ilahisi de kendileri tarafından okunmuştur.⁵⁶

Limni’den ayrıldıktan sonra ihvanın okuduğu

Ey çerh dön nitdim sana,

Hiç vermedin rahat bana

ilahisi herkesi pek duygulandırmış.⁵⁷

Şemseddîn Efendi’nin İznik’e yaptığı ziyarette Eşrefî Mustafa Efendi’nin tekkesinde yapılan içtima sırasında şunlar yaşanmıştır: “... Evrad-ı şerif okundu, işitemediğim bir makamla tevhide başlandı. Arasına Kaside-i Bürde’den de bir beyt dik perdeden okuyorlar. Biz yorgunluğu unuttuk. O gece saat beşe kadar belki daha ziyade zikir devam etti. Yeniden hayat geldiğini duydum.”⁵⁸

Limni’ye yapılan dördüncü sefer esnasında Şeyh Cemal Efendi dergâhında Niyazi Mısri’nin “*tâ ezelden beri biz bu aşk içinde rüsvây olmuşuz*” nutkunu dinlemiş ve o sesi unutamamıştır.⁵⁹

Beşinci kez Limni’ye gidişinde İstanbul’da konakladığı bir akşam yorgun olduğu halde okunan ilahilere kayıtsız kalamayıp semaya başlayan Şemseddîn Efendi “...Nasıl yorulmam ki köprüden oraya yayan geldim fakat nasıl neşelenmem ki makam Hazret-i Merkez, damadı İbrahim Bey’in sesi gayet güzel, evvela bir durak okudu; Hazret-i Pîr’in “*Adam isen semme vechullahı bul*” nutku idi, makamı da ıraktır. Kuutta Zekai Efendizadeler ney üflüyor, İbrahim Bey arada okuyor ki bu da yine Hazret-i Pîr’in “*Bakıp cemal-i yâre çağırırım dost dost*” nutk-ı âlisiydi. İnsan buna tahammül edebilir mi? Yorgunluk kalır mı? Ferahnâkî taksim bitti, peşreve başladılar. Fakir de kürkü atarak semaa başladım, kuud zikri bitmiş tekrar kıyam usûlü tutmuşlar, neylerin usûlü değişince bizim neşe değişti...”⁶⁰ şeklinde anlatmıştır.

⁵⁶ A.g.e., s. 51.

⁵⁷ A.g.e., s. 62.

⁵⁸ A.g.e., s.82.

⁵⁹ A.g.e., s.88.

⁶⁰ A.g.e., s. 98, 99.

Ayrıca Şemseddîn Efendi geceleri ihvanla bir araya gelip usûller ve ilahiler meşk ettiklerini bu ilahiler arasında yukarda zikri geçen “*Huzur-ı Pîr’e niyaza geldim*” olduğu gibi, cedleri Hazret-i Sahfî’ye ait ilahi de bulunmaktadır. Bu ilahinin matbu hali bulunmadığından Şemseddîn Efendi *Dildâr-ı Şemsî*’ye bu ilahiye kaydetmiştir:

Nutk-ı Hazret-i Sahfî Halife-i Hazret-i Pîr

Şarab-ı aşkıyla sekran

Bize Mısrîliler dirler.

Sakâ-yı mâyede nevrân

Bize Mısrîliler derler.

Usûl-i zikri Bismillah

Sürülür ihdinâ Hüda

Sırat-ı müstakîm yek-lisan

Bize Mısrîliler derler.

Müselsel Halvetî’den, Kâdirî’den

Feyiz-yâb olduk

Bihamdillah ‘atâ ihsan

Bize Mısrîliler derler.

Hakikat sırma sübhan

Hidâyet-i râfia bürhan

Ma’ârif gevherine kân

Bize Mısrîliler derler.

Nebiler hatemi Sultan
Kevniyete olub hüddam
Tarik-i Hakda verdik can
Bize Mısrîliler derler.

Miftahına bu Sahfî-i Mısrî'den
Ki bismillah fermân
Bize Mısrîliler derler.⁶¹

1326 yılının Muharrem ayında Mısrî tekkesinde Vali, Hâkim ve de davetsiz olarak gelen zabıtların de bulunduğu cemiyette mersiye okumuşlardır.⁶²

Şemseddîn Efendi'nin Bursa camilerini anlattığı *Medâr-ı Şemsî* isimli eserinde Ulu Câmî faslında tesbîhât esnasında icra edilen bir usûlün detaylı anlatımı bulunmaktadır. Konu ile bağlantılı gördüğümüz bu hususu burada aktarıyoruz. “ ... Leyâli-i mübâreke de Ramazân-ı Şerîf'de Cum'a ve Pazartesi gecelerinde bu ed'îye okunurdu. Teberrüken buraya yazmaklığı münâsib gördüm. Bu usûl namâzdan sonra tesbîhât esnasında icrâ edilir idi. Bid'at diye kaldırdılar. Namâzdan evvel olsa cemâ'atin işine-gücüne manidir diyebilirdi. Halbuki namâzdan sonra işi olan gidebilirdi. Böyle kör taassubu anlayamıyorum. Bunlar insanı ibâdete ısındırır, câmiye alıştıırır.⁶³ Bâ-husûs Cum'a günü devirden sonra Müezzîn Efendi “bârekellahu fiküm ahsenallahu ileyküm tayyebellahu enfaseküm ve radiyallahu ta'ala 'annâ ve 'anküm ve 'an kâffeti'l-müslimine ecma'in. Birahmetike Yâ Erhame'r-Rahimîn” dedikten sonra bir na't-ı şerîf okunur. Ekser Hüdayî Hazretleri'nin bu na't-ı okurlar idi:

Hüdaya hamd u minnet evvel âhir

Ki olubdur zâhir u bâtında zâhir

⁶¹ A.g.e., s.112, 113.

⁶² A.g.e., s. 126.

⁶³ Bu hususa Baş Müezzîn A'mâ Hâfız Mehmed Efendi bahsinde de değinilecektir.

Zuhûru perde olmuşdur zuhûra

Gözü olan delil ister mi nura

Salât ile selâm olsun Resûl'e

Ki oldur rehnüma olan bu yola

Sadrnişîn-i suffice-i safa

Bedrgüzîn-i mah-ı kubbe-i vefa

Muallâ ve müzekkâ

Mürtezâ ve müctebâ

Melce-i fukarâ

Mahbûb-i Huda

Şeffî'-i rûz-i ceza a'ni bihi

Hz. Ebe'l-Kâsım

Muhammed Mustafa

Burada diğerk müezzin savt-ı a'la ile "sallallahu Te'ala 'aleyhi ve sellem" der,
yine na't okuyan devam eder:

'Aleyhi efdalu's-salavat ve ekmelü't-tahiyyat ve vürud-i bî-hisab ber âl u evlad
u ashab bâd hususen ber caryâr-ı güzün pak gevher cerağ u mescid u mihrab minber
Ebubekir, Ömer, Osman, Hayder.

Burada da diğerk müezzin tarziye eder. Bundan sonra hükümete dua:

Ba'dehu bi-ruh-i revân-ı sahibu'l-hayrat yâd olunur. Bu da bitti mi "İlahî garka-i garîk rahmet gerdan şarkan ve garben ve ervah-ı güzesteğân râ ve selameti hâziran Fatihatü'l-Kitab bi hânîm 'azizân" deyince sekiz on müezzin birden savt-ı a'la ile: Allahümme salli 'alâ Seyyidinâ Muhammedin ve 'alâ âl-i Muhammed. Diyerek umumen sünnete kıyâm olunurdu. Duyduğum ruhanî zevki ta'rîf edemem. İşte bu kabilden olmak üzere kandil sabahları, geceleri, Ramazan'da Cum'a ve Pazartesi, Kadir, Arefe geceleri, Bayram sabahları namâz eda olunduktan sonra müezzin başı, estağfurullah estağfurullah deyip üçüncüde umumen müezzinler "estağfurullah el-'Azîm. Allahümme ente's-selam ve ileyhi yurci'u's-selam..." diye okurlar. Ba'dehu saba makamından müezzinin birisi Ayete'l-Kürsî okur hep beraber "ve huve'l-'Aliyyu'l-'Azîm" hep beraber olarak bir kere Subhanallah derler. Müezzinlerden birisi subhanallah subhanallah diye münferiden okur. Yirmi-yirmi beş kere okuduktan sonra yine cumhuren subhanallah subhanallah diye otuz üçü ikmâl ederler. Elhamdulillah, Allahu Ekber tesbihleri de böyle okunduktan sonra müezzin başı "lâ ilahe illallahu vahdehu la şerîkeleh" der, yine umumen "lehu'l-mülkü ve lehu'l-hamdu diyerek iş bu esma-yı İlahiyye'yi okurlardı: Yâ Latîf, Yâ Şâfi, Yâ Hâfız, Yâ Kâfi, Yâ Kerîm, Yâ Bâkî diye üç defa tekrar edip ba'dehu yâ Rahîm entellah lâ ilahe illallah, bu da üç defa okunarak dördüncüde, Muhammedün Resulullah, derler. Müezzinlerden birisi gayet dik perde ile "innallahe yağfiru'z-zünûbe cemi'a" der. Ma'badini umumen müezzinler olarak "innehu huve'l-gafuru'r-rahîm" derler. Müezzinlerden birisi, Âmin Yâ Kâdiye'l-Hâcât diğeri, Âmin Yâ Mucibe'd-Dâvât diğeri birisi, Âmin Yâ Müyessira'l-Murâdât başka birisi de Âmin Âmin Âmin diyerek hep beraber "ve'l-hamdu lillahi Rabbi'l-âlemîm" dedikten sonra üç defa da Kelime-i Tevhid okurlar, ba'dehu Fatiha çekerlerdi.

Bu gibi şeyler insanın ruhuna, kalbine tesir eder, mucib-i şevk ve izdiyâd-ı mahabbete vesile olurdu. Bid'at diye bin sene evvelki hâle rucu' etmeyi tavsiye ediyorlar. Fakat cevâmide duvarlarda yazılar, yerdeki kilimler, hasırlar hep bid'attır. Kum üzerine secde etmek lazımdır. Hele bu mutaassıbların Hazine'den, Evkaf'dan hele hele hiç vazifesini ifa etmeyerek aldıkları maaşlar bilmem ki sünnet midir? Her ne ise..."⁶⁴

⁶⁴ Şemseddîn Ulusoy, *Medâr-ı Şemsî*, Mustafa Kara Özel Kütüphanesi, s. 14-17.

Mûsikîşinâslar kısmı çalışmamıza konu olan *Diyâr-ı Şemsî*'den kendilerinin elinde birçok ilahi, şughul, durak bulunduğunu (s. 449), daha on yedi yaşında iken zâkir başılık vazifesi ifa ettiğini (s. 454), mi'râciye tevşihleri, mi'râciye fasılları ve duraklar meşk ettiğini (s. 467) öğreniyoruz.

Yukarıdaki bilgilerden hareketle Şemseddîn Efendi'nin mûsikîden anlayan, mûsikîyi yaşayan, yapılan icrayı değerlendirebilecek, okunan eserin makamını ayırt edebilecek mûsikî bilgisi olan ve bu ilmi icra eden zevk-i selim bir zât olduğu söylenebilir. Hayatının her döneminde nağmelerle dostluk etmiş, nağmelerin ses verdiği dizelerle yoldaş olmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

DİYÂR-I ŞEMSÎ'DE KONU EDİNİLEN ESERLER

1- DİYÂR-I ŞEMSÎ

Bursa'ya â'id bütün târihi ma'lûmâtdır

Hak muvaffak eyledi yazdım "Diyâr"ımdır benim⁶⁵

Şemseddîn Efendi, tam adı *Âyine-i Diyâr-ı Şemsî* olan eseri mensûr olarak kaleme almıştır. Eserin müellif nüshasındaki beşinci sayfada "Bursa'ya dair tarihi ictimâî bir eserdir" bilgisi mevcuttur ve Hicrî 11 Şevval 1351, Miladî 5 Şubat 1933 tarihlidir. Rik'a hattıyla yazılan eser, Şemseddîn Efendi'nin en hacimli eserlerindedir. Müellifin kendi sayfa numaralandırmasına göre *Diyâr-ı Şemsî* dokuz yüz seksen üç sayfadır fakat sayfaları tek tek incelediğimizde toplam seksen bir sayfanın eksik olduğunu görmekteyiz. Müellifin "Daha çok nevâkısı vardır"⁶⁶ dediği eserde hemen hemen doksan başlık altında sosyal, kültürel, siyasi, ticari, tarihi, dini, pek çok farklı konu işlenmiştir. Oldukça geniş ve renkli bir içeriğe sahip eserin son kısmını fotoğraflar ve gravürler oluşturmaktadır. Bursa'nın tarihinin kaleme alındığı bu eserin fihristindeki konu başlıklarını yazmakla iktifa edeceğiz:

Mukaddimetü'l- Kitâb, Bursa'nın bidâyet binâsı, Bade'l-feth Osmân Gazi Devri, Orhân Gazi Devri, Hüdâvendigâr Devri, Yıldırım Devri, Fâsıla-yı Saltanat, Çelebi Sultân Mehmed Devri, Murâd- 1 Sâni Devri, Bursa'da Medfûn Şehzadeler, Bursa'da Medfun Salâtîn, İstanbul'un Fethinden Sonra, Bursa'ya Gelen Padişahlar, Bursa'da Kârgir Türbeler, Bursa'da Ahşab Türbeler, Bursa'da Üzerleri Açık Türbeler, Umumi Kabristânda Meşûr Zevât, Bursa'da Vüzerâ ve Paşalar, Bursa'da Şeyülislâmlar, Bursa'da Kadıaskerler, Müellifin Musannifin 'Ulemâ, Müellifin Musannifin Meşâyih, Hâricde Vefât Eden Müellifin-i Bursa, Bursalı Şu'arâ, Salâtîn-i Sâlika, Hattatlar, Hakimler ve Çiraklar, Mûsikîşinaslar, Mahallât ve Cevâmi', Medâris, Tekâyâ, Zevâyâ, Mektebler, Kütübhâneler, 'Îmâret ve Tabhâneler, Tabhâne Buharhâne, Hamamlar ve Kaplıcalar, Kaplıcalar, Mesîreler, Miyâhiyye-i Manzûme, Meşhûr Hânlar, Meşhûr

⁶⁵ Şemseddîn Mısrî, *Âyine-i Diyâr-ı Şemsî*, s. 874

⁶⁶ A.g.e., s. 886

Oteller, Pazar Mahalleleri ve Meydanlar, Devâir-i Resmîye Bankalar, Kulûb ve Fırka, Eczâhâneler, Sanâyi Mahsûlât ve Meyveleri, Sanatkârlar Kafiyeyle, Fırınlr ve Âsâr-ı Atıka, Maden ve Suları, Bursa'nın Geçirdiği Felaketler, Âdât ve İtibârât, Esnâf Cem'iyetleri, Usta ve Kalfa Çıkmak, 'Ulemânın İcâzet Cem'iyeti, Hıfz-ı Kur'an ve Kırâat ve Hattat, Çocukların Mektebe Başlaması, Hatim Cem'iyeti, Sünnet Cem'iyeti, Gelin Alayları, Köy Düğünleri, Nikâh Merâsimi, Meşâyih Alayları, Dağlı Sûfiler, Eşrefilerin Mu'ayedesi, Hacı Teşyi'leri ve İstikbâli, Muâvenet ve İctimâ'ıye, Gece Sohbetleri, Ramazan Geceleri, Mahyalar vesaire, Köprüler, İ'tiyâdât ve İ'tikâdât, Hâricde Bulunanlar, Meydan Şâ'irleri, Karagöz Kukla, Pehlivanlar, Kalkan, Şadırvanlar, Çeşme Kitâbeleri, Bursa'ya Gelen Valiler, Matba'alar, Gazeteler, Kıyafetler, Elbiseler, Bursa Civârında Meşhûr Mahalleler, Bursa'ya Dair Yazılan Âsâr, Bursa'nın Saha-yı Sathiyesi, Bursa'ya ve Kaplıcalara Dair, Tercüme-i Hâl-i Aczî, Manzûme-i Âsârım, Manzûmenin Tavzîhi, Peder ve Valide ve Birader, Manzûm Târih Kitabı, Hüsn-ü Hat, Resimler, Bursa'nın Manzarası, Bursa'nın Manzarası, Câmî'-i Kebîr'in Hârici, Câmî'-i Kebîr'in Dâhili, Çekirge Mevki'i, Câmî'-i Kebîr Dâhili, Yıldırım Câmî'i'nin Hârici, Yıldırım Câmî'i'nin Dâhili, Bursa Manzarası, Emîr Sultân Câmî'i'nin Hârici, Murâd-ı Sâni Câmî'i'nin Hârici, Murâd-ı Sâni ve Civârı, Yeşil Cami'i'nin Hârici, Yeşil Cami'i'nin Dâhili, Emîr Sultân'ının Türbesi, Hüsn-ü Hat, Emîr Sultân Türbesi, Limni'de Hazret-i Mısri Türbesi, Hazret-i Üftâde Türbesi, Yeşil Şadırvan, Sultân Osmân Türbesi, Hüdâvendigâr Türbesi, Yıldırım ve Çelebi Türbeleri, Murâd-ı Sâni ve Sultân Mustafa, İstiklâl Mektebi, Hazret-i Mısri Cami'i, Hazret-i Sahfi Türbesi, Çelebi Ali Efendi Türbesi, Demirtaş Minaresi, Mevlûdî Süleyman Efendi Türbesi, İsmail Hakkı Efendi Türbesi, Bedreddinzâde ve Ahmed Paşa, Umur Bey'in Refikası, Esnâf Cem'iyetleri, Eski Kaplıca, Eski Kaplıca, Niğbolu Kalesi Muhâfızı Doğan Bey, Uludağ Cennet Kayası, Reîs-i Cumhuriyet Gazi Hazretleri.

Çalışmamıza konu olan Mûsikîşinâslar kısmı eserin dört yüz otuz dört ile dört yüz atmış dokuzuncu sayfaları arasında yer almaktadır. Müellif, alfabetik şekilde sıraladığı yetmiş beş kişi hakkında muhtasar – müfid bilgiler vermiştir. Detaylı bilgi için çeşitli kaynaklara atıfta bulunmuştur. Bu kaynaklar arasında kendi eserleri olduğu gibi Bursa Vefeyâtnâmeleri de bulunmaktadır.

2- BURSA VEFYÂTNÂMELERİ

2.1. Vefeyâtnâme

Vefât kelimesinin çoğulu olan ve ölümler⁶⁷ anlamına gelen vefeyât, başta hadis âlim ve râvilerinin vefat tarihleri için kullanılan bir terim iken sonrasında bu tarihlerin bir araya getirildiği eserlerin ismi olmuştur. I. (VII.) asırda hadis uydurma faaliyetleri karşısında râvilerin doğum, ölüm gibi kimlik bilgileri münekkitler tarafından araştırılıp bir araya getirilmiştir. Bu, râvilerin güvenilirliklerini, rivâyet edilen hadislerin sıhhatini saptamak için başvurulan bir yol olmuştur. Vefeyât literatürü, hadis ilmi ile başlamış ve ilk basit örneklerini vermiştir sonraki dönemlerde, tanınan ‘âlim, hükümdâr gibi kişilerin vefât târihinin yazıldığı eserlerin de adı olmuştur. VII. (XIII.) asırdan sonra ise vefeyât kelimesi “biyografik eser” manasında kullanılmış ve alfabetik bir düzen takip edilmiştir.⁶⁸ Müstakil bir tür haline gelen vefeyâtnâmeler İslâm tarihi ve edebiyatı için önemli kaynaklardan biri olmuştur.

Türk edebiyatındaki vefeyâtnâmelere bakıldığında çeşitli tasniflere gitmek mümkündür. Suat Donuk, Türk edebiyatı vefeyâtnâmelerini iki ana başlıkta ele almıştır: birinci grup, “Tüm Kesimlere Yönelik Vefeyâtnâmeler”dir. Bazı müellifler biyografilerini yazacakları şahısları belirlerken hiçbir sınırlandırma yapmamıştır. Her kesimden insanın, bu ister hükümdar olsun ister sanatkâr olsun ister ‘âlim olsun, hayatının kaleme alındığı vefeyâtnâmelerdir. Alfabetik metolla yazılan vefeyâtnâmeler (Ebü’l-Abbâs Şemsüddin Ahmed b. Muhammed el-Bermekî el-Erbilî’nin *Vefeyâtü’l-ayân ve Enbâü’z-zamân mimmâ Sebeti bi’n-Nakl ev’s-Semâ ev Esbetehü’l-ayân* eseri böyledir) olduğu gibi, kronolajik yöntemle yazılan vefeyâtnâmeler (Kâtib Çelebi’nin *Takvîmü’t-tevârîh*’i gibi) de vardır. İkinci ana başlığımız Belirli Bir Kesime Yönelik Vefeyâtnâmeler’dir. Bu da kendi içerisinde Meslekî Zümre Vefeyâtnâmeleri ve Şehir-Bölge Vefeyâtnâmeleri olarak ikiye ayrılmıştır. Meslekî Zümre Vefeyâtnâmeleri, ‘ulema-şeyh, hükümdar-han, şeyhülislâm, vezir, kaptanıderya, reisülküttap, nakibüleşraf, darüssaade ağası, hattat, mûsikîşinas, târihçi ve çiçekçi vefeyâtnâmeleri olarak alt başlıklara bölünmüştür. Şehir-Bölge Vefeyâtnâmeleri ise Cami Mezarlıkları

⁶⁷ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, 2007 Ankara, s. 1143.

⁶⁸ Mehmed Efendioğlu, “Vefeyât”, *DİA*, c. 42, Ankara 2012, s. 603.

ve Şehir Meşhurları Vefeyâtnâmeleridir. Şehir meşhurları alt başlığında Bursa, Edirne, Bağdat, İstanbul ve Çorum karşımıza çıkmaktadır.⁶⁹

2.2. Bursa Vefeyâtnâmeleri

Vefeyâtnâme sayısı bakımından en zengin olan şehir Bursa'dır. Bursa vefeyâtnâmelerini kronolojik olarak ele alalım.

2.2.1. Ravza-i Evliyâ – Baldırzâde Şeyh Selîsî Mehmed

Tokat asıllı Ali Dede'nin torunu Mevlânâ Mustafa'nın oğlu olan Şeyh Mehmed Efendi Bursa'da dünyaya gelmiştir. 1060 (1650) yılında vefat etmiştir.⁷⁰ Eseri Zilhicce 1059 (Aralık 1649) târihinde kaleme alınmıştır. *Ravza-i Evliyâ* ismini Şeyhulislâm Kara Çelebizâde Abdülazîz Efendi vermiştir.⁷¹

Bursa vefeyâtnâmelerinin ilki ve daha sonra bu türde kaleme alınan eserlere örnek, kaynak olan *Ravza-i Evliya*'da Emîr Sultân'dan müellifin yaşadığı döneme kadar yaşamış mutasavvıf, şair, 'âlim, mûsikîşinâs iki yüz elli dokuz kişinin biyografisi yer almaktadır.⁷²

Eser, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Bursa Eski Basma ve Yazma Eserler Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Bursa Şehir Kütüphanesi, Bayezid Kütüphanesi, Fatih Millet Kütüphanesi, Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde farklı bölümlerde toplam on beş nüshası vardır.⁷³ Günümüz harflerine Mefail Hızlı ve Murat Yurtsever tarafından günümüz harflerine aktarılıp neşredilmiştir.

⁶⁹ Suat Donuk, *Türk Edebiyatında Vefeyâtnâme ve İsmail Belîğ'in Güldeste-i Riyâz-ı İrfân'ı*, Gece Kitaplığı, Ankara 2016, s. 32-78.

⁷⁰ Baldırzade Selîsî Şeyh Mehmed, *Ravza-i Evliyâ*, Haz: Mefail Hızlı, Murat Yurtsever, Arasta Yay., Bursa 2000, s. 20.

⁷¹ a.g.e., s. 27.

⁷² Abdülkerim Abdurkadiroğlu, "Baldırzâde Mehmed Efendi", *DİA*, c. 5, İstanbul 1992, s.9.

⁷³ *Ravza-i Evliyâ*, s. 43.

Diyâr-ı Şemsi'deki Baba Zâkir ve Mustafa Çelebi faslında *Ravza-i Evliyâ*'daki bilgilere baş vurulmuştur.

2.2.2. Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Vefeyât-ı Dânişverân-ı Nâdiredân – Bursalı İsmail Belîğ

Bursa doğumlu olan İsmail Belîğ'in doğum târihi tam olarak bilinmemektedir.⁷⁴ *Güldeste*'yi yazmaya 1117 (1705/1706) yılında başlamış, 1135 (1722) târihinde, Bursa'da hitama erdirmiştir.⁷⁵ *Güldeste*'nin *Ravza-i Evliyâ* adlı esere zeyl olarak kaleme alındığı söylene de⁷⁶ İsmail Belîğ, *Güldeste*'nin mukaddimesinde bu eserin Baldırzâde'nin eserinin devamı olmadığını, *Ravza-i Evliyâ*'yı tamamlamak için yazmadığını ifade etmiştir. Diğer bir bilgiye göre, Mısır Milli Kütüphanesi'ndeki nüshada öncelikle *Ravza-i Evliyâ*'yı tezyil etmeyi düşündüğü ama sonra bundan vazgeçtiği yazmaktadır. Müellifin açıklama yaptığı bu bölüm birinci te'lifte bulunmaktadır, ikinci te'lifte bu bölümü almamıştır.⁷⁷

İsmail Belîğ'in "gülün" adını verip beş bölüme ayırdığı eserde Bursa ile alakası olan beş yüz elli beş kişinin hâl tercümesi bulunmaktadır.⁷⁸ Düzenli ve sistematik bir şekilde kaleme alınan eserde birinci bölümde, Bursa'da medfûn Osmanlı sultânları, şehzâdeler ve vezirler; ikinci bölümde meşâyih, vâiz, dervişler; üçüncü bölümde âlim ve müderrisler; dördüncü bölümde şâ'irler; beşinci bölümde mûsikîşinâslar, hattatlar, nakkaş ve meddahlar ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.⁷⁹

Hacimli bir eser olan *Güldeste* Bursa târihi ile ilgili pek çok ma'lûmâtı ihtiva etmesi bakımından önemlidir. Suat Donuk tarafından latinize edilip günümüze kazandırılmıştır.

⁷⁴ Donuk, a.g.e., s. 81,82.

⁷⁵ Donuk, a.g.e., s. 118,119.

⁷⁶ Abdülkerim Abdurkadiroğlu, "Güldeste-i Riyaz-ı İrfan", *DİA*, c. 14, Ankara 1996, s. 237.

⁷⁷ Donuk, a.g.e., s. 121.

⁷⁸ Donuk, a.g.e., s. 124.

⁷⁹ Abdurkadiroğlu, a.g.e., s. 237.

Baba Zâkir, Çatalsakal Mustafa Efendi, Dervîş Ali Esved, Dervîş Sadâyî, Sultân İmâmı Mustafa Efendi, Sâlih Çelebi, Sarıcazâde İbrahim Efendi, Tablızâde ‘Aklî Efendi, Osmân Efendi, ‘Abdî Efendi, Havvazârzâde Hüseyin Efendi, bu isimler hakkında detaylı bilgi edinmede *Güldeste* kaynak olmuştur.

2.2.3. Bazı Menâkıb-ı Meşâyih-i Sâlife – Dervîş Hasan

Dervîş Hasan, Halvetî şeyhi Üsküdarlı Şeyh Nasûhî Efendi’nin müridlerindedir. İstanbul ve Bursa’daki şeyh, dervîş ve meczûbların hayatlarının, kerâmetlerinin anlatıldığı eser, 1133 (1721)’den sonra kaleme almıştır. Eserin mevcut tek nüshası Millet Kütüphanesi’nde (Ali Emîrî, Şer’iyye, nr. 1064) bulunmaktadır.⁸⁰ Çalışmamızda, *Bazı Menâkıb-ı Meşâyih-i Sâlife* kaynak olarak kullanılmamıştır.

2.2.4. Vefeyâtnâme – Süleyman Hâlis

Süleyman Hâlis Efendi 1173 (1759) târihinde vefât etmiştir. Vefeyâtnâme’yi 1165 (1751-52) yılında kaleme almıştır. 726 (1326) ile 1160 (1747/1748) yılları arasında vefât eden kişileri konu alan *Ravza-i Evliyâ*’ya zeyl olarak yazılan *Vefeyâtnâme* Bursa’nın fetih tarihi ile 1165 (1751-52) yılları arasında vefât eden kişileri ele almaktadır. Kendisinden sonra yazılan vefeyâtnâmelere kaynak olmuştur. Özellikle *Gülzâr-ı Sülehâ* bu eserden iktibaslarla bulunmuştur. *Vefeyâtnâme*’nin tek nüshası Mehmed Şemseddîn Ulusoy’un özel kütüphanesinde bulunmaktadır.⁸¹ Mustafa Kara kütüphanesinden erişim sağlayabildiğimiz *Vefeyât-ı Hâlis*’teki Baş Müezzîn Ak Oğlan ve Baş Müezzîn Kara Oğlan bahisleri okunup latinize edilmiştir.

⁸⁰ Abdürrezzak Tek, “Tasavvuf Tarihine Kaynaklık Teşkil Etmesi Bakımından Vefeyâtnâmeler ve Gazzîzâde Örneği”, *Osmanlı’da İlm-i Tasavvuf*, ed. Ercan Alkan, Osman Sacid Arı, İsar Yayınları, İstanbul 2018, s.124; Donuk, a.g.e., s. 72.

⁸¹ Tek, a.g.e., s. 124; Donuk, a.g.e., s. 72; Kadir Atlansoy, *Bursa Vefeyatnameleri ve Şairleri Üstüne*, haz: Ramis Dara, Bursa Kültür Ve Sanat Vakfı Yayınları, Özsan Matbaacılık Sanayi, Bursa 1998, s. 60.

2.2.5. Gülzâr-ı Sülehâ ve Vefeyât-ı ‘Urefâ – Ahmed Ziyâeddin Efendi

Bu vefeyâtnâme, 1161 (1748) Bursa’da doğan, 1198 (1784) yılında vefât eden Eşrefzâde Ahmed Ziyâeddin Efendi’nin tek eseridir. İsmail Belig’in *Güldeste*’sine zeyl olarak yazılan *Gülzâr-ı Sülehâ*, *Vefeyât-ı Hâlis*’den de faydalanmıştır. Eser, 1135 (1722/1723) – 1196 (1781/1782) yılları arasında vefât etmiş şeyh, müderris, şâ‘ir, hattat, dede, vâiz, vali ve mûsikîşinâsın hâl tercümelerinden oluşmaktadır.⁸² İki yüz yirmi üç kişinin biyografisinin anlatıldığı eser “gülün” adı verilen beş ana bölüm ve “fasıl” denen beş alt bölüme ayrılmıştır.⁸³

Baş Müezzîn Halîmzâde, ÇatalSakal Mustafa Efendi, Cum‘a Beyzâde Mehmed Efendi, Çavuşzâde Mehmed Ağa, Hâtem Mehmed Efendi, Derviş Sadâyî, Siyahî Ahmed Efendi, Kocagözzâde, Mehmed Çelebi, Mustafa Çelebi, Hâşimzâde Seyyid Mehmed Çelebi, Yakub Dede, *Gülzâr-ı Sülehâ*’da bulunan bu eşhâsın bilgilerine başvurulmuştur. *Gülzâr-ı Sülehâ* üzerine bitirilmiş bir çalışma mevcut değildir. İlgili yerler okunup latinize edilmiştir.

2.2.6. Ravzatü’l-Muflihûn – Gazzîzâde Şeyh Abdüllatîf Efendi

1776 (1190) yılında Bursa’da dünyaya gelen 14 Şâban 1247 (18 Ocak 1832) târihinde vefât eden, kırk beş yıl Bursa Gazzî Dergâhı’nın şeyhliğini yapan Şeyh Abdüllatîf Efendi⁸⁴ bu eseri kaleme almıştır. *Gülzâr-ı Sülehâ*’ya zeyl olarak kaleme alınmıştır. Bir “mukaddime”, yedi “ravza” ve bir “hatime”den müteşekkildir. *Ravzatü’l-Muflihun fî Beyan-ı Vefeyatı’s-Salihîn*, *Ravzatü’l-Muflihun* ve *Zeyl-i Latîf* isimleri de kullanılmaktadır.⁸⁵

Ravzatü’l-Muflihûn’da hâl tercümeleleri bulunan Sakîzâde İbrahim Efendi, Bekârî Mehmed Efendi, Hacı Hasan Efendi, Seyyid Hacı Halîl bin Hüseyin, Seyyid

⁸² Mustafa Kara, “Eşrefzâde Ahmed Ziyâeddin”, *DİA*, c.11, İstanbul 1995, s. 486.

⁸³ Donuk, a.g.e., s. 72; Tek, a.g.e., s. 124.

⁸⁴ Osman Türer, “Gazzîzâde Abdüllatîf Efendi”, *DİA*, c.13, İstanbul 1996, s. 540.

⁸⁵ Atlansoy, a.g.e., s.61.

Mustafa Efendi, Şeyh Ali Efendi bin Hacı Sâlih, Sûfîzâde Ahmed Efendi, Katırcızâde ve Karaca Molla Mustafa *Diyâr-ı Şemsî*'de mûsikîşinâs olarak anlatılan kişilerdendir ve Şemseddîn Efendi detaylı bilgi için bizi bu esere yöneltmiştir. Müstakil bir çalışma olmayan *Ravzatü'l-Muflihûn*'daki bu bölümler okunup günümüz harflerine aktarılmıştır.

2.2.7.Hulâsatü'l-Vefeyât – Gazzîzâde Şeyh Abdüllatîf Efendi

Gazzîzâde Abdüllatîf Efendi'nin kaleme almış olduğu başka bir vefeyâtnâmedir. Muhtasar, müfit mahiyettedir. Diğer bir ismi *Zübdetü'l-Vefeyat fi Beyani Erbabî'l-Hidayet* olan eserde hakkında bilgi verilen kişinin ismi yanına vefât târihi yazılmıştır.⁸⁶ Müellif eserini “İşbu *Hulâsatü'l-Vefeyât, Şakâik-i Numaniye, Güldeste-i Belig, Zeyl-i Ziyâ*, Baldırzâde ve bu fakîrin târih ve vefeyâtlardan toplayıp özetleyerek yazdığı *Ravzatü'l-Müflihûn* isimli eserinden meydana gelmiştir.” diyerek özetlemiştir.⁸⁷ İlk altı padişah, yirmi sekiz şehzâde, Bursa'da medfûn veziriazamlar ve meşâyih, iki yüz otuz üç ‘âlim ve veli, Bursa câmi'leri, çeşmeleri, kaplıcaları, tekkeleri bu eserin konusudur.⁸⁸ *Hulâsatü'l-Vefeyât*'ta çalışmamıza konu olan şahıslara ait bilgi bulunamamıştır. Bu eser Mustafa Demirel tarafından günümüze kazandırılmıştır.

2.2.8.Zübdetü'l-Vekâyi der-Belde-i Celîle-i Bursa – Bakırcı

Râşid Mehmed

Müellifinin vefât târihi 1231 (1816) olan eser, 1229 (1813/1814) târihine kadar gelmektedir. Bir “mukaddime”, otuz “hutbe” ve bir “hatimeden” müteşekkil vefeyâtnâmede otuz padişah ve zamanın ‘âlim, mutasavvıf, hattat, hekim, meddah,

⁸⁶ Atlansoy, a.g.e., s. 61.

⁸⁷ Gazzîzâde Seyyid Abdüllatif Efendi, *Hulâsatü'l-Vefeyât (Bursa'da Medfûn Meşâyihin Kısa Hayatı)*, haz: Prof. Dr. Mustafa Demirel, Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı Bursa Araştırmaları Merkezi, Renkvizyon Matbaacılık, Bursa 2014, s. 17,18.

⁸⁸ Gazzîzâde, a.g.e., s. 18.

mûsikîşinâsları hakkında bilgi verilmektedir.⁸⁹ Eser üzerine bitmiş bir araştırma olmamakla birlikte çalışmamızda kaynak olarak kullanılmamıştır.

2.2.9. Gülzâr-ı ‘İrfân – Seyyid Mehmed Fahreddin Efendi

1207 (1792) senesinde doğan, 1227 (1812)’de Bursa Enârî Tekkesi’ne şeyh olan ve 27 Receb 1272 (3 Nisan 1856) yılında vefât eden Mehmed Fahreddin Efendi Bursa Vefeyâtnâmeleri içerisinde en hacimli eser olan *Gülzâr-ı ‘İrfân*’ı 1263 (1847) senesinde tamamlamıştır. 1196 (1782) – 1257 (1841) yılları arasında vefât etmiş padişah, şehzâde, vezir, ‘âlim, kazasker, sûfî, şeyh, müderris, meczup, abdal, vâiz, dersiâm, dedegân, imam-hatip, mûsikîşinâs ve hânende, şâ’irlerin biyografileri bulunan eser “ravza” denen on ana bölüme, “tabaka” olarak isimlendirilen sekiz alt bölüme ayrılmıştır.⁹⁰ Kadir Atlansoy on ravzanın “aşere-i mübeşşere”den, sekiz tabakanın ise Cennet’in sekiz kapısından hareketle tasnif edildiğini söylemiştir.⁹¹

Üzerinde tamamlanmış bir çalışma bulunmayan *Gülzâr-ı ‘İrfân*’ın bir nüshasına Mustafa Kara’nın özel kütüphanesinden ulaşıp, Sakîzâde İbrahim Efendi, Esved Dervîş Ali, Sultan İmamı Mustafa Efendi, Sûfizâde Ahmed Efendi, Abîd Efendi, Abdî Efendi, Katırcızâde Abdurrahman Efendi, Havyarzâde Hüseyin Efendi başlıklarını okuyup günümüz harflerine aktardık.

2.2.10. Yâdigâr-ı Şemsî – Mehmed Şemseddîn Ulusoy

Birinci bölümde hayatı hakkında bilgi verilen Şemseddîn Efendi’nin;

Bursa’da mevcûd tekâyanın yazıp ahvâlini

Cümle ihvân-ı tarîka “Yâdigâr”ımdır benim⁹²

⁸⁹ Atlansoy, a.g.e., s. 61,62.

⁹⁰ Mustafa Erkan, “Gülzâr-ı İrfân”, *DİA*, c.14, İstanbul 1996, s. 259.

⁹¹ Atlansoy, a.g.e., s.62.

⁹² Şemseddîn Mısırî, *Âyine-i Diyâr-ı Şemsî*, s.874.

mısrasıyla eserin mahiyetini, yazılış amacını dile getirdiği *Yâdigâr-ı Şemsî* isimli eser Bursa Vefeyâtnâmelerinden biridir. Yetmiş iki tekke ve bu tekkelerde hâdim dervişleri tanıtan *Yâdigâr-ı Şemsî*'nin dergâhnâme türünde bir eser olduğu da söylenebilir. Şemseddîn Efendi, bu eseri iki cilt olarak düşünmüştür. Birinci cilt olan *Gülzâr-ı Mısrî* Bursa Mısrî Dergâhı'nı, ikinci cilt olan *Yâdigâr-ı Şemsî* Bursa'daki diğer tekke ve zâviyeleri konu edinmiştir. Eser 1900'lerin başında kaleme alınsa da Şemseddîn Efendi vefât edeceği târihe kadar meydana gelen değişiklikleri kitabına ilave etmiştir.⁹³ İlk cilt Bursa Valisi Abbas Halim Paşa'nın desteği ile basılıp geliri Bursa Darülacezesi'ne bağışlanmıştır.⁹⁴ Daha sonra eserin tamamı Mustafa Kara ve Kadir Atlansoy tarafından günümüze kazandırılmıştır.

Ahmet Neşâtî, Baba Zâkir, Zâik Efendi, Rıfkı Efendi, Zağferânlık Şeyhi Ebu Bekir Efendi, Saîd Efendi, Şeyh Haydar Efendi, Şeyh Tevfik Efendi, Şeyh Ali Efendi, Ârif Dede, Neyzen Hasîb Efendi, Nazîf Efendi, Nûri Efendi hakkında detaylı bilgiye *Yâdigâr-ı Şemsî*'den ulaşılmıştır.

Şemseddîn Efendi, metin içerisinde Bursa Vefeyâtnâmeleri dışında kendi eserlerine de atıfta bulunmuştur. Detaylı bilgi için yönlendirilen eserler arasında *Gülzâr-ı Mısrî*, *Gamhâr-ı Şemsî*, *Medâr-ı Şemsî*, *İtimâr-ı Şemsî*, *Bahâr-ı Şemsî*, *Ezhâr-ı Şemsî*, *Hâkisâr-ı Şemsî* ve *Diyâr-ı Şemsî* bulunmaktadır. Ulusoy'un:

Hüznüni tebdîl ider tenşîta bâ'isdür dili

*Okudukça ref' ider bu Gamhârumdur benim*⁹⁵

dediği ve fıkraların yer aldığı *Gamhâr-ı Şemsî* ve,

Bursa'dan geçmiş bütün şâ'irleri cem' eyledüm

*Bâğ-ı dilde açılan Ezhâr-ı hârumdur benim*⁹⁶

diyerek Bursalı şâ'irleri anlattığı eser olan *Ezhâr-ı Şemsî*'ye ulaşamadığımız için ilgili yerlere bakılamamıştır.

⁹³ Mehmed Şemseddîn, *Bursa Dergâhları Yâdigâr-ı Şemsî I,II*, Haz: Mustafa Kara– Kadir Atlansoy, Uludağ Yayınları, Bursa 1997, s.6,7.

⁹⁴ Mehmed Şemseddîn, *Yâdigâr-ı Şemsî*, Vilayet Matbaası, Bursa 1913.

⁹⁵ Şemseddîn Mısrî, *Âyine-i Diyâr-ı Şemsî*, s. 876.

⁹⁶ A.g.e., s. 875.

Üç ciltlik bir kitabın ilk cildini teşkil eden *Gülzâr-ı Mısri*'de Niyâzî Mısri'nin hayatı, ailesi, halifeleri, ikinci cildi oluşturan ve yukarıda bahsi geçen *Yâdigâr-ı Şemsî*'de Bursa tekkeleri, üçüncü cilt olan *Bahâr-ı Şemsî*'de ise tekkesi olmayan belde eşrafı anlatılmaktadır. Bu eserlerden çalışmamıza konu olan şahıslarla ilgili olan bilgilere ulaşılmıştır. Aynı şekilde Bursa câmi'lerinin konu olduğu *Medâr-ı Şemsî*, Bursa'daki türbelerin anlatıldığı *Hâkisâr-ı Şemsî*ve de *Âyine-i Diyâr-ı Şemsî* isimli eserlerden edindiğimiz bilgileri ilgili yerlerde verdik.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÛSİKÎŞİNÂSLAR

[434]

Bursa’da mûsikîye âşına pek çok zevât yetişmiştir. Ruhunda ‘ulviyyet olan her şahıs mûsikîden zevk duyar. Meğer ki “ke’l-enâm” kâbilinden ola enâm da olsa onda bir his vardır. Hatta *Ahlâk-ı ‘Alâî*’de muharrerdir ki bir deve güzel sadâ dinlemekten aldığı zevk ile kendini helâk etmiştir. Demek mûsikîden zevk almayan “huşubun müsennede”⁹⁷ makûlesi cemâdât nevindendir. Bu mûsikîşinâsların çoğu tekâyâyâ mensûbdurlar. Hatta vaktiyle İstanbul zâkirleri bir şugul ve ilâhi meşk etmek, mûsikî öğrenmek için Bursa’ya gelirler imiş. Bâ-husûs Eşrefîler’in şöhreti devirlerinde İncirli Eyyûb Efendi Tekkesi zâkirleri çok meşhûr imiş. Kendileri beste bağlarlar, ilâhiler cumhurlar duraklar için türlü türlü makâmâtan bestelerler imiş. Ekser eimme, hutabâ, huffâz da mûsikîden anlarmış. Meydân şâ‘irleri ve diğer mûsikî erbâbı ayrıca bir kol teşkîl ederler imiş. Mevlevîhâne’nin ise kendilerine mahsûs bir usûl-i mûsikîleri var idi. Bulabildiklerimden bir kısmını yazıyorum. Bunu da kâfiye üzere tahrîr edeceğim. Doktorları pek çok olmadığından kıdem i’tibâriyle yazmıştım. Fakat mûsikîşinâslar daha ziyâde olduğundan isimlerini kâfiye tertibi üzere tesbît ettim.

1- AHMED NEŞÂTÎ

Yâdigâr-ı Şemsî’nin Hindîler Dergâhı faslında tercüme-i hâli muharrerdir.⁹⁸ Mûmâ ileyh dergâh-ı mezkûr meşâyihindedir. Usûl-i mûsikîye vâkıf, neyzenlikle ‘ârif

⁹⁷ Dayanmış kütükler, “Onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider, konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar sanki duvara dayanmış kütükler gibidir. Her gürültüyü kendi aleyhlerine sanırlar. Düşman onlardır. Onlardan sakın. Allah onların canlarını alsın. Nasıl bu hale geliyorlar?” Münâfikûn Suresi, 63/4.

⁹⁸ ‘Abdu’l-lah Efendi’nin mahdûmı eş-Şeyh Ahmed Neşâtî Efendi, câ-nişîn-i makâm-ı vâlid olmuşdur. Mûmâ ileyh 1175 târihinde tevellüd idüp pederinin vefatıyla Kalender-hâne meşihatı ‘uhdesine tevcih olunmuş.

Şehâvet, tab’ı olmagla gelen müsâfirîne hürmet ü ikrâm itmek mu’tâdı imiş. Fenn-i mûsikîde üstâd ve neyzenlikde sâhib-i yed-i tûlâ olduğundan Mevlevî-hâne’de neyzen ü na’t-hân olmuş.

olmakla mevlevîhânedede neyzenbaşı olmuştur. [1206] (1792) Ramazân'ında vefât etmiştir. Usûlşinâs bestekâr-ı nâmdâr imiş.

[435]

2- İBRAHİM EFENDİ BULGUR

Ravzâtü'l-Muflihûn'da tercüme-i hâli vardır.⁹⁹ Dersi'âmdan olub ser-zâkirân imiş. [1224] (1809/1810) târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı'nda medfûndur.

1204 veya 1206 senesi ramazân-ı şerifinin on beşinci gicesi ba'de'l-imsâk savm-ı ebediyyeye niyetle ziyâfet-hâne-i 'ukbâya 'âzim ve nâ'im-i cinân ile iftâra câzim olmuştur. Mehmed Şemseddîn, *Bursa Dergâhları, Yâdigâr-ı Şemsi I-II*, s. 590; Hindiler Kalenderhânesi Şeyhi Abdullah Efendi'nin (ö. 1198/1783) oğludur. 1175/1761'de sur dibine yakın Pınarbaşı'nda doğmuştur. Çocukluk çağlarından itibaren iyi bir din eğitimi gören Ahmed Neşâtî Efendi, mûsikîye de ilgi duymuş, bu alanda da kendisini yetiştirmiştir. Babasının vefâtı üzerine aynı tekkeye Şeyh olan Ahmed Efendi özellikle cömert kişiliği ile ün yapmıştır. Zâviyenin komşularına ve dışarıdan gelen misafirlere devamlı ikramlarda bulunduğu rivâyet edilmektedir.

Ravzâtü'l-Muflihûn'da hicri 1204 tarihinde, Mehmed Şemseddîn Efendi'ye göre de hicri 1204 veya 1206'da Ramazan ayının on beşinci gecesi imsak vaktinden sonra vefât etmiş, Kalenderhâne'nin hazîresine defnedilmiştir.

Ahmed Efendi tahsil yıllarında mûsikîye de heves etmiş, kaynakların da belirttiğine göre "fenn-i mûsikîde üstâd", aynı zamanda iyi bir neyzendi. Neyzenliği hakkında da "Sâhib-i yed-i tûlâ" (büyük kudret sahibi) olduğu ifade edilmektedir. Sesinin de çok güzel olduğu belirtilen Ahmed Efendi, Bursa Mevlevîhânesi'nde Cuma günler mutrip heyetinin arasına iştirâk edip ney üflediği, güzel sesiyle de na't veya ta'rif okuduğu edindiğimiz bilgilerdendir. Ahmed Efendi'nin bestekârlığı ile ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgiye raslanmamıştır. Benlioğlu, a.g.e, s. 51, 52.

⁹⁹ Bulgur Hakkı denmekle 'arîf, ceddîm Gazzî (kuddise sırruhu'l-'âlî) bendegânından İsmail Efendi'nin sulb-i pâkinden tevellüd idub pederleri ceddîm Hazretleri'ne "Efendim bir oğlum dünyaya geldi" deyu haber verdik de "Var İsmail ismini İbrahim tesmiye eyle" deyu nutk buyurdıkları sebab ile İbrahim nâm vaz olunub ... mertebe-i ilm-i hâl ta'allüm idub mûsikî 'ilmine dahi sadâsı müsâid olduğundan meyl ve rağbet idüb ba'dehu Câmî-i Kebîr'e müezzin olub Câmî-i Kebîr kurbünde ... 'irfân bir dükkân tedârik ve anda kesb-i helâl olsun için yalnız kuru kahve ... ider idi ve dükkânlarında 'ulemâ ve sulhâ ve dervîşân ve zakirân ve ashâb-ı ma'ârif cem' olub eğlenirler idi. Merhûmun ... gelub ser müezzinân-ı Câmî-i Kebîr olub vâfir müddet o hizmetde ve ekser eyyâm ve leyâlî-i ... dergâh-ı destgâh Hazret-i Pîr Gazzî'de hizmet-i zikrde bulunub evkât-ı matbûta ? 'ibâdet ve zikr ile ... iken bin iki yüz yirmi dört târihinde ... 'âlem-i ervâha 'urûc eyleyub Pınarbaşı kapusunda dıraht-ı çınar-ı müntehâ sayesinde ... arsa-yı mezarla sâye salmışdır. Sülehâ-yı ... ve 'ilm-i mûsikîde mümtâz idi ve cümle-i ahvâl-i seniyyesinden biri evkât-ı hamseyi cemâ'atle edâ ... ihtimâm ider idi ve her vakte bir abdest alur idi ve her gün *Delâil-ü Hayrât*'ı bir kere hatm eylemeyi adet eylemiş idi. Elli beş dakikada min evveli ila âhir tilâvet idub hatm-i delâil idub intisâb-ı nebeviyye say iderler idi. Rahmetullahi aleyh, Gazzîzâde Abdüllatif Efendi, *Ravzâtü'l-Muflihûn*, s. 109, 110.

3- BABA ZÂKİR

Hazret-i Emîr'in zâkirbaşı imiş. Sesi gayet 'âlî olub üç beş kişiye bedel imiş. [820] (1417/1418) târihinde vefât etmiştir. Nâmına mensûb mahallede zâviyesi karşısındaki türbede medfûndur. Tercüme-i hâli Baldırzâde¹⁰⁰ ve *Güldeste*'de¹⁰¹ olduğu gibi *Yâdigâr-ı Şemsî*'nin matbû kısmında da vardır.¹⁰²

¹⁰⁰ Nâmı 'Alî ve vâkıf-ı sırr-ı hafî ve celîdir. Nice zamân Hazret-i Emîr (kussise sirruhu'l-hatîr) Hazretleri'nin hizmetinde dâmen-i dermiyân olup ser-zâkirân olmuştur. Musallâ kurbünde zâviye ve mescidi olup merhûm Sultân Mehmed Hân ibn Sultân Yıldırım Hân zamânında 'azm-i cinân etmiştir. Merkad-i münîri ziyâret-gâh-ı sagîr u kebîrdir. Merhûm Sultân Mehmed Hân, Yeşil 'Îmâret demekle ma'rûf câmi' binâ edüp Akçağlan Suyu'ndan şâdirvâna su getirmek istedikde 'azîz-i mezbûr, zâviye ve mescidi önünde bir çeşme vaz' olunmak ricâ eyledikde evvelâ müsâ'ade olunmayıp mecrâ-yı mâyî yapup su saldıklarında mahalline varmayup birkaç def'a ikdâm ve ihtimâm etdiklerinde mecâl olmayacak 'azîzin ricâsına müsâ'ade edüp murâd ettiği yerde çeşme vaz' etdiklerinde fi'l-hâl maksûd hâsıl ve su mahalline vâsıl olur. (Seka'llâhu serâhu ve ce'ale'l-cennete mesvâhu), Baldırzâde, a.g.e., s.134.

¹⁰¹ Nâmı 'Alî ve vâkıf-ı sırr-ı hafî vü celî'dür. Hazret-i Emîr kuddise sirruhu'l-hatîr cenabına hıdmet ve ser-zâkirân olmaga tahsîl-i liyâkat itmiştir. Musallâ kurbında zâviye ve mescidi olup tâ'at ü 'ibâdete müdâvemet üzere iken merhûm Çelebi Sultân Mehmed Hân zamân-ı sa'âdetlerinde 'azm-i gülzâr-ı cinân idüp cây-ı mezbûrda defin ve merkad-i münîri nazargâh-ı zâ'irindür.

Menkûldür ki merhûm Sultân Mehmed Hân, Yeşil 'Îmâret dinmekle meşhûr olan câmi-i şerîfleri binâsına meşgûl iken 'ayn-ı Akçağlan'dan câmi'-i mezbûr şâdurvânına cereyân iden mâ'-i latîf terâzûsına ihtimâm üzere olup 'azîz-i mezbûr zâviyesine bir mikdâr âb recâ itdike makbul-i şeh-r-yârî olmadığından nâşî mâ-i mezbûr mahalline icrâ olmayup 'âkıbet me'mûline müsâ'ade buyurdıkda maksûd hâsıl ve mahalline âb-ı sâfî dahî cârî vü vâsıl olmuştur., Belîğ, a.g.e., s. 459,460.

¹⁰² Baba Zâkir, nâm-ı 'âlîleri 'Alî ve kendisi vâkıf-ı sırr-ı hafî vü celî bir velidir. Cenâb-ı Sultân Emîr'in hıdmet-i mûcib'l-mefharetinde bulunarak ser-zâkiri olmuştu. Nâmına mensûb mahallede bir zâviye inşasıyla 'ibâdât u tâ'âtle meşgul iken Çelebi Sultân Mehmed Hân Hazretlerinin zamânında tahminen sekiz yüz yigirmi senesi hudûdında yüz üç yaşında olduğu hâlde 'âzîm-i sûy-ı bekâ ve zâviyesi hazîresinde türbe-i mahsûsasında vedî'a-i rahmet-i Hudâ olmuştur.

Rivâyete nazaran Sultân-ı müşârün ileyh Yeşil Câmi'-i Şerîfi binâ itdirir iken Akçağlan dinilen suyu câmi'-i şerîfe götürmek üzere 'azîz-i mûmâ ileyh'in zâviyesi önünden geçürmüş.

Baba Zâkir Hazretleri zaviyesinin önünde bir çeşme inşasıyla mezkûr sudan mahalle ahalisinin de müstefîd olmasını recâ itmiş ise de bu recâsı is'âf olunmamış. Vaktâki suyun yolları yapıp su salıvrılmış fakat su cereyân itmeyüp câmi'e inmemiş, her ne kadar sa'y u gayret idildiyse de mümkün olup su akmamış. 'Azîzin ârzûsı husule gelmediğinden bu hâlin vuku'a geldiği anlaşılmağla zaviyenin önüne bir çeşme binâ itmişler, bu def'a su kemâl-i suhûletle cereyân itmiş; bu da 'azîzin kerâmâtından 'addolunmuştur.

Mûmâ ileyh'in irtihalinden sonra kimlerin post-nişîn olduğunu tahkik idemedim. Mahalle mescidi olarak akşam ve yatsu namâzları edâ olunmakda iken ahîren Degirmenci Sa'îd Efendi nâm zâta cihet-i imâmet tevcih olunmuştur.

Mûmâ ileyh evvelce ceddim Sa'dî Şeyhi Haydar Efendi merhuma intisâb ve ba'dehu silk-i 'askeriyyeye dehâletle Dersa'âdet'de ve bir müddet Mısır'da bulunmuş, üç yüz târihinde Burusa'ya 'avdetle Emîr Sultân Şeyhi Hâcî Emîn Efendi merhuma ba'dehu Karakâdî Şeyhi Rızâ Efendi'ye intisâb ve bi'l-âhire Sa'dî Şeyhi Cemîl Efendi'den ahz-ı icâzet itmiş, Baba Zâkir mescid ü zâviyesinde bir müddet icrâ-yı usûl-i tarikat itmiş ise de zâviye-i mezkûrenin bir günâ vâridâtı bulunmayup it'âm-ı fukarâ mümkün olamadığından devâm itdirememiş ve el-yevm mahalle mescidi hâlinde kalmıştır.

4- BEKÂRÎ MEHMED EFENDÎ

Ravzâtü'l-Muflihûn'da¹⁰³ tercüme-i hâli vardır. Mûsikîşinâs ve mevlidhân-ı şehir olub [1219] (1804/1805) târihinde vefât etmiştir. Filiboz Mahallesi'nde Nasûhî Tekkesi kabristânında medfûndur.

[436]

CÂMÎ'-İ KEBÎR MÜEZZİNLERİ

5- (1) BAŞ MÜEZZİN AK OĞLAN

Mustafa Efendi'dir. Tercüme-i hâli *Gülzâr-ı Sülehâ*'da olduğu gibi *Vefeyât-ı Hâlis*'de¹⁰⁴ vardır. *Gülzâr-ı Mısri*'de dahi hulefâ-yı Mısri meyânında muharrerdir.¹⁰⁵ Mûmâ ileyh

9 Safer sene 1333 târihinde yetmiş yaşında olduğu hâlde vefât idüp Sa'dî Dergâhı civârında vâkı' kabristânında evlâd-ı 'Abdü'l-kâdiri'l-Gilânî'den Şeyh Ca'fer Efendi ittisâlinde defn olunmuşdur.

Mûmâ ileyh mûsikîye âşinâ olmağla tekâyâda zâkirlik ider idi., Mehmed Şemseddîn, *Yâdigâr-ı Şemsî*, s.279, 280.; Hazret-i Emir bendelerinden olup Musallâ [Namâzgâh] kurbünde kendülere mensup câmi ve zâviyelerinde sâkin iken Çelebi Sultan zamanında vefat edip câmi-i mezkûrda medfun, ziyâretgâhtır. Tek, a.g.e., s. 132.

¹⁰³ Mevlûdhânlık ile meşhûr idi. Hazret-i Üftâde (kuddise sırruhu) Efendimiz'in Câmi-i Şerîfi'nde tâc-ı Celvetiyye ile bir müddet hitâbet eylemişlerdir ve bir zamân Nasûhî Dergâhı'nda hitâbet ve vekâlet eylediler. Hafâflar sükunda kârgârnişin olub hüsn-i hat-ı sülûs tahrîr ederler ve zümre-i hattâtândan bir nâzik zât idi. Anda meşk talim ederler idi. Bursa'da ibtidâ Mirâciye zuhurunda merhûm mebrûr Mirâciye tilâvet edub Osman'dan Mirâciye'sinin neşrine sebep olmuşdur. Gerek mevlûd ve gerek mirâciye okur iken bazı şevkengiz hüznâviz ebyâtlar geldikçe ...şevkle ... iderken tilâvet iderler idi ve kendi zâtına mahsûs bir tavr-ı hüsn ve edâ-yı müstahseni var idi. Hilye: kasru'l-kâme, hafîfü'l- lihye, münevveru'l-cebn idi. Fi'l-asl Hacc-ı Beytullah kendilerine müyesser olduğundan ekseri bedel olarak Hacc-ı şerife teşrîf buyururlar idi. Bin iki yüz on dokuz sâlinde sarsar-ı bâd ecel rîg ? vücudlarına bâdiye-i hicâr âlem ... perâkende eyleyub rûh-i pür fûtûhu mutekif ?rahmet-i Rabbu'l- izzet olub Nasûhî zâviyesi kurbünde medfûn ve Rahmet-i Yezdan'a makrûndur. Rahmetullahi aleyh. Rahmeten vâsiaten.,Gazzîzâde, a.g.e., s. 109.

¹⁰⁴ Bursa'da Veli Şemseddin Mahallesi'nde 'âlem-i şuhûda vaz'-ı kadem idub, vâlidesi Emîr Sultân müderrisi Kemankeş Musallî (Muslî) Efendi'nin civârından olmağla 'ulemâ kapusundan terbiyet ve istidat mertebesini 'ilm u ma'rifetden hisse-mend ...olduk da pederi İslambolî Mehmed Çelebi Bursa'da Câmi'-i Kebîr kurbünde vâki' Şengel hânında hallâk olmağla Şeyh Mehmed el-Mısri merhûma hizmet ve re's-i şerîflerin traş itmekle intisâb ve mezbûr Mustafa Efendi dahi o takrîb ile mazhâr-ı 'inâyet ve bin yüz üç senesinde 'Azîz Hazretleri'nden inâbet ve beyât ve üçüncü esmâya sülûk üzere iken Mısri Efendi Hazretleri bin yüz beş senesinde "irci ilâ Rabbiki" emr-i şerîfi nidâsına mazhâr olub cânını Hakka teslim eyledikde halife Mustafa eş-Şeyh Ahmed Gazzî Efendi Hazretleri'nden tekmil-i esmâ itmeğle 'azîmet ve bu takrîb ile bâ'is-i intisâb-ı Hazret-i Gazzî olub bâb-ı sa'âdetini iltizâm ve ol esnâda Câmi'-i Kebîr'de müezzin Şeyh Hazretleri bin yüz sekiz senesinde hala esved ? oldukları zâviye-i münîfeyi ... vekil hizmet-i hitâbet ve imkânı meritebe meclis-i zikr ve derslerine muvâzebet üzre yirmi seneyi mütecâviz hizmet-i hitâbetde mukîm iken bin yüz otuz bir senesinde Câmi'-i Kebîr'de reîsü'l-müezzinin olmağla nevbet-i geldik de müezzin başı olmağın Şeyh Ahmed Hatîbi

Câmi'-i Kebîr'de müezzin başı olub mûsikîye âşinâ ve Dergâh-ı Mısırî'de ser-zâkirîn olub birçok ilâhi bestelemiştir. Ak Hâşiye demekle ma'rûftur. 'İlm-i ferâize vukûfu olduğundan Ferâizî diye de meşhûrdur. [1160] (1747) târihinde vefât etmiştir. Karabaş Tekkesi'nde medfûndur. Hüsn-i hatta mâhir imiş.

6- (2) BAŞ MÜEZZİN KARA OĞLAN

Mustafa Efendi'dir. Hulefâ-yı Hazret-i Mısırîyye'dendir. Dergâh'ta reîs-i zâkirân olub besteleri ma'rûf ve beyne'l-ihvân makbûl imiş. [1229] (1813/1814) târihinde vefât etmiştir. Mevlevîhâne karşısında medfûndur. Bunun da tercüme-i hâli *Gülzâr-ı Sülehâ*, *Vefeyât-ı Hâlis*'de¹⁰⁶ olduğu gibi *Gülzâr-ı Mısırî*¹⁰⁷ nâm eserimizde de vardır.

şöhreti müezzin başı ünvanına mübeddel ve câmi'-i mezkûrda otuz seneden mütecâviz hizmet ve ... sevkinde meks u ikâmet itmekle hayli nâm u şân ve avâm-ı nâs beyninde Ak Oğlan Efendi deyu şöhret-şi'âr kurra ve kasabât lisânında Fakisi deyu fâzilet vesâir olmağla ta'ayyus üzere iken sinn-i haddi bâliğ semânin olduk da bin yüz altmış senesinde bi emrillahi'l-Meliku'l-Müte'âl dâr-ı fenâdan 'âlem-i bekâya intikâl eyleyub Veli Şemsuddîn Mahallesi'nde vâlidesi Selâmet Bacı tarafından bi'l-meşrûta mütevelisi ve zâviyedârı olduğu Kara Yiri ? Âsitânesinde Genç Mahfi misâl defin ve du'â-yı zuvvâr u 'ubbâda karîndir. Merhûm mezbûr salâh ve takvâ ile ârâste, sâfi fuâd ve pak i'tikâd ve tarîkat-ı 'aliyye-i sūfiyyeye müntesib cem'i mekârihten müctenib lezîzus's-sohbet tarîkü'l-külfe ve erbâb-ı ma'ârif şem'ine cemi'-i mâmeleki ta'liku'l-lisân ta'biri rüyada sani mubir ? İsmail Efendi ve zamânının İbn Sina'sı pîr-i münevverü'l meşîb idi. Âsârı tilmizi fevâidi müştemil tahrîrâtı İbn Kesîr ve tefsir-i Beydâvî ve Hâce Ahmed Efendi merhûmun Aksa'l 'Arab tercüme-i mukaddime el-Edeb ismiyle müsemma na'tını vefka ? şerîfden Şeyh-i mu'tebere vesâir resâil-i kesîre ve birkaç aded Mushaf-ı Şerîf tahrîr idub mutâla'a-yı kütüb-i mütedâvele itmiştir. Câmi'-i mekârimi Hisâli mübârek zât-ı sûtûde şî'âr idi. Pür nur ide makâmını ol Hayyu'l-lâ yezâl. Hâlis, a.g.e., s. 97.

¹⁰⁵ Bursa'da Mehmed Çelebi nâm zâtın sulbünden 'âlem-i vücûda gelmiş 'asr 'ulemâsından okumuş 'ilm u ma'rifette yegâne, hele 'ilm-i ferâizde ferîd-i zamân olmağla ferâiz şöhretiyle benâm olmuştur. Câmi'-i Kebîr'de yirmi yedi sene müezzinlik edip sahafhâne de oturur. Herkesin müşkülün halledermiş. Râkım Efendi merhûm bundan evvel zikr olunan yine Câmi'-i Kebîr müezzinbaşısı Kara Oğlan Mustafa Efendi'nin gördüğü çadır rüyasını bunların hakkında beyân ediyor. Bunlar da usûl-i mûsikîye âşinâ ve dergâh-ı şerifte zâkirlik hizmetini ifâ ederlermiş. Hazret-i Pîr'e intisâbla kâm-yâb olmuş. Güzîde-i erbâb-ı hâl ve her dâim başlarında tâc-ı Halvetî olduğu halde gezer ve onunla iftihâr eder. Ashâb-ı kemâlden imiş. Bin yüz altmış Safer'inde 'âlem-i âhirete intikâl edip Karabaş Tekkesi hazîresinde vedî'a-yı rahmet-i Rabb-i Müte'âl olmuştur. Şemseddîn Mısırî, *Gülzâr-ı Mısırî*, s. 75.; Zâhir ve bâtını mamur bir zattır. İlm-i ferâizde yegâne idi. Câmi'-i Kebîr'de müezzinândandır. Hazret-i Mısırî hulefâlarındandır. Fevtinde Gökdere kurbünde Karabaş Zâviyesi'nde medfundur. Sene 1160. Tek, a.g.e.,s.158

¹⁰⁶ Câmi'-i Kebîr'de müezzin Mustafa Çelebi'dir. Diyâr-ı Anadolu'da eski nâm kasaba-yı kebir nâhiyesinde ... nâm karyeden zuhûr ve sinn-i haddi buluğa resîde oldukda Bursa secere ve şöhre Şhreküstü denmekle ma'rûf Pars Bey Mahallesi'nde ikâmet ve Kara Kız lakabıyla telakkub Câmi'-i Kebîr muvakkitlerinden ahz-ı ma'rifet ve bin seksen târihinde Câmi'-i Kebîr'de yerine müezzin ve muvakkit olmağla Kara Oğlan dinmekle ma'rûfdur. Erbâb-ı ma'ârifden ...Mevlûdî Osman Efendi'den makâm-ı Mevlid-i Süleymani'yi meşk idüb fenn-i mûsikîde 'azîm sâhib-i mahâret ve leyâlî-i şehri Ramazân'da mahfel-i Câmi'-i Kebîr'de esnâ-yı tervîhede tesâbihe ağaz eyledik de pesendide-i erbâb-ı nağme-pürâvâz ve zümre-i mûsikîşinâsdan ser-efrâz ve levâzım rub ? dâireden ve kum sâ'ati

bağlamak ve bunun emsâli maârifde mümtâz idi. Gürûh-i zâkirân zümresinin yanlarında yaptığı sûfi esved ve teberrük rütbesi birkaç makâm tecâvüz eyledi. Ve bu makbûl idi. Kutbü'l-ârifin eş-Şeyh Mısrî Hazretleri'nden inâbet ve zâviyesinde reis-i zâkirân olmağla bâğis şân u şöret ve bin doksan sekiz senesinde Câmî'-i Kebîr'de reisü'l-müezzinân ve Mısrî Hazretleri on altı sene Limni cezîresinde ikâmet eyledik de ma'bed-i münîrde sâat ... kubbesinde sabah ...Şeyh Mısrî ile cem'iyet ve şems tulû' edince âyin-i tarikat-ı Halvetiyye'yi icrâ etmeye Şeyh Hazretleri tarafından me'mûr olmağla zikr u tevhide muvâzebet olmuştur. Bu hâl üzere seyr u sülûk ve âsâyiş üzere eylerken yüz yirmi dokuz senesinde elhân-ı sadâsı ve sâ'at-i vücûdu şikeste olub Pınarbaşı kurbünde Mevlevihâne hizâsında Mevlid-i Şerîf meşkinde üstâd ve Mevlûdî Osman Efendi kurbünde ve vasiyeti üzere medfûn ve du'â-yı ehl-i derûne makrûndur. Vefâtına müverrih Abdalbâki en-Nakşibendî'nin târihidir:

Ulu Câmî'de müezzin başı

Eyledi mâh-ı Sefer'de seferi

Ahret milkine idüb rihlet

Mütefennin idi mûsikîde

Zikri bulmuşdu tamamen şöret

Mevlûd u savt u ilahî teşbih

Âna mahsûs idi bir bir gâyet

Ya İlahî kereminden kıl ona mahz-ı ...

Etsun ruhuna dâim rahmet

Merhûm mezbûr dua-yı ...

Elli beş sene Salât-ı Duhâ Câmî'-i Kebîr'de cemâ'at ile edâ ve tulû'-i şemsde sâ'athânede hazır bulunub şu'â-yı şemsden irtifa alub vakt-i zuhra kum saatini müheyya hava akşam vakti kurduğı saatler ile tedârik iyledim deyu mesmû'umdur ve bu kelâm dahi kendinden mahfûzumdur ki elli beş seneye bâliğ oldu. Ramazân-ı Şerîf'de bir kimsenin da'vetine icâbet etmeyub ezâna ... hânedan hanımlardan haber verdiğim ve cemî'an ümmet-i Muhammed iftâr eyledikten sonra iftâr eyledim deyu buyurdu. Evsâf-ı hamîde sahibi ve pend u nasîhatle ve nushiyle 'amel olunan 'âkil ve kâmillerden idi. Rahmetullahi aleyh. Hâlis, a.g.e., s.98.

¹⁰⁷ Mûmâ ileyh fenn-i mûsikîde mâhir ve Dergâh-ı Şerîf'de ser-zâkir imiş. Kendisi diyor ki "Bir hayli zamân hizmet-i Cenâb-ı Şeyh'de bulundum. Sonradan gelenler nâil-i beyât ve ahz-i inâbetle kâmrân oldular. Ben fakîre ise hiçbir lutufta bulunmazlardı. Bir gün huzûr-ı 'âlîlerine gidip inâbe için istirhâmda bulundum. Buyurdular ki, "Evet oğlum taleb ve istek müriden olmak gerektir. Hayır ondadır. Anın için te'hîr etmiştik. Elhamdülillâh şimdi vakt-i merhûnu geldi. Şu ism-i şerîfe bu gece devam et de bakalım ne zuhûr eder. Bunun üzerine bir isim ta'lîm buyurdular. O gece okudum yattım. Rüyamda Atıcılar denilen mevki'de ihvânla birlikte seyre gitmişiz. On iki ipli bir çadırı dikmek üzere çalışıyoruz. On ikinci tinnâb benim elimde imiş. O sırada bir şiddetli rüzgâr çıktı ki her birimizi bir tarafa atacak. Güç hâl ile zapt ettim. Çektiğim zahmete bakmadım. Hamd olsun ahabpların istediği gibi çadırı kurmaya muvaffak oldum. Uyandım ertesi günü huzûra arz etmek üzere gittim. Daha bir şey söylemeksiz "Aferin oğlum derviş. Maşallah iyi dayandın, rüzgârın o şiddetine göre on ikinci ipi elden çıkarmadın. İnşallah on iki esmâyı ikmâle delalettir" buyurdular. Bunun üzere ahz-ı beyatle sülûka başladım. Lutf-ı Pîr'le az zamânda tekmîl-i esmâ-yı isnâ 'aşereye muvaffak olarak izn u icâzet i'tâsıyla bekâm buyurdular. Târih-i vefât 1139 olup Pınarbaşı'nda medfûndur. Şemseddîn Mısrî, *Gülzâr-ı Mısrî*, s. 75.; Rumeli'ndendir. Ser-müezzinân Karaoğlan nam Mevlûdî Osman Efendi'den makâm-ı mevlidi meşk eylemiştir. Ve Câmî-i Kebîr'de Karakız yerine müvakkıt olmuştur. Tamam elli sene salât-ı subhu Câmî-i Kebîr'de edâ edip tulû'-ı şemste saathânede bulunup şu'â-i şemsten irtifa alır idi. Elli beş sene muvakkıt olup Ramazan-ı şerifte kimsenin davetine icâbet eylemeyip ezân-ı mağribi haber verir idi. Hazret-i Mısrî'nin bendelerindendir. Limni'de iken vekâlet eylemiştir. Zâhir ve bâtını mamur idi. Fevtinde üstâdı Karaoğlan'ın kurbünde Mevlevihâne karşısında defin olundu. "Akhâşiye" demekle meşhûrdur. Tek, a.g.e., s. 151.

[437]

7- (3) BAŞ MÜEZZİN HALÎMZÂDE

Mustafa Efendi'dir. Tercüme-i hâli *Gülzâr-ı Sülehâ*'nın 126'ncı sahîfesinde muharrerdir.¹⁰⁸ [1185] (1771/1772) târihinde vefât etmiştir. Halîfe-i Hazret-i Mısırî Cenâb-ı Sahfî'den mustahlef Abdulazîz Efendi'ye intisâbı olub isbât-ı vücûd ederek vefât etmiştir. Pınarbaşı kabristânında medfûndur. Sesi gayet 'âli ve usûl-i mûsikîye âşinâ imiş.

8- (4) BAŞ MÜEZZİN CÂBÎZÂDE

A'mâ olduğu halde gâyet hassâs imiş. Sadâsı hûb, her makâma âşinâ bâ-husûs Ramazân-i Şerîf'de terâvih namâzında her iki rek'atta bir makâm ile müezzînliği îfâ edermiş.

¹⁰⁸ Pederleri Abdulhalîm Efendi mahrûse-i Bursa'da Câmî'-i Kebîr ve ma'bed-i münîrde ser-müezzînîn iken vedâ-yı 'âlem-i fânî, ve 'azm-i beheşt câvidânî iylemişler idi. Sâhibu't-tercüme dahi mahrûse-i merkûmede gehvâre-i vücûda kâde nihâde, ve Halîmzâde dinmekle meşhûr bende ve âzâde olmuş idi. Bir mikdâr-ı nisâb 'ilm u kemâle bâliğ olduk da "men 'amile bi mâ 'ilm ve terassehullâhu 'ilme mâ lem ya'lem" (Her kim bildiği ile amel ederse, Allah onu bilmediği şeye varis kılar) Hadîs-i Şerîfi fehvâsinca ... ashâb-ı tasavvufa sâlik olub meşâhir-i Halvetiyye'den ekmel-i ehl-i 'asr Şeyh Mehmed el-Mısırî (kuddise sırruhu'l 'azîz) Hazretleri'nin hulefâ-yı kirâmlarından Şeyh Mehmed Sahfî Hazretleri'nden mu'câz ve mustahlef, ve 'azîmet-i körende râh-ı selef olub Başcı Zâviyesi'nde seccâde küster mend-i irşâd , mürebbi-i sâlikân râh-ı sedâd olan Osmân Efendizâde Şeyh Abdulazîz Efendi'den ahz-ı yed bey'at, ve kemerinde ? mücâhede ve riyâzet olub, 'Azîz muşârun ileyhden tekmîl-i usûl-ü esmâ ve telebbüs-i tâc pür ibtihâc ile hâlet-nümâ olduk da, pederleri Abdulhalîm Efendi yerine Câmî'-i Kebîr'de müezzîn olub nevbeti günlerinde edâ-yı hizmet, ve kendi menzîlinde uzlet, ve tahrîr-i kelâm-ı kadîm Rabbu'l-âlemîne müdâvemem, ve seherlerde zikrullahâ muvâzabet idûb bu hâl üzere imrâr-ı vakt ve sâat iderken, bin yüz seksen beş senesinde sem' rûh ezâna "irci'î"yi gûş, ve câm-ı lebrîz ... nûş iyledi. Pınarbaşı makberesinde defîn, ve dua-yı muvahhidîne karîndir. Merhûm muşârun ileyh. Beyt:

Îlâc-ı vâkıa pîş ez vuku bâyed kerd

Derîğ, sûd nedâred çü refî kâr ez dest

(Olayın çaresi olay meydana gelmeden önce gerekir

Yazık, iş elden gitti mi fayda elden gelmez)

müeddâsince fevtinden bir gün makdem ehîbbâ ve esdikâsına varûb muvâdea ve istihlâl idûb ... zamânda cür'a nûş-i câm-ı mevt olacağını işrâb eylemişler idi. Hadd-i zâtunda irted gün rûhu dâr-ı bekâ ve 'azm-ı cennet-i a'lâ olmuşlardır. Merhûm muşârun ileyhın galebe-i cezbe-i îlâhiye ile hâli diğer gün bir merd-i sâlikin garrasına ? numune idi. Ahmed Ziyaeddin, a.g.e, s. 136.

9- (5) BAŞ MÜEZZİN SÛFİZÂDE

Hasanzâde Efendi'dir. Mevlûd sahibi 'Âkif Efendi'nin mahdûmu ve pederimin vâlidesinin büyük birâderidir. Sesi ince idiye de her makâma âşinâ olub Ramazân-ı Şerîf'te terâvih namâzında türlü türlü makamlarla müezzinlik îfâ ve ihyâ geceleri tesbîhâtı cumhûren kırâat ve Yâ Latîf, Yâ Şâfi duâlarını tezkâr ederlerdi. [1302] (1884/1885)'de vefât etmiştir. Zeyniler'de medfûn pederi 'Âkif Efendi'ye makrûndur.

[438]

10- (6) BAŞ MÜEZZİN MAKSEMLİ

[Hâfız Mehmed Efendi] Kalbî sesi (?) icâd etmiştir. Müddet-i medîde İstanbul'da selâtîn müezzinliğinde bulunub Câmî'-i Kebîr'deki müezzinliği vekâlet suretiyle edâ olunmuştur. Sâbîku'z- zikr Zâtî Efendi'nin vefâtından sonra kıdem i'tibâriyle bunun ser müezzin olması lâzım geldiği ve kendisinin de artık ihtiyâr bulunduğu cihetle Bursa'ya avdet ve vazîfesini îfâyâ mübâderet etmiştir. [] târihinde vefât etmekle Pınarbaşı kabristânına defn olunmuştur. Sesi âli ve mûsikîde ma'lûmâtı vâsi' olub bazı zevâta ve mahdûmuna da ta'lîm-i makâmât eylemişti.

11- (7) BAŞ MÜEZZİN EDHEM DEDE

Baba Efendizâde'ye mensûb hoş sohbet latîfe-gû bir zât idi. Sesi o kadar güzel değilse de makâmâta âşinâ olub Maksemli'den sonra sıra buna gelmişti. [1316] (1898/1899) târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı'nda medfûndur.

12- (8) BAŞ MÜEZZİN A'MÂ HÂFİZ MEHMED EFENDİ

Veled-i Saray Mahallesi'ndendir. Sesi gayet 'âli ve hâfız olmakla müddet-i medîde Câmî'-i Kebîr'de vekâlet ve asâlet sûretiyle müezzinlik etmişti. Maksemli'den sonra nöbet bunun ise de kendisinin kıdem vekâlet sûretiyle olduğundan Edhem Dede

tekaddüm etmişti. Edhem Dede'den sonra kendisi ser müezzin olmuştur. Doğrusu ya Câmî'-i Kebîr'de müezzinlik nokta-yı nazarında

[439]

cümle müezzinlerin her vecihle fevkinde idi. Oğlu Tevfik'in de sesi hemen hemen babasına muâdil olub ikisi cuma günleri okunan na't vesâirede emsâli nâdir idi ve kendisi gayet hassâs olub sâbıku't-tercüme Câbî oğluyla olan latîfesini *Gamhâr-ı Şemsî*'de yazmıştım. Mûsikîye âşinâ ve her makâmdan kırâate muktedir hâfız-ı kelâm idi. Pederimle hukuku pek kadîm olub birlikte maddî, manevî çalışırlar idi. Leyâli-i mahsûsada, eyyâm-ı mübârekede bir takım usûlleri var idi ki *Medâr-ı Şemsî*'de ve *İ'timâr-ı Şemsî* nâm eserimde Câmî'-i Kebîr hakkında yazdığım birçok erkân-ı kadîmedir cümlesine vâkıf olub onun tertîbiyle yapılır ve okunurdu. Sonra sonra bir takım müftîler hocalar ta'assuba kapılarak hoş görmemeye başladılar. Bid'at diye bir hayli usûlleri ilgâ ettiler. Sâhibu't-tercümenin vefâtından sonra bütün bütün o şerefler zâyi' oldu gitti. Halbuki bunun gibi usûller halkı câmiye gelmeye terğib eder ve okunan şeylerden rûhen müteessir olarak hulûs-i kalb ile namâz kılar, du'â ederdi. Fakat kendi istifâdelerine geldi mi, evkâftan ma'âş meselesi oldu mu okutmadıkları medreseler müderrisliği, ma'âşına soranlar mı iskât-ı salât oldu mu ne bid'at var ne mid'at var. Hepsi sünnet, farz gibidir. Muma ileyh târihinde vefât etmiştir.

13- (9) BAŞ MÜEZZİN SÛFİZÂDE

Abdurrahmân Efendi'dir. Pederi sâbıku't-tercüme Zâtî Efendi olub nevbet-i riyâset mûmâ ileyhede gelmiştir. Sadâsı hoş, ahlâkı mergûb olub sabâh ezânından evvel salât ve selâma çıktı mı işitenler mutlaka müteessir olur ağlar ve câmiye gitmeye

[440]

mecbûr olurdu. Bu zâtlar baş müezzinliğe mahsûs makâmâta âşinâ değil belki ekser makâmâta vukûfu olduğu gibi mevlûd, mi'râciye, mersiye gibi türlü makâmâtla okunan

manzûmelere vâkîf idiler. 1342 (1923/1924) târihinde vefât etmiştir. Sûfîzâdelerin medfûn olduğu Zeynîler kabristânında medfûn, Abdûllatîf Kudsî Hazretleri'ne makrûndur. El-yevm birâderi Rızâ Efendi ser müezzindir.

14- (10) ÇATALSAKAL MUSTAFA EFENDİ

Gûldeste'nin 825'inci sahîfesinde tercüme-i hâli vardır.¹⁰⁹ Kendisi şu'arâdan olduğu gibi fenn-i mûsikîye âşinâ bazı makâmlarda beste icâd etmiş üstâd-ı nev-edâ imiş. İshâk Hoca'sından okumuş Üftâdezâde Mustafa Efendi'ye intisâb etmiştir. [1121] (1709/1710) târihinde irtihâl eylemekle Pınarbaşı Kabristânı'na defn ve rahmet-i Hakk'a karîn olmuştur.

¹⁰⁹ Hem-nâm-ı Habîb-i Hudâ, ismi Mustafâ'dur. Tâk-i engûr-ı vücûdî reşk-âver-i bâg-ı İrem olan mahrûse-i cennetâsâ-yı Bursa'da reşide-i çûb-i çatal-ı zuhur ve terâviş-yâb-ı feyz-i şu'ûr oldıktan sonra evâ'il-i hâlinde kabâ-dûzî ile kesb-i rûzî iderdi. Ba'dehu kumâş-ı isti'dâdını destgâh-ı âzmâyîşde bürîde-i kâz-i hayâl ve endâze-i endîşe ile tahmîn-i endâm-ı ahsen-i ef'âl idüp fâzıl-ı devrân İshâk Hâcesi Ahmed Efendi meclis-i ifâdelerine mülâzemet iderek kesb-i kemâl itmiş idi. Ba'dehu 'umdetü'l-meşâyihî'l-vâsılın Üftâde-zâde Şeyh İbrâhim Efendi âstâne-i sa'âdetine intisâb ve hıdmet-i şerîfleriyle behre-yâb oldıkdâ nefes-i mu'ciz-eserleriyle fenn-i mûsikîde benâm ve ba'z-ı makâmda beste icâd idüp sâhib-i makâm olmuş idi. Tekye-i 'azîz-i müşârûn-ileyhde ser-zâkirîn ve mevlânâ-yı mûmâ-ileyhün hadîka-i 'ilm ü fazlından çatal-ı dest-i talebi mîve-çîn iken bin yüz yigirmi bir Receb-i Şerîf'inün yedinci yevmü'l-erba'â, âheng-i temâşâ-yı makâmât-ı bekâ itmekle Bınarbaşı'nda Üftâde Efendi Zâviyesi rehğüzârında mestur-i hâk-i mezâr oldu.

Mezbûr, vâfir nûsah-ı mevâdd görüp ma'rifet-âşinâ ve mezâk-ı şî'riyyede dahî selikası olmağın tab'ından nice târîh-i pesendîde sudur ve ba'z-ı nâdire-i hande-âver-i zarîfânesi zuhur itmişdür. Belîğ, a.g.e., s. 358; Bursalıdır. Önceleri boşta gezdikten sonra, yeteneğini geliştirmek üzere Ahmet Efendi'ye stajyer oldu. Sonra Şeyh Üftâdezâde İbrahim Efendi'nin âsitânesine girdi, onun hizmetinde bulundu. Musikide ün kazandı, bazı makamlarda besteler yaparak söz sahibi oldu. Tekkenin baş zâkiri iken 7 Recep 1121'de öldü. Pınarbaşı'nda Üftâde Efendi Zâviyesi'nin yolu kenarında yatmaktadır. Çok okumuş, becerikli, şiirde akıcı üslûbu olan bir sanatçıydı. Zarif söz ve tarihler bırakarak ölmüştür. Gazimihal, *Bursa'da Musiki*, s. 29; "Çatal Sakal" diye de anılan Kabasakal Mustafa Efendi, Bursa'da doğmuş, asrın önemli mûsikîşinâs ve bestekârlarındandır. Çocukluk döneminde terzilik öğrenmiş ve geçimini bu yolla temin etmeye başlamıştır. Terzilik mesleğini bir müddet sürdüren Mustafa Efendi sonraları İshâk Hocası Ahmet Efendi'nin derslerine devam ederek dinî ve tasavvufî bilgilerini attırmıştır. Mustafa Efendi tasavvufî yönünü Üftâdezâde Şeyh İbrahim Efendi'nin gözetiminde daha da geliştirmiştir. Çok zarif ve kibar bir zât olduğu anlaşılın Mustafa Efendi, ayrıca şiirle de meşgul olmuştur. Şairliğinin derecesi konusunda bilgimiz mevcut olmadığı Mustafa Efendi, Pınarbaşı'nda Üftâde Zâviyesi yolu üzerinde defnedilmiştir.

Mustafa Efendi, sesinin güzelliği ve yaptığı bestelerle devrin önemli bir mûsikîşinası olmuştur. Mûsikîdeki bu başarısı onu bir müddet sonra intisâb ettiği Celvetî Dergâhı'nın zâkirbaşılığına taşımıştır. *Gûldeste*'de onun bestekârlığından şu sözlerle bahsedilmektedir: "Ba'zı makamda beste icâd idüp sâhib-i makâm olmuştu". Ne var ki onun da günümüze ulaşın bir bestesine rastlanılmamıştır. Benlioğlu, a.g.e., s. 72.

15- (11) CUM‘A BEYZÂDE MEHMED EFENDİ

Gülzâr-ı Sülehâ’nın 198’inci sahîfesinde tercüme-i hâli vardır.¹¹⁰ Üstâd-ı mûsikîşinâs olub bestekâr imiş. Ahmed Gazzî dergâhında da ser-zâkir olub birçok kimselere ta’lîm–i mûsikî edermiş. [1170] (1756/1757) târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı kabristânında medfûndur.

16- (12) CUM‘A BEY ZÂDE HASÎB EFENDİ

Pederiyle berâber tercüme-i hâli *Gülzâr-ı Sülehâ*’da muharrerdir. Pınarbaşı Camii’nde imâm ve usûl-i mûsikîye âşina üstâd-ı kül olmak ile benâm bir zât-ı lâzımu’l- ihtirâm imiş.

[441]

[1186] (1773/1772) târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı Kabristânı’na defin ve pederine karîndir.

¹¹⁰ Mahrûse-i Bursa’da Duherî Şerif Mahallesi’nde bir şeref-i sâ’atde zuhûr ve Cum‘a Beyzâde el-Hâc Sâlih deyu meşhûr idi. Vâlidî el-Hâc Mehmed kutb-ı dâire-i velâyet ve merkez-i kurre-i kerâmet, Şeyh Ahmed el-Gazzî (kuddise sırruhu) Hazretleri’nin zâviye-i ‘aliyyelerinde reis-i zâkirleri olmağın pederlerinden ve bazı esâtize-i mûsikîşinâsândan meşk-i savt ve zikr ve ilâhi itmekle ol fende fâiku’l-akrân, beyne’l-zâkirîn muşârun bi’l-benân olmuş idi. Sahîfe-i hâtırında binden ziyâde savt ve zikr menkûş, ve ilâhiyât-ı meşâyih-ı kibâr ile deryâ-yı derûnî pür hurûş idi. Bin yüz yetmiş târihinde pederleri zâkir el-Hâc Mehmed fevt olub vâlidinden sonra zevâyâ-yı meşâyihden ve bazı emâkin-i latîfede şehrin rebi’inde hengâm-ı kırâat-i Mevlid-i Rasûl-i Kibriya (‘aleyhi’t-tahiyeye) mâ huve’l-efvada ser-müveşşihân olub, âteş-i ‘aşkla kulûb-i sâmi’îni mecmer-âsâ sûzân nağme-hâyi şevk-engîz ile ehl-i bezmi andelîb veş şûrîde ve nâlân iderlerdi. Âkibet el-emr bu dehr-i denî bî-bekâ olduğundan izân ve bu pîre zen-i hezâr şevherin bî-vefâ olduğun îkân idüb bin yüz seksen altı târihinde tekyegâh-ı cihândan nâ-bûd ve ‘azm-i dâru’l-hulûd iyledi. Pınarbaşı makberesinde Üftade Efendi Zâviyesi reh-güzârında defin ve pederi el-Hâc Mehmed’e karîndir. Ahmed Ziyaeddin, a.g.e., s. 199.; Bursa’da Duherî Şerif mahallesinde dünyaya gelmiş olan Mehmed Efendi, “Cuma Beyzâde” olarak da anılmaktadır. Hakkında fazla bilgi bulamadığımız Mehmed Efendi tasavvuf sahasında kendini yetiştirdi ve bir müddet sonra Ahmed el-Gazzî Dergâhı’na zâkirbaşı oldu. Bu vazifesini sürdürürken 1170/1756 yılında vefât etmiştir.

“Asrın maruf zâkirlerinden” olduğu ifade edilen Mehmed Efendi, mûsikî eğitimine babasından dersler alarak başlamıştır. Mehmed Râşid Efendi’nin belirttiğine göre, ünlü mûsikîşinâslardan savt ve ilâhi meşk ederek bu ilimde emsallerinden üstün bir hâle gelmiştir. Yine aynı kaynaktan, binden fazla savt ve ilâhi bildiği kaydedilmiştir. Mehmed Efendi’nin bestekârlık yönünün olup olmadığı konusunda kaynaklarda bilgi yoktur., Benlioğlu, a.g.e., s.67.

17- (13) ÇAVUŞZÂDE MEHMED AĞA

Tercüme-i hâli *Gülzâr-ı Sülehâ*'nın 198inci sahîfesinde muharrerdir.¹¹¹ 'Asrının ferîdi bir zât olub Eşrefzâde Dergâhı'nın zâkir başı idi. Zâkir başı deyip geçmemelidir. Ser zâkir demek mûsikînin her türlü şu'ubâtına vâkıf, güftelere besteler yapmak demektir. Hatta bu 'asırlarda İstanbul zâkirleri mûsikîşinâslar Bursa'dan mûsikî ta'allumuna gelirler imiş. [1173] (1759/1760) târihinde vefât etmiştir.

[442]

18- (1) HÂCI HASAN EFENDİ Trabzonî

Ravzâtü'l-Muflihûn'un 108inci sahîfesinde tercüme-i hâli muharrerdir.¹¹² Ahmed Gazzî Dergâhı'nın ser-zâkiri olub ilâhi bestelemekte yektâ ve mûsikîde olan ma'lûmâtı

¹¹¹ Çavuşzâde el-Hâc Mehmed Ağa ibn Mustafa deyu el-hâne-i dârû's-saltanatı'l-kadîme, mahrûse-i Bursa'da Mustafa Çelebi nâm bir racul-i benâm sulbünden nümûdâr Çavuşzâde el-Hâc Ağa deyu beyne's-sığâr ve'l-kibâr şöret-şi'âr olmuş idi. Zümre-i mûsikîşinâsân ile ülfet ve istinâs ve envâr-ı ma'âriflerinden iktibâs idub, üstâd-ı zâkir ve fenn-i mezbûrde gayet mâhir ve üstâdâne sâlifinin icâd itdikleri şûrîde ve sûzân-ı mecmû'â-yı hâtırında vâfir, sâhib-i malûmât, bir zât-ı huçeste sıfât idi, kendi dahi icâd-ı savt ve zikre kâdir pîr-i nûrânî bir racul, kesîru'l-mefâhir Şeyh Murâd gibi bir mürşid ... inâbet itmiş, ve zamân-ı şerîfine erişmiş idi. Eşrefzâde Şeyh İzzuddin Efendi Hazretleri ile me'a Hacc-ı Şerîfe revân olub, zâviye-i celîlelerinde reis-i zâkirân olmuş idi, İstanbul'a zamânı oldukça zâkir-i meşhûr Çalazâde Efendi ile ülfet idub ehadu huma âherden temeşşük iderler, ve râh-ı mürüvete giderler imiş. Bu hâl üzere güzârende-i eyyâm ve leyâl, ve imrâr u şuhûr ve sâl iken, bin yüz yetmiş üç senesinde dâr u bekâya irtihâl iyledi, cesed-i şerîfi Pınarbaşı'nda matmürdür. Ahmed Ziyaeddin, a.g.e., s. 198.

¹¹² Şeyh Ahmed Gazzî (kuddise sırruhu) zâkirânından Hacı Hasan Efendi fi'l-asl bilâd-ı aherden Bursa'ya teşrif idub ... pazarında bir kârgâha nâil olub ba'dehu ber muktazâ-yı sa'âdet-i ezeliyye ceddîm Hazret-i Gazzî (kuddise sırruhu) cenâblarına intisâb ve nâil-i nitâk Kerîmu'l-Vehhâb olub 'ilm-i mûsikî ve âdâb usûl erkân zikr tevhide âşinâ olmağla hem zümre-i zâkirândan ve hem usûlbend olub müddet-i vâfir ceddîm Hazretleri'nin hizmetinde ... iltizâm eyledikten sonra tamam elli sene dahi ceddî ...zâdeŞeyh Mustafa Efendi Hazretleri'nin zamân-ı meşihatlerinde dahi usûlbendlik ve zâkirlik hizmetinde kâim ve dâim olub duşembe (Perşembe) ve Cum'a geceleri ve Cum'a günleri meclis-i tevhid va'azda hâzır olub zikr-i şerîfe mübâşeret olduğu zaman "fa'lem ennehu la ilahe illallah" deyu şuru' eylediğinde insana ... vahdaniyet-i Hakk'ı ikrâr etdirub esnâ-yı cedid usûl eyleyub bir kerre cânib-i yemîne halkayı meyl etdirub Hay dedik de halkayı felekîyle döndürür idi. Gayet de âşik ve sâdik ve ziyâde sülehâdan idi. Evkât-ı hamseyi cemâ'atle edâya müdâvim hem evkâtında zikr u tevhide mülâzım idi. Her gün ba'de edâ-yı's-subh dükkâna geldik de ... getirüb her birini şak idüb akşama kadar gelen fukarâya ... verir idi. Dükkânı tekke misâli daima meşâyih ve dervîşân seyyâha cem' olur idi. Ve bu aşkla ziyâret-i Beytullah ve Habibullah (aleyhi's-selam) eyleyüb bin iki yüz senesinde cânib-i ukbâya sefer ve Hak yolunda terk-i ser idub Pınarbaşı kabristânında medfûn ve ... Yezdân'a makrûndur. Hilye: tavîlu'l-kâme, azîmu'l-cesed, esmeru'l-levn ve sinni doksanı tecâvüz eylemiş, yer yer rûşen zamir idi. Rahmetullahi aleyh. Rahmeten vâsiğaten. Gazzîzâde, a.g.e., s.108.

hüveydâ bir zât imiş. [1200] (1785/1786) târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı mezarlığında medfûndur.

19- (2) HÂFİZ KADRÎ EFENDİ

Fatih Cami'-i Şerîfi'nin hatîb-i ser bülendi, huffâz-ı hoş elhânın bî-mislu menendi meşhûr hâfız Kadrî Efendi'dir. Mevlûdhânlıkta emsâli nâdir, fenn-i mûsikînin her 'ilminde mâhir, güfte bestelemekte iktidâr-ı zâhir olub rind u lâubâlî meşreb imiş. [1302] (1884/1885) târihinde vefât etmiştir. Emir Sultân rehğüzârında Sancaktar Baba türbesi karşısında medfûndur. Esâsen Bursalı'dır. Gönlü olmadıkça bir şey okumaz 'acibu'l-ahvâl Sa'îd Paşa imâmına müşâbih nâdiru'l- emsâl imiş.

20- (3) HÂFİZ DEDE

Tercüme-i hâli *Bahâr-ı Şemsî*'de mûndericidir.¹¹³ İş bu kitabımızın da 417'nci sahîfesinde hattâtlar meyânında muharrerdir.¹¹⁴ İsmi Ali Ulvi'dir. 'İlm-i zâhiri bi't-

¹¹³ Kudemâ-yı Mevleviyye'den ve sâdât-ı sahîhu'l-ensâbdan olup Afyonkarahisarlıdır. 1218 târihinde (doğmuş). Ömer Sıdkı Efendi nâm zâtın oğludur. On iki yaşında hıfz-ı Kur'ân-ı Kerîm ve bir taraftan da tahsîl-i 'ulûma sa'y-i 'azîm ederek Karahisar Mevlevî Şeyhi Reşîd Çelebi'ye intisâb ve fenn-i hattı temeşşuk ile 1236 târihinde dergâh-ı mezkûre imâmetine ta'yîn olunmuş. 1245 senesi İstanbul'a 'azîmet ve Galata Mevlevîhânesi'nde usûl-i Mevleviyye üzere bin bir gün ikmâl-i çileye gayret eylemiş. Fenn-i mûsikîye âşînâ olmakla, Beşiktaş Mevlevîhânesi kudûmzenliği kendisine ihâle ve hüsn-i hatta mâlik olduğu, vâsıl-ı sem'-i şâhâne olmuş. Dolmabahçe Sarayı'na da'vet ve zât-ı şâhâne için bir Kelâm-ı kadîm yazması irâde olunmuş. Ve hîn-i ikmâlinde mahzûziyet-i şâhâneyi mücib olmakla, Üsküdar'da Tavâşi Hasan Ağa Câmi'i'ne imâm ve mektebine mu'allim ta'yîn olunmuş. 1255'de teehhül etmiş ve Üsküdar Mevlevîhânesi'nde kudûmzenbaşılığı da ifâ etmekte iken, şehri yirmi beş kuruluş ma'âşla Kılıç Ali Paşa Câmi-i Şerîfi Mesnevîhânlığı uhdesine tevcih olunmuş. 1268 senesi zevcesinin vukû'-ı vefâtına mebnî maskat-ı re'sine avdet etmek üzere Bursa'ya vürûdunda bi't-tab' Mevlevîhâne'de mihmânlığı esnâsında Hisar'da vâki' Şehâdet Câmiî hitâbet ciheti mahlûl olmasına mebnî bâmazbata uhdesine tevcih olunarak Bursa'da alıkonulmuş. 1271 (1855)'de vukû' bulan hareket-i arzda câmi' münhedim olması üzerine tekrâr İstanbul'a avdet etmiş. Ve bu sıralarda Hudâvendigâr-ı Gâzî Câmiî imâm-ı evvelliği uhdesine tevcih olunmakla, İstanbul'daki cihâti âhere kasr-ı yed ederek Bursa'ya 'avdet ve hizmet-i imâmet ile demgüzâr ve 1305(1887) târihinde âzim-i dâru'l-karâr olmuştur. Mevlevîhâne'nin kapısı karşısında defin ve sâlifü't-tercüme Osman Dede'ye karîndir.

Mûmâ ileyh ikmâl-i sülûk kasdıyla Konya'ya 'azîmet ve Hemdem Çelebi'ye tecdid-i nisbetle iki defa erba'in çıkarmış ve meşâhîr-i Mevleviyye'den Şeyh Osman Efendi'nin Bursa'ya geldiklerinde, Hâfız Dede'nin kademine ve hüsn-i hisâline hürmeten kendi destârını iksâ ve bi'l-âhare Konya'dan destârlı sikke-i şerife getirterek, Mûmâ ileyh tatyib eylemiştir. Mûmâ ileyh halûk, halîm ve selîm bir zât-ı müstakîm ve bir ihtiyâr-ı sâhib-vakâr ve bir zât-ı münevverü's-sifât idi. Şu târih seng-i mezârında menkûştur:

tahsil ve tarîk-i sûfiyeye meyli olmakla meslek-i Mevlevîye'ye sâlik olarak mesnevîhân olmuş bi'l-âhare Bursa'ya gelerek Şehâdet Cami'i'ne hatîb ve Hüdâvendigâr'a

[443]

imâm olmuştur. Bursa Mevlevîhânesi'nde ser-âyinân olmuş. Mûsikîde üstâd-ı kül derecesine gelmiş, emsâli nâdir bulunur bir zât-ı câmi'ü'l-kemâlât idi. [1305] (1887/1888) târihinde vefât etmiştir. Mevlevîhâne karşısında medfûndur. Mezar taşında târihi manzûm olarak menkûştur ve makta'ı şöyledir:

Nakş etti harf-i mu'cem levh-i beyâna târih

Hâfız Dede Efendi kıldı vedâ'-ı fânî
Şehrâh-ı Mevlevî'de bir zât idi dil-âgâh

Sultan Murad-ı Evvel mihrâb-ı câmi'inde
Olmuştu baş imâmet ona muvâzabetgâh

Kur'ân tilâvetinde hoş-hân idi hoş-elhân
Etmişti hüsn-i ahvâl ihsân-ı cenâbullah

Âyîn-hânlığıyla hoş eyleyip safâyı
Ezfûn olurdu dâ'im şevk-i semâ'-ı dergâh

Nakş etti harf-i mu'cem levh-i beyâna târih

Hâfız Ali Efendi göçtü bekâya nâgâh 1305

Büyük mahdûmu Hulûsî Dede, Mevlevîhâne'de kudûmzenbaşı olduğu gibi, Şehâdet Câmi'i'nde de hitâbet vazîfesini îfâ ederken 1351(1932) Zilhicce'sinde, seksen altı yaşında olduğu hâlde vefât etmiştir. Pınarbaşı'nda Mevlevîhâne karşısında medfûndur. Diğer oğlu Hâfız Muhtar Dede ise neyzenbaşı olup, o da 1347'de hastanede irtihâl etmiş. Zindankapı Mezarlığı'na defnolunmuştur. Çekirge'deki imâmet, ortanca mahdûmu Celâl Efendi tarafından îfâ edilmekte iken târihinde vefât etmiş, oğlu Hâfız Mehmed Efendi tayîn olunmuştur.,Şemseddîn Mısırî, *Bahâr-ı Şemsî*, s. 50,51.

¹¹⁴ Tercüme-i hâli *Bahâr-ı Şemsî* nâm eserimizde meşâyih faslında mündericdir. Mûmâ ileyh Karahisârî ... olub memleketinde hıfz-ı Kur'ân'a muvâfık ve hüsn-i hatdan künye yazmağla mezûn olduktan sonra Kara Hisâr Mevlevî Şeyhine intisâb etmiş. Bi'l-âhare İstanbul'da ..Beşiktaş Mevlevîhâne'sine kudûmzen başı olmuş, ba'dehu bi emr-i Padişaha bir Kelâmullah yazmağla mahzûzını mucîb olmuş nihayet Bursa'da alikonularak Şehâdet Câmi'i hitâbetine ve bi'l-âhare Hüdâvendigâr Câmi'i imâmetine ta'yîn olmuşdur. [1305] târihinde vefât etmiştir. Mevlevîhâne'nin kapısı karşısında medfûndur. 'Âlem-i fâzıl-ı mûsikîşinâs müttakî bir zât ...idi. Vefâtı esnasında seksen yedi yaşında olub uzun boylu ve uzun sakallı, vakûr, muhib in-i zamânda muvâzı idi. Şemseddîn Mısırî, *Diyâr-ı Şemsî*, 417.

Hâfız Ali Efendi göçtü bekâya nâ-gâh[1305]

21- (4) HÜNKÂR İMÂMI HÂCI EMÎN EFENDİ

Hıfz-ı Kur'ân ve kırâatte yektâ mâlik-i hûb sadâ bir zât olub Hünkâr İmâmı denmekle marûf hüsn-i ahlâk ile mevsûf idi. Tekâüden Bursa'da ikâmet ve bazı huffâza ve tâlibâna mûsikî ta'lîm ve ilâhiler, duraklar meşk ve tedris-i 'ilm-i kırâat ederdî. [1317] (1899/1900) târihinde irtihâl etmiştir. Hazret-i Emîr Kabristânı'nda defîn ve rahmet-i Hakk'a karîndir.

22- (5) HÜSEYİN EFENDİ

Tarîk-i Rifâiyye'den Şeyh Kudret Efendi'nin mu'cazıdır. Abdülmümin Dergâhı'nda şeyh vekâletinde bulunur, mûsikîye âşinâ olmakla dergâh-ı mezkûrde ser zâkirîn olmuştu. San'atı berber olduğu halde cum'a günleri dükkânını kapar, tekkesine gider, âyîn-i tarîkatini icrâ ederdî. [1317] (1899) târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı'nda medfûndur. Oğlu Mehmed Efendi de mûsikîye âşinâ idi fakat

[444]

genç yaşta vefât etmiştir. Hüseyin Efendi kıyamî zikrini idâre edecek kadar mûsikîde sâhib-i ma'lûmât idi. *Bahâr-ı Şemsî*'de tercüme-i hâli vardır.¹¹⁵

¹¹⁵ Mûmâ ileyh Bursa'da tevellüd edip Maksem'de Abdülmümin Dergâhı Şeyhi tarîk-ı Rifâiyye'den Fahrulfena Efendi'ye intisâb etmiş. Mûmâ ileyh'in vefâtından sonra hafîdi Rıza Efendi'ye hizmet ve onun da vefâtıyla dergâh-ı mezkûrda icrâ-yı vekâlet eden Bursa Yenişehir'den Genç Baba Dergâhı Şeyhi Kudret Efendi'den ahz-ı icâzet eylemiş. Rıza Efendi'nin mahdûmu Cemâl Efendi'nin 'adem-i iktidârına mebnî mûmâ ileyhe vekâlet eder ve âyîn-i tarîkati ifâ eylerdi. Mûsikîye âşinâ olmakla zâkirlik ile zikri idâre eder ve bayram nevbelerini bizzât icrâ kılar idi.

Te'mîn-i ma'îşet için berberlik sanatıyla meşgûl olur, Cum'a günleri dükkânını kapar, dergâha giderdi. Bu tekkenin ihvânı müttehid olup birbirleriyle hüsn-i muvâneset ederler. Babacân adamlar var idi. Öyle çoluk çocuk dolmaz, terbiyesizlik edemezdi. 11 Muharrem 1317 ve 9 Mayıs 1315 (1899) târihinde Pazar günü mübtelâ olduğu hastalıktan kurtulamayarak irtihâl-i dâr-ı bekâ etmiştir. Pınarbaşı Kabristânı'nda defîn ve rahmet-i Hakk'a karîn olmuştur. Mehmed nâm bir oğlu olup o da pederinden

23- (6) HÜSEYİN EFENDİ

Bahâr-ı Şemsi'de tercüme-i hâli vardır.¹¹⁶ Esâsen cedd-i mâderim Şeyh Haydar Efendi'nin pederi Saîd Efendi'ye müntesib ve Dergâh-ı Sa'diye'de zâkir olub bi'l-âhare usûl ve âyîn-i Mevlevîyye'ye vukûfu dolayısıyla Mevlevîhâne'ye kudûmzen başı olmuştu. Hatîbi bulunduğum Pınarbaşı Cam'i-i Şerîfi'nin müezzini idi. Erkân-ı Mevlevîyye üzere her makâma âşinâ, fenn-i mûsikîde üstâd-ı yektâ idi. [1321] (1903/1904) târihinde vefât etmiştir. Düstürhân civârında medfûndur. Oğlu Emîn Efendi dahi pederinden bi't-tahsîl âyîn-i Mevlevîyye'yi icrâda babasına peyrev idi.

24- (7) HÂFİZ GÂLİB EFENDİ

Emîr Sultân Câm'i-i Şerîf'inde müezzin, dergâha mensûb idi. Emîr Sultân tekkesinin ser zâkiri olub birçok ilâhiyi mazbûtu olmakla sesi pek güzel olan küçük mahdûmu Rehâ Efendi ve diğer tâliblere ilâhi meşk ederdi. [] târihinde vefât etmiştir. Emîr Sultân kabristânında medfûndur. Oğlu Rehâ Efendi Üsküdar'da Altûnîzâde Cami'i'ne müezzin olarak gitmişti, orada [] târihinde vefât etmiştir. Fevfeka'l-âde sadâsı güzel idi.

[445]

25- (8) HÂFİZ 'ÂRİF EFENDİ

Birâderi Mehmed Efendi ile kırâat-i Kur'ân'da muşârun bi'l-benân idiler. 'Ârif Efendi sâbıku'z-zikr Hünkâr İmâmı Emîn Efendi'den ve Üsküdar Bedevî şeyhi Ali Baba'dan

temeşşuk ile dergâhlarda peyrevlik ederdi ise de genç yaşında vefât etmiştir. Şemseddîn Mısri, *Bahâr-ı Şemsi*, s. 30.

¹¹⁶ Bursa'da Pınarbaşı Mahallesi'nde zuhûr ve Mevlevîhâne'de kudûmzenbaşılık ile meşhûrdur. Evvelce Sa'dî Şeyhi Sa'id Efendi'ye müntesib olup, usûl-i mûsikîye âşinâ, birçok ilâhiler, âyînler temeşşuk etmekle mûsikîde üstâd-ı yektâ olmuştu. Hatîbi bulunduğum Pınarbaşı'nda 'İzzeddin Bey merhûmun câmi'inde müezzin idi.

20 Safer 1321 ve 5 Mayıs 1319 (1903)târihinde, sinni sekseni mütecâviz olduğu hâlde vefât etmiştir. Düstürhân Türbesi'nin şark cihetinde duvara mülhak mahalde medfûndur. Yegâne mahdûmu Emîn Efendi, tekâyânın ilgâsına kadar pederinin makâmını işgâl eder ve tekmil âyînleri okurdu. Mısri, a.g.e., s. 170.

çok ilâhi ve duraklar ‘ale’l-husûs mevlûd ve mi‘râciye ta‘lîm etmişti. Ne çare ki bu da genç yaşında [1327] (1909/1910) târihinde vefât etti. Birâderi Mehmed Efendi de 15 Receb 1343 (9 Şubat 1925) târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı kabristânında medfûndurlar.

26- (9) HÂFİZ ZÜHDÎ EFENDİ

Esbâk Emîr Sultân Şeyhi Hâcî Tâhir Efendi’nin hafîdidir. Birâderi Râgıb Efendi bi’l-âhare tekkeye şeyh olmuştu. Zühdî Efendi mûsikîye âşinâ olub dergâhın ser zâkiri idi. Hünkâr İmâmı merhûmdan ilâhi geçenler ve mûsikî meşk edenlerdendir. [1343] (1924/1925) târihinde birâderinden bir iki ay sonra vefât etmiştir. Makâbir-i hulefâ’da medfûndur. Bazı besteleri vardır.

27- (10) HÂFİZ TEVFİK EFENDİ

Bahâr-ı Şemsi’ de tercüme-i hâli vardır.¹¹⁷ Başçı Dergâhı hüccesinde Münzevî Aydınli Mehmed Efendi’nin yetiştirdiği huffâzdandır. [Reîsü’l-huffâz] olmuştu. Emîniyye dergâhında ser zâkir olub imâmet ve hitâbet vazîfelerini îfâ eferdi. Hünkâr İmâmı’ndan talim ve meşk edenlerdendir. Ali Baba’dan da epeyce tevsî‘-i ma’lûmât etmiştir.

[446]

Okurken Kur’ân’ı sıkımsız dinleyenler bıkmaz idi. Her bir makâma âşinâ, mevlûd, mirâciye, mersiye okur tekâyada hûb sadâsıyla nuût-i ilâhiyye ve peygamberî okurdu.

¹¹⁷ Mûmâ ileyh Bursalıdır. Başçı (İbrahim) Medresesi ve Zâviyesi’nde münzevîyâne imrâr-ı evkât eden ve Bursa’da bir hayli huffâz yetiştiren âti’z-zikr Aydınli Hoca Mehmed Efendi’den hıfz-ı Kur’ân’a muvaffak olmuş. Gerek kırâati gerekse hûb sadâsı pesendide-i ‘ulemâ ve fuzalâ olmakla Bursa’ca meşâhîr-i huffâzdan ma’düddur. Müddet-i medîde Veled-i Habîb mahallesinde Emîniyye Dergâhı Şeyhi’ne mensûb olmakla mahall-i mezkûrdaki câmi’de vazife-i imâmet ve hitâbet ile muvazzaf idi. Ekser cevâmi‘ ve tekâyada Mevlid-i Şerîf-i Nebevî ve Mersiye-i Sultânü’ş-Şühedâ okur, sâmi‘în müteessir idi. Mübtelâ olduğu hastalıktan kurtulamayarak 17 Şaban 1345(1926) târihinde irtihal etmekle Pınarbaşı kabristânının şark kısmında Uluyol denilen câddeye karîb mahalde defîn ve duâ-yı züvvâra karîn olmuşdur. Mûmâ ileyh hafîfü’r-rûh, hoş-hû, latîfe-gû olup herkes kendisini sever hürmet ederdi. Mısırî, a.g.e.,s.90.

[1345] (1926) târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı kabristânında medfûndur. Halûk, haffu'r-rûh meclisi şenlendirir, herkesle hoş geçinir, deryâ-dil idi.

28- (11) HÂFİZ MUHTÂR DEDE

Sâbıku'z-zıkr Hâfız Dede'nin küçük oğludur. Büyüğü Hulûsî Dede kudûmzen başı olduğu gibi bu da neyzen başı idi. Bakıyyetü's-selef olub bir daha Bursa'da misli yoktur ve olmayacaktır. Her makâma âşinâ ve neyzenlikte de yektâ idi. [1347] (1928/1929) târihinde vefât etmiştir. Zindankapı Mezarlığı'nda medfûndur.

[447]

29- (1) HÂTEM MEHMED EFENDİ

Gülzâr-ı Sülehâ'nın 196'ncı sahîfesinde tercüme-i hâli muharrerdir.¹¹⁸ Ser-zâkir olub usûl-i mûsikîye âşinâ beyne'l-esâtize meziyyeti hüveydâ imiş. [1153] (1740/1741) târihinde vefât etmiştir.

¹¹⁸ Kübrâ-yı tarikat Celvetiyye'den 'Azîz Sâmî Şeyh Ali Selâmi hulefâsından bin yüz on târihinde tarîk-i Hac'da rûh-i pür fûtûhu lebbeyk-zen davet-i Hudâ ve müteveccih-i 'âlem-i bekâ olan Şeyh İbrahim Efendi'nin sulbünden medîne-i Bursa'da engüşt vücûd ziver ve 'ilm-i mûsikîye heves edüb hayli hünerver olmuş idi. Sultân İmâmı Mustafa Efendi'nin kırâat-i Mevlîdi'n-Nebi (aleyhi's-selâm) ta'allüm idüb tilâvet-i mevlid ve ilâhiyâtta şöhret-pezir olub andelîb-i nağme serâ-yı zâtı savt-ı hüsn ile müzeyyen ve muvaşşah ve terennümât-ı dîl-i âsân ilen murassa ve münakkah idi. Ez-ân sebeb zevâyâ-yı meşâyih-i kibârda esnâ-yı meclis-i zıkrde safa-bahş kulûb-ı âşıkân, bâ-husûs fahru'l-meşâyih zü'l-kadr şâmih Eşrefzâde Şeyh 'İzzeddin Efendi'nin hângâh-ı irşâd penahlarında ilâhihân idi. 'Azîz mûma ileyh Hazretleri'nin bazı ilâhiyâtına hûb besteler icad ve peyda ve gülîstân-ı 'aşkda hezâr var-ı nağmeha-yı gûna gûn icrâ etmişler idi. Bin yüz elli üç senesinde nefes-i nefisi mefkûd ve bülbül ruhî müteveccih-i gülşen dâru'l- hulûd oldu. Selâmi Şeyh Ali Efendi zâviyesinde kendisi ğars iylediği dirah-tı servi sâyesinde defn ve mütezilli Rahmet-i İlâhiyye'ye vâsıldır. Ahmed Ziyaeddin, a.g.e., s. 196; Celvetiyye'den Selâmi Ali Efendi'nin (ö. 1104/1692) halifelerinden Şeyh İbrahim Efendi'nin (ö. 1110/1698) oğludur. Bursa'da dünyaya gelmiş ve tahsilini de burada sürdürmüştür. Hakkında teferruatlı bilgiye ulaşamadığımız Hatem Mehmed Efendi 1153 (1740-1741) târihinde vefât etmiş, Selâmi Ali Efendi Dergâhı'na kendi diktiği ağacın dibine defnedilmiştir.

Hatem Mehmed Efendi'nin mûsikî işe alakası gençlik yıllarında başlamış ve bu alanda çalışmalar yaparak kendini yetiştirmiştir. Sultan İmâmı Hacı Mustafa Efendi'den (ö. 1133/1720) istifade etmiş, özellikle mevlid meşk etmiş ve bu arada pek çok savt ve ilâhi öğrenmiştir. Zamanla meşhur bir zâkir olan Mehmed Efendi, Eşrefzâde Şeyh 'İzzeddin Efendi'nin (ö. 1153/1740) dergâhına ilâhihân olmuştur. Mehmed Efendi'nin zâkirliği yanı sıra bestekârlığından da söz edilmektedir. Mehmed Râşid Efendi ondan "Hûb besteler icâd etmişler idi" diye bahsetmektedir. Mehmed Efendi'nin iyi bir

30- (2) HULÛSİ DEDE

Sâlifü'z-zikr Hâfız Dede Efendi'nin mahdûmudur. Mevlevîhâne'de ser kudûmzen olub âyîn ve usûl-i Mevlevîyye'nin icrâsında yegâne idi. [84] yaşında [1351] (1932/1933) senesinde vefât etmiştir. Pınarbaşı'nda medfûndur. Bursa'da emsâli olmadığı gibi dergâhların seddi üzerine tabî bu gibi âyînhânlar artık yetişemeyecektir.

[448]

31- (1) DERVÎŞ ALİ ESVED

Güldeste'nin 523'üncü sahîfesinde tercüme-i hâli muharrerdir.¹¹⁹ Mûsikî kendisine hudâdâd bir istidâd eseri olarak 'inâyet olmuş birçok besteleri var imiş. Ahmed Paşa-yı

bestekâr olduğu kaynaklarda belirtilmesine rağmen zamanımıza ulaşan bir eserine tesâdüf edilmemiştir. Benlioğlu, a.g.e., s. 56,57.

¹¹⁹ İsmi Dervîş 'Alî'dür. Gül-bün-i Sâlis'de tercemesi sebki iden Kebâbcı-zâde Bostân Efendi'nün sulbinden zuhûr idüp gendüm-gün olmağla Esved nâmıyla meşhûr-ı hafî vü celîdür. Sinn-i sığarda dahî hurûf-ı hecâdan elif ü bâyı telaffuz u ta'allüm itmemiş iken fark-ı sadâ-yı hicâz ile şeh-nâzı temyizde mâhir ve henüz nâ-resîde-i düvâzdeh sâl iken on iki makâmı icraya kâdir idi. Beste eylediği murabba' u savta küçük ü büzürg pesend idüp netîce fenn-i mûsikîde reşk-i üstâdân-ı sıfâhân u nihâvend idi. 'Umdetü'l-meşâyihî'l-vâsılın Şeyh Hayre'd-dîn Efendi'nün re'îs-i zâkirîni olmuş idi. Bin yigirmi üç senesinde vâlidî hayatında dem-i nefesi beste ve sadâ-yı zehre-şikâf-ı irci'iden mizmâr-ı hayâtı şikeste olup Murâdiyye'de Beşikçilerkapısı kurbında gehvâre-nişîn-i 'adem oldı. Vefâtına târîhdür:

Mısrâ'

Gitti bu tekyeden Esved hey vâh

Mezbûrun bu fende olan mahâretin ve rûtbe-i fehm ü firâsetin nây-ı turfe-nevâ-yı kalem ile bu vechle zemzeme-sâz-ı meclis-i beyân olurlar ki ol târîhde esâtize-i zâkirân-ı dârü's-saltanatı'l-'aliyyeden bir iki şahs-ı mûsikîdân, birkaç gün zevk u safâ için mahrûse-i Burusa'ya revân olup nâ-şenîde birkaç nev-zuhûr savtları olmagın mezbûr ile mukâbele zamirlerinde cây-gîr idi. Refikları ile savt-ı nühüftlerin müzâkere iderek yevmü'l-hamîsde Kapluca reh-güzârından güzerân üzere iken mezbûrun menzili tarîk-ı germâbe-i merkûmeye karîb vâki' olmağla âgâze-i esvât-ı nev-peydâyı ısgâ, her biri tekerek dânesi gibi bün-i gûşına resâ oldıkda tâs-ı câm-ı kafâsı bang-zede ve dūr-şenîd-i sem'i evvâh-ı mezbûrâna havâle idüp 'akablarında gitmege dâmen-ber-zede oldı. Her biri kaziyeden bî-haber mezbûr ise usûl ile rübûde-i çengâl-i hâfıza idüp ezber itmiş idi. Rûz-ı ferdâ halka-i tevhîdde nihân olan esvâtı bir bir hüveydâ itdiklerinde bilâ-tevakkuf mezbûr dahî edâ idince hayretinden her biri dönmege ve pây-ı istigrâb ile dâ'ire-i zikri tokuz tolanmaga başladılar. Nakl iderler ki mezbûrun fenn-i mûsikîde kendü gibi şöhreveren bir hem-şireleri olup karındaşınun ba'z-ı savtına nazîre itmişdür. Belîğ, a.g.e., s. 747, 749; Bâlâda tercemesi sebki iden Kebâbcı-zâde Bostan Efendi'nün sulbinden zuhûr idub hurûf-u hecâdan elif ve bâyı telaffuz ve ta'allum itmemiş iken fark-ı sadâyı hicâz ve şeh-nâzı temyizde mâhir henüz nâ-resîde-i devâzde sâl on iki makâmı icraya kâdir olub beste eylediği murabba savta küçek ve büzürg pesend ve'l-hâsıl fenn-i mûsikîde reşk-i âver-i üstâdân sıfâhân ve nihâvend idi. Zâviye-i Ahmed Paşa'da lema pîrây mesned meşihat kat'u'l-ârifin Şeyh Hayruddin Efendi Hazretleri'nin reis-i zâkirleri iken bin yirmi üç senesinde vâlidî hayatında dem nefesi beste ve sadâ-yı zühre-şikâf irciiden mizmâr hayât-ı şikeste olub Murâdiyye'de vâki Beşikçiler kapısı kurbünde olan

Fenârî Şeyhi Hayreddîn Hazretleri'ne münîb ve dergâhının ser zâkir-i edîbi imiş. [1023] (1614) târihinde vefât etmekle Murâdiye'de Beşikçiler kapısındaki kabristânda vedî'a-yı rahmet-i İllâhiyye kılınmıştır. *Güldeste* çok senâ ediyor.

makâbirde gevhâr-nişîn-i adem olmuşdur. Mehmed Fahreddin, a.g.e., s. 357; Kebapçızâde Büstan Efendi'nin oğlu olan Derviş Ali, yokluğunda Esved [siyah, kara] lâkabıyla anılırdı (aynı yüzyılda Edirne'de ün kazanmış olan Filibeli ve Kudüm-zen lâkaplı Derviş Ali ile karıştırmayınız). Bursa'da doğmuştur.

Henüz Abece'den habersiz mini minicik yaşlarında iken "hicaz" ile "şehnaz" arasındaki ses farkını ustalıkla ayırabilmekte ve her iki makamı icra edebilmekteydi. "Murabba" ve "savtlar" besteleyerek İsfahan ve Nihavent üstatları ayarında bir varlık olmuştu. Şeyh Hayrettin Efendi'nin baş zâkirliğini ele aldı. 1614'te (h. 1023) ölmüştür, Muradiye'de Beşikçiler Kapısı yanında yatar.

Esved'in musiki zekâ ve belleğinin üstünlüğüne ilişkin bir de anı anlatırlar: O tarihte İstanbul'un üstat zâkirlerinden bir ikisi birkaç gün eğlenmek üzere Bursa'ya gelmişlerdir. Bursa'da tanınmayan bazı besteleri varmış, bunları dinleterek baş zâkiri hayran bırakmak isterler. Fakat konuklar aralarında meşk ederlerken, Esved rastlantıyla hepsini çevreden işitmiş ve belleyivermiş. Konuklarla ertesi günü zikir halkasını kurarlar. Ne var ki okunan her parçanın merakla karşılanması şöyle dursun, Esved tarafından hemen ardı sıra tekrarlanıvermesi, tersine konukları şaşkınlıktan şaşkınlığa düşürür, "pây-ı istigrapla daire-i zikri dokuz dolanmaya başlarlar" [şaşkın adımlarla zikir dairesini dokuz dolanmaya başlarlar].

Esved'in musikide kendisi gibi güçlü bir de kız kardeşinin bulunduğu ve kardeşinin bazı bestelerine nazireler yapmış olduğu da anlatılır. Tesettür [örtünme, burada taassup] dolayısıyla söylentilerin kapsamı belirlenememiştir (eski Bursalı kadınlardan da tek tük musiki meraklılarının yetişmiş olduğunu bu söylentiden çıkartabiliriz), Gazimihal, a.g.e., s.26; Kebapçızâde Bostan Efendi'nin oğlu olan Derviş Ali, buğday tenli olması sebebiyle "Esved" lakabıyla şöhret bulmuştur. Hakkında fazla bilgi bulunmamakla beraber, Bursa'da doğup ilk öğrenimini ve gençlik yıllarını burada geçirdiği anlaşılmaktadır. 1023/1614 yılında vefat eden Derviş Ali'nin kabri, Muradiye'de Beşikçiler kapısı yanındaki mezarlıktadır. Ergun'un Antolojisi'nde vefât tarihini gösteren beyit şöyledir:

Gitti bu tekyeden Esved hey vâh 1023

Çok küçük yaşlarda mûsikî kabiliyeti sezilen Derviş Ali'nin mûsikîye ilgisi de yine bu sıralarda başladı. Zira o, okuma yazmaya başlamadan önce, makamları birbirinden ayırt edebilecek derecede mûsikî kültürü kazanmış ve on yaşına geldiğinde ise, istediği makamı icra edebilecek bir seviyeye ulaşmıştı. Bestelediği murabba ve savtlarla devrinin tanınmış bir bestekârı olmuş, zamanının mûsikîşinâsları arasında takdir görmüştür. Bestekârlığı yanında iyi bir icracı da olan Derviş Ali Ahmed Paşa Zâviyesi'nde Şeyh Hayrettin Efendi'ye (ö. 1017/1608) zâkirbaşı olmuştur. Derviş Ali'nin mûsikîdeki zekâ ve kabiliyetine dâir bir rivâyet nakledilir: İstanbullu ünlü zâkirbaşılardan iki mûsikîşinâs birkaç gün gün dinlenmek üzere Bursa'ya gelirler, Bursa'da bilinmeyen besteleri okuyarak Derviş Ali'yi hayran bırakırlar. Misafirler kendi aralarında meşk ederlerken Derviş Ali bu eserleri dinlemek suretiyle öğrenmiştir. Ertesi gün zikir halkası kurulduğunda eserleri büyük bir ustalıkla okuyan Esved Ali, misafirleri ve izleyenleri hayret içerisinde bırakır.

Kaynaklarda, Derviş Ali'nin kendisi gibi kudretli bestekâr bir kız kardeşi olduğu rivâyeti varsa da ne kendisine, ne de kardeşine ait zamanımıza intikal eden eserlerine rastlanılmamıştır. Benlioğlu, a.g.e., 28, 29, 30.

32- (2) DERVİŞ SADÂYÎ

Mısır'da İbrahim Gülşenî Âsitânesi'nden yetişmiş. Sadâsı güzel, envâ'-ı makâmâta âşinâ imiş. Bursa'ya gelmiş [1066] (1655) târihinde vefât etmiştir. Deveciler'de medfûndur. *Güldeste*'nin 524'üncü sahîfesinde muharrerdir.¹²⁰

¹²⁰ Mısır-ı Kâhire'de âsitâne-i dil-güşâsı olan Şeyh İbrâhîm Gülşenî fukarâsından Sadâyî dinmekle şehîr, 'ilm-i mûsikîde sît ü sadâ-yı vaz'ı resîde-i kubbe-i çarh-ı esîrdür. Pây-ı seyâhat ile 'âlemi seyrân iderek tekyegâh-ı bihiştâsâ-yı Burusa'da pöst-ı ikâmet bast idüp çend rûz mihmân iken bin altmış altı Muharremü'l-harâm'ınun altıncı şeb-i âzîne murg-ı rûhî gülzâr-ı bekâya pervâz idüp Deveciler Makberesi'nde makâm itdi. Târih-i vefâtudur:

Târîh

Ayağın çekdi çün Dervîş Sadâyî bezm'i fâniden

Tutup râh-ı 'adem sûy-i bekâya menzilin buldı

Dedim târih idince murg-ı rûhî uçmaga pervâz

Sadâ-yı 'andelîb-i Gülşenî 'azm-i 'aden kıldı. Belîğ, a.g.e., s. 749; Mısır Kâhire'de Âsitâne dil-küşâsı olan Şeyh İbrahim Gülşenî fukarâsından Sadâyî denmekle şehîr ve 'ilm-i mûsikîde sît u Sadâ-yı vasfî resîde-i kubbe-i çerh-i esîrdür. Pây-ı seyahatle 'âlemi seyrân iderken tekye-gâh-ı behîst-asâ Bursa'da post-ı ikâmet bast idüp çend rûz mihmân iken bin altmış altı Muharremü'l-haramının altıncı şeb-i âzîne murg-ı rûhî gülzâr-ı bekâya pervâz Deveciler Makberesi'nde ârâ-mesâz oldu. Mehmed Fahreddin, a.g.e., s. 357; Devrin önemli mûsikîşinâslarından olan Dervîş Sadâyî İstanbul'a doğmuş, çocukluk ve ilk eğitim dönemini burada tamamlamıştır. Yaşadığı muhit ve ders aldığı hocalar hakkında ayrıntılı bilgilere rastlanmıyorsa da, çağının çeşitli ilim dallarında kendini yetiştirdiği bilinmektedir.

İstanbul'daki eğitimini tamamladıktan sonra Mısır'a göç eden Dervîş Sadâyî Kahire'de Şeyh İbrahim Gülşenî (ö. 904/1533) Dergâhına intisâb ederek hayatının uzun bir bölümünü burada geçirmiştir. *Güldeste*'de onun "Gülşenî fukarâsından" olduğu ifade edilmesine karşın diğer bazı kaynaklarda "zümre-i dervîşân-ı Mevleviyye"den olduğu belirtilir.

İstanbul'da ayrılmadan önce mûsikî konusunda belli bir üne kavuşan Dervîş Sadâyî'nin Mısır dışında başka yerlere de gittiği ve buralarda ilmini ve mûsikî bilgisini geliştirdiğine dair bilgiler bulunmaktadır. Ömrünün son yıllarını Bursa'da geçiren Sadâyî 6 Muharrem 1066 / 5 Kasım 1655 tarihinde vefat etmiştir. Kabri Deveciler Mezarlığı'ndadır. Belîğ, vefatına şu tarihi düşürmüştür:

Ayağın çekdi çün Dervîş Sadâyî bezm'i fenadan

Tutup râh-ı adem sûy-i bekâya menzilin buldu

Dedim tarih edince mürğ-ı rûhî uçmaya pervâz

Sadâ-î andelîb-i gülşeni azm-i bekâ kıldı 1066

Bursa'da oturduğu semtler ve devam ettiği dergâhlar bilinmemekle birlikte hizmet verdiği bazı dergâhlarda birçok öğrenci yetiştirdiği ifade edilmektedir.

Ergun, dinî ve klasik eserler bestelediği rivayet edilen Dervîş Sadâyî'nin iyi bir bestekâr ve zâkirbaşî olduğunu belirtir. Bestelediği eserlerden çok azının günümüze ulaştığı rivayet edilse de, Sabâ makamında ve Evsat usulünde Sinânî'ye ait:

Gelmişim vahdet ilinden aşk ile cihana ben

İçmişem câm-ı ezelden olmuşam mestâne ben

33- ZÂİK EFENDİ

Pederimin amcası olan bu zât ilm ve fazlıyla ve Fârisîye olan malûmâtıyla beraber hattât ve meşhûr şâirlerden olub aynı zamanda mûsikîşinâstır. Bursalı Eşref Paşa gibi şâkirdleri olduğu gibi atû'z-zikr kayyim Süleyman Efendi gibi meşhûr zâkirler, mûsikîşinâslar yetiştirmiştir. Evrâk-ı perîşân olarak hatt-ı destiyle birçok ilâhiyâtı ve her makâmıdan şughul ve durakları yedimde mahfûzdur. Kendisi latîfe-gû olduğundan kayyum Süleyman Efendi'ye esnâ-yı ta'lîminde mâhur makâmını uyduramaz imiş. Demiş: Süleyman Efendi hiç merkeb anırır iken işitmedin mi? İşte onun gibi yap mâhur makâmını öğrenirsin. *Gülzâr-ı Mısırî*'de,¹²¹ *Yâdigâr-ı Şemsî*'de,¹²² *Ezhâr-ı Şemsî*'de

beyti ile başlayan ilâhisinden başka bir eseri tesbit edilememiştir., Benlioğlu, a.g.e., s. 30,31.

¹²¹ Ba'dehû bu gülistân-ı 'âleme yâdigâr bıraktığı iki gonce-i zîbâ ki birisi şu'arâ-yı 'asrın serbülendi Şeyh Mehmed Emîn Zâik Efendi diğeri kudvetü's-sulehâ 'umdetü's-sâlikîn Şeyh Ahmed Şemseddîn Efendi'dir. Bin iki yüz sekiz târihinde kadem-nihâde-i 'âlem- i şuhûd olup pederi fazilet kesretten hıfz-ı Kur'ân'a muvaffak ve 'ulûm-ı 'Arabiyeyi bi't-tahsil meşâhîr-i şu'arâdan Buhâriyyü'l-asl Kirâmî Efendi'den lisân-ı Fârisî öğrenerek akrânına fâik olmuş.

Fenn-i şî'r ve inşâya kâdir olmakla o vadide terakki ve te'âlî ederek üstâd-ı küll derecesine gelmiş, bazı tâlibâna tedris-i lisân-ı Fârisî idüb ...şâir-i meşhûr Eşref Paşa gibi nice zâtlar yetiştirmiş, 'asrının vüzerâ ve vükelâ ve kasîdeler, bahâriyyeler târihler...mütenâsib peydâ etmekle ekser evkâtı İstanbul'da geçmiş hatta ikinci bir tehhül ile hâne iştirâ edip temekkün etmiş. Ara sıra Bursa'ya gelip yine 'avdet edermiş. 1250 târihinde ziyâret-i Beytullah ile müşerref olmuşdur.

Dergâh-ı mezkûr her iki biradere ? tevcîh olmakla münâvebeten icrâ-yı âyîn-i tarîkat ediyor ise de Zâik Efendi'nin dâima İstanbul'da bulunması Münâsebetiyle ? biraderinin bi'l-asâle ve bi'l-vekâle ibkâ-yı vazîfe-i meşihat ederlermiş. Târih ve hicvîyyede gayet musanna' ve dakîk şîirler söyler, zamânında bulunan şu'ara ve 'urefâ ile latîfeler eylerlermiş. El-ân bazı letâifî lisân-ı halkda söylenilmektedir. Üç zükûr ve üç inâs evlâdı olup hatt-ı destiyle olan mecmu'asında târih-i tevellüdlerini yazmışdır. 14 Şevvâl 1266 târihli rapor mûcibince Hisar'da vâki Şeyh Camî'i, nâm-i diğêr Nasûhî Tekkesi Şeyhi Kudretullah Efendi'nin ... yed-i tarîkiyle alarak müştereki bulunan ... birâderine vermek ve onun nisf hissesini de kendisi alıp dergâh-ı Pîr'de müstakillen kalmak arzu etmiş ise de birâderinin 'adem-i kabûlüne mebni uhdesinde kalmış ve ba'de vefâtili mahdûmu Necât Efendi ve Hakkî Efendi uhdelere 11 Cemâziye'l-evvel 1269 târihinde tevcîh olunmuş, bilâhare şemsiyeci, evliyâ Mustafa Efendi'ye keff-i yed etmişlerdir. Birâderi sinnen küçük ve gayet edîb büyüklerine hürmet-i mahsûsası olmakla her ne kadar beytleri bazen şeker reng olsa da tahammül etdiğini pederim merhûmdan işitirdim. Bu hâl ise ? geçirir iken Dersa'âdet'de bir hastalığa dūçâr olup berâ-yı tebdîl-i hava Bursa'ya geldiklerinde dest-i bî emân-ı ecelden kurtulamayacaklarını anlamakla kabir taşına yazılmak üzere târihini tanzîm etmiş ve 1269 Rebiü'l-âhîr'inin evâilinde âlem-i âhirete intikâl eylemişdir. Dergâh-ı şerîf hazîresinde medfûn ve ceddî Şeyh Ali Efendi'ye makrûndur. Mûmâ ileyh 'âlim ve fâzil lâubâli ve rindâne meşreb, âteş-zebân bir zât, nâdirü'l-akrân imiş. Hüsn-i hattı pederlerinden meşk etmekle bir çok Tefsir-i şerîf-i Kelâm-ı Kadîm, evrâd ve ahzâb yazmış, birkaç kitâb hatt-ı destiyle nezdinde mevcûddur. Şemseddîn Mısırî, *Gülzâr-ı Mısırî*, s. 530.

¹²² Zâ'ik Efendi ekser-i evkâtını Ders'âdet'de geçürmüş ve birâder-i sâmi-kadri âsîtâne-i feyz-âşiyânda hıdmet-i fukarâ ile meşgûl olmuşdur. 1267 târihinde Ahmed Şemseddîn Efendi, 1269 senesi de Şeyh Zâ'ik Efendi irtihâl itmişlerdir. Her ikisi dergâh-ı mezkûrda defîn ve du'â-yı züvvâra karîndir.

tercüme-i hâlden bahs ettiğim gibi bu kitabta şu‘arâ ve hattâtîn meyânında zikri geçer. [1269] (1852/1853)’da vefât etmiştir. Musanna vefât târihini kendisi söylemiştir.¹²³

[450]

34- (1) RIFKI EFENDİ

Yâdigâr-ı Şemsi’nin matbu’ kısmında İsmail Hakkı Dergâhı faslında tercüme-i hâli muharrerdir.¹²⁴ Gayet temiz ve nazîf giyer, gezer. Mûsikîye âşinâ, sadâsı muhrik olub usûlüyle mi‘râciye okur imiş. Cedd-i mâderim Hacı Haydar Efendi reîsü’l-meşâyih

Mutasarrıf oldukları meşihat cihetinin nısfı Şemseddîn Efendi-zâde bu fakir-i nâmıkı’l-hurûfun vâlid-i mâcidi olan eş-Şeyh Hâfız İsmâ’îl Nazîf Efendi’ye ve nısf-ı diğeri Zâ’ik Efendi-zâde eş-Şeyh Mehmed Necât ve Hüseyin Hakkî Efendi’lere tevcih olunmuştur. Şemseddîn Mısri, *Yâdigâr-ı Şemsi*, s. 522.

¹²³ El-yevm seng-i mezârında menkûştur:

Bu dergâh-ı şerîfe hizmet-i makbûledir zannım
Ki hizmet bitmeyince çekmedi pâyin bu mihverden

Fedâ-yı hâk-pây-ı âl ü evlâd eyleyen cismin
Hüseyniye çıkar Mısri yolunda hubb-ı Haydar’dan

Güher-i mühmel şu söz târih-i fevti ihtirâ’dır
Zarûridir Zâ’ik ney şeker-i Mısri hüner-i hârdan
(H.1239) Şemseddîn Mısri, *Gülzâr-ı Mısri*, s. 539.

¹²⁴ Mûmâ ileyh hüsn-i cemâl ü sadâya mâlik, mûsikîye âşinâ olup gâyetle temiz telebbüs iderdi. Nu’mâniyye Dergâh-ı Şerîfi post-nişini re’îsü’l-meşâyih Safiye’d-dîn Efendi’nin mahdûmı Necme’d-dîn Efendi’ye dâmâd olmuş, Safiye’d-dîn Efendi’nin dâmâdı ise Sa’dî Dergâh-ı Şerîfi Şeyhi ceddîm Şeyh Haydar Efendi olmağla her ikisi de mûsikî-şinâs ve güzel sadâya mâlik olduklarından Mevlûd ve Mi‘râciyye-i Şerîf kırâ’etinde ve meclis-i zikrde birbirlerine pey-rev olurlar, müstemî’îni şevke getürürler imiş.

Tasrîhine lüzûm görmedigim bir mes’eleden tolayı haremîni mecbûren tatlık itdirirler. Her ikisi de yek-diğeri meclûb bulunduklarından bî-çâre haremî teverrüm itmiş, Rıfkî Efendi ise bu hâlden müte’essir olarak zihnine fenâlık gelmiş, merâk getürmüş, bundan sonra ne o mûsikî-şinâslik ve ne de sîmâsında letâfet kalmış. Cidden acınılacak bir hâle ducâr olmuşdu. Ma’a-mâ-fih yine o temizlik kendisinde mevcûd idi. Dergâhın harem dâ’iresinden çıkmaz, kimse ile ülfet itmez, münzevîyâne yaşar, tecerrüdi ihtiyâr itmiş, bir-az da afyona mübtelâ olmuşdu.

‘Ammî-zâdesi âti’ü’z-zikr Fâ’ik Efendi âyîn-i tarîkatı icrâ ider, mûmâ ileyh bir şeye karışmazdı. İşte bu hâl ile dem-güzâr iken 7 Muharrem sene 1315 târihinde peñç-şenbe gicesi hânesinde yalnız olduğu hâlde vefât itmiş, her gün sadâsı işidilirken o gün bir ses tuyulmaması bir-az da râhatsız bulunması, !ammî-zâdesinin merâkını mûcib olmağla hânesine geçilmiş, vefâtı görülmüş. Civâr-ı Hakkî’de defn olmağla vedî’a-î rahmet-i İlâhiyye kılınmıştır. ‘Uhdesinde bulunan nısf-ı meşihat ciheti mûmâ ileyh Fâ’ik Efendi’ye tevcih olunmuştur. Şemseddîn Mısri, *Yâdigâr-ı Şemsi*, s.193, 194.

Safiyüddîn Efendi'ye sâhibü't-tercümede onun küçük oğlu Necmüddîn Efendi'ye dâmâd olduğundan ikisinin de sesleri güzel mûsikîye âşinâ olmakla artık esnâ-yı zikrede müstemi'în gaşy olurlar imiş. Zavallının başına bir kaza getirmek isterler fakat muvaffak olamazlarsa da kendisiyle ailesinin beynini bozarlar. Nihâyet merakla âdeta cinnet getirir derecelerde muzdarib olur. Bi'l-âhare geçse de eseri bâkî kalır. Münzevîyâne imrâr-ı hayât ederdi. [1315] (1897/1898) târihinde kendi kendine vefât eder. Dergâh'ta medfûndur.

35- (2) RÂMİZ EFENDİ

Mahallebicizâde denmekle ma'rûftur. Tercüme-i hâlini *Bahâr-ı Şemsî*'de yazdım.¹²⁵ Sadâsı dâvudî ve pek muhrik edâlî idi. Cedd-i mâderim Haydar Efendi'den ... bi'l-âhare

¹²⁵ 3 Rebülâhîr 1274 târihinde Bursa'nın Bezîrî (Vezîrî) Mahallesi'nde Mahkeme-i Şer'iyeye Kısmet Kalemi kâtiblerinden Muhallebicizâde Hacı İsmail Efendi sulbünden 'âlem-i vücûda gelmiş ve tahsîl-i ibtidâisini ikmâlden sonra bir müddet sahâfhânedede ticâretle iştigâl etmiş ve güzel sadâya mâlik olmakla hânelerine civâr olan bir kapıda Sa'dî Dergâhı'na devâmla ceddîm Şeyh Haydar Efendi'ye intisâb eylemiş. Onun irtihâliyle mahdûmu Şeyh Nureddin Efendi'den usûl-i mûsikî temeşşuk etmiş, şuşul ve ilâhiyâtta birçok besteler geçmiş ve ser-zâkir olmuştu. Vazîfe-i askeriyesini bera-yı ifâ İstanbul'a gittiğinde tarîk-ı Sa'dîye meşâyih-ı kirâmından Etyemez Dergâhı Şeyhi Feridüddin Efendi'ye tecdîd-i bey'at ve ba'de ikmâl-i esmâ ahz-ı hilâfet eylemiştir.

Tab'an seyâhate mâil, fikren hürriyete mütemâyil olmakla hiçbir vechile kuyûd ve esârete râzı olmamakla, ekser evkât devr-i bilâd ile demgûzâr olmuş. İki defa Hicaz'a gitmiş. Yemen, Bağdad, Kerbelâ, Necefü'l-Eşref'i ziyâret etmiş. Şam, Mısır, Beyrut, Haleb'i görmüş; Cibâ'da Hazret-i Sadeddin'in türbesine yüz sürmüş. Anadolu'nun ekser bilâdını, Rume'linin birçok yerlerini görmüş. Erzâk-ı mukadderisini ol vechile toplamış. Rind, lâubâlî-meşreb tavrı kendisine Bursa'da münâsib bir makâm ettirememiş. Âkıbet Kütahya'da Arab Dede'nin tekkesine ta'yin olunarak şehri mezkûrda bir müddet ikâmet ve dergâh-ı mezkûrda icrâ-yı âyîn-i tarîkat eylemiş. Harb-i umûmî esnâsında celb-i erzâk için hiçbir tarafa harekete mecâl olmadığından dücâr-ı fakr u zarûret olmuş. Muhibb-i evlâd-ı Resûl ve bende-i zevc-i cenâb-ı Betûl olduğundan 18 Ramazan 1336 ve 27 Haziran 1337 (1918) târihinde tâbi-i isr-i cenâb-ı Murtaza olarak irtihâl-i dâr-ı bekâ eylemiştir. Orada umûmî kabristânda medfûndur.

Mûmâ ileyh zaîfü'r-rûh, latife-gû olmakla beraber bazı kere görenler gayet müteazzım ve mütekebbir zannederler. Ve bazen gayet mütevâzî addeylerlerdi. Bazı tuhaf tuhaf ahvâli el-yevm beyne'l-ihvân yâd olunmaktadır. Vakalarını tercüme-i hâline ilâve edimesini ricâ ederdi. Fakat bittab' buraya yazılamazdı. Fakat Bursa'da vukûa gelen bazı fıkralar ve hikâyeler yazarak *Gamhâr-ı Şemsî* nâmını verdiğim kitâba ahvâl-i husûsiyesinin bir kısmını yazdım. Sözü nü sakınmaz, kimseden çekinmez, arzusu olmazsa ne kadar ricâ edilse bir şey okumaz, acibü'l-ahvâl, mehîbü'l-eşkâl idi. Muhibb-i Ehl-i Beyt-i Resûlullah olduğundan Bursa'da buldukça Muharrem'de *Hadikatü's-Süedâ* okur, 'öşri Muharrem'de aşure pişirir, mersiyeler okurdu. Biraz müddet Hindîler Tekkesi'ne vekîl ta'yin olunmuş ise de kendisinin tarîkatine ta'assub derecesinde merbûtiyeti tekkenin usûlü olan Kâdirî erkânını icrâ etmediğinden asîl tarafından başkası tayin olunarak çıkarılmıştı. Fakir'e dede yâdigârı diye çok muhabbeti var idi. Kerbelâ'ya gittiğinde her yerden mektûb göndermişti ki el-yevm mahfûzumdur. Necefü'l-Eşref'ten gönderdiği mektûbda bir râyiha-i tayyibe hissettim. İki ayda gelmişti. Müddet-i

İstanbul'da Etyemez Dergâhı şeyhi Ferîd Efendi'den istihlâf etmişti. Nev'î şahsına münhasır bir zâtıdır. Gezmediği yer kalmamıştı. Ne Arabistan ne Rum ili ne Anadolu her

medîde ol bû-yı latîf mektûbdan izâle olmamıştı. Vefâtına şu târihi söyledim ki ahvâl-i husûsiye ve umûmiyesini de gösterir:

Şeyh Sa'dî Bursa'da ceddî cenâb-ı Haydar'a
İntisâb etmiş mukaddem eylemiş bend-i kemer

Etyemez Şeyhi Feridüddin Efendi'den mu'câz
Olmuş idi râh-ı Sa'diyye'de Şeyh-i müstekar

Bursa'da ise Muhallebicizâde şöhreti
Mûsikîde hûb-sadâ ile oluptu mu'teber

Cümle dergâhlar şeref-yâb olur idi şevk ile
Sâlikânı zikre tergîb ile zâkirlik eder

Şark u garbı gezdi haccetti mükerrer
Oldu Bağdâd u Necef'le Rumeli'de cilve-ger

Tab'ı rind ü lâubâli meşrebi serbest idi
Zâtı deryâ-dil olup çekmezdi bir şeyden keder

Misli gelmez bir daha mânendi olmaz şübhesiz
Kendisin her kim bilirse der ki doğru bu haber

Dergehinde oldu mürşid ol Siyâhî Dede'nin
Girmeyen iklimine azm eyleyip hasbe'l-kader

"İrci'î" emri gelince eyledi teslîm-i cân
Terk edip varın sivâya etmedi aslâ nazar

Dest-gîr olsun Cenâb-ı Pir Sa'düddin ona
Nûş eden dest-i Ali'den Kevser'i kılmaz hazer

Harf-i cevher-dârlar ile çıktı târihi Şemsî
Şeyh Hacı Râmiz Efendi kıldı Firdevs'e sefer
Noktalı harf 1350-14=1336

Nev'î şahsına münhasır idi. Şemseddîn Mısrî, *Bahar-ı Şemsi*, s. 30, 31, 32.

yere gitmiş, müteaddid Hac etmiş. Şam'da Cenâb-ı Sa'duddîn'i ziyâret etmek için Ciba'ya gitmiştir. Ne çare ki Bursa'da bir yere ta'yîn olunamadığından Kütahya'da Arab Dede Tekkesi'ne şeyh olmuştur. [1336] (1918) târihinde vefât etmiştir. Fakîre çok hürmeti var idi. Gittiği yerden gönderdiği mektublar yedimde mahfûzdur. *Gamhâr-ı Şemsî* nâm eserimizde bazı latîfeleri muharrerdir.

[451]

36- (3) RIF'AT EFENDİ

Baş müderris Yaymacızâde Hâcî Mustafa Efendi'nin oğludur. Orhân Câmi'-i Şerîf'inde imâm ve hatîb idi. Mûsikîye âşinâ olub namâzda ve hutbede envâ'-ı makâmât ile kırâat okurdu. Husûsî mahabbetlerde şarkı gibi şeyler de söylemiş. [1342] (1923/1924) târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı Kabristânı'nda medfûndur.

37- (4) ZÂFERÂNLIK ŞEYHİ EBU BEKİR EFENDİ

Güldeste'de ve *Yâdigâr-ı Şemsî*'de¹²⁶ *Medâr-ı Şemsî*'de tercüme-i hâli vardır. Mûmâ ileyh fenn-i mûsikîye âşinâ, üstâd bestekâr olub nice nice ilâhiler bestelemiştir.

¹²⁶ Zagferanlık Şeyhi demekle ma'rûf eş-Şeyh Ebû Bekir Efendi. Mûmâ ileyh Bursa'da Kara-agaç Mahallesi'nde tevellüd itmiştir. Pederi kumaşçı esnâfından ve agniyâdan olup ricâl-i Halvetiyye'den Şeyh Ya'kûb Efendi'nin Bursa'yı teşriflerinde mahalle-i mezkûrede ikâmet ve bir zâviye binâsına mübâşeret buyurduğu esnâda kendüsine intisâb eylemiş. Bir aralık Bursa'ya Celâlî eşkiyası gelmekle Şeyhi ile birlikde Dersa'âdet'e giderek Eyyûb-ı Ensârî kurbünde kâ'in dergâhında ikâmet itmekde iken vefâtı vukû' bulmuş. İki evlâdı kalup sâhibü't-terceme henüz mürâhik iken pederinden mevrûs emvâli huzur-ı Şeyhe takdîmle bende-i halka-be-gûş olmuştur.

Şeyhinin erba'ine niyyeti olmagla mûmâ ileyh de birlikde kabûlüni recâ ederse de "sen henüz tıfl-ı nevressin, tahammül idemzsın". Üç güne niyyet buyurmuşlar. Sâhibü't-terceme niyâzında ısrâr itmekle kabûl iderler. Hakîkaten erba'ini ikmâl ile sâhib-i kemâl olacağını isbât itmiş.

Bir gün Şeyhi ile birlikde Bâzergân Tekyesi Şeyhi Şerbetî Mehmed Efendi'nin mürşidi Ramazân Efendi'yi berâ-yı ziyâret gindiklerinde Ebû Bekir Efendi'nin mücâhede ve sebâtını beyân itdiklerinde Ramazân Efendi tahsîn iderek "âferin, küçük sûfi" ta'biriyle taltif buyurmuşlardır.

İkmâl-i sülûkla nâ'il-i izn ü icâzet olup Bursa'da Zagferanlık Mahallesi'nde kâ'in mescide halka-bend-i zıkr ü tevhîd ve mürşid-i sâlikân-ı râh-i tevhîd iken 1077 târihinde 70 yaşına karîb olduğu hâlde 'azim-i 'âlem-i bekâ ve zâviyesi hazîresinde vedî'a-i rahmet-i Hudâ olmuştur. Tablî-zâde 'Alî Çelebi şu târihi söylemiştir:

Kıldı tevhîd ile dünyâdan sefer 1077

Zâferânlık Mescidi'ni câmi' ve bir minâre yapmıştır. [1077] (1666) târihinde vefât etmiştir. Mescidi civârında medfûndur.

Mûmâ ileyh 'âşık-ı bi'l-lâh bir zât-ı dil-âgâh olup fenn-i mûsikîye âşinâ olmagla baz-ı ilâhilere beste bağlayarak tekâyâda okur ve Kara Zâkir demekle meşhûr imiş. Müstagnî tabî'atlı olmagla kimseye hâlini 'arz itmez, kimseden bir şey kabûl itmez. Hakk'a tevekkül ile sabr u tahammül ider. Bununla berâber zâviyesini ihyâ ve minber vaz'la bir de minâre inşâ eylemiştir. Ba'z-ı kerâmâtı menkûldür. Makâmına halifesi eş-Şeyh 'Abdü'l-latîf Efendi post-nişîn olmuştur. Şemseddîn Mısırî, *Yadigar-ı Şemsi*, s. 407,408.; "Zağferanlık Şeyhi" denilmekle meşhur Ebûbekir Efendi Bursa'nın Karaağaç mahallesinde doğmuştur. İtibarlı zengin bir kumaş tüccarının oğlu olup babasıyla birlikte, aynı mahallede Halvetiyye'den Şeyh Yakup Efendi (ö.1052/1642)'ye intisâb etmiştir. Daha sonra baş gösteren Celâli eşkiyâsının işgali sırasında babası, kardeşi ve Şeyhi ile birlikte İstanbul'a gitmiş, burada Ebû Eyyûn el-Ensâri külliyesi yakınında kaynaklarda ismi belirtilmeyen bir dergâha yerleşmiştir. Babasının vefâtından sonra kendisine düşen mirası Şeyhine hibe ederek, ona olan bağlılığını göstermiştir. Şeyh Yakup Efendi'nin kırk gün riyazete girme hazırlığını öğrenen Ebûbekir Efendi, kendisinin de riyazete girmeyi arzu ettiğini bildirmiş, Şeyhi "sen genç bir delikanlısın, tahammül edemezsin" diyerek ancak üç gün kalmasını istemiştir. Ancak Ebûbekir Efendi'nin Şeyhine olan muhabbeti ve sürekli onunla beraber olma arzusu, kendisinin de uzun süreli riyazete girmesini sağlamıştır. Böylece tasavvufî hayatın gerektirdiği önemli bir merhaleyi aşarak, ileride kendisini bekleryen mertebelere çıkabilecek yeteneğe sahip olduğunu ispat etmiştir.

Rivâyete göre bir gün Ebûbekir Efendi, Şeyhi Yakup Efendi ile birlikte İstanbul Bazergân Tekkesi Şeyhi Ramazan Efendi'yi (ö. 1077/1666) ziyaret etmiş ve sohbet sırasında Yakup Efendi'nin onun mücâhede ve sebatından övgüyle bahsetmesi üzerine, "aferin küçük sûfi" sözleriyle, Ramazan Efendi'nin iltifatına mazhar olmuştur.

Ebûbekir Efendi, seyru sülûkunu tamamladıktan sonra, Şeyhinden hilâfet ve icâzetini alıp Zağferanlık mahallesinde Halvetiyye'den Zağferanlık Dergâhı'nı açmıştır. Kısa sürede tasavvuf erbabınca ilgi görmüş, zikir ve tevhid halkalarını geniş kitlelere ulaştırmıştır. Geçim sıkıntısı çekmesine rağmen halini kimseye açmayan, kimseden yardım kabul etmeyen Ebûbekir Efendi, sabırlı ve mütevekkil kişiliğiyle tanınmıştır. Kerâmetine dair bazı menkıbelerin de nakledildiği Ebûbekir Efendi, kurduğu tekkede, irşad görevini sürdürürken 1077/1666'de yetmiş yaşlarında vefât etmiş ve zâviyesinin mezarlığına defnedilmiştir. Kendisinden sonra halifesi Şeyh Abdüllatif Efendi (ö.1118/1706) postnişîn olmuştur.

Tablîzâde Ali Çelebi tarafından vefâtına şu tarih düşürülmüştür:

Kıldı tevhid ile dünyadan sefer 1077

Ebûbekir Efendi gönül derinliği olan gerçekmbir hak âşığı idi. Ayrıca mûsikî sanatıyla da meşgul olmuş ve bestelediği bazı ilahilerle bu sahadaki vukûfiyetini ortaya koymuştur. Diğer taraftan teninin esmerliği sebebiyle tasavvuf erbabı arasında "Kara zakir" diye anılan Ebûbekir Efendi'nin muhtelif tekkelerde zâkirbaşılık yaptığı da rivayet edilir. Ancak Ebûbekir Efendi'nin günümüze ulaşan herhangi bir eserine tesâdüf edilmemiştir. Benlioğlu, a.g.e., s.32,33.

38- (1) SULTÂN İMÂMİ

El-Hâc Mustafa Efendi'dir. *Güldeste*'nin 529'uncu sahîfesinde tercüme-i hâli vardır.¹²⁷ Çelebi Sultân Mehmed Câmî'i Şerîfi'nde hatîb ve imâm mûsikîşinâsân meyânında benâm imiş. Osmân Efendi'den ve sâir esâtize-i mûsikîşinâsândan ta'lîm ve meşk edip Mevlid kırâatinde yegâne ve hûb sadâ ile ferîd-i zamân olub Selâmi Ali Efendi'ye de intisâbı var imiş. [1133] (1720) târihinde vefât etmiştir. Selâmi tekkesinde medfûndur.

¹²⁷ Hezâr-ı nagme-senc-i nâle-perdâzâsâ gülistân-ı vücuda mahrûse-i bihiştâsâ-yı Burusa'da kadem-resâ olup tahsîl-i ma'ârif-i cüz'iyede pâye ihrâz iderek nefes-i mu'ciz-dem ile mûsikî-şinâsân zümresinde ser-efrâz oldıktan sonra tercemesi bâlâda mürûr iden Mevlidî Osmân Efendi merhûmdan ve ba'z-ı esâtize-i mevlid-hândan meşk idüp kırâ'at-ı Mevlid-i Şerîf'de yegâne ve edâsı âvâze-i dil-keş-i sadâlarına mahsûs nagamât-ı rûh-efzâ icrâsında ferîd-i zamâne idi. Ba'z-ı mahallerde mahâret-i tab'-ı nagmesâzı muktezâsınca üstâdân-ı selefe mugâyeret idüp şu'ubât-ı nâ-şenide peydâ idüp izhâr-ı yed-i tûlâ itmişdir. Evâ'il-i hâlinde Şeyhü'l-islâm 'Abdu'l-azîz Efendi meclis-i şeriflerine dâhil olup hüsn-i nazar-kerdeleri ve âgâze-i meserret-engîzleri takrîbi ile ni'am-ı iltifât perverdeleri olmuşdur. Niçe meşâyih-i 'izâm hayr du'ârına mazhar olup Şeyh Selâmî 'Alî Efendi'ye hıdmet ve ahz-ı dest-i inâbet itdi. Câmî'-i Çelebi Sultân Mehmed Hân'da imâm ve şeref-i hıdmet-i hitâbet ile benâm iken bin yüz otuz üç târihinde gülzâr-ı cinâna hıram idüp mezbûr Selâmî Efendi Zâviyesi hazîresinde olan mevtâ meyânında makâm eyledi. Belîğ, a.g.e., s.753,754.; Hezâr-ı nagme-senc-i nâle-perdâz-âsâ gülistân-ı mahrûse-i Bursa'da kadem-resâ olup tahsîl-i ma'ârif-i cüz'iyede ihrâz ve nefes-i mu'ciz dem ile mûsikîşinâsân zümresinde ser-efrâz oldık da Mevlidî Osmân Efendi nâm hüner-i mu'iddândan ve bazı esâtize-i mevlidhândan meşk idüp kırâat-ı Mevlid-i Şerîf'de yegâne ve edâsı âvâze-i dil-keş-i edâlarına mahsûs nagamât-ı rûh-efzâ icrâsında ferîd-i zamâne olmuş idi. Bazı mahallerde mahâret-i tabî nagmesâzı muktezâsınca üstâdân-ı selefe mugâyir şu'bât-ı nâ-şenide peydâ idüp izhâr-ı yed-i tûlâ itmişdir. Nice meşâyih-i 'izâmın da'avât-ı hayriyyesine mazhâr ve mürşid Sâmi Şeyh Ali Selâmi Hazretleri'ne hizmet ve ahz-ı dest-i inâbet ile behre-vera olub belde-i mezbûrede vâkı Câmî'-i Çelebi Sultân Mehmed Hân'da imâm ve şeref-i hıdmet-i hitâbet ile benâm iken bin yüz otuz üç târihinde harâmende-i gülzâr-ı bekâ ve sa'âdethâneleri civârında olan zâviye-i Selâmî hatîrasında mütevâri cevî ğıbra olmuşdur. Mehmed Faredin, a.g.e., s. 359.; Bursalıdır, Sultan İmamı El-Hac Mustafa Efendi diye ünlenmiştir. İlk eğitiminden ve musiki sanatçıları arasında seçkin yerini bulduktan sonra, yukarıda adı geçen Mevlidî Osman Efendi merhumdan ve bazı mevlithan üstatlardan Mevlit meşk etmişti. Mevlit okumakta tek ve kendine özgü nağmelerle süslü olan edâsıyla döneminin seçkini idi. "Bazı mahallerde mahâret-i tab-ı nağme-sazı muktezâsınca üstâdan-ı selefe mugayeret edip, ızhar-ı yed-i tûlâ etmiştir. [Bazı yerlerde sazına verdiği nağmelerdeki üstün becerisi gereğince, geçmiş üstatlara aykırılık edip büyük güç (büyüklük) gösterisinde bulunmuştur]". İlk zamanlarda Şeyhülislâm Abdülaziz Efendi'nin meclisine girip övgüler almıştı. Çeşitli Şeyhlerin de övgülerini aldı. Şeyh Selâmî Ali Efendi'nin hizmetinde bulundu (o zamanki sanatçılar açısından böyle övgülerin özendirici etkisi büyüktü).

Son olarak Çelebi Sultan Mehmet Camisi'nde imam ve hatipken 1133'te öldü. Selâmi Efendi Zâviyesinin kabristanında yatmaktadır (1720).

Bursa eşrafından Nizâmîzâdelerin atası bu kişi idi., Gazimihal, a.g.e., s. 29,30.

39- (2) SİYAHİ AHMED EFENDİ

Gülzâr-ı Sülehâ'nın 199'uncu sahîfesinde tercüme-i hâli vardır.¹²⁸ Çıkrıkçızâde denmekle nâm ve fenn-i mûsikîde şöhre-i enâm olub [1192] (1778) târihinde vefât etmiştir. Emîr Sultân'da medfûndur.

¹²⁸ Pederi Hazret-i Emîr (kuddise sırruhu'l-hatîr) tarîkat-ı fukarâsından bir çıra ? dest-i üstâd harrât olmağın Çıkrıkçızâde Ahmed Efendi deyu meşhûr, ve elsine-i nâsda bu unvân ile mevşûf ve mezkûr idi. Cism-i matbû'ımı dest-i kudret mahrûse-i Bursa'da çıkrık nâmından ihrâc ve gevher-i zâtını derc-i zerâfet ve 'irfâna idrâc ? idüb, fenn-i mûsikîyi ikmâl için esâtize-i 'ilm-i mezkûr âsitânına rû-mâl ve usûl ve furûi ile tekmîl idüb pîşrev-i erbâb-ı kemâl olmuş idi. Letâfet edâ, ve uzûbet sada ile velvele endâz kubbe-i çerh esîr ve nağmât suver engîz ve terennümât-ı şevk rizleri pesendîde tabâ-yı sağır u kebîr idi. 'Ammî Râkîmu'l-Hurûf Eşrefzâde es-Seyyid eş-Şeyh Abdulkâdir Efendi Hazretleri'nin zâviye-i 'aliyyelerinde mevlidhân, ve reis-i ilâhi-gûyân idi. Beher sene Ramazân-ı Şerîf'den makdem İstanbul'a râhi olub hâlâ ziyet bahş mesned-i fetva ve mollâ ve'l-'ulemâ ve'l-fudelâ âlem-i 'ulûmi'd-diniyye ve kâşif-i rumuz ledünniyye mazhâr-ı tevfik-i Hüda, masdar-ı nur i Hüda ...kavâ'idü'l-furu' ve'l-usûl ve keşşâf-ı müşkilât kâffetü'l-fuhûl, Şeyhülislâm ve müftüyyü'l-enâm, Esad Efendi Hazretleri'nin dâire-i 'aliyyelerine rû fersûde olub hizmet-i imâmetleriyle müsta'id ve binâ-yı ahvâli mimar cûd ve ihsânları ile âbâd ve müşeyyed idi, evâhir-i ömründe tarik-i kazâya sâlik ve birkaç mansıba mâlik olmuş iken, bin yüz doksan iki senesinde bülbül-i rûhu gülistân-ı cihândan pervâz ve kasr-ı cinâniyyede mukîm olub nağme saz oldu. Hazret-i Emîr'de medfûndur. Latîfe: merhûm mezbûr seyid çerde köndem ...olmağın bir gün âsitâne-i Eşrefiyye'de Eşrefzâde (kuddise sırruhu'l-azîzin)

Şeyhim güldür ben anın yaprağıyım,

İlahî gülü yaprağımdan ayırma

makâle-i celîlesini tehvîl idüb,

Şeyhim güldür ben anın bülbülüym,

İlahî bülbülü gülümden ayırma

deyu kıraat itdîkde 'ammî Râkîmu'l-Hurûf Hazretleri dahi kürsiden tebessüm iderek "karaca kargam sen karaca kargamsın" deyu hitâb ve ahâli-i meclis bu latîfe-i hande engîz ile ferh u neşât iktisâb itmişler idi. Ahmed Ziyaeddin, a.g.e., s. 199.; Teninin esmerliği sebebiyle "Siyâhî" olarak isimlendirilen Ahmed Efendi, Bursa'da doğdu. Babası Emir Sultan Dergâhı müntesiplerinden, çıkrıkçılıklaşmış bir zât idi. Ahmed Efendi, ilk tahsil yıllarını Bursa'da geçirmiş, daha sonra İstanbul'a giderek burada iyi bir medrese eğitimi almıştır. Bu arada mûsikîye de ilgi duyan Ahmed Efendi kısa zamanda hem dinî ilimlerde, hem mûsikîde kendisini yetiştirmiştir. Tekrar Bursa'ya döndükten sonra Eşrefzâde Dergâhı'nın onuncu postnişini olan Şeyh Abdülkâdr Efendi'ye (ö. 1176/1762) intisap etmiş, bilâhare dergâhın zâkirbaşısı olmuştur. Bir ara kadılık vazifesinde de bulunan Ahmed Efendi, 1192/1778 tarihinde vefat etmiş ve Emir Sultan mezarlığına defnedilmiştir.

Şeyhi ve dervişleri tarafından çok sevilen Ahmed Efendi hakkında şöyle bir menkıbe anlatılır: Ahmed Efendi, Eşrefoğlu Rûmî (ö. 874/1469)'ye ait "Şeyhim güldür ben anın yaprağıyım / İlahî gülü yaprakdan ayırma" beyitlerini "Şeyhim güldür ben O'nun bülbülüym / İlahî bülbülü gülden ayırma" diye değiştirmiş, o sırada kürsîde bulunan Şeyhi tebessüm ederek "karaca kargam, sen karaca kargamsın" şeklinde karşılık verince mecliste gülüşmelere sebep olmuştur.

Davudî bir sesi olan Ahmed Efendi, her yıl İstanbul'a giderek burada muhtelif ilim meclislerine katılır; hem ilmîni, hem de mûsikî bilgisini artırır. Aynı zamanda çok iyi bir mevlidhân da olan Ahmed Efendi, Eşrefzâde Dergâhı'nda reis-i ilâhîgûyân'lık da yapmıştır. Ahmed Efendi'nin beste yaptığına dair bir bilgiye ise kaynaklarda rastlanılmamıştır., Benlioğlu, a.g.e., s. 50,51.

40- (3) SA'İD EFENDİ

Pederi mahkeme-i şer'î muhızırlarından idi. Sa'îd Efendi Sa'dî Dergâhı dervîşlerinden Değirmenci Dervîş Mehmed'in yanında çırak olmak münâsebetiyle ustasıyla birlikte gelir giderken cedd-i mâderim Hacı Haydar Efendi'ye intisâb eder. Zâkirliğe hevesi olmakla biraz müddet meşk ederken askere sevk olunur. Mısır'a gider. Orada hem askerliğini îfâ ve hem de usûl-i

[453]

mûsikî meşk edermiş. Her makâmattan epeyce şughul ve ilâhi öğrenmiş bi'l-âhare Bursa'ya ilk geldiğinde bizde misafir olmuştu. Tercüme-i hâli *Yâdigâr-ı Şemsi'* nin matbu' kısmında Baba Zâkir faslında muharrerdir.¹²⁹ Her tekkede zâkirlik eder, devrânî

¹²⁹ Baba Zâkir, nâm-ı 'âlîleri 'Alî ve kendisi vâkıf-ı sırr-ı hafî vü celî bir velidir. Cenâb-ı Sultân Emîr'in hıdmet-i mûcibi'l-mefharinde bulunarak ser-zâkiri olmuştu. Nâmına mensûb mahallede bir zâviye inşasıyla zamânında tahminen sekiz yüz yigirmi senesi hudûdında yüz üç yaşında olduğu hâlde 'âzîm-i sûy-ı bekâ ve zâviyesi hazîresinde türbe-i mahsûsasında vedî'a-i rahmet-i Hudâ olmuşdur.

Rivâyete nazaran Sultân-ı müşârûn ileyh Yeşil Câmî-i Şerîfi binâ itdirir iken Akçaglan dinilen suyu câmî-i şerîfe götürmek üzere 'azîz-i mûmâ ileyh'in zâviyesi önünden geçürmüş.

Baba Zâkir Hazretleri zaviyesinin önünde bir çeşme inşasıyla mezkûr sudan mahalle ahâlîsinin de müstefîd olmasını recâ itmiş ise de bu recâsı is'âf olunmamış. Vaktâki suyun yolları yapıp su salıvirilmiş fakat su cereyân itmeyüp câmî'e inmemiş, her ne kadar sa'y u gayret idildiyse de mümkün olup su akmamış. 'Azîzin ârzûsı husûle geldiğinden bu hâlin vukû'a geldiği anlaşılmağla zâviyenin önüne bir çeşme binâ itmişler, bu def'a su kemâl-i suhûletle cereyân itmiş; bu da 'azîzin kerâmâtından 'addolunmuşdur.

Mûmâ ileyh'in irtihalinden sonra kimlerin post-nişîn olduğunı tahkik idemedim. Mahalle mescidi olarak akşam ve yatsı namâzları edâ olunmakta iken ahîren Degirmenci Sa'îd Efendi nâm zâta cihet-i imâmet tevcîh olunmuşdur.

Mûmâ ileyh evvelce ceddîm Sa'dî Şeyhi Haydar Efendi merhûma intisâb ve ba'dehu silk-i 'askeriyyeye dehâletle Dersa'âdet'de ve bir müddet Mısır'da bulunmuş, üç yüz târîhinde Bursa'ya 'avdetle Emîr Sultân Şeyhi Hacı Emîn Efendi merhûma ba'dehu Karakâdî Şeyhi Rızâ Efendi'ye intisâb ve bi'l-âhare Sa'dî Şeyhi Cemîl Efendi'den ahz-ı icâzet itmiş, Baba Zâkir mescid ü zâviyesinde bir müddet icrâ-yı usûl-i tarikat itmiş ise de zâviye-i mezkûrenin bir günâ vâridâtı bulunmayup it'âm-ı fukarâ mümkün olamadığından devâm itirememiş ve el-yevm mahalle mescidi hâlinde kalmışdır.

9 Safer sene 1333 târihinde yetmiş yaşında olduğu hâlde vefât idüp Sa'dî Dergâhı civârında vâkı' kabristânda evlâd-ı 'Abdül'l-kâdiri'l-Gilânî'den Şeyh Ca'fer Efendi ittisâlinde defn olunmuşdur.

Mûmâ ileyh mûsikîye âşînâ olmağla tekâyâda zâkirlik ider idi. Şemseddîn Mısırî, *Yadigar-ı Şemsi'*, s. 279, 280.; Baba Zâkir faslında muharrerdir. Mûmâ ileyh mahkeme-i şer'îye mahzarı Emîn Ağa'nın oğludur. Sa'dî Şeyhi Haydar Efendi'ye müntesibdir. Bilâhare Mısır'a gitmiş; mûsikîde ma'lûmâtını tevsi' etmiş. Avdetinde tekkelerde ser-zâkirlik ederdi.

olsun, kıyâmî olsun hepsinde idâre ederdi. [1333] (1915) târihinde vefât etmiştir. Şeyhi bulunan Sa'di tekkesi şeyhi Cemîl Efendi cenâzesini Dergâh'ın ittisâlindeki kabristâna defn ettirmiştir. Gavs-i Geylânî Hazretleri'nin hafidinin sağ tarafındadır.

41- (4) SA'İD EFENDİ

Namâzgâhlı denmekle ma'rûftur. Pederi Abdürrezzâk Dergâhı şeyhi Sa'îd Efendi mensûblarından çeşmeci dervîş Ali'dir. Usûl-i mûsikîye âşinâ olub tekâyâda zâkirlik ettiği gibi bazı avâm cemiyetlerde de şarkı söyler ahenge karışır idi. [1335] (1917)'de vefât etmiştir. Emîr Sultân Kabristânı'ndadır.¹³⁰

42- (5) SEYYİD HÂCI HALÎL BİN HÜSEYİN

Meşhûr mûsikîşinâslardan olub [1208] (1793/1794) târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı'nda medfûndur. Tercüme-i hâli *Ravzâtü'l- Müflihûn*'da vardır.¹³¹

1333 (1915)de vefât etmiştir. Yerkapı'da medfûn, Şeyh Ca'fer Efendi'ye makrûndur. Değirmencilik sanatıyla me'lûf olduğundan, ustası Dervîş Mehmed gibi buna da Değirmenci Sa'îd Efendi derler idi. Şemseddîn Mısırî, *Bahar-ı Şemsi*, s. 170.

¹³⁰ Mûmâileyh Sa'dî Dergâhı Şeyhi Hacı Haydar Efendi'nin halifesi Abdürrezzâk Dergâhı Şeyhi bulunan Es'ad Efendi'ye müntesib ve sancakdârı Çeşmeci Ali Dede'nin oğludur. Askerlik münâsebetiyle Arabistân'da Garb Trablusu'nda bulunmuş. Sadâsı güzel olmakla birçok ilâhiler meşk etmiş. Ekser tekâyâyâ gider, zâkirlik ederdi. 16 Rebûlâhîr 1335 ve 28 Kânûn-ı Evvel 1328(1917) târihinde vefât etmiştir. Hazret-i Emîr'in kabristânına defn olunmuştur. Mûsikîye âşinâ, ilâhiyâttan başka şarkı ve mânî gibi şeyler de söylerdi. Sanatı havlucu idi. Mısırî, a.g.e., s.171.

¹³¹ Mârru'z-zikr el-Hac Hasan Efendi'nin mahdûmudur. Pederi Hac Hasan Efendi âlem-i manâda görür ki bir yeşil seccade götürüb âsîtâne-i Şeyh Ahmed Gazzî mihrâbına vaz' ider. Ertesi gün bu manâyı ceddîm Hazretleri'ne nakl eyledik de buyurmuşlar ki: "bir oğlun dünyaya gelecek ve bizim dergâhımıza imâm olacak." Fi'l-hakîka o evânda merhûm Halîl Efendi heşt zâr ? fenâyâ bast-ı seccade ... idüb ta'allûm-i 'ulûm-i nâfi'a eyledikten sonra ceddîm Şeyh Mustafa Efendi Hazretleri'nden ahz-ı dest-i inâbet-i ve ilâ âhiru'l-ömr otuz sene kadar hizmet-i hitâbet ve imâmet üzre istikâmet idüb 'ilm-i mûsikîden dahi behre dâr olub esnâ-yı zikr ve tevhide gûyân-ı ilâhiyât ve leyâli-i mübâreke de bi'l-iktiza tilâvet-i Mevlûd-i seyyidu's-sâdât-ı 'aliyye efdalu't-tahiyyât ile hizmet mesûresinde sâbit kadem olub ceddîm merhûm rahle-i bend-i ... bekâ olduktan sonra altı sene dahi bu fakîrin zamânımızda hizmet-i merkûme-i kesb ...iken bin iki yüz sekiz evâilinde minber-i vücûdundan hutbehân-ı rûh-i sultânî 'âlem-i 'aliyyesine râhi ola. Pınarbaşı Mezaristânı'nda pederi kurbünde medfun ve zümre-i mağfuruna makrûn olmuştur. Ahvali: Bir 'âşık ve sâdik ve zümre-i mürîdâne yaşar muvâfık zât idi. Dâimu'd-dehr 'ulemâ ve meşâyih ve gürûh-i dervîşân ... pazarında merhûmun dükkânına cem' olub kelâm-ı ehlullah ve ilâhiyâtle ateş-i aşkı harlayub efkâr-ı sivâ ve nâ-pesendide sûyi ahtâbın ihrâk-ı bi'n-nâr ve kulub-i nazargâh-ı allamu'l-guyubları ... Evsâfi: Bursa'ya her ne kadar zümre-i seyyahından kimisine gelur idiyse merhûmun dükkânına bir kez baş urur idi ve her birine merkûm bir

43- (6) SEYYİD MUSTAFA EFENDİ

Tercüme-i hâli *Ravzâtü'l-Müflihûn*'da vardır.¹³² [1217] (1802/1803) târihinde vefât etmiştir. Meşhûr mûsikîşinâslardan imiş.

[454]

44- (1) ŞEYH HAYDAR EFENDİ

Cedd-i mâderimdir. Yerkapı'da Sa'di Tekkesinin şeyhi idi. Bilenler hâlâ söylerler sadâsı dâvudî ve muhrık olub mevlûd mi'râciye ve mersiye okuyuşuna herkes meftûn olurmuş. Tercüme-i hâli *Gülzâr-ı Mısrî*¹³³ ve *Yâdigâr-ı Şemsî* nâm eserimde vardır. İşbu

vecihle latîfe idüb mâlen bedenlen fakîr u gurabâya hizmet ider idi. Hak te'ala lütfu kereminden ziyaret ... nasib idub üç defa Hacc-ı Şerife 'azim ve vakfe-i Arafat'a mülâzım ve ziyâret-i Seyyidü'l-beşer ve şefiü'l-mahşer (sallallahu aleyhi ve sellem) kendüleri nasib ve mahbûb-i ... olmuştur. Hilye: tavîlu'l-kâme, esverü'l-lihye, beşuş bir zât idi. Rahmetullahi aleyh rahmeten vasiğaten. Gazzizade, a.g.e., s. 108.

¹³² Takyecilik hırfetinde mâhir olub ceddım Şeyh Mustafa Nesib Hazretleri'ne ... götürüb tamam kırk sene mikdârı gece gündüz Dergâh-ı Hazret-i Pir Gazzî'de icrâ ... âyin-i erkânda ...hazır olub zakirlik hizmetinde devam ile bin iki yüz on dokuzda rahmet-i mezkûd vâsıl olmuştur. Rahmetullahi aleyh. Gazzizade, a.g.e., s. 109.

¹³³ Şeyh Mustafa Haydar Efendi bin iki yüz otuz yedi târihinde bu tekkegâh-ı 'âleme kademnihâde-i vücûd olup mebâdi-i 'ulûmu tahsil ettikten sonra Dersa'âdet'te Sancaktar Dergâh-ı Şerîfi Şeyhi Hafız Efendi merhûmdan izn ü icâzet almıştır. Sadâsı gayetle güzel olmakla esnâ-yı zikirde âşıkâne nefesler ilâhiler okur ve gelenler müteessir olur ağlarlarmış. Sa'dilere mahsûs hâlin zuhûru Bursaca meşhûr olup Dondurma Tekkesi demekle şöhret-yâb olmuştur. Uzunca boylu, yakışıklı olmakla beraber sağ yanağında büyükçe bir ben, simâsına başka halâvet vermiş. Saçları çok olduğundan dizlerine kadar inermiş. Ekser valiler ve ümerâ dergâha gelirler, meclis-i âşıkâne ve mürşidânesinden mahzûz ve müstefid olurlar imiş. Meşayih cem'indeki alayın tertîbâtı el-yevm söylenmektedir. Bin iki yüz seksen iki târihinde pederim merhûmun kendilerine damad oldukları sırada birçok ilâhiler meşk etmiş ve kendisine fevkalâde riâyette bulunurmuş. Fakîr'e olan iltifât ve teveccühleri pek ziyâde imiş. Hatta yedimde mahfûz olan mektuplarında da birçok bezl-i iltifât ettikleri muharrerdir. Bin iki yüz altmış altı târihinde bir defa ve bin iki yüz doksan târihinde mahdûmu Şeyh Nuri Efendi'yle birlikte ikinci defa ziyâret-i Beytullahu'l-Harâm ve Ravzâ-i Seyyidü'l-enâmla müşerref olmuş. İlk Haccında cenâb-ı Pîr Sadeddîn el-Cibâvî Hazretleri'nin Cibâ'da vâki' türbe-i 'âlilerini ziyârete muvaffak oldukları gibi ikinci hacdan 'avdetlerinde İzmir'e vusûl ve pederim merhûm Milas'da olduğundan görüşmek üzere Aydın tarikiyle gelmişler onbeş gün kadar misâfir olmuşlardır. Orada fakire olan latifelerini ve iltifâtlarını derhâtır ediyorsam da simâ-ı 'âlilerini bilemiyorum. Hîn-i vedâ da bu firkatin bir firâk-ı ebedî olduğunu ima etmişler ve pekçok müteessir olmuşlar imiş. Fi'l-hakîka öyle de oldu.

Kendilerinin ilk haremi Zehra Hanım dergâhın ittisâlindeki kaleden düşerek vefât etmekle şâir-i meşhûr ferîkân-ı kirâmdan Eşref Paşa merhûm zirdeki târihi söylemiştir. Mûmâileyha Deveciler kabristanının şark cihetinde caddeye olan duvarın dibinde medfûndur. Taşı henüz mahalline vaz olunamamıştır.

Şeyh Sa'di Hazret-i Haydar Efendi ağlasın

Ez-kazâ gitti Afife zevcesi elden bu mâh

Gördü bu şehri-i Muharrem mâtem üzre mâtemi

Eyleyince hem-ser-i pâkizesi ömrün tebâh

Vakt-i mâtemde şehâdet devleti merhûmeye

Aşk-ı evlâd-ı Ali âsârdır bî-iştibâh

Hânedânın elbet ol mazlûma istishâb edip

Nâmdaş-ı duhter-i peygamberi eyler penâh

Şebnem-i eşkimle yazdım Eşrefâ târihini

Fatıma Zehra dirîgâ adni kıldı cilvegâh

Muharrem 1280

Mûmâ ileyhâdan üç kızı bir oğlu dünyaya gelmiştir. Gerçi birkaç tane evlâdları daha olmuş ise de sağır iken irtihâl eylemişlerdir. Haremının irtihâlinden sonra o zaman reîsü'l-meşâyih olan sülâle-i Eşrefzade-i Rûmî'den Şeyh Safiyyüddin Efendi'nin kerîmesini alarak onun zevc-i âhirinden mütevellide kerîmesini de mahdûmuna akd eylemiş iki cihetle münâsebet-i sıhriyye hâsıl etmiştir. Pederlerinden başka kudemâ-yı dedegândan iki ve kendi yetiştirdiklerinden dahi iki ki cem'an dört zâta izzet ve hilâfet vermişlerdir. Bunlardan birisi Kara Abdurrezzak mahallesinde vâki' Aşık Yunus hazretlerinin medfûn olduğu mahallin mescidinde imam olmakla mezkûr camii tekke haline koyan Şeyh Mehmed Esad Efendi'dir. Diğeri de mûmâ ileyhâ mahdûmu olup birçok zaman İznik'de Sultan Eşrefzâde Hazretleri'nin türbedârlığında bulunan Şeyh Hafız Nazif Efendi'dir. Mûmâ ileyhâ Şeyhi'nin irtihâlinden sonra Şeyhzadesi Hacı Nuri Efendi'ye hilâfet verip ilbâs-ı tâc u hırka eylemiştir. Tafsili *Yâdigâr-ı Şemsi'* de vardır. Diğeri halifeleri de imâretçi İbrahim Dede imiş.

Mûmâ ileyhâ Haydar Efendi Hicâz'dan 'avdetinde yol meşakkatinin nehâfetine zamîme olmakla bir müddet esîr-i firâş olmuş. Birâderi Abdüsselam Efendi gibi dergâhının yevm-i mahsûsu olan bin iki yüz doksan iki senesi zilhiccesinin üçüncü perşembe günü vedâ-ı 'âlem-i fâni ve 'azm-i bihişt-i câvidânî kılmıştır. Ferdası Cum'a günü Cami'-i Kebir'de cenâze namâzı bade'l-edâ cemm-i gafir ile zikir u tevhid okunarak dergâhına götürülmüş medfen-i mahsûsunda defin-i hâk-i ıtırnâk olmuştur. Cemâatin kesreti ol derecede imiş ki cenâze dergâha vâsıl olduğu halde cemâatin bir ucu hisâr kapısında imiş. Pekçok dervîşân ve müridân yetiştirmiş tarikatın ricâlinden olup Dersa'âdette Etyemez Dergâh-ı Şerîfi merhûm Şeyh Ferid Efendi Bursa'da tarîk-i Sa'diyye'nin pir-i sânisî idi diye senâsında bulduklarını kendi lisânından mesmûm olmuştur. Sâhib-i tercüme Dersa'âdet'e gittikçe umûm meşâyih kendisine hürmette buldukları gibi Hasîrîzâdelerden Sütlüce'de Sa'di Dergâhı Şeyhleri Taşlıburun ve Abdüsselam postnişînleri fevkalâde riâyet ederek meydanlarını teslim ederlermiş. Ve elan bilenler ve işitenler Haydar Efendi nâmına karşı ta'zîmkârâne buldukları meşhûdât-ı âcizânemendir.

Vefâtından bir gün evvel perşembe zannıyla abdest alarak tâc-ı şerîfini giyer, hazırlanır, vakit de saat sekizi bulur. Sual ederler ki "bugün nedir" derler ki "çarşambadır". "Ya ben perşembe zannetmiştim. O halde bir gün daha misafirinizim" demişler. Ferdası perşembe günü aynı vaziyetle müteveccih-i kible olarak bazı ihvânı celîle-i kelime-i tevhide başlar. Ba'dehû ism-i celâl okurlar. İsm-i Hû'da teslîm-i emânet ederler. Hîn-i gaslinde Câmi'-i Kebir müezzinlerinden ve dergâh-ı şerîfin zâkirlerinden Yusuf Efendi hâzır bulunup icâzesini eline verdiği sırada avucunu yumarak sayıkladığını görenler her birisi ağlayarak Şeyhlerinin nasıl bir ehl-i kemâl olduğunu anlamışlar müfârakat-ı ebediyesinden müteessir olmuşlardır. Vefâtından bir müddet sonra kabrinin taşının

çöktüğünü ihvânına ziyâret-i maneviyye ile bildirmiş. Kabrini açtıklarında taşın cesed-i âlîlerinin üzerine düştüğünü görmüşler bi't-tab' kaldırmışlar. Bunları o halî görenlerin bizzât kendilerinden işittim.

Birâderleri Abdüsselam Efendi seyahate mâil bir şeyh-i kâmil olup 26 Rebûlâhir 1283 târîhinde perşembe günü Dersa'âdet'te vefât etmekle Hazret-i Merkez Dergâhı postnişîni merhûm Nureddin Efendi ihtifâlât-ı lâyika ile cenâzesini alarak civâr-ı hazret-i Merkez'de defin eylemişlerdir. Yadiğar-ı Şemsi'de tafsîl olunmuştur. Mûmâ ileyh Şeyh Sa'id Efendi merhûm için Gökmenzade Rıfat Efendi bendelerinden olmakla bir târîh söylemiş. Fakirin eline geçti. İşbu mahalle teberrûken dercini münâsib gördüm:

Mazhar-ı ilm-i ledünnî rehnümâ-yı sâlikân

Mâlik-i gencine-i sırr-ı hudâ-yı Müsteân

Sâkin-i kâf-ı kanaat menba-i hüsn-i himem

Maden-i feyz-i kerem genc-i atâ-yı âşıkân

Müntehâ-yı meslek-i Sa'diyye'nin

Zât-ı şerîf-i dâniş-i irfânına gıpta ederdi ârifân

Uzleti zevk eylemişti kendiye ez cân u dil

Ruh-âsâ meclisinde mürde-dil bulurdu cân.

Gûşuna mengûş olunca çün hitâb-ı ırci'î

Da'vete kıldı icâbet durmadı bir dem hemân

Buldu Rif'at himmet-i feyzine mazhar bendesi

Hangâhı olmuş idi sâlike feyz-âşiyân

Dürri- eşkim gibi çıktı bir zamîr târîh için

Şeyh Said Hüsnî Efendi eyledi azm-i cinân

1250-5:1245

Tam kırk sene sonra Haydar Efendi merhûma da bir târîh söyledim ber vech-i zir tahrîr olundu.

Şeyh Sa'di Hazret-i Haydar Efendi sad hayf

Elli beş yaşında oldu âzim-i dârü's-selâm

Mesleğinde misli ender vâkıf-ı esrâr-ı Hak

Ârif-i billâh mükemmil mürşid idi ol hümâm

Kırk yedi sâl dergehinde Şeyh-i dervîşân olup

Hânedân-ı ehl- i beyte çok ederdi ihtirâm

Ehl-i hal sâhib-kemal ü hem zarîf ü hem nazîf
Hûb sadâsıyla olurdu mâdih-i hayru'l-enâm

Nâmdâş-ı Hayder-i kerrâra Hak etsin karîn
Rûz-ı mahşer dest-i sibteynden ede nûş müdâm

Aşr-ı Zilhicce içinde irci'î emrin alıp
‘İd-i vasla oldu kurban eyledi hâsıl merâm

Rûz u şeb mu‘tâdı üzre kıldı imrâr-ı hayât
Zikr u tevhid ism-i hûyla etti enfâsın tamâm

Kırk sene sonra hafidi Şemsî bir târîh dedi
Mustafa Haydar Efendi kıldı firdevsi makâm. 1291+1:1292

Mahdûmu Şeyh Mehmed Nureddin Efendi Nuri mahlasının delâleti üzere 1266 târîhinde pederinin Hicâz’da bulunduğu sırada âlem-i vücûda gelmiş. Evvela Bursaca meşhûr Arpacızade müfti Hacı İbrahim Efendi’den Kur’an-ı Kerim’i hıfz ederek ilm-i kırâati tahsîl etmiş. Sâniyen Çarşamba (Tekkesi) Şeyhi Ömer Efendi’den ulûm-ı ‘âliye ve âliyenin tahsîliyle beyne’l-akrân mümtâz olmuş. Pederinin irtihâlinde sâlifü’z-zikr İznik’de Eşrefzâde Hazretleri’nin türbedârlığında bulunan pederinin halifesi Şeyh Hafız Nazif Efendi’den istihlâf ile vâlid-i büzürgvârının makâmında postnişîn olmuştur.

1290 târîhinde pederiyle ziyâret-i beyt-i muazzam ve ravza-i nebiyy-i muhterem şerefine nâil olup avdetlerinde İzmir tarîkiyle Milas’a gelerek pederim merhûmla görüşmüşler idi. 1295 târîhinde alâ tarîki’s-seyâha Bağdat, Necef, Kerbela, Basra, Hicâz, Ciba gibi makâmât-ı mübârekeleleri ziyâret ve avdet eylemişlerdi. 1300 târîhinde hânece vukû‘ bulan imtizâcsızlık üzerine ailesi tarafından vukû‘ bulan mürâcaata mebni sağîr mahdûmu Fahreddin’e dergâhın tevcîhi arzu olunmuş ise de muvaffak olamadıklarından ve kendisini de dergâha vaz‘-ı yed ettirmediklerinden me’yûs olarak veznedâr Cemil Efendi’ye kasr-ı yed etmiş, ba’de mâ Dersa’âdet’te ikâmet etmiştir. Bir vakit Âsitâne-i Hüdâî’de bulunup âhiren şirket-i hayriyyede memuriyet bularak şöhret kaydından geçmiş, kendi vazifesiyle meşgûl olmuştur. Zinciri Ali Efendi dergâhı faslında tafsîlat vardır. Bi’l-âhare dūçar olduğu devâsız bir derd âkıbet onu da bu cısri fenâdan geçirmiş vefâtından bir iki ay evvel pederlerinden müntakil bir takım maddî ve manevî emânâtı Fakir nâmıkı’l-hurûfa göndermişlerdi.

Aradan biraz zaman sonra irtihâl edeceğini hissetmekle Bursa’ya gelerek pederinin nezdinde veyahut dergâh-ı Mısırî’de defn olunmasını arzu etmiş. Gerçi Bursa’da buldukça emâre-i mevt görülememiş ve avdet etmek üzere bazı husûsâtının tesviyesi için tekrar Dersa’âdet’e gitmiştir. Gideceği gece zuhûr eden bir ayn-i cem’de emânât-ı Sa’diyyeyi ‘alâ melei’n-nâs Fakire tevdî‘ eylemişlerdir ki ne bu cemiyetin zuhûru ve ne de emânâtın bu vecihle bize intikâli hatıra gelmemiştir. Ferdâsı azîmet edip kırkınıcı günü 26 Receb 1321 ve 4 Teşrînievvel 1319 târîhinde Cumartesi günü sabahleyin saat on ikide birâder-i âciziye evrâd-ı şerîfin okunmasını ihtâr ve birlikte kırâate devamla “Ya Resûlallah ğavsene meded ya habîballah aleyke’l-mu’temed ya nebiyyallah kün lenâ şefian ente vallahi şefî” istimdâdına geldiklerinde “ya ehle beyti resûlallahı idriknî” deyip teslîm-i ruh etmişlerdir. Cenâzesi ihtifâlât-ı lâyıkla ile kaldırılarak Şeyh Dergâh-ı Şerîfi’nde tehliye edilen medfen-i mahsûsası da leyle-i mi’râcda vedî‘a-i rahmet-i ilâhiyye kılınmıştır.

Bir mahdûmuyla üç kerîmesi bulunup mahdûmu Fahreddin Efendi mekteb-i harbiyyeye devâm ve mülâzım olarak çıkmıştır. Merhûm mûmâileyh hâfız hattat haylice tahsîl-i ilm etmiş, sadâsı güzel, edâsı muhrîk, tarîkinin âdâb ve erkânına vâkıf, usûl-şinâs, halîm ve selîm, kat’iyen kimseyi zemmetmez, mümkün ise med‘ eder. Emsâli nâdir bir zât-ı melek-sıfat idi. Pederinin şöhretini

bastırılmış. Bu kazaya düçâr olmaya idi. Hakikaten nâmi dünyayı tutacaktı. Ne çare ki bir takım garazkâr, riyâkâr, echel kimselerin şehâdet-i kâzibelerine kurban oldu gitti. El-hükmü lillah.

Haydar Efendi'nin büyük kerimesi Tevfika Hanım akım olarak 27 Muharrem 1325 târihinde Çarşamba günü vefât etmekle Hazret-i Emîr rehğüzârında vâki kabristana defn olunmuştur. Küçük kerimesi Sa'diye Hanım Eşrefzâdelerden olup bi'l-âhare Ahmed Gazzi Dergâhı'na Şeyh ta'yîn olunan Sırrî Efendi merhûmla teehtül edip ol vakit mûmâileyh İznik'te mukîm olmakla birlikte kimesne? bir kerimesi dünyaya gelmiş. Fakat muammer olamayarak irtihâl etmiştir. Ve vâlidesi de rahatsızlanarak 1297 târihinde irtihâl etmekle civâr-ı Hazret-i Eşrefzâde'de defn ve Rahmet-i Hakk'a karîn olmuştur. Ortanca kerimesi Râkımus'-sütûr-ı pür-kusûrun vâlide-i müşfikası olup 1263 târihinde Sa'di dergâhının tecdîden imâr ve inşâsı esnâsında tevellüd etmiş ve 1282 târihinde peder-i cennet-makarrım Şeyh İsmail Nazif Efendi ile izdivâc edip, üç zükûr ve üç inâs evlâdı olmuştur. Pederimin vefâtından sonra küçük birâderim Haydar Efendi ile birlikte 2 Şaban 1307 târihinde cânib-i Hicâza azîmet, ba'de'l-hac Medine-i Münevvere'ye gelerek amcazâdemiz sâlifü't-terceme Hüseyin Hakkı Efendi'nin Medine-i Münevvere'de Hazîne-i Nebevî başkâtibi olmak münâsebetiyle mücâvir kalmış.

28 Ağustos 1314 târihinde avdet ve 26 Teşrinisâni 1314 târihinde yine azîmet etmiş ve 30 Teşrinievvel 1316 senesi tekrar Bursa'ya gelip 14 Şevvâl 1316'da yine avdet edip 18 Haziran 1325 târihinde berâ-yı sıla gelmiş ve 17 Teşrinievvel 1325 yine giderek 8 Haziran 1328 târihinde son defa gelmiş ve 31 Teşrinievvel 1328 de avdet etmiş. Sini atmış altıya vâsıl olup vücûta da rahatsız olduğu halde Medine-i Münevvere'ye vusûlünden birkaç ay sonra 25 Rebiulâhir 1331 ve 21 Mart 1329 târihinde Perşembe gecesi irtihâl edip arzusu vecihle Cennetü'l-Baki'de vedî'a-i rahmet-i ilahiye kılınmıştır. Arabi târihini zevc-i muhtereminin târihine tevâfuk etmiştir.

Kendisi âbide, zâhide, nazîf, temiz olup tabiatının hilâfında bulunanlardan haz etmezdi. Kadınlığa şeref-bahş olan tahâret ve iktisâda riâyet son derece mu'tâdı idi. Medine-i Münevvere'de bulduğukça evkâtını ibâdât u tâata hasretmiş pederinden me'zûn olduğu evrâd-ı Sa'diyye'yi müddet-i hayâtında terk etmemişti. Rahmetullahi aleyhâ.

Ahmed Şemseddîn Efendi'nin Münise Hanım'dan mütevellide kerimesi, halamız Rabia Hanım zevc-i evvelinin vefâtından sonra Hacı Nuh Ağa'nın yeğeni Said Ağa ile izdivâc ettiği yukarılarda yazılmıştı. Pederimin sâlifü'z-zıkr Hâce Aliyye Hanım'dan üç zükûr ve üç inâs evlâdı olup ekberi olan râkımus'-sütûr-ı pürkusûr bu abd-i âciz 1283 senesi Şa'bân-ı şerîfinin yirmi altıncı ve Kânûnievvelinin yirmibirinci Perşembe günü ba'de'l-fecr kable'l-tulû' âlem-i vücûda gelmiştir. Ortancası Hüseyin Şerefüddin Efendi 1288 senesi Muharrem'inin on yedinci Pazar günü ve küçük mahdûmu Ali Haydar Efendi 1296 Muharrem'inde tevellüd etmiştir. Kerimelerinden Şadiye 1292'de İzmir'de tevellüd edip 1294'de Bursa'da vefât etmiş. Dergâhın hazîresinde ceddinin kurbünde defn olunmuştur. Diğer kerimesi Fahriye, Mihaliç'de 12 Cemâziyelevvel 1298'de vilâdetle henüz yaşını ikmâl etmediği halde Ramazın-ı şerîfin arefesinde irtihâl edip, kâdirî tekkesine defn olunmuştur. Ferdâsı bayram günü vâlidesiyle birlikte Bursa'ya gelerek bir ay sonra avdet eylemiştik. En küçük kerimesi Muhsine ise Bursa'da 1301 târihinde dünyaya gelip, 29 Safer 1302 ve 5 Kânûnievvel 1301 târihinde vefât etmekle dergâh-ı şerîfte hemşiresi Şadiye'nin kurbünde defn olunmuştur. Ali Haydar Efendi vâlidesi ile birlikte Hicâz'a giderek Medine-i Münevvere'de mücâvir kalmış. 22 Rebiulâhir 1316 ve 12 Ağustos 1314 târihinde Bursa'da kalmış, rüşdiye muallimlerinden Remziye Hanım'la izdivâc edip 26 Şevvâl 1317/15 Şubat 1315 târihinde kerimesi Sa'diye Hanım dünyaya gelmiş. 1314 senesi Sivas İnâs Rüşdiye muallimesi olmakla birlikte giderek 9 Safer 1319/ 11 Mayıs 1317 târihinde zevcesinin vukû' - ı irtihâline mebni Bursa'ya gelerek Medine-i Münevvere'ye vâlidesinin nezdine avdet eylemiş. 25 Cemâziyelevvel 1319 târihinde tekrar Bursa'ya geldiğinde Seyyid Usûl dergâhı Şeyhi Abdi Efendi'nin kerimesini tezevvücle 8 Şa'bân 1329 ve mahdûmu Sa'düddin ve 5 Rebiulâhir 1333 târihinde kerimesi Hayrunnisa âlem-i vücûda gelmiştir.

Kendisi de Bursa evkaf idâresine nakl-i memuriyet etmekle el-yevm vazîfesiyle iştigâl etmekte ve 6 Receb-i şerîf 1330 târihinde dergâh-ı şerîfin hitâbet ciheti uhdesine tevcih olunmakla o vazîfeyi de ifâ eylemektedir. Hüseyin Şerafettin Efendi pederinin vefâtından sonra bir müddet mahkeme-i şeriyeye devâm ve bazı nevâhi nâib-i kitâbetinde bulunup 16 Eylül 1309 târihinde silk-i celil-i askeriyeye dahil olmuş. Yıldız mevkiinde bulunup bi'l-âhare tezkere terkiyle mülâzım olmakla biraz zaman sonra tabur kitâbetine terakki etmiş. 1324'de alay katibi olmuş iken meşrûtiyetin ilanında tekrar tabur kitâbetine tenzîl edilmiş ve İskilip tabur kitâbetine ta'yîn olunarak mahall-i mezkûra gönderilmiştir. Balkan muharebesine gittiği gibi işbu harb-i umûmi esnâsında da taburu ile beraber Erzurum cihetine sevk

kitabımızın 421'inci sahîfesinde hattatlar meyânında mündericidir.¹³⁴ [1292] (1875) târihinde vefât etmiştir. Dergâhında medfûndur. Usû-i mûsikîye âşinâ, misli bir daha gelmemiş yektâ bir zât imiş.

45- (2) ŞEYH TEVFİK EFENDİ

Kara Abdürrezzâk Tekkesi'nin şeyhi ve Emîr Sultân Câmî'-i Şerîfi'nin müezzin başı idi. Dâvudî sadâsı var idi. Usûl-i mûsikîye âşinâ ve âyin-i Sa'diyye'yi icrâda bi'z-zât zâkirliği îfâ ederdi. 17 yaşında iken o tekkede zâkir başılık etmiştim. Mumâ ileyh zâkir postundan kalktı ve halka-yı zikre girdi. Fakîr ise zâkir postunda yalnız kalmıştım. Zar zor o gün zâkirlik ettim. Ferdâsı Cum'a baştan başa meydânı bize terk etmişti. Artık her hafta gider zâkirlik ederdim. [9 Şevval 1324] (26 Kasım 1906) târihinde vefât etmiştir. *Yâdigâr-ı Şemsî*'de Yunuslar tekkesinde muharrerdir.¹³⁵

olunmuştur. Cenâb-ı Hak cümle asâkir-i müslimîn ile beraber muzafferin, salimen, gâliben avdet eylemek müyesser buyursun. Kendisi müteehhil ise de henüz bir evlâda nâil olamamıştır. Yukarıda bi'l-münâsebe yazılan ecdâd ve akrabalarımızın cihet-i karâbeti bir cedvel ile gösterilme suhûleti mücib olacağından kitabımızın nihâyetinde ol vecihle cedveller tanzîm edilerek tahrîr olunmuştur. Şemseddîn Mısrî, *Gülzâr-ı Mısrî*, s.561-567.

¹³⁴ Tercüme-i hâli *Yâdigâr-ı Şemsî*'de Sa'dî Dergâhı faslında ve *Gülzâr-ı Mısrî*'de sülalemizin terâhim-i ahvâli meyânında mufassalen mündericidir. Yerkapı'da Sa'dî tekkesinde Şeyh olub hüsn-i hattı ...etmiş, ...yazıları el-yevm nezdinde mahfuzdur. [1292] Zi'l-hicre'sinde vefât etmiştir. Postnişîn bulunduğu dergâhda medfûn, pederi Şeyh Sa'id Efendi'ye makrûndur. Şemseddîn Mısrî, *Diyâr-ı Şemsî*, s. 421.

¹³⁵ eş-Şeyh Hâfız Efendi'nin İznik'e nakl itmesiyle birâderi eş-Şeyh Tevfik Efendi, Zâviye-i 'Abdu'r-rezzak'da post-nişîn olarak icrâ-yı âyîn-i tarîkat itmiş ve Dersa'âdet'de Âsitâne-i Sa'diyye olan 'Abdü's-selâm Dergâh-ı Şerîfi Şeyhi eş-Şeyh Gâlib Efendi merhûmdan ahz-ı hilâfet eylemiş ve pederinin Şeyhi olan eş-Şeyh Haydar Efendi'ye dâmâd olmuş ise de bir müddet sonra hasbe'l-kader mufârakat hâsıl olmuşdur.

Hazret-i Emîr Câmî'-i Şerîfinde mü'ezzin olmağla ba'de salâti'l- cum'a dergâhında usûl-ı Sa'diyye icrâ olunur iken dergâh-ı mezkûr münhedim ve dervîşânın iskânına mahsûs hücreler harâb olmağla bi't- tabî 'âyîn-i tarîkat icrâ idilememiştir.

Mûmâ ileyh kendü hânesinde meşgûl-ı tâ'at u 'ibâdât iken 9 Ramazân 1324 / 13 Teşrîn-i sâni 1322 târihinde pazar irtesi günü 'âlem-i bekâya revân ve mesârîf-ı tedfîniyyesi idilen mürâca'at üzere taraf-ı şâhânedan yüz lira ihsân ve Emîr Sultân reh-güzârında Sancakdar Ni'metu'l-lah Efendi Türbesi karşısındaki sâhada vedî'a-yı rahmet-i Rahmân olmuşdur.

Mûmâ ileyhın sadâsı 'âlî olmağla sâlikâmı na't-ı şerîfler ve ilâhiler okudarak teşvîk ü tergîb iderdi. Orta boyly, uzunca sakallı, vecîh sîmâlî bir zât idi. Cihet-i meşihatın rub'una mutasarrıf olan üçüncü birâderleri Şükrî Efendi 'uhdesine cihet-i mezbûre müstakillen tevcih olunmuş ise de kâbil-i iskân olmadığından mu'attal kalmış iken selâtin-i 'Osmâniyye'den Cemîle Sultân Hazretlerinin kerîme-i muhteremeleri tarafından türbe-i şerîfe müceddeden inşâ idilmiş ve ahâlî-i mahalle vesâ'ir ashâb-ı hayrâtın gayretleriyle de mescid-i şerîf binâ olunarak edâ-yı salât idilmekte ve şu dünlerde dahi

46- (3) ŞEYH ALİ EFENDİ

Yâdigâr-ı Şemsi'nin Mîr-i Bûdelâ Tekkesi faslında tercüme-i hâli yazılan Açık Baş Şeyh Ahmed Efendi'nin oğludur.¹³⁶ Bursa'da İncirlice mahallesinde oturur ve san'at-ı

[455]

pembe dûzi ile te'mîn-i ma'îşet ederdi. Güzel ince gevrek bir sesi vardı. Mûsikîye âşinâ, birçok şuşul ve ilâhiyât okur, kıyâmi, devrânî tekkelerinde usûlü idâre ederdi. Pederinin vefâtından sonra Badırğa karyesinde makâm-ı pedere câlis olub [] târihinde orada da irtihâl etmiştir. Mütevâzi, güler yüzlü, hoş bir zât idi.

câmi'in hâricindeki câmekân olan mahallin de tefrîş edilerek Salı giceleri icrâ-yı âyîne mübâşeret olunmak üzeredir.

Cenâb-ı Hak esbâbını halk u icad ile kemâ fi's-sâbık ma'mûr u âbâd olmasını mukadder buyursun! Şemseddîn Mısri, *Yadigar-ı Şemsi*, s. 612, 613.

¹³⁶ eş-Şeyh Ahmed Efendi mûmâ ileyh, Herât beldesinde zuhur ile 960 târihinde siyâhatle Bursa'ya gelerek Murâdiyye Mahallesi'nde binâ eylediği zâviyede ikâmet ve kîse-furûşluk ile temin-i ma'îşet idermiş. Kerâmâtı menkul ve keşfi meşhurdur. 1007 târihinde 'âzim-i cinân olmagla zâviyesi hazîresinde medfûndur.

'Azîz-i mûmâ ileyh mîr-i kalem 'unvân u mahrem-i cür'adân-ı esrâr-ı nihân olup nefâis-i hakâ'iki hâ'iz ve sinn-i 'âlîleri 100'den mütecâviz imiş. Şu mısra' târih-i vefatlarına söylenmiştir:

Bûdelâ Mîrî rihlet eyledi vay 1007

Dergâh-ı mezkûrdaki kabristânda bir taşda 'Alî Mîr-i Bûdelâ diye muharrerdir ve 986 târihi menkûşdur. Ahmed Efendi'nin târihi mu'ahhardır. Ahmed Efendi'ye Mîr-i Bûdelâlık selefinden intikâl itmesi de melhuzdur.

Dergâh-ı mezkûre Kediler Tekyesi itlâk olunur. Ba'z-ı ehl-i hâcât oraya mürâca'atla nezr olarak kurbân keserler, sevâbını ruhuna hediye ederler, ba'zıları da ciğer götürürlermiş. Gerçi Tâbi'-i Güldeste bu kedi hikâyesini efsâne 'add ile Herevî lafz-ı izâfisi Hirre=Kedi ma'nâsı virilerek böyle bir şey uydurulmuş diye hâmişinde tasrih idiyor. Öyle olmak da ihtimâl dâhilinde ise de beyne'n-nâs mütevâtir olan şu hikâyeyi de yazmayı münâsib gördüm:

Mîr-i Bûdelâ Hazretleri'nin huzuruna bir kadın gelerek oğlunun küffâr elinde esîr olduğunu ve onun halâsına du'â vü himmet buyurmasını recâ ider, ağlar, ısrârda bulunur. Çünkü Cenâb-ı Şeyhin kerâmât u havârikı meşhûr olmagla himmet iderse behemehâl oğlunun halâsı me'mûl olduğunu kadın mu'tekid olmagla ikrâm u ısrâr ider. Hazret-i Şeyh'in huzûrunda bi't-tesâdüf bir kedi bulunuyomuş. Ona hitâben: "İşittin mi bak, şu bî-çarenin oğlu esîr imiş, onu kurtarmalı" demiş. Kedi gitmiş. Kadıncagız "Şeyh Efendi benimle latife idiyor diye cânı sıkılarak 'avdet itmiş. Gece yarısı kapı çalınarak gider. Görür ki gelen oğludur. Memnûn u mesrûr olur. Ferdâsı teşekküren Şeyh Efendi'ye giderek kediyi de ciğer götürmüş. Bu hikâye Şeyh Efendi'nin ehl-i havâsdan ve sâhib-i huddâm olduğuna itikâda sebep olmuş. Çünkü oğlundan olunan suale: "Gece bulunduğum mahalle bir kedi geldi. Yüzüme bağırды, kovdum, gitmedi, arkası sıra kapıdan dışarı çıkdım, kendimi burada buldum" demiş. Bu zâtın mâdem ki velî olduğuna kanâat hâsıl olmuş, bu gibi kerâmâtın zuhûruna adem-i itimâda sebep yokdur. Zirâ Ehl-i Sünnet indinde kerâmât-ı evliyâ hakdır. Ma'a-mâfih Hervî lafzının hirreye yâhûd 'azîzin muhibb-i hirre olduğu da melhuzdur. Bu zât-ı 'âlî-kadrden sonra Mermer-Ser dimekle müte'âref eş-Şeyh 'Abdü'l-kerîm Efendi'ye gelinceye kadar kimlerin bulunduğuna dâ'ir Burusa târihlerinde bir sarâhat yokdur. Şemseddîn Mısri, a.g.e., s. 487, 488.

47- (4) ŞEH ALİ

Siyahi bir zât olup nukûd-ı mevkûfede bulunurdu. Kaygulu Tekkesi'nin zâkirlerinden olup ekser tekâyâda bulunur zâkirlik ederdi. Usûle âşinâ, mûsikîde malûmâtı hüveydâ idi. [1340] (1921/1922) târihinde vefât etmiştir.

48- (5) ŞEYH ALİ EFENDİ BİN HÂCI SÂLİH

Ravzâtü'l- Müflihûn'da tercüme-i hâli vardır.¹³⁷ Nasûhî Dergâhı'nda vekîl, Ahmed Gazzî hankâhında ser-zâkir imiş. [1218] (1803/1804) târihinde vefât etmiştir. Ahmed Gazzî Dergâhı'nda medfûndur. Esâtize-i mûsikîden olup besteleri var imiş.

[456]

49- (1) SÂLİH ÇELEBİ

Muhzırzâde denmekle ma'rûftur. İstanbul'da üstâd-ı mûsikî Gülşeni dervişi Ali'den ta'lîm etmiş. Kendisi bazı esvât-ı musanna'a îcâd etmiş. [1077] (1666) târihinde Bursa'ya gelirken sefine gark olmakla o da müstağrik-ı deryâ-yı rahmet olmuştur. 525'inci sahifede *Güldeste*'de bahsi vardır.¹³⁸

¹³⁷ Mahrûse-i mezbûr Bursa'da Hisar Cami'i müezzini eslahu's-sulehâ Hacı Sâlih Efendi merhûmun sulb-i pâkinden 'âlem-i şuhûda gelib mülazemet mecalis-i 'ulemâ u sulehâ ve meşâyih birle me'lûf ve 'ibâdet u ta'atle ulûf iken mârru'z-zikr Enarlı Şeyhi kudretu sulehâu's-salikîn Efendi Hazretleri'nden ahz-ı dest-i inâbet idüb 'Azîz-i mûşarun ileyhî vefâtıyla sulûkuna sekte gelub sera-ser olup Bedruddin bazı dervişânlar sâmân ile ülfet ... hevesgir oldukları' ilm-i kimya tarafına süluk idub "Bunu her kim düşünür müflis olur... Gazzizade, a.g.e., s.109.

¹³⁸ Bursevî Muhzır-zâde Sâlih Çelebi'dür. Tatarlar semtinden zuhûr ve mâlik-i feyz-i şu'ûr oldıktan sonra İstanbul'da 'ilm-i mûsikînin peder ü mâderi, üstâd-ı nadirü'l-misl Gülşenî Dervîş 'Alî'den ta'lîm-i ezkâr ü esvât itmekle kendü dahî ol bâbda meleke tahsîl idüp ba'z-ı esvât-ı musanna'a îcâd itmiş idi. Bin yetmiş yedi târihinde dârü's-saltanatı'l-'aliyyeden medîne-i mezbûreye sefine ile deryadan mürur ü 'ubûr iderken muhâlîf rûzgâr ile garîk-ı deryâ olmuştur.

Beyt

Bilmedi kadrini hayfâ o dürr-i nâ-yâbun

Dest-i emvâc ile deryâ ko döğünsün yürüsün, Beliğ, a.g.e., s.750,751; Bursalı olan Mazharzâde Salih Çelebi, Tatarlar semtindendi. Genel eğitimini tamamlayıp yetiştikten sonra, musiki merkımı tatmin için İstanbul'a gitti. Orada musiki biliminin babası ve anası, çok ender üstatlardan Gülşenî Dervîş

50- (2) SARICAZÂDE

Es-Seyyid İbrahim Efendi'dir. Câmî'-i Kebîr'de hitâbet vekâletinde bulunmuş. Sadâyı dâvudî ile Mevlûd-i Şerîf ve Muhammediye okur herkes sadâ ve edâsına meftûn imiş. [1121] (1709) târihinde vefât etmiştir. Şeyh İsmail Hakkı Hazretleri şu târihi söylemiştir:

Sarıcazâde Efendi sararub soldı vâh

Bir fazlası varsa da belki mısra-ı evvelde tamiyesi ola. *Güldeste*'nin 528'inci sahîfesinde vardır.¹³⁹

Ali'den dersler aldı. Bestecilikte ustalaşarak bazı usta işi yapıtlar meydana getirdi. 1077'de İstanbul'dan Bursa'ya gelirken bindiği gemi batınca boğuldu (1666)

Bilmedi kadrini hayfa o dürr-i nâyabın [Bilmedi değerini yazık ki, o bulunmaz incinin]

Dest-i emvaçla derya ko dövünsün yürüsün [Bırak denizi, dalgaların gücüyle dövünüp yürüsün] Gazimihal, a.g.e., s. 27.; Bu devirde yaşamış önemli müsikîşinâslardan biri de Bursalı Muhzirzâde Sâlih Çelebi'dir. Tatarlar mahallesinde doğmuş, çocukluk dönemi bu muhitte geçmiş ve "mâlik-i feyz-i şuûr" olduktan sonra özellikle müsikî bilgisini geliştirmek üzere İstanbul'a gitmiş ve burada devrin en büyük müsikî müstâdı kabul edilen Hulvî Tekkesi Şeyhi Derviş Ali Şîrugâni (ö. 1126/1714)'nin talebesi olmuştur. 1077/1666 senesinde İstanbul'dan Bursa'ya dönerken şiddetli bir fırtınaya tutulan Sâlih Çelebi geminin batması sonucunda boğularak vefât etmiştir. Gazîmihâl'in Bursa'da Müsikî adlı eserinde vefâtına şu beyitle değinilmiştir:

Bilmedi kadrini hayfâ o dürr-i nâyabın

Dest-i emvâçta derya ko dövünsün yürüsün

Sâlih Çelebi'nin müsikî kabiliyetini keşfeden Şîrugâni Dede, onu dergâhındaki zâkirlerin arasına dâhil etmiştir. Sâlih Çelebi, İstanbul günlerini tasavvufî terbiye ve özellikle müsikî konusunda çalışmalar yaparak geçirmiştir. Hocasından birçok ilâhi, savt ve diğer eserleri meşk ederek müsikî konusunda yetiştirilmiştir. Zamanla önemli bir müsikîşinâs olan Sâlih Çelebi bir müddet sonra beste yapabilecek seviyeye ulaşmıştır. Güldeste'de İsmail Belîğ "Bazı asvât-ı musann'a îcâd etmiş idi" ifadesiyle onun bestekârlığından söz etmektedir.

Ali Şîrugâni Dede gibi büyük bir üstâddan istifade ile iyi bir müsikî terbiyesi alan Sâlih Çelebi'nin bestelerinin olması muhtemeldir. Ancak nota kaynaklarında günümüze ulaşan eseri tesbit edilememiştir., Benlioğlu, a.g.e., s. 38,39.;

¹³⁹ Zer-i nâb-ı hâlisu'l-'ayâr-ı vücûdı kân-ı hâk-i pâk-i Burusa'dan zuhûr idüp Sarıca-zâde es-Seyyid İbrâhîm Efendi dinmekle meşhûrdur. Sinn-i sıgârda tahsîl-i 'ilme sâlik, nefes-i bülend-i Hudâ-dâda mâlik olmağa Câmî'-i Kebîr'de vekâlet-i hitâbet iderek asla vâsıl, hulûs-ı hidmet mukâbelesinde maksûdına nâ'il olmuş idi. Dil-güşâ elhân ile kırâ'at-ı Muhammediyye ve mevlid-hân ve mu'cize-i Dâvûdî-nefes ile dil-mürdegâna bahş-ı cân iderken bin yüz yigirmi bir senesinde âheng-i makâm-ı bekâ idüp Deveciler Makberesi'nde medfûndur. Vefâtına Şeyh İsmâ'il Hakkı'nun târihidür:

Mısrâ'

Sarıca-zâde Efendi sararup soldı vâh, Belîğ, a.g.e., s. 752, 753.; Zer-i nâb-ı hâlisu'l-'ayâr-ı vücûdı kân-ı hâk-i pâk-i Bursa'dan zuhûr ve Sarıcazâde İbrâhîm Efendi dinmekle meşhûrdur. Sinn-i sıgârda tahsîl-i 'ilme sâlik, nefes-i bülend-i Hudâ-dâda mâlik olmağın Câmî'-i Kebîr'de vekâlet-i hitâbet

51- (3) SÛFİZÂDE AHMED EFENDİ

Ravzâtü'l- Müflihûn'da¹⁴⁰ *Gülzâr-ı Mısrî*'de tercüme-i hâli vardı. Bu zât Hazret-i Emîr'le birlikte gelen Sûfî Sinân Efendi'nin ahfâdındandır. El-yevm silsilenin büyüğüne

iderek asla vâsıl, hulûs-ı hıdmet mukâbelesinde maksûdına nâ'il olmuş idi. Dil-güşâ elhân ile kırâ'at-ı Muhammediyye ve mevlid-hân ve mu'cize-i Dâvûdî- nefes ile dil-mürdegâna bahş-ı cân iderken bin yüz yigirmi bir senesinde âheng-i makâm-ı bekâ idüp Devecilerde medfûndur. Vefâtına Şeyh İsmâil Hakkı kaddesallahu sırrahu'l-'aziz'in târihidür.

Tarih Sarıcazâde Efendi sararup soldı vâh, Mehmed Fahreddin, a.g.e., s. 359.; Bursalıdır, Sarıcazâde Esseyyit İbrahim Efendi adıyla ünlüydü. Çok küçük yaşta müzik eğitimine başladı. Sesi yüksekti. Önce Ulu Cami'de hatip vekilliğinde bulundu. Hoş bir sesle Muhammediye ve Mevlit okurdu. 1121'de öldü, Devecilerde yatmaktadır (1709).; Gazimihal, a.g.e., s. 29.; "Sarıcazâde" lakabıyla tanınan İbrahim Efendi, Bursa'da doğmuştur. Kaynaklarda hangi semtte yaşadığı ve çocukluk dönemlerine ait bilgilere rastlayamadığımız İbrahim Efendi'nin bilâhare alacağı vazifeler göz önünde bulundurulduğunda iyi bir dinî eğitim aldığı anlaşılmaktadır. Tahsil hayatının sonunda güçlü bir hatip olan İbrahim Efendi, Ulucâmi'ye hatip vekili olarak tayin edilmiştir. Muhtemelen bu görevi sürdürürken 1121/1709-1710 yılında vefât etmiş ve Deveciler mezarlığına defnedilmiştir. Bursalı Şeyh İsmail Hakkı (ö. 1137/1725) vefâtına şu tarihi düşürmüştür:

Sarıcazâde Efendi sararup soldu vâh 1121

Sesinin çok güzel olmasının yanı sıra mûsikî usullerine de vâkıf olması sebebiyle Bursa'da şöhret bulmuş, özellikle Mevlid ve Muhammediye okumakla ününü yaygınlaştırmıştır. Zamanla mûsikî meclislerinin de aranan kişisi hâline geldiği bildirilmektedir. İbrahim Efendi'nin bestekârlık yönüyle alâkalı herhangi bir bilgiye tesadüf edilmemiştir. Benlioğlu, a.g.e., s. 57, 58.

¹⁴⁰ Sûfîzâde Seyyid el-Hac Mehmed Efendi nâm zât-ı şerifin sulb-i pâkinden 'âlem-i şuhûda gelub temyîz-i sin mukadder oldukda tahsîl-i 'ilm u hâle sülûk idub zâhir 'ilm u bâtına tarikat arzusuyla ceddîm Hazret-i Gazzî Dergâhı'nda olan mu'allimhânedden Hastazâde Efendi'den ta'allüm-i 'ilm ve Kötেকçizâde Efendi'den tederrüs idüb 'ilm-i şerîfde hayli kemâl ile hoş hâl olduk da sadâsı gayet de alâ olmağla Dergâh-ı mu'alla Hazret-i Pîr'de olan zâkirândan Hastazâde ve Cum'a Beyzâde'den ma'arif-i mûsikî ve savt ta'allüm idüb o fende dahi kemâl üzre ? mâhir olub "esvâtdan bin gûna savt bilurum" buyururlar idi ve Hazret-i Mısrî (kuddise sırruhu'l-'âlî) Hazretleri'nin Divân'ı kerâmet ünvânı hıfzında olub her bir nutk-ı şerîfî birkaç makâm ile ağâz ider idi. Ceddîm Hazret-i Gazzî zamânında yirmi sene mikdârı zâkirlik hizmetinde olub ba'de ceddîm Şeyh Mustafa Efendi zamânında dahi tamam elli bir sene ser zâkirân olub on beş sene dahi bu fakîrin zamân-ı meşihatimde her kerre zâkirân müşevvikân olduktan sonra sinn-i şerîfleri yüze karib bin iki yüz on yedi târihinde

"Sen bu ilde kimseye yâr olmadın

Var senin elbette yârin kandedir"

Zemzemesiyle arzusu Yâr-ı hakikiyle mûrg-i cânı hû hû diyerek canan iline pervâz eyleyub Pınarbaşı Kabristânı'nda Emîr Sultân servisi civârında tekyenişin kûşe-i mezâr olmuşdur. Ahvâli: Gayet de 'âlim ve kâmil ve fâzıl bir zât idi ve her gece bir tesbih namâzı edâ eyler idi. Ekser ömürleri 'ibâdetle mürûr ider idi ve dünya bir taraf gelse dergâhın ihyâsı evkâtını terk eylemez idi. Hilye: Tavilu'l-kâme ve'l-lihye asfaru'l-levn bir zât idi. Rahmetullahi aleyh. Rahmeten vasiğaten. Gazzizade, a.g.e., s. 109.; Mahrûse-i Bursa'da Sûfîzâde el-Hac Mehmed nâm saf dil sıdk-ı ibtisâm sulbünden 'âlem-i kevne nâzil ve sof rüşd ü sedâdı telebbüse rütbe-i fark u temyîze vâsıl olduk da Şeyh Ahmed el-Gazzî dergâhında olan mu'allimhânedde Hastazâde Abdullah Efendi'den dahi ta'allüm-i Kur'ân ile dil-i bîmârı kesb-i sıhhat eyledikten sonra muhibb-i tahsîl-i 'ilm u fazîlet ve mektebi tekmi'l-i hüner ve ma'rifet olub dersîâm Kütükcüzâde Hâce Ahmed Efendi merhûmun meclis-i ifâdelerine dâhil ve nâil-i pirâye-i ulûm ve fazâil oldukda muktezâ-yı meşreb şuhî 'ilm-i mûsikîden âşına ve sahîfe-i hâtrında mertebe-i tâdaddan bir esvât ve ilahiyât mevcûd ve müheyya olmağla sâlifü'z-zikr Şeyh Ahmed Gazzî (kuddise sırruhu'l-'azizin) zamân-ı 'aliyyesinde yirmi sene mikdârı ilâhî gûyân Şeyh Mustafa Efendi ve Seyyid Şeyh Abdullatîf Efendi'nin evân-ı meşihatlerinde dahi ser-halka-i gürûh-i zâkirân olmuş idi. Nakd-u vakt-i masruf cihet ibâdât ve taât beher şeb çar rekât salât-ı tesbihi bade'l-edâ müteveccih

meşrûta hâneye halazâdem zi'l-yeddir. Ahmed Efendi o hâneye oturur ve kurbiyyeti münâsebetiyle Ahmed Gazzî Hazretleri'nin Dergâhı'na devam edermiş. 'İlm-i mûsikîde yegâne-i zamâne imiş. [1217] (1802/1803) târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı'nda medfûndur.

[457]

52- (4) SÂLİH EFENDİ

Kara Abdürrezzâk Dergâhı şeyhi ve cedd-i mâderim Haydar Efendi'nin halîfesi Es'âd Efendi'nin mahdûmudur. Fenn-i mûsikîye âşinâ olub dergâhlarda zâkirlik eder, güzel mevlûd okur, sadâsı 'âlî olduğundan ekser Ramazân-ı Şerîf'de minârelerde verilen temcîdlerde en son perdeden tevhîd okurdu. [1335] (1916/1917) târihinde vefât etmiştir. Sancakdâr Baba karşısında defn ve birâderi Şeyh Tevfik Efendi'ye karîndir.

53- (5) SÂLİH MOLLA

Kaygulu Dergâhı'nda zâkir-başı olmakla beraber her tekkeye gider zikri idâre ederdi. [1338] (1919/1920) târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı kabristânında medfûndur. Cenazesine fakîrden başka meşâyihden kimse bulunmadı. Her tekkede hizmeti vardı. Güzel sesi olub mevlûd, mi'râciyye, tevşihleri bilir, şuşul ve ilâhiyâta vukûfu var idi.¹⁴¹

dergâh-ı mücîbu'd-da'vât olub sinn-i şerîfi mie kâmileyi güzer etmiş pîr meâli sıfât iken bin iki yüz on yedi sâlinde

Sen bu ilde kimseye yar olmadın

Var senin elbetde yârin kandedir”

zemzemesiyle demsâz ve arzu-yı visâl-i hakiki ile murg-i ruh-ı canan iline pervâz ve gülşen-sera-yı cinânda aşîyan-saz olub kafes-i tenleri Pınarbaşı mezaristânında kalenderhâne muhazisinde nühüfte-i gâr-ı mezârdır. Merhûm mezbûr ilm u irfânla meşhûr âbid ve zâhid mürtâz ve mücâhid âşık ve sâdık geceleri ta be seher dide-i basîreti uyanık idi. Mehmed Fahreddin, a.g.e., s. 365.

¹⁴¹ Mûmâ ileyh, Elmalık Mahallesi'nden olup, havlucu sa'natıyla melûf idi. Kaygılı Tekkesi Şeyhi Hasan Efendi'ye intisâb etmiş. Sadâsı güzel olduğundan mûsikîye heves ederek birçok ilâhiyât, tevşihler meşk etmiş. Bir müddet İstanbul'da bulunarak orada da epeyce çalışmış. Tekâyâda zâkirlik eder, dervîşânı şevke getirirdi.

[458]

54- (1) TABLİZÂDE ‘AKLÎ EFENDİ

Güldeste'nin 495inci sahîfesinde¹⁴² ve *Gülzâr-ı Mısrî*'de¹⁴³ tercüme-i hâli vardır. İşbu kitabların 331'inci sahîfesinde şu‘arâ meyânında da mündericdir.¹⁴⁴ Evvela

8 Rebiulâhir 1338 ve 1 Kânûn-ı Evvel 1335 (1920) târihinde, seksen yaşlarında olduğu hâlde vefât etmiştir. Mevlevîhâne karşısındaki harâb kubbenin arka cihetinde rahmet-i ilâhiyeye vedâa kılınmıştır. Kırk elli tekkede hizmeti sebk etmiş iken, Fakîr'den başka meşâyihden kimse cenâzesinde bulunmadığı mücib-i teessüftür. Şefâ‘at-ı pîrâna mazhar olması memûldür.

Bunun bir de lâzım-ı gayr-ı mufârıkı Arab Şeyh Ali var idi. İki pîrdaş olup nereye giderlerse berâber giderlerdi. Onun sesi o kadar güzel değilse de makâm-âşinâ idi. Şemseddîn Mısrî, *Bahar-ı Şemsi*, s. 171.

¹⁴² Bursevî Tablî-zâde ‘Aklî Efendi’dür ki medîne-i mezbûrede nevbet-hâne-i vücuda izhâr-ı kudüm idüp evvelâ tahsîl-i ‘ilm ü ma’ârif itdikden sonra sadâ-yı dühülâsâ bâng-ı hünerle kubbe-i çarha debdebe ve cem‘iyyet-i tâ‘ife-i hünermendân içinde surnâ-yı iştihârı velvele virtüp erbâb-ı dilün mihteri olmuş idi. ‘Umdetü’l-meşâyih Debbâg-zâde Şeyh Mustafâ Efendi’nün nazar-kerdeleri olmak hasebiyle re‘îs-i zâkirleri Mehterî Yahyâ’dan ba‘z-ı mûsikî-sencân-ı ‘asrdan meşk-ı zikir ü savt itmekle müddet-i kalilde ol fende mâhir ve Şeyh-i sâlifü’l beyâna ser-zâkir olmuş idi. Ba‘dehu Zâviye-i Ahmed Paşa’da pöst-nişîn Mükahhal Dervîş İsmâ‘îl, kebş-i rûhın ‘ıydgâh-ı bekâda kurbân idüp ‘azm-i huld-i berîn itdikde Konevî es-Seyyid Şeyh Mehemed Efendi izniyle câygâh-ı mezbûra kâlîçe-güster-i meşihat olmuş idi. İki sene mikdârı behredâr-ı gencine-i merâm olup;

Mısrâ’

استخوشدور از برادر اندهلبانك

(Ey kardeş, davulun sesi uzaktan hoş gelir.)

Nidâsı ısga etmekle bin yüz on altı Şa‘bânü’l-mu‘azzam’ı on yedisinde yevmü’l-isneyn, tabl-i nevbet-i hayâtın tamâm idüp bezm-i sūr-ı dârü’s-sürûra ‘ubûr ve Yeniyir Mezâristânı’nda tedârik-i makâm-ı huzur-ı kubur itdi.

Mezbûr; hüsn-i isti‘dâd ile sâhib-i tab’-ı bülend, mizâh-ı mahall-hân ile ma’rûf bir zarîf-i hiredmend olup bezle-i dil-güşâları mânend-i safâ, hâtır-ı yârân-ı letâfet-intisâbda cây-gîr ve bâ‘is-i hande-i nemekîndür. Ve on iki makâm ve yigirmi dört şu‘bede musanna’ ve lâ-nazîr savtları lisân-ı ehl-i zikrde mezkûr ve karihasında muzmer olan esvât-ı gûn-â-gûn, bî-kıyâs idigi ma’lûm-ı suhan-şinâsân-ı cumhurdur. Hattâ bir def‘a târ-ı hevâ-beste-i ‘ankebûtvar esvât-ı mazbûtasını ism ü resmiyle şümâr itdiklerinde tecâvüz-i hudûd-i hezâr oldığı turre-zen-i dühül-i tevatürdür. Târîh-güylükda dahı bî-‘adil olup bu gazel nümâyîş-i mir‘ât-i tab’-ı sâfina delîldür:

Gazel

Kâkül-i müşğînini dil-ber perîşân itmede

Bûy-ı dil-cûy ile dehri ‘anber-efşân itmede

Kanda açılsa gül-i ter dâmenin tutmakda hâr

Bülbül-i şeydâ hemân bîhûde efgân itmede

Bir kemân-ebri cüvânün dâmına sayd oldı dil

Tîr-i dil-dûz-ı nigâhı günde bin kan itmede

Debbağzâde'ye ba'dehu Hazret-i Mısırî'ye intisâb etmiş ve ser-zâkirleri olmuştur. Binden ziyâde bestesi var imiş. Muhtedi Yahya ve sâir mûsikî üstâdlarından meşk etmiş, kendisinin de birçok besteleri olub ez-cümle Hazret-i Mısırî'nin nutuklarının çoğunu bestelemiştir. [1116] (1704/1705) târihinde vefât etmiş. Deveciler'de medfûndur. Hulûk-u latîfe gû ehl-i dîl imiş.

[459]

55- (1) OSMÂN EFENDİ

Bursalı'dır. Mevlûdî denmekle meşhûr ve makbûl-i cumhûrdur. Âtiyü't-tercûme 'Abîd Efendi'den temeşşuk etmiş. Sadâsı güzel kırâat-i Kur'ân'da bî-bedel olub Sultân Orhân Câmi'-i'nde devirhân ve mevlevîhânedede na't ve tarifte mu'ciz beyân imiş. *Güldeste*'nin

Kaldılar hayrân ü dem-beste tabîbân-ı zamân

'Aklî-i dil-hastenün derdine dermân itmede. Belîğ, a.g.e., s. 716, 717, 718.

¹⁴³ Mûmâ ileyi şu'arâ-yı benâmdan ve fuzalâdan bir zât idi. Cenâb-ı Pîr'in Limni'den teşriflerinde târih olmak üzere:

İstimâ ettikde teşrifin o kutb-ı âlemin (493)

Makdemine dedi bir eksik târih nûr-ı mahz

târihini söylemiştir 1104-1=1103. (Bir eksik, tamiyedir) (H. 1103/M.)

H.1116/M.(Vefâtı)

Mûmâ ileyi Ahmed Paşa-yı Fenârî Dergâhı Şeyhi Dabbâğzâde Mustafa Efendi'ye münîb olup mûmâ ileyhin irtihâlinden sonra Cenâb-ı Pîr'e intisâbla tekmîl-i sülûk etmiş ve bi'lâhare zâviye-yi mezkûre uhdesine tevcih olunan Şeyh Muhammed Emîr Enârî Hazretleri kendi nâmına bina ettiği zaviyeye çekilerek Ahmed Paşa zaviyesini vekâleten idare ettirmiş. Şeyh İsmail Efendi'nin vefâtından sonra Emîr Enârî Hazretleri'nin müsaadesiyle sâhib-i tercûme zâviye-i Ahmed Paşa'da icrâ-yı âyîn-i tarîkat eylemiş. 1116 târihinde kûs-ı rihlet çalarak Yeni Yer Mekâbiri'nde sadâsını kesmiştir, Şemseddîn Mısırî, *Gülzâr-ı Mısırî*, s. 67.

¹⁴⁴ Ahmed Paşa-yı Fenârî Tekkesi'ne Şeyh olmuş. [1116] târihinde vefât etmiş, Yeni Yer Kabristânı'na defn olmuştur. Hazret-i Mısırî'de ...vardır. Hatta Bursa'yı teşriflerinde şu tarihi söylemiştir:

İstimâ ettikde teşrifin o kutb-ı 'âlemin

Makdemine dedi bir eksikli târih [nûr-ı mahz] 1103

Kaldılar hayrân ü dem-beste tabîbân-ı zamân

Aklî-i dil-hastenün derdine dermân itmede, Şemseddîn Mısırî, *Diyâr-ı Şemsî*, s. 331.

526'ncı sahîfesinde tercüme-i hâli vardır.¹⁴⁵ Bin târihinde vefât etmiştir. Mevlevîhâne karşısında medfûndur.

56- (2) 'ABÎD EFENDİ

Tercüme-i hâli *Güldeste*'nin 525'inci sahîfesinde muharrerdir. Hüsn-i hatta ve şi'ir-i inşâda mâhir ve hâfız-ı kelâmullah olub mûsikîde mahâreti bâhir ve ekseri tekâyada ser zâkir idi. Mevlid-i Şerîf'e beste yapan Sekbân'dan ta'lim-i mûsikî etmiş, bir müddet kadılıkta bulunmuş. [1067] (1656/1657) târihinde irtihâl etmiştir. Pınarbaşı kabristânında medfûndur.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Bi'l-hâssa ekser-i ehâlisi mûsikî-perdâz olan medîne-i hoş-âb ü hevâ Bursa'dan zuhûr, Mevlid-hân 'Osmân Efendi dinmekle meşhûrdur. Beyne'l-enâm Mevlid-i Süleymân dinmekle şüyû'u benâm olan manzum mevlid-i şerîfe beste ve emâkin-i müteberrikelerde kırâ'at olındıkca bâ'is-i hırmen-i du'â-yı hengâm-ı huçestei sekbânun şâkirdi bâlâ-yı saahîfede tercemesi sebk iden 'Ubeyd Efendi'den telemmüz idüp kırâ'ata me'zûn olmuştur. Fenn-i mûsikîde mahâreti ve hoş elhânla Kelâm-ı Kadîm'i tilâveti olmagın;

Beyt

Ferâz-ı nahl-i gülde bülbül-i nâlân ider feryâd

Sanasın devr okur mahfilde bir sâhib-nefes üstâd

vefkınca Sultân Orhân Câmi'-i Şerîfi'nde devr-hân ve Mevlevî-hâne'de na't ü ta'rîfde mu'ciz-beyân iken bin ... târihinde tebdîl-i makâm idüp Bınarbaşı'nda Tekye-i Mevlânâ kuddise sırruhu'l-a'la muhâzisinde medfûndur. Belîğ, a.g.e., s. 751; Mevlithan Osman Efendi demekle ünlenen bu sanatçı da Bursalıydı. Mevlit bestecisi Sekban'ın çırağı olduğunu az önce anlattığım Übeyt Efendi'den aynı yapıtı öğrenerek okumak için iznini almıştı. Musikide ustalığı vardı, hoş sesiyle Kuran okurdu. Sultan Orhan Camisi'nde Kuran okumakla görevli ve mevlevîhânedeki na't [kaside, övgü okumakta] ve ta'rîfte [anlatmada] benzersiz iken yaşama gözlerini yumdu. Mezarı, Pınarbaşı'nda eski Mevlevî Tekkesi hizasındadır. Gazimihal, a.g.e., s. 28.; Kaynaklarda hakkında yeterli bilgi bulunmayan Osman Efendi, Tuzpazarı mahallesinden Osman Efendi'nin oğludur. Bursa'da doğduğu, tahsilini burada yaptığı anlaşılmaktadır. Mûsikîye olan ilgisi, onu devrin önde gelen mûsikîşinâslarından Hâfız Ubeyd'den dersler almaya sevk etmiş ve bu tahsili sonunda Bursa Mevlevîhânesi'ne na'thân ve Orhan Camii'nde devirhân olmuştur. Kaynaklar, Osman Efendi'nin bu görevleri sürdürürken 1060 ile 1070 yılları arasında vefat ettiğini ve na'sının Pınarbaşı'nda Mevlevî Hazîresi'ne defnedildiğini haber vermektedir.

Osman Efendi, Süleyman Çelebi'nin mevlidini iyi okumakla şöhret bulmuştu. Mevlidi, ünlü mevlid bestekârı Sekban'ın talebesi Hâfız Ubeyd'den meşk etmiş ve kıraati için icâzet almıştır. Mûsikî ilmindeki mahâreti ve sesinin güzelliği sebebiyle Kur'ân-ı Kerim tilâvetindeki başarısı *Güldeste*'de şu beyitle övülmüştür:

Firâz-ı nahl-i gülde bülbül nâlân ider feryâd

Sanasın devr okur mahfilde bir sâhib-i nefes üstâd. Benlioğlu, a.g.e., s. 40,41.

¹⁴⁶ Mahruse-i Bursa'dan bedîd ve 'asr 'ulemâsından telemmüz idüb fenn-i ma'ârifde ferîd olduktan sonra muktezâ-yı meşreb şühî 'ilm-i mûsikî tahsîl idub bazı cem'iyet zevâyâ-yı meşâyih-i tarikatde serhalka-i erbâb-ı zikr u tevhîd ve hâfız-ı kelâm-ı Rabb-i Mecîd olub şikest hatt-ı talika kâdir ve semt-i

57- (3) ‘ABDÎ EFENDİ DERVÎŞ

Kefeli Abdullah bin Ali Efendi'dir. *Güldeste*'nin 526'ncı sahîfesinde tercüme-i hâli muharrerdir.¹⁴⁷ Mısır'da Âsitâne-i Gülşeni'de bulunmuş. Bursa'da Ya'kûb Efendi

kitâbetde mâhir olmağla dest-i kalem-i ...kadem ile iktisâb taayyüş etmiş idi. Evâhir ömründe nigehtâr-ı arsa-yı cûd ve sehâ Şeyhülislâm Bahâyî Efendi Âsitânesi'ne nâsiyesâ olmağla Bursa mizân harîrinden yevmi birkaç akçe mukataaya mâlik olub birkaç eyyâm mürûrunda vezâif-i ömri temâm bin yetmiş yedi Zi'l-kâdesinde 'azm-i dâru's-selâm olub Pınarbaşı hâmuşânında medfûn meşâyih-i Nakşibendiyye'den pederi el-Hâc Ahmed Efendi'ye makrûndur. Merhûm Süleyman Efendi Hazretleri'nin eser-i telif-i celîli olan Risâle-i Mevlûd-i Şerîfi beste iden Sekbân'dan temeşşük idüb kırâatine mezûn olmuştur. Mehmed Fahreddin, a.g.e., s. 357.

¹⁴⁷ Nâmı 'Abdu'llâh İbn 'Alî, fi'l-asl Kefevîdür. Pergâr-ı pây ile resm-perdâz-ı dâ'ire-i ba'z-ı diyâr olarak Mısır-ı Kâhire'de nümüne-nümâ-yı gülzâr-ı cinân olan Âsitâne-i Gülşeni'de pây-der-dâmen-i karâr olmuş idi. Niçe eyyâm zâviye-i mezbûrede seccâde-nişin olan Şeyh-i kerâmet-şî'ârün 'abd-i memlûki gibi hıdmet-güzârı olmuş idi. Ba'z-ı seyâhat ile Beyâzî-zâde Efendi Burusa kâdisi iken dervâze-i şehre duhul, bi-tariki'l-müsaferet Ya'kûb-zâde Şeyh Mehmed Efendi âsitânesine nüzul itmiş idi. Mezbûrun fenn-i mûsikî ile 'alâkası ve icrâ-yı makâmât-ı asliyye vü fer'iyyede selikası olmagın Şeyh-i müşârün-ileyhün re'is-i zâkiri ve pîr-i pîş-kadem-i erbâb-ı zikr olan Şeyh Ebûbekr Efendi'nün tilmiz-i zâhiri Ser-tirâş Dervîş 'Osmân'dan ba'z-ı savt meşk itmekle safha-i zamîre niçe nukûş-ı esvât-ı garibe nigâşte itmiş idi. Ba'dehu Şeyh-i büzürgvâr, mu'tekif-i savma'a-i mezâr oldıkda kuzâtdan Halebî Muharrem Efendi ile ba'z-ı kuzâta nâ'ib, kesb-i kısmet-i rûz-ı ezeliyyeye tâlib olmuş idi. Rind-i zarâfet-perver, icrâ-yı makâmâtda Harîrî gibi nâm-âver olup niçe üstâdâne ezkâr ü esvâtı ve ba'z-ı beste-i ilâhiyyâtı zebân-zed-i makâm-şinâsândur. Mahlası Mutî olup ba'z-ı ebyât ü eş'ârı zuhura gelmiş idi. Bin yüz yedi Rebi'ü'l-evvel'inün on ikinci leyle-i cum'a ki şeb-i milâd-ı Resûl-i kâ'inât 'aleyhi efdali's-salât idi, tâ'ir-i rûhı zemzeme-perdâz olarak gülzâr-ı bekâya pervâz idüb Deveciler Makberesi'nde medfûn, Sükûnî Şeyh Mehmed Efendi kabrine makrûndur. Belig, a.g.e., s.751,752.;

Fi'l-asl Kefevî'dir. Pây-i seyâhate süvâr ve hatve peymây bazı diyâr olarak Mısır Kâhire'de numune nümâ-yı gülzâr-ı cinân olan Âsitâne-i Gülşeni'de bast-ı post-ı karâr idub nice eyyâm zâviye-i mezbûrede seccâdenişin olan Şeyh kerâmet şî'ârın 'abd-i memlûki gibi hizmetinde kıyâm etmişidi. Ba'dehu belde-i merkûmeden tayyi bisât-ı ikâmet ve pûyân ve eda seyâhat olub bi'l-ahare mahrûse-i Bursa'ya vusûl ve Şeyh Ya'kûb Efendizâde Şeyh Mehmed Efendi Âsitânesine nuzûl idub fenn-i mûsikî ile münâsebeti ve icrâ-yı rusûm makâmât isna 'aşerede mahâret olmagın Şeyh mûma ileyhin reis-i zâkiri ve Kara Zâkir dinmekle müştehir Şeyh Ebubekir Efendi'nin tilmiz-i zâhiri olan ser tiraş dervîş Osmân'dan bazı savt meşk itmekle fenn-i mezkûrda nâdiru'l-akrân ve kıdve-i gürûh-u zâkîrân olmuş idi. Ba'dehu Şeyh büzürgvâr mu'tekif-i savme'a-yı mezâr olduk da kudâtdan Çelebi Muharrem Efendi ile bazı kasabâta nâib ve kısmet-i ruz-i ezeliyyeye tâlib olub ba'de zamân mahrûse-i Bursa'ya gelüb zevâyâ-yı evliyâ-i kirâmda bülbül şûrîde veş ilâhigûyân iken bin yüz yedi Rebiulevvelinin on ikinci leyle-i Cum'a ki şeb-i milad Rasûl-i kâinât 'aleyhi efdalu's-salavat idi. Tâir-i ruhu zemzeme perdâz olarak gülzâr-ı bekaya pervâz idub Deveciler makâbirinde defîn Sükûnî Şeyh Mehmed efendi hazretlerine karîndir. Merhûm mezbûrun icadı olarak nice esvât ve ilâhiyyâtı zebân-zed zümre-i zâkîrân olmuş ve tabiat-ı şî'riyyesi dahi olub Mutî' mahlasla bazı ebyât ve eş'ârı zuhûra gelmişdir. Mehmed Fahredin, a.g.e., 358.; Kefeli olan Dervîş Abdî'nin asıl adı Abdullah bin Ali'dir. Pek çok seyâhat ettikten sonra Kahire'nin Gülşeni âsitânesinde yerleşmiş, uzun zaman zâviyenin şerhine hizmette bulunmuştur. Sonra yeniden yola düzülerek Bueyâzîzâde Efendi'nin Bursa kadılığı sırasında Bursa'ya geldi. Yakupzâde Şeyh Mehmet Efendi'nin âsitânesine konuk oldu. Şeyhin musikiye ilgisi, aslî ve ferî makamların icrasında yeteneği vardı. Onun zâkiri oldu. Pir kudümzen Şeyh Ebubekir Efendi'nin çırağı olan Ser-tiraş Dervîş Osman'dan bazı besteler meşk ettiği için çeşitli nakış ve savtlar bestelemiştir. Şeyh ölünce, kadılardan Halepli Muharrem Efendi'yle birlikte bazı kasabalara nâip ve böylelikle ekmeğini kazanır olmuştu. Zarif bir insandı, makamların icrasında ünü vardı; nice üstat işi zikir ve savtları ve bazı ilâhi besteleri makam severler arasında söylenir olarak kaldı. Şairliği de vardı, mahlası "Mutî" idi. 12 Rebiülevvel 1107'de öldü ve Deveciler'de Sükûnî Efendi'nin kabri yanında gömüldü (1695).

tekkesinde ser-zâkir olmuş, birçok besteler yapmış, beyne'l-ihvân şöhret ve şân sahibi olmakla makbûl-i cumhur ve bestekârlıkla meşhûr imiş. [1107] (1695/1696) târihinde vefât etmiştir. Deveciler'de medfûndur.

[460]

58- (4) ‘ÂRİF DEDE

Mevlevî şeyhi Mehmed Efendi'nin üvegi (üvey) pederidir. Fenn-i mûsikîde hünerver Neyzenlikte emsâli ender olub İstanbul'dan Bursa'ya gelmiş Mehmed Efendi bi't-terakkî aşçıbaşı sâhib-i tercüme neyzen başı olmuş. [1230] (1814/1815) târihinde vefât etmiştir. Mevlevîhâne'nin kapısı karşısında medfûndur. Bi'l-âhare üvegi oğlu Mehmed Efendi dergâha şeyh olmuştur. *Yâdigâr-ı Şemsi*'nin gayri matbu kısmında vardır.

(Kabrinin yerinin bulunması ve onarılması gereken sanatçılardandır.) Gazimihal, a.g.e., s. 28.; “Kefeli Derviş Abdî” diye meşhurdur. Asıl ismi Abdullah, babasınınki ise Ali'dir. Kırım'a bağlı Kefe'de doğmuştur. Gülşenî tarikatine intisâb ettikten sonra seyru sülûkunu tamamlayıp belli merhalelerden geçmesinin ardından Kahire'ye giderek buradaki Gülşenî Âsitânesi'nde uzun yıllar hizmet vermiştir. Daha sonra Anadolu'da da birçok yer dolaşmış ve sonunda Beyazîzâde Efendi'nin Bursa kadılığı esnasında Bursa'ya yerleşmiştir. Burada Yakubzâde Şeyh Mehmed Efendi (ö. 1077/1666)'nin tekkesinde misafir kalmıştır.

Abdî Efendi, bu sırada mûsikî ile ilgilenmeye başlamış, kaldığı tekkenin zâkirbaşı Şeyh Ebûbekir Efendi (ö. 1077/1666)'den dersler almıştır. Öte yandan mevlidhân Osman Efendi'den (ö. 1060/1650?) makam dersleri alarak ondan savt ve ilâhiler meşk etmiştir. Abdî Efendi'nin mûsikîdeki yüksek derecesini bilen Yakup Efendi daha sonra kendisini bu tekkenin zâkirbaşılığına getirmiştir.

Mehmed Efendi'nin 1077/1666'da vefatından sonra, Bursa Kadısı Halepli Muharrem Efendi, Derviş Abdî'yi “nâib” (Nâhiye hakimliği) tayin ederek Bursa'nın değişik bölgelerine göndermiştir. 12 Rebûlevvel 1107/ 21 Ekim 1695 tarihinde vefât etmiş ve Deveciler mezarlığında medfun Sükûnî Efendi'nin kabrinin yanına defnedilmiştir.

Derviş Abdî'yi iyi bir mûsikîşinâs olduğu kadar aynı zamanda güçlü bir şairdir. Şiirlerinde “Mûtî” mahlasını kullanmıştır. Derviş Abdî'nin tesbit edebildiğimiz ve zamanımıza kadar ulaşan tek eseri Uşşâk makamında Evsat usulündeki ilâhisidir. Eserin güftesi Eşrefoğlu Rûmî'ye âit olup, şu beyitle başlamaktadır.

Yüreğime dost derdi urdu türlü yâreler

Hiç tabibler ana kılmaz ne devâ ne çâreler

Derviş Abdî'nin güftesi Niyâzi Mısrî'ye âit Bestenigâr makamındaki ilâhisi ile Eşrefoğlu Rûmî'ye âit Segâh ve Sünbüle makamlarından ilâhileri olduğu Sadettin Nüzhet Ergun tarafından zikrediliyorsa da bu eserlerin notaları tespit edilememiştir, Benlioğlu, a.g.e., s. 27,28.

59- (5) ‘İZZET DEDE

Vekîl-i harc Mehmed Efendi'nin birâderidir. Mevlevîhânedeyzenbaşı olub makâmâta vâkıf, usûle ‘ârif bir zât idi. 1306 (1888/1889) târihinde vefât etmiştir. Mevlevîhâne karşısında medfûndur. Bir hayli çırak yetiştirmiş, kendine hayru'l-halef olan sâlifü't-tercüme hâfız Muhtâr Dede mûmâ ileyhın ta‘lîm kerdelerindedir. Beşûş, halîm selîm bir zât idi.

[461]

60- (1) KATIRCIZÂDE

Abdurrahmân Efendi'dir. *Ravzâtü'l-Müflihûn*'un 108'inci sâhifesinde tercüme-i hâli muharrerdir.¹⁴⁸ Meşâhir-i mûsikîşinâsândan olub 1214 (1799/1800) târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı'nda Emîr Sultân servisi denilen mahalde medfûndur.

¹⁴⁸ Şeyh Ahmed Gazzî (kuddise sırruhu) bendegânından uzun dervîş Mustafa dinmekle ma'rûf zâtın sulbünden 'âlem-i şuhûda gelub bir mikdâr 'ilm u 'irfân kendûde der-kâr oldukda sadâsı gayet de ahsen olduğundan ilâhiyât ve savt ve tesbihâta âşina olub bir zamân Câmî'-i Kebîr'de müezzin vekâlet idüb ba'dehu asaletle müezzin olub otuz seneden mütecâviz hıdemât-ı lâzesiz ?âvâde ihtimâm-ı vakt idüb hatta vefâtından bir gün akdem nevbeti olmağla Câmî' Nur-i Lâmi-i müşârun ileyhde edâya hizmet idub ertesi gün vefât eylemiştir ve ceddîm Hazretleri'nin Dergâh-ı 'aliyyelerinde hizmet-i zâkirâna bezl-i makdûr idüb eyyâm ve leyâlî-i mübâreke ve ihyâ günlerinde terk eylemez idi. Bade bade bu fakîrden ahz-ı dest-i inâbet eylemiştir. "Ve kâne emrullahi kaderen makdûra." Ceddîm Şeyh Mustafa Efendi Hazretleri zamânında eyyâm-i tufuliyetten bade'l-izân kırk sene mikdâr Dergâh-ı 'âlî hizmetinde olub anlardan inâbet müyesser olmayub nasibleri bu bî çareden almış. Mâye-i ezeliyyesi aşkla alûd olduğundan ekser ilâhiyât-ı ehlullah ağaza ider iken hâl-i şevkenden bükâ iderek okurlar idi. Hatta

"Dervîşlerin ayağının nalın yürür çemende sâlmı sâlmı

Allah bilir dervîşlerin halini"

nutk-ı şerîfi okurken gözünden baranî yaş akar idi.[] târihinde nağme sâzın ecil hitâbı irci'î birle gûşuna ağaz eyledik de Rahmet-i Hakka müstağrak olub Pınarbaşı Kabristânı'nda Kalenderhâne karşısında Emîr Sultân servisi tabir olunan dıraht ... karib küşenişin-i gûr olmuşdur. Rahmetullahi aleyh. Rahmeten vasiğaten. Gazzizade, a.g.e., s.108.; Meşâyih-i Halvetiyye'den Şeyh Ahmed Gazzî Hazretleri'nin şümürde-i zümre-i dervîşânından uzun dervîş Mustafa nâm bir merd-i benâm sulbünden mahrûse-i Bursa'da dâire-i milk-i vücûda reside ve zamân-ı kudretle katâr-ı ahali-yi 'âlemi şuhûra keşide olan es-Seyyid Abdurrahman Efendi'dir. Refte refte bâr-girân da'da'a-i sabâvetden halâs bir mikdâr tedârik akmişe-i mücella-yı dâniş ve irfân ile çerâ hali bâhiru'l ihtisâs oldukda muktezâ-yı tab'-ı şuhû ilm-i mûsikîye kesîru'l-meylân ve zümre-i mûsikîşinâsân-ı asrdan fenn-i mezkûru temeşşük itmekle gıpta fermâ-yı akrân ve Câmî'-i Kebîr'de otuz seneden mütecâviz müezzin-i hoş elhân ve bazı zevâyâ-yı evliya-yı kirâm ve ale'l-husûs hângâh-ı 'azîz müşârun ileyhde mukâbele-i şerîfelerde ilâhî gûyân ve peyrev gürûh-i zâkirân nağme-perdâzân iken bin iki yüz on dört târihinde rûh-ı şerîfi nâil-i rahmeti Rahmân ve Pınarbaşı Makâbiri'nde dâhil-i sufûf-i zümre-i hâmûşân oldu. Merhûm

61- (2) KOCA GÖZZÂDE

Mustafa Efendi'dir. *Gülzâr-ı Sülehâ*'nın 199'uncu sahîfesinde tercüme-i hâli yazılıdır.¹⁴⁹ [1195] (1780/1781) târihinde vefât etmiştir. Beşikçiler'deki Kabristân'da medfûn idi. Mûmâ ileyh İncirli Dergâhı'nın ser-zâkiri imiş. Ol vakt İncirli'de ser-zâkir olmak mûsikî fenninde emsâlsiz olmak demektir.

[462]

62- (3) KAYYUM SÜLEYMAN EFENDİ

Câmi'-i Kebîr'in kayyum başıdır. Cedd-i mâderim Sa'dî Şeyhi Hacı Haydar Efendi'ye peder-mânde zâkiri olub mûsikîde bestekârlıkla meşhurdur. Sâbîku'z-zikr amcam Zâik Efendi'ye fenn-i mûsikîyi ta'lîm edermiş. Mâhur makâmı yapamadığı için merkeb anırması gibi ses çıkarmasını berâ-yı latîfe tavsiye ettiğini yukarıda yazmışım. Süleyman Efendi'nin emsâli nâdir bir zâkir olduğu meşhûrdur. Kıyâmi zâkirlîği, devrânî ve Nakşî dergâhlarına makîs değildir. Usûl-i mûsikîde Mevlevîler gibi makâmlar takib edilir.¹⁵⁰

mezbûr halîm selîm azm-i tarîk-i mustakîm doğramacılık hîrfetinde çire dest bir üstâd-ı yektâ ve ezvâk-ı sūfiyyeyi zâik bir zât-ı şerâfet peymâ idi. Mehmed Fahreddin, a.g.e., s. 364.

¹⁴⁹ Medine-i Bursa'da Murâdiye semtinde zâhir, ve 'ilm-i mûsikîye heves idüb tekkelerde zâkir olmuş idi. Eşrefzâde Şeyh 'İzzuddin (kuddise sıruhu)'den inâbet ve telkin-i zikr-i müteselsel itmekle vâsıl-ı sermâye-i sa'âdet idi. Bin yüz doksan beş senesinde cihân-ı fâniye veda ...ve 'azm-i dâru'l-hulûd iyledi. Murâdiye semtinde defîn zîr-turâb ve dua-yı müminînden hisseyâbdır. Merhûm mezbûr tekkelerde meşâyih ve fukarâ ile enîs ve celîs ve Murâdiye Câmi'-i'nde olan müezzinlerin reisi olub hâtırında ilâhiyyât ve ... mevcûd, hâsse-i mûsikîşinâsân olan nâz u istiğna kendileri de mefkûd idi. Evâil-i hânde tevşîh ile mevlid kırâatine kâdir olub safâ-bahş kulûb-u ehîbba ve âhir-i ömründe keyfe mübtela olub binâ-yı vücudu zayıf ve harâb idi. Lâkin mutekid-i ehlullah pir-i rûşen, zamîr-i dil-i agâh ... hikâyât ve kerâmât meşâyih-ı kirâma derûnî safâ meşhûnî sîdk el-hâsıl bir yâdigâr-ı selef idi. Ahmed Ziyaeddin, a.g.e., s.200.

¹⁵⁰ Câmi'-i Kebîr'in kayyumbaşısı, Sa'dî Tekkesi'nin ser-zâkiri imiş. Amcamız Zâik Efendi'den ilâhî meşk edermiş. Hattâ mâhûr makâmı için bir latîfesi de vardır. 'Asrında usûl-i mûsikîye âşinâ kendine mûmâsil kimse olmadığını söylüyorlar. 1260 (1844) târihinden sonra vefât etmiş. Pınarbaşı'nda medfûn ise de mahalli mechûldür.

Bir de bu tekkenin ser-zâkiri Mahmûd Efendi vardır ki köylerde imâmlık edermiş. Tersâneli Hüseyin denilen kimse her nedense 1288 (1871) târihinde katl etmiştir. Kızılk Karyesi'nde medfûndur. Sesi

63- (4) KARACA MOLLA MUSTAFA

Meşâhir-i mûsikîşinâsândan olub [1201] (1786/1787) târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı'nda medfûndur. Tercüme-i hâli *Ravzâtü'l-Müflihûn*'da yazıyor.¹⁵¹

[463]

64- (1) MUSTAFA ÇELEBİ

Baldırzâde'nin 79'uncu sahîfesinde muharrerdir.¹⁵² Meşhûr mûsikîşinâslardan olub [1037] (1627/1628) târihinde vefât etmiştir.

65- (2) MEHMED ÇELEBİ

Gülzâr-ı Sülehâ'nın 192'nci sahîfesinde tercüme-i hâli yazılmıştır.¹⁵³ Eşrefzâde Avnullah Efendi'nin ümmî birâderi olub Baldırzâde Şeyh Çelebi'nin oğludur. Usûl-i

güzel, edâsı hoş imiş. Zannım, bir kıskançlık mâddesi olacak imiş. Şemseddîn Mısri, *Bahar-ı Şemsi*, s. 169.

¹⁵¹ Âsitanemiz hem civârından olub erbâbı ma'arif ve ashâb-ı avârifden ve 'ulum-i cüziyye ve külliyyede ... zâhir ve 'ilm-i mûsikîde hayli mâhir olub ceddîm Şeyh Mustafa Efendi zamânında ale'd-devâm kırk sene evkât-ı hamsede ezân-ı Muhammedî okuyub imâmet ve zâkirlikde istikâmet üzere iken bin iki yüz bir senesinde azîm-i dâr-ı cinân ve vâsıl-ı rahmet-i Rahmân olub Pınarbaşı Kabristânı'nda Emîr Sultân servisi sayesinde rûh-i pür fütûhu cesedi kabri üzeri ? sâye salmış ve mürg-i camı ... Hilye: Vasatu'l-kâme, esmeru'l-levn, müdevveru'l-lihye, âşık ve sâdik bir zât idi. Rahmetullahi aleyh. Rahmeten vasîğaten. Gazzizade, a.g.e., s. 108.

¹⁵² Kasaba-i İnegöl'den karîn-i zuhûr ve "İnegöllü" denmekle meşhûr idi. Fenn-i mûsikîde mâhir ve tecvîdde naziri nâdir, beyt: "bûlbül-i nagme-şenc ve hûb-elhân" hem hatîb ü imâm ü mevlid-hân idi. Bin otuz yedi senesinde râh-ı nefsi beste ve mizmâr-ı vücudu şikeste olup mürg-ı ruhu kafes-i bedenden pervâz edüp hadîka-i enîka-i cinânda âşiyân-sâz oldu. (Rahmetu'llâhi 'aleyh). Baldırzade, a.g.e., s. 260,261.

¹⁵³ Bâlâda zikri mesbûk Baldırzâde Şeyh Mehmed Sa'îd Efendi'nin birâderleri, ve Şeyhi Çelebi'nin ferzend-i letâif gösterleridir. Nedâmet ve zerâfet pederlerinden mirâs ve beyt-i derunlarına 'arâfet ve letâfet esâs olub

Şûr-i çerb zebân bâ kebîr u sağîr

Konedçerb zebânî heme kesi esîr

(Büyük, küçükle yapılan güzel meşveret

Herkesi tatlı dillilikle kendisine esir eder)

mûsikîye âşinâ sadâ ve edâda emsâli nâdir, kemâl-i bâhir imiş. [1155] (1742/1743) târihinde vefât etmiştir.

66- (3)MUSTAFA ÇELEBİ

Gülzâr-ı Sülehâ'nın 197'nci sahîfesinde tercüme-i hâli muharrerdir.¹⁵⁴ Üftâdezâde Mustafa Efendi'ye damâd olmuştur. Kapankâtibizâde denmekle şöhret şiâr mevlid kırâatinde kemâli bedîdâr imiş. Fenn-i mûsikîde mâhir, emsâli nâdir olub [1169] (1755/1756) târihinde vefât etmiştir.

medlûlünca sığâr u kibâr ahbâb ve yâri, ve pîr u civâna dost ve kafadârı idi. Ve min letâif 'asrımız şu'arasından bir kimse var idi ki ma'rifet ... âb u âteş gibi bir yer cem' etmiş ... şu'arâ-yı eslâfa gitmiş idi. Kande kim bir bellu başlı âdem cür'a nûş-i câm merk olsa kimse kendiye sipâriş itmeksizin elbette ona bir târih söyler, ve bu tarîkile cânı sevdâzede ...ekler idi, bir gün kibârdan birinin zevcesi fevt olub hîn-i definde şahs-ı mezbûr sâhibu't-tercümeğe merhûmenin ismini suâl istifsar idicek anlar dahi târih perdâz olacağını istişâr itdik de, bu hâtunun ismi "Emetullah el-Cebbâr fi's-semâvâti ve'l-ard'dır" dedik de, şahs-ı mezbûr inanub "ne âcib isim almış" diyerek hemân devât u kalemini ihrâc idüb ibtidâ mîsrâ'-ı târihi yapalum üstü yanî âsândır diyüp sarf-ı makdûr ider, ve râh-ı meşakkat ve zahmete girer mezaristânı dokuz dolanub infiâlinden bî-tâb u tuvân, ve âkıbet elinde olan kağıdı pâre pâre idüb giryân olur. Derd u mend u biçare bu kelimenin evzân-ı şiriyyeye güncâyışı olmadığını idrak etmez ve kendine ...olduğuna aklı yetmez. Merhûm mezbûrun bu ki karîb kâr-ı acibleri çok imiş. Beyt, nedîm bizim hâssu'l- hâs idi eyyâm-ı hâtimde kerem dedikleri bî-kes 'aceb şimdi ne 'âlemde fehvâsınca kerem-i kibâr-ı zamâneden dîde düz olub kerem ve mağfîret Rabb-i Mecîdi ümid ve bin yüz elli beş Ramazân-ı şerifi selhinde li ümmi birâderleri Eşrefzâde Şeyh Seyyid 'Avnullah Efendi'den üç gün makdem 'azm-i behîşt-i câvid iyledi. Pınarbaşında âsûde ve mesîre râhında günûdedir. Ahmed Ziyaeddin, a.g.e., s. 193.

¹⁵⁴ Cemîl nağme perdâz cüssesi gülzâr-ı mahrûse-i Bursa'da lâne-sâz, ve zümre- mûsikîşinâsân ile hem-dem ve hem-âgâz olarak, kerde-i mezbûrun beyninde kesret-i sadâ, ve nâzik-terîn edâ ile, mümtâz olub, siyyema tevşih ile kırâat-i risâle-i Mevlid-i fahri'l-Enbiyâda vahîd ve sît u şöhreti reside-i ezân karîb u ba'idi idi. Hakkâ ki nağme-i râhatu'l-ervâh safâ bahş kulûb sağır u kebir ve terâne-i râfî'ul-etrâhî müdür çerh-i esîr u zevâyâ ve mecâlis ehl-i zikrde ilâhi-hân oldukça nidâ-yı yâ hû evc-gîr olub 'uşşâk ... esrâr-ı nühüftelerin izhâr u ibrâz ve zevk u şevk ile âh can-güdâz iyler idi. Bin yüz otuz dört tarihinde Üftâde ...mezâr olan Üftâdezâde Şeyh Mustafa Efendiye dâmâd olmağla hân u mân derûni ma'mûr u âbâd olmuş idi. Bu hâl üzere tirâzende-i mahâfil-i ehîbbâ ve nüvâzende-i kulûb-i dervîşân-ı bî-nevâ iken, bin yüz altmış dokuz senesinde nefes-i 'ömr-i nâfid ve devât-ı zindegânisi fâkid oldu. Mûsikâr cismi Pınarbaşında mestur u mezâr, ve vâsıl-ı rahmet-i cenâb-ı âmuzgârdır. Ahmed Ziyaeddin, a.g.e., s. 197,198.

[464]

67- (4) MAHMUD EFENDİ

Fenn-i mûsikîye âşinâ, makâmâtı dâna olduğundan cedd-i mâderim Haydar Efendi'ye intisâb edib ve dergâh-ı mezkûr ser zâkirliğiyle feyzyâb olmuş, bir aralık bazı esbâb dolayısıyla beyne'l-ihvân arası şeker âb olub köy imamlığına gitmiş, Hamamlıkızık karyesiyle Bursa arasında 1288 (1871/1872) senesinde Tersaneli Hüseyin demekle meşhur biri tarafından katl edilmiştir. Karye-i mezkûrede medfûndur.

[465]

68- (1) NEYZEN HASÎB EFENDİ

Kendisi tarîk-i Celvetî'den müstahlefdir. İnebey Hamamı civârında kendi hânesini vakf ederek dergâh ittihâz etmiş Mecidiye nâmıyla tevsîm etmiş, bi'l-âhare burasını Belediye zabt ederek el-yevm Tahıl pazarı ittihâz edilmiştir. *Yâdigâr-ı Şemsî*'de Mecîdiye Dergâhı faslında tercüme-i hâli vardır. Mûmâ ileyh mûsikîde bâ-husus ney üflemekte fâiku'l-akrân, muşârun bi'l-benân olub Mevlevîhâne'de neyzenbaşılık vazîfesini îfâ edermiş. Oğlu Nesîb Efendi ise babasını da geçmiş imiş. Gerek Nesîb Efendi ve gerek birâderi Cemîl Efendi İstanbul'a nakl etmiştir. Âhiren Cemîl Efendi Bursa'ya gelmiş 1313 (1895/1896) târihinde hamamda füceten vefât etmiştir. Hasîb Efendi [1277] (1860/1861) târihinde irtihâl etmiştir. Pınarbaşı kabristânı'nda Hindiler tekkesi civarında medfûndur. Nesîb Efendi İstanbul'da kalmıştır. Cemîl Efendi'nin oğlu Sâlih Efendi de mûsikîye âşinâ olub muhrik sadâsı var idi. Fakat sefâlette [1312] (1894/1895) târihinde vefât etmiştir.

69- (2) NAZÎF EFENDİ

[Muharrem Babam]'dır. Tercüme-i hâli *Gülzâr-ı Mısrî*'de¹⁵⁵, *Yâdigâr-ı Şemsî*'de¹⁵⁶ olduğu gibi işbu kitabımızın 401'inci sahîfesinde hattatlar meyânında da zikr

¹⁵⁵ Bin iki yüz elli üç senesi Rebûlevvelinin yedinci pazar günü 'âlem-i vücûda gelmiştir. İsminin hesab-ı ebcedîsi bir noksaniyle târîh düşmüştür. Henüz altı yedi yaşında iken dergâhın süknâ-yı kadîmi olan ve mekteb gibi istimal olunan hânedan Hazret-i Emîr Efendimiz civârındaki 'ammileri sâlifü't-tercüme Hacı İsmail Efendi'den tahsile gider. Yedi yaşında hatm-i Kur'ân'a muvaffak olduğu gibi on iki yaşında iken hıfz-ı Kur'ân-ı Kerim eder. 'İlm-i kırâati ta'allüm ile beraber 'ulûm-ı 'âliye ve 'âliyenin tahsiline bezl-i makderetle yine mûmâ ileyhin dersine devâm ve Tasavvurât'a kadar okurlar. Akâid ve mantık derslerini Geyvelizade Ali Efendi'den 'ilm-i hadis ve usûl-i hadisi de fudalâ-yı 'ulemâdan müftî-i esbak Uşşaki Hacı İbrahim Efendi merhûmdan tahsil ve hüsn-i hattı da Cami'-i Kebir civârında Hundî Hatun mektebi mu'allimi hattat-ı şehîr Şerîf Hoca Efendi'den temeşşuk etmişlerdir. Pederleri on dört yaşında iken irtihâl etmekle vâlidesinin sa'y u gayretiyle kendisini tahsile terğib ve teşvik ettiğini hatta Emîr Sultan'a kadar bazen ta'kib eylediğini naklede ider.

Pınarbaşı Cami'-i Şerîfi hitâbet ve sermahfillik cihetleriyle kitâbet ve cibâyet vazîfeleri iki birâder beyninde münâsafaten tevcih olmakla, pederinin vefâtından sonra ammisi sâlifü't-terceme Zâik Efendi tarafından îfâ-yı hizmetle vazîfelerini almış, mûmâileyh ile vâlide ve sağîre hemşiresi mahrûm bırakmış ise de iki sene sonra ammisinin vefâtıyla kendisi de sinn-i rüşde vâsıl olduğundan ammizâdeleriyle gerek hitâbet ve gerek meşîhat cihetlerinden dolayı senelerce uğraşarak nihayet kendisinin hıfz u kırâati sadâsının güzelliği ve tahsilde devamı münâsebetiyle hitâbet müstakillen pederinin uhdesindeki nısf meşîhat kendilerine 24 Muharrem 1270 târîhli berât-ı âlişân mücibince tevcih olunmuştur. Fakat süknâ meselesi öylece kalmış kendileri vâlidesinin kız çocuklarını okuttuğu mekteb mahallinde ikâmete karar vermiş ise de bi'l-âhare süknânın dergâh-ı mezkûr meşâyihinin iskânına mahsûs olduğu cihetle bir iki sene de öylece uğraşarak nihayet 20 Şevvâl 1275 târîhli Dersâ'âdet mahkeme-i teftîş-i evkâfın kararında evvelce Zâik Efendi merhûm süknânın mülk ittihâzıyla âhere bey'ine teşebbüsü üzerine birâderi tarafından olunan mürâcaata mebni (tarih yok) târîhli irâde-i seniyye mücibince postnişînlere aid olduğundan bahisle sâhib-i tercümenin de süknâda ikâmeti beyân olunmakla vâlide ve hemşiresiyle süknânın münkasim olan cihetinde ikâmete muvaffak olmuş ve vâlidesini iki sene kadar mahall-i mezkûrda iskân ile memnun etmiş.

Bin iki yüz yetmiş sekiz senesi vâlidesinin irtihâliyle yalnız kalarak bin iki yüz seksen iki târîhinde Bâb-ı zemin Mahallesinde vaki' Sa'di Dergâh-ı Şerîfi Şeyhi Haydar Efendi'nin kerîmesi 'Aliyye Hanım'la izdivâc eylemişlerdir. Dergâhın vazîfesi dûn olmakla hissedârından Hacı Hakkı Efendi Hicâz'a giderek şerîf hazretlerine Dîvân Efendisi olmuş, birâderi Necat Efendi sinnen ekber olmakla âyîn-i tarikat icrâsı mûmâ ileyh tarafından icrâ edilmekle dergâha ait taâmîyem de ancak fukarânın it'âmına kifâyet etmekle mezkûr maaş Necat Efendi'ye münhasır kalmış. Bu sebeple sâhib-i tercüme de Bursa'da vergi kalemine devama başlamış, seksen beş târîhinde müessis-i bünyân-ı saltanat, cennet mekân Sultan Osman ve Orhan hazerâtının türbe-i şerîfeleri ta'mîrinde vazîfe-i kitâbet îfâ etmiş, bin iki yüz seksen dokuzda Aydın mülhakâtından Milas kazâsı ve mülhakâtının tahrîrine memur olarak gitmiş. Bir müddet Sultan Hisarı, Köşk, Ece nâhiyelerinin tahrîriyle Tavas ve civârının ta'dîl-i tesviyesinde bulunmuş, bin iki yüz doksan ikide infisâl ile İzmir'de beş ay kadar ikâmet edip diğer bir memuriyete ta'yîni derdest iken canı gibi sevdiği kayınpederinin haber-i irtihâlini almış olmakla kendisini memuriyetten değil, dünyaya muhabbetten vazgeçirmiş olduğundan o esnâda kayınbirâderi Şeyh Nuri Efendi İzmir'e gelerek bin iki yüz doksan üç târîhinde Bursa'ya muâvedet eylemişlerdir. Kayın pederini ziyâdesiyle sever, her ne vakit zikr-i cemîli sebki eylese ağlardı. Çünkü peder-i manevîsi ve sebab-i feyz-i ebedîsi idi. Usûl-i tarikatı onlardan görmüştü.

Haydar Efendi merhûm ise mûmâ ileyhi, evlâdından ziyâde tutar, hürmet ve şefkat ederler idi. Bursa'da iken A'sâr ve Ağnâm Kitâbetlerinde bulunarak nihayet bin iki yüz doksan dördte Mihaliç kazâsı ki elyevm Karacabey demekle ma'rûftur tahrîr memuriyetiyle nüfûs kitâbetine ta'yîn olunarak gitmiş. Gerçi 'ammizâdesi Necat Efendi doksan dördte vefât ederek Dergâh-ı şerîfte îfâ-yı vazîfe-i meşîhat kendilerine tevcih etmiş ise de ol zaman Necat Efendi'nin kerîmesi Süreyya hanımla damadı Mehmed Efendi ikâmet etmekte olduklarından onları çıkarmak meşreb-i âlî-cenâbânesine muvâfık

gelmediğinden bırakmış ve dergâh da beş sene kadar mesdûd kalmıştır. Mezbûrenin bin iki yüz doksan sekizde irtihâliyle dergâhta kimse kalmamış olmakla memuriyetden isti'fâ ederek Bursa'ya gelmiş ve makâm-ı cenâb-ı Mısırî'de âyîn-i tarikat -i 'aliyyeyi icrâ ve it'âm-ı fukarâya bezl-i makderet etmiştir.

Beş altı sene kadar hizmet-i meşîhatı îfâ edip mübtelâ olduğu illet-i devâ-i nâpezîr kendisini üç sene kadar muztarib edip elli üç gün miktarı rahatsızlığı tezâyüd edip âkıbetü'l-emr 26 Rebûlâhîr 1305 ve 29 Kânûnievvel 1303 târihinde salı günü akşam ezanına beş on dakika kalarak irci'î emr-i celiline lebbeyken-i icâbet olmuştur. Ferdâsı çarşamba günü bi'l-umûm meşâyih-ı kirâm ve ulemâ ve sâir sunûf-ı halktan dört beş bin kadar cemâat-ı kübrâ ile cenaze namâzını ba'de'l-edâ, zıkr u tevhid ile Dergâh-ı Şerîf'in hazîresinde hazret-i Pîr Efendimiz'in kerîme-i muhteremeleri kabri ittisâlindeki mahalde defîn-i hâk-i irtinâk kılınmıştır. Mûmâ ileyh 'âlim u fâzîl, sahî, kerîmü't-tab', sabur, mütehammil, mütevâzî, halîm ve selîm olup fenn-i mûsikiye âşinâ olmakla âşikâne na't-ı şerifler okur, kendisi de dinleyenler de ağlar. Muhîb-i ehl-i âl-i abâ bir zât-ı hüceste-sîfat idi.

Rahatsızlığı esnâsında bazı vasiyetlerde bulunur, irtihâlinin takarrüb ettiğini ima ederdi. İhya geceleri bazı hafta çıkar ve bazen bu abd-i âcize havale ederlerdi. Son haftası imiş. Tevhidhâneye geldiler devrân, evvelce fakîr tarafından icrâ edilmiş. Kıyâm veyahut kuûd zikrinin icrâsını sual ettiğimde kuûden zikr olunmasını arzu etmekle oturarak hazin hazin

“bekâ iklimine azmim var el-ân

fenâ gülzârı kalsın şöyle vîrân”

durak ilahisini okuyarak ba'de'z-zikr bu Fakîr'e Fâtiha teklifinde bulundular ki şimdiye kadar vukû'u yok idi. Tediye-i fâtiha çekmeyerek hafiyen okuduk ve taaccübde kaldık. Meğerse son haftası olmakla meydanı Fakîr'e teslim etmişler imiş. Şu yazdıklarım mukârin-i hakikat olup kendisini bilenler teslim eder ve onun kemâlâtını tafsilîyle yazmak vüs'ümün hâricinde olduğunu tasdik eylerler. Vefatı günü duâ-i hayriyesini almağla muvaffak olduğum gibi ondan sonra da kimseyle görüşmemiş, konuşmamış. Yalnız besmele-i şerîfeyi okur, tekrar eder, ara sıra “Televvün verme Yâ Rabbî!” der, bazen “Allah” lafz-ı şerîfini zikreder. Hattâ ikmâl-i enfâsı da ism-i celâl ile olmuştur (k.s.).

Kayınpederlerine gelince mûmâ ileyh'in tercüme-i hâli kitabımızın ikinci cildi olan *Yâdigâr-ı Şemsi'*de Zincîrî Ali Efendi Dergâhı faslında tafsîl olunmuş ise de burada da muhtasaran yazmak hayırla yâd olunmağa bâis olduğundan tahrîri münâsib gördüm. 'Aziz-i mûmâ ileyh tarîk-i Sa'diyye'yi Bursa'da neşre sebep olan İbrahim Basrî Şâmî Hazretleri'nin hulefâsından Halebiyyü'l-asl ve sülâle-i Sa'deddin Cibâvî'den Şeyh Mustafa Şükrü Efendi'nin mahdûmu Şeyh Said Hasenî Efendi'nin ferzend-i dilpesendir. Mustafa Şükrü Efendi bin iki yüz on iki târihinde ve Şeyh Said Efendi bin iki yüz kırk beş târihinde vefât etmekle dergâh-ı mezkûrun hazîresinde medfûn ve Zincîrî Şeyh Ali Efendi'ye makrûndurlar. Şemseddîn Mısırî, *Gülzar-ı Mısırî*, s. 559-560.

¹⁵⁶ Ahlâfa 'ibret olmak üzre münâsebet geldikçe yazıldığı vecihle gerek Zâ'ik Efendi merhûm ve gerek mahdûmı Necât Efendi müsterekleri hakkında ba'z-ı mu'âmelât-ı nâ-revâda bulunmuşlar. Zâ'ik Efendi Hisar'da vâki' Nasûhî Dergâhı'nı Şeyhi Kudret Efendi'den kasr-ı yed tarîkiyle olarak biraderinin âsitâne-i pîrde olan nısf hissesiyle mübâdele iderek müstakil olmak için epeyce çalışmış ise de Şemseddîn Efendi'nin “Ben pirimin makâmını bırakup da başka bir mahalle gidemem, ârzû iderseniz siz orada ikâmet idebilirsiniz” cevâb-ı kat'isini virlemekle muvaffak olmamamış. Mahdumlarından Hüseyin Hakkî Efendi halûk u munsîf bir zât olmağla birâderi Necât Efendiile 'ammî-zâdesi beyninde mütekevvin da'vâya karışmayarak elden geldikçe te'lîf-i beyne çalışmış ise de sa'yi beyhûde olmuş.

Ma'a-mâ-fih eş-Şeyh Nazîf Efendi ya'vâsında haklı bulunmağla süknâ mu'ârazası beynehumâda taksîmle hitâma irmiş. Necât Efendi ekber olmağla Nazîf Efendi dergâha müdâhele itmeyüp bir hayli vakt taşra me'mûriyetlerinde bulunmuş, Necât Efendi'nin 1294 Muharrem 12 târihinde irtihâli vukû' bulup kerimesiyle dâmâdı bir-az müddet daha tekyede ikâmet etmişlerdir. Mezbûrenin 1297 senesi vefatıyla Şeyh Nazîf Efendi terk-i me'mûriyyet iderek makâm-ı pîre gelmiş ve icrâ-yı usûl-ı tarikat-ı 'aliyyeye mübâşeret eylemiştir.

Sâlifü'z-zikr Hüseyin Hakkî Efendi cânib-i Hicâz'a 'azîmetle Şerîf hazretlerine intisâb ve dâ'iresinde Divân kitabetiyle kâm-yâb olmuş, 1303 târihinde 'uhdesinde bulunan ru' meşîhatdan dolayı kâ'in birâder-zâdesi Nüreddîn Cerrâhî tarîkatı hulefâsından Rif'at Efendi'yi vekîl ta'yîn itmiş ise de mûmâ

olunmuştur. Mûsikîyi kâin pederi ceddîm Şeyh Haydar Efendi'den ta'lim etmiş ve diğer üstâdlardan meşk etmiştir. Sesi gayet muhrîk ve edâlı olub dinleyenlerden evvel kendisi müteessir olurdu. Birkaç mecmûa tertîb etmiştir. Arabî şûguller türki ilâhiler ve sâir ile memlûdur. Hâfız-ı kelâmullah olduğundan kırâat-i Kur'an'da emsâli nâdir, fazlı bâhir mûsikîde mâhir ve her makâmı icraya

[466]

kâdir idi. [1305] (1887/1888) târihinde irtihâl etmiştir. Dergâhın hazîresinde medfûndur. Mevlûd, mi'râciye okumakta tevşihlerin kırâatinde mersiye-i şâh-ı şühedâ ve sâir kasâid-i medâyih ve ilâhiyâtını dinleyenler mutlaka ağlarlar idi. Hele cemiyete göre Kur'an'dan âyet intihâb etmekte bâ-husûs terâvih namâzında müretteb âyetler okumakta emsâli yok idi. Dedem, dayım da beraber oldukları halde meclis-i zikrdeki ilâhilerini dinlemeğe herkes müştâk idi.

70- (3) NÛRÎ EFENDİ

Dayımdır. Tercüme-i hâli *Gülzâr-ı Mısri, Yâdigâr-ı Şemsî* 'de mufassalen yazılmıştır. İşbu kitabımızın 421'inci sahîfesinde hattatlar meyânında da vardır. Meşhûr âlim pederi Hasîb Haydar Efendi'den ve sâir zâkirlerden usûl-i mûsikîyi öğrenmiş kırâat-i Kur'an'da, mevlûd, mi'râciye, mersiye okumakta muşârun bi'l-benân olmuştur. Eniştesi pederim merhûmla karındaşdan ziyâde birbirlerine merbût olub perşemde günleri pederim Sa'dî Tekkesi'nde, Cuma gecesinde dâim Mısri tekkesinde beraber bulunurlar

leyh eş-Şeyh Nazîf Efendi'nin bizzât icrâ-yı âyîn-i bihîn itdiği Burusa Meclis-i Meşâyihî'nin karâr u tensibi üzre makâm-ı meşihat Hakkî Efendi 30 senden beri tarik-ı hîdmet ve ûlâ rütbesini hâ'iz ricâl-i devletden ma'dûd olmagla 'uhdesinde bulunan nisf-ı meşihatın ref'iyle müştereki Hâfız Nazîf Efendi 'uhdesinde tevcîh olmak üzere lâzım gelen i'lâm ve mazbatasının irsâli bildirildiği hâlde mûmâ leyh "mutasarrıf olduğım nisf-ı meşihat bana kâfidir, ref'ine ne lüzûm var gibi istignâda bulunmagla ta'kîb itmemiş, 26 Rebî'u'l-âhir 1305/29 Kânûn-ı-evvel 1303 târihinde Salı günü ahşam ezanından mihr-i hayâtı gurûb itmekle dergâh-ı mezkûr hazîresinde cesed-i nazîfi vedî'a-yı rahmet-i 'Allâmi'l-guyûb kılınmıştır.

Hâcî Hakkî Efendi bi'l-âhire hidmetinden 'afv olunarak bir-az müddet Dersa'âdet'de bulunmuş ve Trabzon Evkâf Müdüriyyeti'ne ta'yîn olunmuş ise de 30 seneyi mütecâviz bilâd-ı harreye alışmış olmagla havâsına imtizâc idemediğinden 'avdet ve Hazîne-i Nebevî baş kitâbetine ta'yîn olunarak Medîne-i Münevvere'ye 'azîmet eylemiştir. 15 Safer 1310 târihinde rihlet itmekle Cennetü'l-Bâkî'de müstagrak-ı Rabb-i Gafûr olmuştur. Şemseddîn Mısri, *Yadigar-ı Şemsî*, s. 522, 523, 524.

dinleyenler meftûn olurlar idi. [1321] (1903/1904) târihinde İstanbul'da vefât etmiştir. Üsküdar'da Şeyh Câmi'i'nde medfûndur.

[467]

71- VAHYÎ EFENDİ

Münzevi Dergâhı şeyhidir. Gençlik zamanında ney de meşk etmişti. Fakat sonra terk etmiştir. Mûsikîde zamânının ferîdi ve mi'râciyeyi usûl ve makâmât ile okumakta asrının vâhidi idi. Hatta Bursa'da ondan başka mi'râciye okuyacak da kalmamıştır. Okuyacak olsa da dinleyecek de nâdirdir. Çünkü mi'râciye makâmâtın enmûzeci gibidir. Hıfzında çok ilâhiyât, durak, tevşih vardı. Epeyce neşirde bulundu. Fakîr de gerek mi'râciye tevşihlerini ve mirâciyenin sabâ faslını kendisinden geçmiş, birkaç da durak meşk etmiştir. 'İlm ve fazlıyla ve tasavvufda olan malûmâtıyla beraber kânuna vukûfiyetinden dolayı çok vakit adliye azâlıklarında bulunmuştur. [Reisü'l- meşâyih] olub bu mesleğin hâtimesi olmuştur. [1344] (1925) târihinde vefât etmiştir. Emîr Sultân'da mekâbir-i hulefâda medfûndur.

[468]

72- (1) HAVYARZÂDE

Hüseyin Efendi, Kara Kedi Mahallesi'nde imâm ve İştibî Efendi'ye intisâbla nikhâm ve fenn-i mûsikîde şöhre-i enâm olmuş uşşâka enîs zümre-i zâkirâna reîs olub fenn-i mûsikîde savtlar, besteler icâd etmiştir. [1115] (1703/1704) târihinde 'âlem-i bekâya rihlet etmiştir. Deveciler'de medfûndur. Tercüme-i hâli *Güldeste*'de vardır.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Mahallât-ı mahrûse-i Bursa'dan Karakedi Mahallesi'nde imâm ve erbâb-ı ma'ârif meyânında Havyâr-zâde Hüseyin Efendi dinmekle meşhûr u benâmdur. Meşâyihden İştibî-zâde es-Seyyid Ahmed Efendi ve Yunus-zâde Şeyh Mustafâ hizmetlerinde olup rûz u şeb meclislerinde enîs ü celis ve zâviyelerinde olan zâkirlere re'îs olmuş idi. Fenn-i mûsikîde fâ'ik-ı akrân olmak hasebiyle nice savt ü besteler icâd itmişdür. Ve kemân-keşlikde dahı hayli âzmâyiş idüp tırveş menzile vâsıl ve hatt-ı ta'lîk-i şikestede tetebbu'-ı kıt'a-i Mîr 'Îmâd iderek hoş-nüvîsân defterine dâhil olmuş iken bin yüz on beş Şevvâl'i evâsıtında havyâr-ı vücûdı kevvet-i havala-i tîmsâh-ı ecel olmagın Deveciler'de mestur-i türâb-ı mezârdur. Belîğ, a.g.e., s.752.; Mahallât-ı mahrûse-i Bursa'dan Karakedi mahallesinde imâm

73- (2) HÂŞİMZÂDE SEYYİD MEHMED ÇELEBİ

Gülzâr-ı Sülehâ'nın 195'inci sahîfesinde tercüme-i hâli vardır.¹⁵⁸ Mûsikîde yed-i tûla sahibi olub asrının ferîdi imiş. [1131] (1718/1719) târihinde vefât etmiştir. Umur Bey Câmî'î hazîresinde medfûndur.

ve erbâb-ı ma'arif meyânında Havyarzâde dinmekle meşhûr ve benâm olub meşâyih-ı kirâmdan İştibizâde es-Seyyid Şeyh Ahmed Efendi ve Debbâğzâde Şeyh Mustafa Efendi hizmetlerinde enîs ve rûz ü şeb meclis-i şerîflerinde celîs ve zâviye-i 'aliyelerinde olan zümre-i zâkirâna reis olub fenn-i mûsikîde fâiku'l-akrân olmak hasebiyle nice savt ve besteler icâd etmiş ve kemankeşlikde dahi ezmâyîş idu tîrves menzile vâsıl ve hatt-ı talik şikestede tetbi hatt mîr u imâd iderek defter-i hoş nevîsâne dâhil olmuş iken bin yüz on beş Şevvali evâsıtında havyar-ı vücûdu kevvet-i havala-i timsâh-ı ecel olmağın Devecilerde mestûr-u turâb-ı mezardır. Mehmed Fahreddin, a.g.e., s. 358.;Bursa'nın Karakedi [Karakadı] Mahallesi'nin kültür adamları arasında Havyarzâde Hüseyin Efendi adıyla ünlü bir sanatçıydı. Şeyhlerden İştibizâde Esseyyit Ahmet Efendi'nin ve Yunuszâde Şeyh Mustafa'nın hizmetlerinde bulunmuş, gece gündüz meclislerinden ayrılmayarak zaviyelerindeki zâkirbaşı olmuştu. Musikide akranlarından üstün olduğu için nice savt ve besteler yaptı. Ayrıca kemankeşliği ve talik yazıda becerisi vardı. 1115 şevvali ortalarında öldü, Deveciler'de yatmaktadır (1703)., Gazimihal, a.g.e., s. 28,29.; Kaynakların, hakkında fazla bilgi vermediği bestekârlardan biri de Havyarzâde Hüseyin efendi'dir. Bursa'nın Karakâdi mahallesinde doğduğu, çocukluk ve gençlik yıllarını da bu semtte geçirdiği anlaşılmaktadır. Genç yaşında tasavvufa yönelerek, Halvetiyye'den Karakâdi Dergâhı Şeyhi Yunuszâde Mustafa Efendi (ö. 1060/1650), İştibizâde Ahmet Efendi'lerin (ö. 1070/1659) hizmetlerinde bulunmuş, zâviyelerinde zâkirlik ve daha sonra da zâkirbaşılık etmiştir. Hüseyin Efendi, bu dergâhta kaldığı süre içinde zâkirlerin mûsikî yönünden yetişmeleri konusunda oldukça gayretli çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaları sürdürürken zâkirlerle çok iyi dostluk ve arkadaşlıklar kurduğu rivayet edilmektedir. Hüseyin Efendi Şevval 1115/ Şubat 1704 yılında vefât etti ve Deveciler mezarlığına defnedildi.

Hüseyin Efendi gençlik yıllarında aynı zamanda hat sanatıyla da uğraşarak bu alandaki maharetini ortaya koymuştur. Bu sanatta kimlerden meşk ettiği bilinmemesine rağmen özellikle ta'lik hattında başarılı olduğu rivayet edilmektedir. Kaynaklar onun aynı zamanda iyi bir kemankeş olduğunu da belirtmektedir.

"Fenn-i mûsikîde fâik-i akrân olmak hasebiyle nice savt ve besteler icâd etmiştir" tarzındaki kayıtlardan anlaşıldığına göre iyi bir bestekâr ve icrâcı olan Hüseyin Efendi'nin günümüze ulaşan eserine rastlanılmamıştır., Benlioğlu, a.g.e., s. 35,36.

¹⁵⁸ Medîne-i Bursa'da gülzâr-ı âli Mehmed'de bedîd bir ... ve bülbül-i cennet aşk olub ? letâfet edâ ve 'azûbet sadâ ile şöhreti var idi. Kıta:

Çü hoş bâşed âvâz-ı nerm u hazîn

Be gûş-i herîfân-ı mest-i subûh

Bih ez rû-yi zibâst âvâz-ı hoş

Ki an hazz-i nefis est ve in hazz-i ruh

(Sabah içkiden sarhoş olanların

Kulağına ne hoş gelir yumuşak ve hüzünlü ses

Güzel yüzden daha iyidir hoş bir ses

Çünkü o seste canın lezzeti vardır ve bu ruhun lezzetidir)

medlûlünce letâfet sadâsı hasebiyle fenn-i mûsikîye gûşîş idûb ol fende mümtâz ve akrân ve eşbâhından ser-efrâz idi. Meşkinde nice beste ve pîşrev mevcûd, murabbaât şevk-engiz ile mecâlis-i ... nağme sürûd idi. Bin yüz otuz bir senesinde mızrâb-zen-i ecelden ... hayât-ı şikest ve sadâ-yı hâlet

[469]

74- (1) YA·KÛB DEDE

Gülzâr-ı Sülehâ'nın 196'ncı sahîfesinde tercüme-i hâli vardır.¹⁵⁹ [*Hâkisâr-ı Şemsî*'de] de mündericidir.¹⁶⁰ Eşrefzâde Dergâhı şeyhi 'İzzuddin Efendi Hazretleri'ne müntesibdir. Dergâh-ı mezkûrede zâkir başı olub usûl-i mûsikîde emsâline fâik dervîşânı meydan-ı aşka sâik imiş. [1156] (1743/1744) târihinde vefât etmiştir. Kurtoğlu mezarlığında

fezâ-yı irci'i ile medhûş ve mest oldı. Umur Bey Mahallesi fevkinde olan mezâristanda nühfete-i garmezârdır. Vefâtına târihçi Bâkî'nin târihidir.

TARİH

Bülbül âsâ gülşeni âli Muhammed'den diriğ

Eyledi Seyyid Mehmed 'azm-i bağ-ı lâ-mekân Âşina-yı mûsikî ol kâr-ı nakş-ı pür usûl

Ursa dem nâke pend her kopardı sad figan

Murgî ruhu cilve gâhı adne pervaz iyledi

Kabrini pür nûr ide dâim Hüda-yı Müste'ân,

bil-bidâhe Bâkî-i dâ'i didi târihini

Ola Hâşimzâde'nin menzil gâhı kasr-ı cinân,

Merhûm muşarun ileyh ced be ced şerîf ibn şerîf

Ve cedd-i a'lâsı diyâr-ı Rûmî Hazreti Emîr ile mea teşrîf itmekle beyne'l-enâm ...

Zübde-i şerâf ve ekârim

Gül-i ziba-i âli Hâşim idi. Ahmed Ziyaeddin, a.g.e., s.196.

¹⁵⁹ Mahallât-ı mahrûse-i Bursa'da İğneci Oğlu Mahallesi'nde hırka-pûş vücûd, ve teşrîf-i ... zâviye-i şuhûd, ve fârik meyân-bûd u ... olduk da, tekml-i nefes ...atif ... eşheb-i himmed ve mahrûse-i merkûmede mürşid Sâmi ve 'Azîz nâmı Eşrefzâde Şeyh 'İzzuddin Efendi'den ahz-ı dest-i inâbet ve lâbis-i kisve-i tarîkat ve muktebes nûr-ı rûhâniyet olub, fenn-i mûsikîden hisse-yâb ve şevk efvûd dil-i şeyh u şâb olmağın, 'Azîz mûmâ ileyhîn Âsitâne-i 'aliyyelerinde ilahihân ve reîs-i zâkirân olub, bir bülbül nağme serâ, ve tûti-i şekerhâ ? idi. Bu hâl üzre secde ... subh u mesâ iken, takriben bin yüz elli altı veya yedi senelerinde "fefirru illallah" fehvasınca zâviye-i köhne esâsdan firâr ve 'âzim-i dâru'l-karâr oldı. Muslihuddin İrgandı cîsr-i bî misali hizâsında vâki Kurdoğlu makberesinde defin hâk-i şekbârdır. Cîsr-i mezbûr olan mescidin imâmılarına vekâlet idub mukteda-yı cemâat hayr-i ümmet olurlar idi. Ve min kerâmâtihi: merhûm muşarun ileyhîn fevtinden yirmi sene mürûrunda kabr-i şerîfi kurbünde bir kabir hafî olunub kadem-i saâdet-i tumeri ? cânibinden bir kuvve açıldık da "el-müminüne lâ-yemutune bel yenkalibune min darin ila dar" mevâdıncâ hâk cesed-i pâkin ekl itmediği zâhir ve ıyân ve libâs-ı âhîret olan kefen-i latîfi sararub solmadığı ayân olmuştur. Merkûm-u mezbûr 'âşık ... sehergâh-ı ve iklim-i fakr u fenâya pâdişâh olmuşlar. Ahmed Ziyaeddin, a.g.e., s. 197.; Eşrefzâde İzzeddin Efendi zâkirânından [ve] mürîdânındandır. Fevtinde Muslihuddin İrgandı cîsri hâricinde Kurtoğlu Merâkîdî'nda defin olup yirmi sene sonra merkadı küşâde oldukta ter ü taze bulunmuştur. Hakk'a âşık imiş. Sene 1156, Tek, a.g.e., s.157.

¹⁶⁰ *Güldeste*'de, *Yâdigâr-ı Şemsî* nâm eser ...tercüme-i hâli vardır. El-yevm orta mekteb olan mahallin garbında epeyce büyük bir arsa kalmıştır. Tekkesi harâb olmuş, türbesi gâibdir. Tarîk-i Halvetiyye ricâlinden olub 1056'da vefât etmiştir. Bi'l-âhare bu dergâh Eşrefzâdelere geçmiştir. Şemseddin Mîsrî, *Hâkisâr-ı Şemsî*, s.246.

medfûn, köprünün bânisi Muslihiddin Irgandi'ye makrûndur. Yirmi sene sonra kabrini açmışlar hiç solmamış tazece defn olunmuş gibi bulmuşlar.

75- (2) YÛSUF EFENDİ

Câmi'-i Kebîr'de müezzin ve mahyacı idi. Mahyası meşhûrdur. Yazıda hiçbir mahyacı kendisine yetişememiştir. Cedd-i mâderim Hasîb Haydar Efendi'ye müntesib ve kendisinden usûl-i mûsikî meşk etmekle dergâhta zâkirlik eder, sâlik-i edîb idi. Tarz-ı mahsûsa ki sarığı hâlâ kabri taşında görünür. Sesi edâlı ve tesirli idi. Pederime peyrevlikde bulunurdu. [1306] (1888/1889) târihinde vefât etmiştir. Hindiler Tekkesi'nin karşısında medfûndur. Hafîdi Hüseyin Efendi'nin de güzel sesi ve oldukça mûsikîye ma'lûmâtı var idi. Câmi'-i Kebîr'de dedesinin yerine müzzin olmuş ve bir kaza netîcesinde düşerek ayağı kesilmişti. 7 Safer 1348 târihinde vefât etmiştir. Pınarbaşı'nda medfûndur.

SONUÇ

Bursa tarihinin en velûd ismi olan Mehmed Şemseddîn Ulusoy yazdığı eserlerle bu şehrin yazılı hafızası olmuştur. Pek çok farklı konuda eser kaleme alan Ulusoy, *Âyine-i Diyâr-ı Şemsî* isimli eserinde Bursa ile ilgili doksan adet konu ele almıştır. Bu konulardan biri Bursalı Mûsikîşinâslardır ve 17, 18, 19 ve 20. yüzyılın mûsikî camiasına ait bir fotoğraf sunmaktadır. Bursa'nın mûsikî tarihiyle ilgili eserlere bakılınca karşımıza Cumhuriyet öncesi yazılan vefeyâtnameler ve Cumhuriyet sonrası kaleme alınan Gazimihal ve İbrahim Benlioğlu'nun yazdığı eserler karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyete geçişte köprü şahsiyetlerden biri olan Şemseddîn Efendi'nin yazdığı *Âyine-i Diyâr-ı Şemsî*'nin bir bölümü olan Mûsikîşinâslar kısmında yetmiş beş kişi hakkında muhtasar bilgiler verilmiştir. 1933 tarihinde kaleme alınan bu eser, öncesinde yazılan vefeyâtnameler ve sonrasında yazılan eserler arasında gün yüzüne çıkarılmada geç kalınmış bir kaynak metindir.

Şemseddîn Efendi'nin mûsikîşinâs diye tanımladığı kişilere bakıldığında her birinin tekke yahut cami ile bir irtibatı olduğu görünmektedir. Günde beş vakit namazı cemaatle edaya önem vermek, her bir namaz için ayrı abdest almaya dikkat etmek gibi hassasiyetleri olan kişilerin mûsikî icrasına da ibadet şuuruyla baktığını söylemek mümkündür. Mûsikî, belli bir zümrenin tekelinde kalmamış halkın, hayatın içinde yaşamıştır. Hattat, kahvehane işletmecisi, şair, berber gibi farklı kesimden ve meslekten kişilerin mûsikî paydasında birleştiği görülmektedir.

Ekol sahibi pek çok bestekara ev sahipliği yapmış ve diğer güzel sanatların olduğu gibi mûsikînin de merkezi kabul edilen İstanbul, çevresini etkileyen besleyen bir başkent olmuştur. Farklı bölgelerden mûsikîşinâsların meşk etmek için İstanbul'a gittikleri gibi İstanbullu zâkirlerin yeni nağmalere kulak vermek ve kendilerine ilham olmasını arzu ederek Bursa'ya geldikleri bu metinden öğrenilmektedir. Bu durum Bursa'nın özellikle dini mûsikî açısından bir merkez olduğunu göstermektedir.

Ulu Câmî'in müezzinleri hakkında ulaştığımız bilgiler, bu konuda yapılacak çalışmalara ışık tutabilecek mahiyettedir.

Şemseddîn Efendi *Diyâr-ı Şemsî* adlı eserini 1936 senesinde basılmasını arzu ederek Halkevine vermiş fakat bu isteği yerine getiril(e)memiştir. Ulusoy'un büyük

emekler vererek kaleme aldığı söz konusu eserin, seksen üç yıl sonra “bir bölümünü olsa da” gün yüzüne çıkarmanın ve Bursa’nın mûsikî tarihi hakkında yeni bilgileri araştırmacıların istifadesine sunmanın Şemseddîn Efendi’nin ruhunu şad etmesini ummaktayız.

KAYNAKLAR

- ABDULKADİROĞLU Abdulkerim, “Baldırzâde Mehmed Efendi”, *DİA*, c. 5, İstanbul 1992, ss. 8-9.
- ABDULKADİROĞLU Abdulkerim, “Güldeste-i Riyaz-ı İrfan”, *DİA*, c. 14, Ankara 1996, ss. 237-238.
- ATLANSOY Kadir, *Bursa Vefeyatnameleri ve Şairleri Üstüne*, Haz. Ramis Dara, Bursa Kültür Ve Sanat Vakfı Yayınları, Özsan Matbaacılık Sanayi, Bursa 1998.
- BENLİOĞLU İbrahim, *Bursa'da Yetişen Mûsikîşinaslar*, Ed. Selman Benlioğlu, Bursa Akademi, Bursa 2018.
- DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2007.
- DONUK Suat, *Türk Edebiyatında Vefeyâtname ve İsmail Belig'in Güldeste-i Riyâz-ı İrfân'ı*, Gece Kitaplığı, Ankara 2016.
- EFE Mustafa, *Mehmet Şemseddin Ulusoy'un Eş'âr-ı Şemsî adlı Dîvânı (İnceleme-Metin)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bursa 2018.
- EFENDİOĞLU Mehmed, “Vefeyât”, *DİA*, c. 42, Ankara 2012. ss. 603-605.
- ERKAN Mustafa, “Gülzâr-ı İrfân”, *DİA*, c.14, İstanbul 1996. ss. 259-260.
- EZGİ Suphi, *Nazarî, Amelî Türk Musikisi*, cilt III, İstanbul Konservatuvarı Neşriyatı, Bankalar Basımevi, İstanbul.
- GAZİMİHAL Mahmut R., *Bursa'da Musiki*, Nilüfer Akkılıç Kütüphanesi Yayınları: 1, Bursa.
- GAZİMİHAL Mahmut R., *Musiki Sözlüğü*, İstanbul Milli Eğitim Basımevi 1961.
- GAZZİZÂDE Seyyid Abdülatif Efendi, *Hulâsatü'l-Vefeyât (Bursa'da Medfun Meşâyihin Kısa Hayatı)*, Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Mustafa Demirel, Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı Bursa Araştırmaları Merkezi, Renkvizyon Matbaacılık, Bursa 2014.

- GAZZİZÂDE Şeyh Abdüllatif Efendi, *Ravzatü'l-muflihûn*, Bursa İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi, Orhan Gazi, nr. 1041.
- , *Hulâsatü'l-Vefeyât*, Bursa İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi, Orhan Gazi, nr. 1016.
- HÂLİS Süleyman, *Vefeyâtnâme*, Mustafa Kara Özel Kütüphanesi.
- İNAL İbnü'l-emin Mahmut Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, c. IV, İstanbul: Dergah Yay.
- İNALCIK Halil, "Bursa", *DİA*, c. 6, İstanbul 1998, ss. 450-451.
- KAÇAR Gülçin Yahya, *Klâsik Türk Mûsikîsi Güftelerinde Osmanlıca Kelime ve Terkîbler*, Maya Akademi Yayınevi, Ankara 2012.
- KAÇAR Gülçin Yahya, *Türk Mûsikîsi Rehberi*, Maya Akademi Yayın Dağıtım Eğitim Danışmanlık, BRC Matbaası, 2. Baskı, Ankara 2012.
- KAZICI Ziya, *İslâm Medeniyeti Ve Müesseseleri Tarihi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2013.
- ÖZCAN Nuri, "Mersiye", *DİA*, c. 29, Ankara 2004, ss. 219-221.
- ÖZKAN İsmail Hakkı, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velveleleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2013.
- ÖZTUNA Yılmaz, *Büyük Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi I-II*, Kültür Bakanlığı/1163 Kültür Eserleri Dizisi/149, Ankara 1990.
- KAPLANOĞLU Raif, *Mehmed Şemseddîn Ulusoy'un Kitapları-Hâkisâr-ı Şemsî*, Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi, S. 2, Bursa 2003.
- KARA Mustafa, *Bursa'da Dinî Kültür*, Bursa: Emin Yay., 2011.
- , *Bursa'da Kırklar Meclisi*, Burs Kültür A.Ş., Mart 2011.
- , "Eşrefzâde Ahmed Ziyâeddin", *DİA*, c.11, İstanbul 1995, ss. 485-486.
- , *Şemseddîn Ulusoy Saklı Tarihin Muhafızı*, Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay., 2016.
- ÖZCAN Nuri, "18. Ve 19. Yüzyıllarda Osmanlılarda Dînî Mûsikî", *Yeni Türkiye Türk Mûsikîsi Özel Sayı 57*, ed. Hasan Celâl Güzel, Semih Ofset, Ankara 2014.

- ÖZEK Ali, Harettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrııcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1998.
- ÖZİŞİK Edip, *Musiki Sanatı*, Nurgök Matbaası, İstanbul 1963.
- SELÎSÎ Baldırzade Şeyh Mehmed, *Ravza-i Evliya*, haz: Mefail Hızlı, Murat Yurtsever, Arasta Yayınları, Bursa 2000.
- SEYYİD Mehmed Fahreddin Efendi, *Gülzâr-ı İrfân*, Mustafa Kara Özel Kütüphanesi.
- SEZİKLİ Ubeydullah, “Temcîd”, *DİA*, c. 40, İstanbul 2011, ss. 410-411.
- TANRIKORUR Cinuçen, *Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler*, Ötüken Yay., İstanbul 1998.
- TATCI Mustafa, Mehmet Cemal Öztürk, “Mehmet Şemsettin Ulusoy”, *DİA*, c.42, İstanbul2012, ss. 135-136.
- TEK Abdürrezzak, “Tasavvuf Tarihine Kaynaklık Teşkil Etmesi Bakımından Vefeyâtnâmeler ve Gazzîzâde Örneği”, Osmanlı'da İlm-i Tasavvuf, ed. Ercan Alkan, Osman Sacid Arı, İsar Yayınları, İstanbul 2018.
- TURABÎ Ahmet Hakkı, *Türk Din Müsikîsi El Kitabı*, Genel Editör ve Proje Yürütücüsü Prof.Dr. Eyüp Baş, Editör Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turabi, Grafiker Yayınları, Ankara 2017.
- TÜRER Osman, “Gazzîzâde Abdüllatif Efendi”, *DİA*, c.13, İstanbul 1996, ss. 540.
- ULUDAĞ Süleyman, “Halvetiye”, *DİA*, c. 15, İstanbul 1997, ss. 393-395.
- , *İslam Açısından Müzik ve Sema*, Kabalcı yay., İstanbul 2014.
- ULUSOY Can, “İmparatorluktan Cumhuriyet'e Bir Köprü Şahsiyet: Mehmet Şemseddîn Ulusoy”, *Şemseddîn Ulusoy Saklı Tarihin Muhafızı*, haz. Mustafa Kara, Bursa: Osmangazi Belediyesi Yay., 2016.
- , “Bir Aydın Olarak Mehmed Şemseddîn Ulusoy”, *Sûfi Bursa Bursa'da Tasavvufî Kültür*, Proje Danışmanı Mustafa Kara, Bursa Araştırmaları Merkezi, Stil Matbaacılık, İstanbul 2013.
- ULUSOY Mehmed Şemseddîn; *Bahâr-ı Şemsî*, Mustafa Kara Özel Kütüphanesi.

- , *Bursa Dergâhları Yadigâr-ı Şemsî I-II*, (haz. Mustafa Kara- Kadir Atlansoy), Bursa: Uludağ Yayınları, 1997.
- , *Dildâr-ı Şemsî*, (haz. Mustafa Kara - Yusuf Kabakçı), İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010.
- , *Gülzâr-ı Mısrî*, Mustafa Kara Özel Kütüphanesi.
- , *Hâkisâr-ı Şemsî*, Mustafa Kara Özel Kütüphanesi.
- , *Medâr-ı Şemsî*, Mustafa Kara Özel Kütüphanesi.
- , *Mevlid, Mesârr-ı Şemsî*, (haz. Mustafa Kara), Bursa: Sır Yayınları, 2008.
- UZUN Mustafa , “İlâhî”, *DİA*, c. 22, İstanbul 2000, ss. 64-68.
- , “Tevhid”, *DİA*, c.41, İstanbul 2012, ss. 24-26.
- VASSAF Osmânzâde Hüseyin, *Sefîne-i Evliya*, Kitabevi, İstanbul 2006.
- YILDIZ Kevser Tuğyan, *Bestekâr Osmanlı Padişahları ve Dönemlerinin Mûsikî Anlayışı* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2007.
- ZİYÂEDDİN Ahmed, *Gülzâr-ı Sülehâ ve Vefeyât-ı Urefâ*, Bursa İnebey Yazma ve Basma Eserler Kütüphanesi, Orhan Gazi, nr. 1018/2.

EK:1.

۲ [ابراهیم افق] بولغور صغیری

روضه المفلوکه ده جو دها وارد در دیجعهده اولوی سر زارنه امیه [۱۷۷۴] تارنه
وقاهه ایته بیجا بینه موند

ب ا ت ث

[بابا زار]

عقده اولی زار بیس امیه س غایت علی اولوب اوج لیه کیسی بیل امیه [۱۷۷۰]
تاریخه وقاهه ایته مانده سوب مکرده زاویه قرین کاتر ده موند
تر جو دها مالیه زاره وعدته ده اوله لیری مادعا شمع مطبوخ قسده ده

[بکای مکر افق]

روضه المفلوکه ده جو دها وارد در موسیق ستای ومولده ضولنه سید اولوب [۱۷۷۱]
تاریخه وقاهه ایته فیه مکره لغوی تندی فرستاق موند

ج ح خ

[جامع کرب مؤزندی]

[بیمه مؤزنده نه اوخلانه]

مصطفیٰ آقشدیر زوجه‌ها) هزار صدقاره اولدیفی و قنایه خالصه و ارد در
 هزار مری ده دخی خلفاء مری بیات محمد در موصله جامع کرب ده مؤزنده
 بانی اولوب موسیقی استا و درگاه مری در هزاره اولوب جموده الیه کایسته لانه
 ان حایه دیکجه مورفدر علم زلفه و قوش اولدیفینه زلفه زوی ده شوره
 [۱۴۸] نایزه و قنایه اتمیه و قنایه نایزه ده فوندر حیدر خنده مالده اتمیه
 سی سوز قنایه اتمیه

[بیمه مؤزنده فزه اوخلانه]

مصطفیٰ آقشدیر خلفاء هفت مریبند درگاه ده بی بی زارنه اولوب بیته لری
 معروف و بیه اسخوانه مقبول اتمیه [۱۴۹] نایزه و قنایه اتمیه مولو کایه قایون
 مرفونده بوننده زوجه‌ها) هزار هکذا و قنایه خالصه اولدیفی کرب هزار مری
 نغم ارضدره ده و ارد

۴ [سیمه مؤذنه جلم زاره]

مصطفیٰ افندیبه ترجمه (ح) فذرا صلوات علیہ ^{۱۰۶} نمی صفتی محرد
[۱۸۸۵] نازینده وفاته بندر خلیفه حضرت ملک جناب صفیه مستحق
علیه الفریاقه انتالی اولوب اسابه و مودانه و وفاته بندر بیاربتی
فریسات مدفوندر سس عایت علما و اصول مصطفیه هستا سیمه

۵ [سیمه مؤذنه جانی زاره]

اعمال اولیغی عالمه خانیجاس سیمه صلی حبب در مقام آستا رفیع
رضانه رفیقه تراویج نمازک له ای کعبه برقم ایله مؤذنکی ایقا سیمه

۵ [سیمه مؤذنه صوفی زاره]

حسّه ذات افندیبه مولود صلی عالف افندیبه مذوم و سدریه اوله سف
بویوک رادریه سس اینجه ایبیه ده در مقام آستا اولوب رضانه
رفیقه تراویج نمازک درلو درلو مقامله مؤذنکی ایقا و احیا لیلیری تیجانی
چپور اقرانه و بالطف بیاخی دعاری تنکار ایبیلردی [۱۷۰۰] ده وفاته
ایند زیدره مدفوندر بیری عالف افندیبه مدفوندر

[بابہ مؤذنه مصری]

۶

[حافظ مصروف] قلی سنی ایجاد نمند۔ مدہ درج ہنایا بولندہ سلاطین مؤذنه
بولوب جامع کیرہ کا مؤذنه کی وفات ہوئی اور اولیٰ مؤذنه سلاطین کے زمانے آتے تھے
وفاتہ مدہ قسم اختیار ہوئے سر مؤذنه اولیٰ سلاطین کے زمانے آتے تھے وہ
ایسے اختیار ہوئے ہیں جو مدہ و وفاتہ سنی القیام مبارکہ ائمہ
ماترے وفاتہ ائمہ سنی پستانہ رقبہ ائمہ سنی عالم و موسیقی وہ معلوم
واسع اولوب مصری زمانہ و مؤذنه وہ تقیم مقامہ ائمہ سنی

[بابہ مؤذنه ادرہم درہ]

۷

مایا اوقا زادہ مسلوب ہوئے صحت لطیف ہو بڑا ایدی سنی اوقا۔ نوزل
رقبہ وہ مقامہ ائمتہ اولوب فصلیہ مدہ مدہ بولوب فصلیہ [۱۷۱۶]
ماترے وفاتہ ائمہ سنی پستانہ رقبہ ائمہ سنی عالم و موسیقی وہ معلوم

[بابہ مؤذنه اعرسی حافظ موثق]

۸

ولہ ساری مدہ سنی سنی غایت عالم حافظ اولیٰ مدہ مدہ درج جامع کیرہ
وقالہ واصلہ ہوئی مؤذنه ائمہ سنی فصلیہ مدہ نوبت بولوب ادرہ
کہ وہ سنی وفاتہ ہوئی اولیٰ سنی ادرہ تقیم ائمہ سنی ادرہ وہ
مدہ کہ وہ سنی مؤذنه ائمہ سنی جامع کیرہ وہ مؤذنه تقیم ائمہ سنی

چه مؤذنه که هر چه فرقته ایی اوغم نوتفقدده سی کسانیه نامه بابیه معادل
 اولوب ایلیک محمد کونری اوقوناه نوقت سازه ده اتملا نادر ایی دکنری
 غایت حساب اولوب سولرجه جابا اخلید ارسده لطیفی غم ضوایسی ده یازم
 موسیقی آسارده مقامده قرآنه مقده حافظه مدغم ایی بیدر حقیقی
 یه قسیم اولوب بیلده مادی منوی حالیکه لایلی لایا مضمونه ایم سایدده
 بصورت اصولی دایمی که مدایسی ده واقعاتی نم ارسده جامع برحقه
 بانه دینیم یه حیه ایچانه قدری در حیه دقت اولوب انج تزیلیه یا سیدرتوری
 صده صده بصورت مقید صله نقیبه فایده ده هنرته کوریمد یا سیدرتورت
 روی یه حیه اصولی الفاظیه صله زحونه و قاطعه صده بونه بونه اوزن
 صایم اولوب کیمی حالیکه بونری اصولی صنف جامع صله زحمت لیدر اوقوناه
 سیدرده روحاً تنازل اولورده خلوص قلبیه نماز قلبیه دعا لیدر دی قضا کیمی
 استفادله صله صله اوفانده صله سله سی اولورده اوقونده قدری مدیه اوسله
 معاشه صله صله اسقاط صلاه اولورده زحمت دار نه صفت دار کیمی
 نت و صله کیمی صله صله تارنق و قانه اتمده اوغم نوتفقدده
 سیدرتورت بر اولوب مؤذنه اتمده

[بابیه مؤذنه صوفی زاده]

۹ **[عبدالرحمن اصف]** در بیدری سالیجه زاده اصف اولوب نوبت بیست سوره اتمده
 حکمه صلی صوفی اخلاقی رعوت اولوب صباح ارسنده اول صلاه
 و سلام هیفتیمین ایسیند مطلقاً تنازل اولور اخلدر و حاجیه کیمله

مجید اولوردی بوداند بگذرند منحصراً مقامات استا و صل علیه از مقامات
رفیعی اولدغی مولود معراجیه رسته بی درلو مقامات ارقوتانه منقول کرده
واقف ایبر ۱۷۶۰ تاریخ وفاته امیده صوفی زاده لریک رفیعی اولدغی
زینبار فرستاق رفیعی عبداللطیف رفیعی حقدینه مقرریند الیوم برادره واقف سرگذرند

[حیدر صفال مصطفی افق]

۱۰. قدس نه ۵۰۸ نمجه صغیرنه زحیوها) واردر کندی شکرده اولدغی رفیعی
آنا دعبه مقامده بته ایجاد امیه استاد نزار امیه اسمعه صغیرنه اولدغی
اناره زاره مصطفی افق انتاب امیده [۱۷۰۱] تاریخ اتمک المبعده بیار
تاری فرستاق رفیعی دعبه حقدینه اولدغی

[جمعه زاره محمد افق]

۱۱. خذرا صلواته ۱۰۸ نمجه صغیرنه زحیوها) واردر استاد مصطفی ستای
اولوب بته خذرا امیه اهرغی دعبه حقدینه ده سر زار اولوب مجید کبری
تعلیم منصفیه [۱۱۷۰] تاریخ وفاته امیده بیار تاری فرستاق رفیعی

[جمعه زاره حبیب افق]

۱۲. پدید بربر زحیوها) خذرا صلواته مقرریند بیار تاری حقدینه اهرغی
تعلیم منصفیه آنا استاد کول اولدغی بیار بزرگه ملازم اولدغی امیه

[۱۱۸۶] نازین وفاته اتمید۔ بکاربانی وستانه دفته ودرینه فرسید

۱۲ [جاوسه زاره محمد آغا]

ز حیدرآباد صلحانہ ۱۸۶۸ء بمبئی صحنہ کمر در عورین فریدی رزانه
اولوب اسف زاره دیکھا فلک زار تیسرا سببہ زار مایا دیہ بوب لچک
سر زار دیہ مسقیہ لہ در لو سببہ واقف لفته لہ بیلر با پیامہ
رکبہ۔ حتی بو عطر لہ اسنابل زار لری مسقیہ تاسدی بجمہ دہ
مسقیہ نفلتہ کبراسیہ [۱۱۷۴] نازین وفاته اتمید۔

۱۷۱
۱۷۲
۱۷۳

۱۷۴

۱ [حاجی محمد افق] طبرزدی

وصفاً المطهرات ۸. بی بی صغیر زهرا کور در احمدی در افق
سر زاری اولوب الیه لایحه ایته و مستفیده او بدنه معلومان هویه ایزده
اسمه [۱۷۰] تاریخ وفاته ایته بی بی زهرا لایحه مدفونده

۲ [حافظ قدسی افق]

فاتح جامع لایحه خلیفه قدسی حافظ خزانه الحاف بی مثل و قدسی بود
حافظ قدسی افق مملوک خوانده ده اصلاً مادر قدسی قدسی علمنده
ماه لایحه لایحه افق اولوب زهرا لایحه اسمیه [۱۷۰]
تاریخ وفاته ایته اولیقه رکنه بی بی زهرا لایحه مدفونده
همه در لایحه کور اولیقه زهرا لایحه حجب اولیقه اسمیه اما ایته
شاه نادر اولیقه اسمیه

۳ [حافظ زاده]

زهرا لایحه لایحه زاده مدفونده [۱۷۱] بی بی صغیر
حافظ طایفه مملوک کورده اسم علمه علمه علمه علمه علمه علمه
صوفیه بی بی اولیقه مملوک مملوک اولیقه مملوک اولیقه مملوک
مملوک مملوک مملوک مملوک مملوک مملوک مملوک مملوک مملوک

اسم اولیاء در سه مولودخانه من سرایه خوانه اولیاء موسیقی در سه مولودخانه
کلمه اما مادر بیلوز بر زانه حاجب الکاملات ایلی [۱۷۰۵] تاریخ و نه
ایتمه مولودخانه دایونک در موندن زانه من تاریخ منظم اولیاء و موندن

و مفضل سوندید { نقشه ایلی حرف مولودخانه تاریخ }
{ حافظ عم افق نوری بقایه ناگاه }
[۱۷۰۵]

{ هنکار ایلی حاجب ایلی افق }

حفظ قرانه و قرانده یکتا صالک حوب صدا بر زانه اولیاء هنکار ایلی و موندن
مردوف همه اندوه ایلی موصوف ایلی تقاضا و برده ایتمه و بعضی حفاظ
و طالبان در سقیه بقیع و الیه طرافت موه و ندری علم قرانه ایلی در [۱۷۱۷]
تاریخه ایتمه ایتمه حرف ابر و بستانک دخی در حمت حظه فرسید

{ سه ایلی افق }

طریقه قیامیه تیغ قدره افندیبه مجاز در عبدالمعتمد در حافظ سیتی و طاکتده
بولوز موسیقی آیتنا اولیاء در راه مذکورده سردار ایتمه اولیاء حمتی
پریر اولیاء حالده همه کوندی رکاتی قیام ندرن کس ایلی طریفی اجزایه پردی
[۱۷۱۷] تاریخ و نه ایتمه ایتمه ایتمه موندن اوغی محرفق دره موسیقی آیتنا ایلی حقت

کتابخانه آینه - حیفه فیم زلفی اداره آینه چه قدر مستقیم در حیفه
معلوماه ایی بلا استسره زحمتها دارد

[حبه دره] مولوی

بلا استسره زحمتها دارد سنا حیدریم شیخ حبه فتمتله به در حیفه
متب و لکاه سعید زائر اولوب با باده اصول و آیه مولوی به در قوی طو سید
مولوی حبه فتمتله سنا حیدریم شیخ حبه فتمتله به در حیفه
ایی ایگانه مولوی در زره هر مقامه سنا فتمتله به در حیفه ایی
[۱۱۴] تاریخ وفاته آینه دستور مولوی در قوی ایی ایگانه
بلا استسره ایی ایگانه با اجاره بایان بر دایه

[حافظ خالک افق]

ایگانه حیفه فتمتله مولوی در قوه سنا ایی ایگانه سنا در زره اولوب
مولوی ایی ایگانه سنا ایی ایگانه سنا ایی ایگانه سنا ایی ایگانه
سنا ایی ایگانه سنا ایی ایگانه سنا ایی ایگانه سنا ایی ایگانه
ایی ایگانه سنا ایی ایگانه سنا ایی ایگانه سنا ایی ایگانه
سنا ایی ایگانه سنا ایی ایگانه سنا ایی ایگانه سنا ایی ایگانه

اوقورکه قرآن صحیفه د یقیند بقیان ایی هر مقام آسنا مولود مراجبه مرتبه
 اوقور تقابله خوب حدیله لغوت الیه ریغیری اوقوردی [۱۷۱۵] تاریخینه
 وفاته ائمه بیجا یاتی قیامت مد فوندر خلوده خضف ادرع مجلس شعله نبره
 درکده خوسه کجبه دریا دل ایی

۱۱ [حافظ مختار] دره

سایه الکر حافظ دره نه کوهی اولخلیه بو بوی طوی دره نه درنده
 یاتی اولغیری بوره نایزه بی ایی بقیه السلف اولوب برده برده
 شتر بوقده اولوم حقیقه هر مقام آسنا و نزلکنه ده کینا ایی
 [۱۷۱۷] تاریخ وفاته ائمه زنده نه قایوز اللفظه مد فوندر

[خاتم محمد افق]

مذاب صفای ۱۹۶ ترمیمین زجه حایا محمد دره سر دار اولوب اهل موسیقی
آتا بیلا سانه زبانی قویا اسمیه [۱۱۵۲] تازین رفاه نمده

[خلوصی دره]

الفادیر حافق دره افندی محمد صید مولوی حایا دره سر قوم زده اولوب
ایله و اول مولوی زده اولوب بقایه اسمیه [۱۸۴] بینه [۱۷۵۱] زده
رفاه نمده بیچار بینه نه فرزند برده اسمای اولور دغنی در کاهدن
سه اولور نه طبعی بوی آیه خواند اینده تیبه به جلد

د زنگنه

۱ [در دلبه علی سود]

قدت نه ۵۷۷ صغیر ز جوها محرد در مدینه که در نه هدا داد بر سقداری
اول ز نه عنایت او نمند بر جوید بر سر لری و ارمیه احمد بنای کزای سخی خالک ایف هفتین
میب و در کاهک سرد ارادی امیه [۱۰۷۷] تاریخ وفاته بمطله ما دیده بشیخ
فایده آستانه در دینه رحمت اله فیله قدت جوید تا ایوب

۲ [در دلبه صدای]

مردد ایه قلتی اسانه سنده بیسده حدی نوزل انواع مقامات استانیجه بر سر
کلمه [۱۰۶۶] تاریخیه وفاته ایتمد دوه صیدره مد فوندر قدت نه ۵۷۷ صغ
صغیر محرد

[زائف]

بدو در نحو و اولاد بوزان علم و فقلید و قاسمی اولاد معلولانند بر حرف ط و اولاد
 ساعر لردنه اولوب عبه زمانه بدقیق شناسد روس با ایزق بیانی ساردری
 اولدین کی ای الذکر قیم سمایه اوقالی سحر زاکر موسیقی شاد سینه رسد اولاد
 بر پایه اولاد حرف و سید بیوبه الهیار و هر مقادیر شغل و طرز اوزی سینه مقفله
 کسین لطیف کو اولدینده قیم سمایه اوقالی انای نقلینه هور مقاض اویره مزاجیه
 رحیه سمایه اوقالی قیم کرب اثر الهیه استر کمر استنه اوقالی باب هور مقاض اولاد زور
 قذر قریه باره شمشیره ازها کشیده زهره حالده حیات ایلم کی بولنایده سحر و صغله
 ساینده زری کی [۴۶۹] ره وفاهه استه مضع وفاهه تاریخی له لب سولامده

[رفت رفت]

۲

باینه درسی یا با ما جی زاده جید مطلقا اکتیو و عملیه او خانه جی میریفته ایم
 و خطیب ایلی مدتی به آتنا اولوب مجازده و خطبه ده انداخ قنانه
 ایله قرآنه ایله دی خطبه مجازده شرفی کی سیدره سویدیه [۱۷۷۴]
 بارکنده قرآنه ایله سیدیه بیارایی و سینه مدفونده

[زعفرانده سخی اولوب رفت]

۳

صدته ده و یار عارسی ده مدائسی ده زحویها واردر موزالییه
 فیه مدتی به آتنا استادیه فار اولوب نیجه نیجه الیله رومه
 زعفرانده سیدی جامع و برقراره یا ایله [۱۷۷۷] نایک و قرآنه ایله
 سیدی جوارنه مدفونده

[س] [سی] [ص] [ض]

[سطحان امسی]

الحاج مصطفی امسیدر کلدشند ۱۰۹۰ بمصیفت زجرها وارد جلی کفنه محمد
جامع ریضه خطیب و نام مصیفت تا ساه میانه بنام امیه مولدی عممانه افندیج
ساز اسانده مصیفت تا ساندن تقلم رسنه ادیب مولد زانق بیانه و خوب
صدایه قریه زمانه اولوب سلام علیهم افیره انتای وارامیه [۱۱۷۲] تاریخ
دفاعه امسیدر سلامانده کفنه موفنده

[سیاه احرف]

کذا صلحانده ۱۰۹۹ بمصیفت زجرها وارد جلی کفنه زاده دیکله بنام
دفعه موسیقیه ده سنده انم اولوب [۱۱۸۰] تاریخ دفاعه امسیدر اولک کفنه موفنده

[سید اف]

بدری مکدر شرعی کلارنده ایلی سید اف سعوی دیاه در ولایت درمنجه
در ولیه محول بایته برامه اولمونا سبیله او سید برنده کدیله که عیداریم
هدیه سید اف انتای ایله زاکر لک سعوی اولمونا برانده مدینه مقده ایله بکنه
عده سونه اولمونا مده کسیر اوراره هم کدیله ایضا دهمه اصول

دستخط محمد ابدیه هر مقاماتند ایچو شفق دالهی اورتمه مابلوفه میری
ایک صدین نزد مسافر اولمدی زحمتها با عار شتیطه مطویح فسنده
بیا زار قصده محرور هتندره زارله ایبه دروزی اولوب قاجار اولوب
لهینده اراره ایدری [۱۷۷۴] تاریخ وفاته ایتد شخی مولانا سعیدی
تدری شخی عین افق هزاره سی درگاه اتفاق آفرستاه ذمه ایتد برسد
عوت کلبانی هتندره حفینه صاع طرفه در

[سعید افق]

۴ نازک اهل دینه مورقده مدری عده الزامه درگاه شخی سعید افق منورینده حرم حرم
درولیه علیه اصول موسیقی آستنا اولوب تقاضا ده زارله ایتدی بی بی منظمه
عدام حبهینده ده شرقی سوزد افق قایسرایدی [۱۷۷۵] ده وفاته ایتد
ارکانه فرستاه در

[سید محمد علی حبه]

۵ مهور سابقه سنا درده اولوب [۱۷۷۸] تاریخ وفاته ایتد بی بی حبه
دقوتد زحمتها روضه المعلومه ده وارد

[سید مصطفی افق]

۶ زحمتها روضه المعلومه ده وارد [۱۷۷۷] تاریخ وفاته
ایتد مهور سابقه سنا درده ایچمه

[بیخ حیدر افق]

حیدر در بیدر بر فایزده کسری ندند سنجی ای بیله حال سوسیدر حدی دودی
در حیدر اولی مولود مزاجیه و ریشیه او فزایشه کهنی مقونه اولو مبه زجر
حال گذار موی و بارگاری نم از لوده واردر **بجولایزک** **بجولایزک** **بجولایزک**
حرف طر بان ده سوزیدر [۱۷۹۷] تا نیمه فانه سیدر در کافه نه فوندر
اصول سنجیه آتسا شکر دها کلمه یکنایه بزنه اسمیه

[بیخ توفیق افق]

قره عبد البرانه ندند سنجی و اریکه جامع رفیق مؤزنه یایی ای بی دودی
حدی داری اصول سنجیه آتسا و ایه سیدر یا اجاره بالده زارکی ایفا
ایردی **لا ایتیه** ایله اوتدده زارکی بیله ایتیم سیدر زارکی سینه قاصدی
و خلفه زاره کردی فقیر اب زارکی بقا قلمم زاره زور اولونه زارکی
ایتم فردای حیدر یکنایه یکنایه بزنه بزرگ ایتیم ایله لافقه لیدر
زارک ایبردم [۱۷۹۷] تا بزرگ وفانه ایبردم یادگارسی ده یونسینه کورده

[بیخ عم افق]

یادگار سینه بریدلاندم فصلیه رحیمه حال با بیدیه آجیه سینه سنجی
اهراقته اغلییه برده ده انجری کورده اولو در وضعت

بینه روزی ایله نایه معیت لیدری کوزل اینجی کورک پرسی واریدی موسیقی
استا بربره نقل و الیه ایله اوقور قیامی دورانی تکرار اصواتی اراده لیدری
بیرجه وقتندنه صدده بارغنه دریتق مفع بیره عالی اولوب تاریخ
اراده ایله ایتمه. مواقع کوزل یوزله فدیه یزانه لیدی

۴ [ت علی]

سیه یزانه اولوب تصور موقوفه ده برلوزی فیقولونده سنه زاکر لیدری اولوب
اکز نظایره برلوز زاکرک لیدری اصول استا موسیقی ده معلوماتی
صدیه ایلی [۱۷۷۰] تاریخ دفاه ایتمه.

۵ [سینج علی افندیه حاجی صالح]

در صفاة المعلومه ده زجره ها واردره لغوی رکافه و لیل امرغوی خاتمه
سزاکر امیه [۱۷۷۸] تاریخ وقاهه ایتمه. امرغوی رکافه ده فوندر استاده
موسیقیه اولوب بینه لری وار امیه

[صالح جلی]

۱ مؤلف زاره دخیله مورخه استاد موسیقلی کلته در دوره علویه تعلیم
ایمیه کتب بویه اصوله مصنفه ایثاریمیه [۱۰۷۷] تاریخیه دریم
کلدرکه سینه غزه اولغه اوره مستقره درای حجت المشره ۵۴۵
صفحه ده صدته ده بجی وارد

[صایحه زاره]

۲ الیبراهیم شیره جابوکرده صفیه رقالتة بولورمه صدی دوری ایم مولود
رتیف و محمد اوفور قلسی صد و ادرسه مصونه ایمیه [۱۱۴۱] تاریخیه و نامه
ایمیه شیخ اسماعیل حفا حفتردی سو تاریخیه بولمیه

[صایحه زاره اوق صراریب صولدی واه]

برفنده وارد ده بده درایج اولده تعلیم اوله صدته ده ۵۴۵ مؤلفیه وارد

[صوفی زاره احرفق]

۳ روحاة المفلوون قدیم بلی ده ترجمه ها وارد بودانه حفته اورد
برلنده قلاصه صوفی سانه اقدنیا اقدنیه الیوم سندن بوبولکه مشروط
خانه یه حال زاره در ذی البیه در احرفق اوقاه زه اوطور و قریب فبینه
احرفقی حفته در کافیه دوام ایجه علم سقنه بقا زمانه ایمیه [۱۴۷۷]
تاریخ رقعه ایمیه بیارایتک مرفونه

۴ [صالح افق]

قره عید الزاده دلاله شیخی و عید ادریم حیدر الله علیه و آله صلوات الله علیه و آله
 قره موسیقی بر آستان اولوب در ظاهره دارالکتابیه کورل مولود اولوب
 هداس علی اولدوغینه اثر روضه لغبه صادر کرده وریله تمجید کرده ان
 صول کرده وده توصیه الیدی [۱۷۷۵] تا زین وفاته تمجید سنجیده بابا قاسم
 رقیه و براری بیخ توقیه افق فرستد.

۵ [صالح مندا]

مقولود ظاهره دارالکتابیه اولمقد برار هندی کله ذکری اداره الیدی [۱۷۷۸]
 تا عینده وفاته تمجید بیجا مابین فرستاک مدفونده حیدر الله علیه و آله
 کله بولدی هندی حیدر واریدی کورل سنی اولوب مولود مداحه نویسنده لری
 بید سقواله بانه وقوقی واریدی

[ط] [ظ] [ع] [غ]

[طلی زاره عقلی افقا]

مقدّمه ۹۹۹ نیمی صیفی و خدار روی ده زجر حلا وار در اینو کتارک
 ۱۱۱ نیمی صیفی کما بیانته ده سدر حیدر اوله دباغ زاره به بعد
 هفتا رویه انتخاب ایتمه و سر و آری اوله بیده نه زاده بیسه در ایتمه
 سندی یی و آری سقی انادرنده شقه ایتمه که و سنده ده ریویه بیسه زری
 اولوب از حیدر هفتا رویه نطقه نه جوغنی بیلامه [۱۱۱۶] تاریکده و خانه
 رده حیدره مدونه خنونه لطیفه کو اهل دل ایتمه

[عثمانه اقف]

۱ بر سر لید مولدی د بجه شوی و مقول جمهور در ای ارجمو عبید سید
تسمه اتمیه حداس کوزل زانه فرانسه بی بیل اولوب سعاد دافانه جامعه
دور موله و مولو نموده لغت و تعلیمه معینا اتمیه قدسه نه ۱۰۶۶
صغیر زجرها وار در به کجه نوزده تاریخ فانه اتمیه مولو نموده فایز کون
مدفونه

[عبید اقف]

۲ زجرها قدسه نه ۱۰۶۵ نمی صغیر کور در حد فط و سواد ناده مهر
و حافظ قلام اولوب موسیقی ده براری بهر و اثر نقایاده سردار ایلی
مولو سرفیه بیه پایانه سبانه نغمه صغیر اتمیه برده فاضله بولمنه
[۱۰۶۷] تاریخ ارتقا اتمیه یکا یایی وستانه مدفونه

[عبید اقف] در دلیه

۳ کف ما عبید به عم اتمیه قدسه نه ۱۰۶۶ نمی صغیر زجرها کور در
برده آستانه فلسفه بولمنه برده تعلیم اقف نه نه سردار اولسه
جمهوره بیله بایمه بیه اسهوانه سترت و سانه صغیر اولفند مقول جمهور
د بینه عارفه مولو اتمیه [۱۱۰۷] تاریخ فانه اتمیه دوه جیده مدفونه

[عاقب دره]

۴

مولوی سخی محمداقبر ادری بدربیر فیه موسیقی دره لغز - نای زنگنه امنا الله
 اولوب استانبولده ریه بطلیمه محرق باقری آکری ای صلیب زجر نینه بای اولمه
 [۱۷۷۰] تاریخ وفاته اتمده - مولوی عیبه قالیور قاری شون مدفونده ملافه ادری ارفغ
 سحر اف ریاه شیخ اولمه مازهار شیک غوطیو فرسده دار در

[عزت دره]

۵

دکن خدیج محمداقبر برادر بدربیر مولوی عیبه زینه بای اولوب مقامه واقف اوله
 عاقب برزانه ای ۱۷۰۶ تاریخ وفاته اتمده - مولوی عیبه قاری شون مدفونده
 رجبی برزانه تبتدیه کدونه فی الحلف اوله سالف از عجب حاقف مختار دره
 مسما ایلک تعلیم کرده لریندر بوسه علم بیلم برزانه ای

[ف] [ق] [ك] [ل]

۱ [فاطر ص زاره]

عبدالله آقندر - وفاة المظفره ۱۰۸ نیم صغیر زجرها مورد
شاه موسی ششاسده اولوب نایب وفه انجدر بیجا باشه
ایک نه رویه در ضلعه ملکه مد فوندر

۲ [فوز کوز زاره]

مصطفی آقندر - قزار صکانه ۱۰۹ نیم صغیر زجرها با یزیدیه [۱۱۹۵]
نایب وفه آقندر بتکیده ما برسانه مد فونه ایدی مهاله انجدر دکاهک
سر زاری امیه اولوقت انجریه سر زار اولمه موسی فته اقاله اولمه
دیکه

۳ [قیم سلیمان افق]

حیا و بزرگ قیم بنامید - چه مادریم سعدی سخن چه صید اندر بیدر مانده زاری
 اولوب موسیقی ده به فالقه مشور در سبیله ز عروجیم زانکه اندیشه نه موسیقی یا
 بقم ای صید ظهور مفاقی با به درین ایوبه ربیب الرقیسی بی سنی هیجایه سنی
 برای لطیف توصیه ایتمی یوقاریه بازمندیم سلیمان آنتله اما آتاده بی زائر
 اولوب مشور در قیام زار لک دوران و نقتی ریاهه ری مفسر دعله اصول
 موسیقی ده مولودیری مقامه نقیب ایید

۴ [زه صلا مطفی]

مشاهیر موسیقی شاسانده اولوب [۱۰۱] تاریخی وقایه اتمیدر عیال
 بکنه در فوندر زجره حال روحه الطافونه با زیوی

[م] [ن] [و] [ه] [ی]

[مصطفی جلی]

مالیرزاده مصطفی جلی در سوره موسیقی اسرارآمیزه اولوی [۱۰۷۷]
تألیف و فقه امین

[محمد جلی]

مقدار صحافی ۱۰۷۷ محمد جلی در سوره موسیقی اسرارآمیزه اولوی [۱۰۷۷]
ساز بر روی اولوی مالیرزاده شیخ حسینک اوغلی در اصول موسیقی به اشتراک
مدا و اداره اصناف نادر ملا محمد امین [۱۰۵۵] تألیف و فقه امین

[مصطفی جلی]

مقدار صحافی ۱۰۷۷ محمد جلی در سوره موسیقی اسرارآمیزه اولوی [۱۰۷۷]
تألیف و فقه امین
مقدار صحافی ۱۰۷۷ محمد جلی در سوره موسیقی اسرارآمیزه اولوی [۱۰۷۷]
تألیف و فقه امین

[نای زده حسب افق]

کندوه و نوبه جلوسه به مستند از این به عهدی جواری کندی خانه منی رفق اند و یک درگاه
 افتاد اینه و مجید نامیده تو رسم اینه با لافه بوزنی بدیه خطی اند و یک الیوم
 طعلی با بازی افتاد اینه با دماغی ده مجید درگاه فصدن ز جرها و ابر در
 صمدان موسیقیه بعضی نای اوردند فاعله الاقرانه و ساریلانیه اولوب مولویان ده
 نایه سینه و نظیفه نای اینه مجید اوغلی حسب افق اب با نسی ده کجه مجید ترک
 حسب افق ترک باری حسب افق هتا بوله نقل اینه در اجا حسب افق مجید
 کلمه ۱۷۱۴ تاریخ حاره فحیه رفاه اینه حسب افق [۱۷۷۷] تاریخ
 اتمال اینه بجایانی قستان که نایه در جوانی مد فرستد حسب افق هتا بوله
 قلند حیوانه بعد اوغلی صاغ افق ده مدقیه آستان اولوب محوره مدسی و ابردی
 فقط مقاله [۱۷۱۴] تاریخ رفاه اینه

[نظیف افق]

[محرم بیام] در زجه حلافتا روی ده باره نسی ده اولدغی کی سولکات ترک
 ۹۱۱ غیر همینک حفا طرمانه ده ده ذکر اتمند موسیقی فانه مددی
 جیم [بنج حیدر] فندبه تقم اینه و دیگر استاد لردن تمه اینه رس غایت
 محوره و ادا اولوب دیغه نیرده اول کتیه قنار اولوردی بر قیام محوره حسب
 اینه جوی سقلد نوری الیه فضا اینه ملودر حافف کلام اینه اولدغینه
 قرائت فرانسه اصلا نادر فضلی باهر موسیقی ده ماهر در مقامی بیام

قادر ایدی [۱۷۰۵] تا این اقبال اتمده در کمال خیره من مدفونده مولود عصبه
ار قومه نوبه لک فرانسه مرینه شاه شهدا و سایر قصائد مدایح والایاتی
دیگر نیز مطلقا اعجاز برایی هله جمعیه کوره فرانسه آیت انتخاب اتمده حضور
تر اویج نمازنده مرثی ایترا او فرموده املا بویه ایدی دردم دریم ده برابر
اولی زدی حاله مکتب زکرده ای الهی نبی دیگر مد هکس شاه ایدی

[نوری افق]

دایمیه ز جویها قندار روی بار بار کس ده فضلا نام اتمده ایول تا این
[۱۷۰۶] نجه صیفیه صفه مده مایک ده در در موعالم بدی حلیه حیده اتمده
سائر زاکر کرده اصول مستحق جاو اتمده فرانسه فرانسه مولود مویم روی
ار قومه سا- باکیانه اتمدی اتمده می بدیم در صله فرزندانه ز باره
بر برارینه و صوف اولوب یتیمینه کورنی بدیم کسدی تدیک حیدر کورک دایم مری
نهنج برابر بولوزار دیگر نیز مدفونده اولور ایدی [۱۷۰۷] تا این اتموده
دفاه اتمده اتمده ده شیخ حیفه مدفونده

[وحي افق]

مرزى دياها شجيرة كملك يابسه ناي در سده اميرى فقه صدر ترك
 امير - يوسفه زمانه فرى و معاصيه با اصول و مقاييس ايد او قومه
 عهده وحيدى ايدى حتى رسیده او سده نيقه معاصيه او قومه ده فالى
 او قومه اولسده ديهده حله نادر در حظه معاصيه مقامه اعمده
 كيد - حفظه موده الهايه طوره تويى واليى ايجه نسه ره بولسدى
 فخره ترك معاصيه لرني و معاصيه صبا فضلى كسبده لمحبه زياد ده
 طوره سواستيم علم و فطليه و تقوى اولسده معلوم ايد برابر قانده و قوتنده
 طوره موده وقت عليه اعفالفه ده بولسده - [رئيس المصالح] و لرب بولسده
 خاتمه احمد - [۱۷۴۴] تاريخ وفاته امير - او بلفان مقارن طوره بولسده

ا [هاویار زاره]

هیه افق وه که مکه سده ام و استیاقه استاید نیلام رفقه یوسفی ده
سده انام اولسه عتاقه ایسی زمره زاره زکی اولوب فیه یوسفی ده
صند بنه لرا بجا دایمه و [۱۱۰۵] تاریخ عالم بقایه هکت ایتمه دو و عبده
ده فوندر زجه حاکمده ده واردر

ح [هاتم زاره سبده حلی]

مذار مکنده ده نخی صنفینه زجراها واردر موسیقی ده بی طولا
صحن اولوب عهده ورنده ایسه [۱۱۱۱] تاریخ وفاته ایتمه اولوب و حلی
فیه دن ده فوندر

۱ [یعقوب لالا]

هزار صلوات ۱۵۶ نمبر صیفیہ ترمیم (ها) وارد در [خاکساریسی ده] ده صد صیفیہ
 اشرفیہ در کلاہی سخی غالدیہ افق حضرتہ شمسید در گاہ مذکورک زار بانیسی
 اولوب اصول موسیقیہ در امانہ خانہ در ویسانی صیفیہ عتق سائہ امیہ
 [۱۱۵۶] تاریخہ وفاتہ امیر قورداغی زالیغیہ مدونہ کورینج مانیسی تصحیح الیہ
 ایخانہ مقرونہ بدستہ مدہ قری اجید لیم حوالمہ تاریخہ
 رقمہ اولمنہ کی بولمک

۲ [یوسف افق]

جامع کیرده مؤزنہ در ماہی صیفیہ محیاسی ریمور در باری ده لیم بر محاجی
 کنیہ نیشم صدر عبدلیم عبدصیفیہ قیب ولد و سندنہ اصول موسیقی
 سفہ ایقلہ در کلاہیہ زاکرک ایبر سالک اویب ایلی قرز موقوفہ (۱) صایغی
 حایلی قری صاف کورینرسی اول و تاریخ ایلی بیدرم بر اولده بولور دی [۱۷۰۶]
 تاریخہ وفاتہ امیر قورداغی زالیغیہ مدونہ حقیقی صیفیہ عتق سائہ
 کورلسی اولدی قی موسیقیہ معلوما، والیدی جامع کیرده ده ده سفہ برینہ مؤزنہ
 اجہ و بر قفا تیرین دورک ایلی کلمتی [۱۷۰۶] تاریخہ وفاتہ امیر بیارینک
 مدونہ

EK: 2.

Mehmed Şemseddin Mısırî.

فهرست آینه دیار شمسی

صفحه	موضوع	صفحه	موضوع	صفحه
۲	مقدمه النبا	۱۹۸	مؤلفه مصنفه علی	۲۵۷
۱۱	بروسه نوریات	۲۱۸	" شایخ	۲۶۱
۱۴	یغنی الفصح عماد غازی رومی	۲۴۰	مؤلفه مصنفه علی	۲۶۲
۱۹	اورجانه غازی رومی	۲۵۰	بروسه اشعار	۲۶۱
۲۶	هدیه دینار رومی	۲۵۰	الف حرفه اولی	۲۷۸
۳۰	سلیم رومی	۲۶۲	" " " "	۲۸۴
۳۴	فاصله طفت	۲۷۰	" " " "	۲۹۰
۳۷	حلی کعبه محمد رومی	۲۷۰	" " " "	۲۹۱
۴۷	برادری رومی	۲۸۲	" " " "	۳۰۲
۵۵	بروسه ده مؤلفه اولی	۲۸۸	زاد	۳۰۷
۶۸	" " سلاطین	۲۹۱	زال	۳۰۸
۷۲	اسانول فحیه صفه	۲۹۲	" " " "	۳۱۰
۷۶	بروسه سلمه یادگار	۳۰۴	" " " "	۳۱۶
۸۵	بروسه ده قاری تبریز	۳۰۵	سید	۳۱۸
۹۱	" احیای تبریز	۳۱۲	سلاطین سالفه	۳۲۱
۹۹	" اوزد لری اقمه	۳۱۷	حرفه اولی	۳۲۲
۱۰۶	عمر بن قیسان شهور زریه	۳۲۵	" " " "	۳۲۴
۱۱۲	بروسه ده دینار دینار	۳۳۰	ضاد	۳۲۶
۱۹۰	" شیخ اسلام	۳۳۱	ضاد	۳۲۷
۱۹۴	" فاضل دینار	۳۳۵	طاء	۳۲۸
		۳۳۵	نطاء	۳۲۹
		۳۳۵	حجیه	۳۳۰
		۳۳۵	حجیه	۳۳۱
		۳۳۵	حجیه	۳۳۲
		۳۳۵	حجیه	۳۳۳
		۳۳۵	حجیه	۳۳۴
		۳۳۵	حجیه	۳۳۵
		۳۳۵	حجیه	۳۳۶
		۳۳۵	حجیه	۳۳۷
		۳۳۵	حجیه	۳۳۸
		۳۳۵	حجیه	۳۳۹
		۳۳۵	حجیه	۳۴۰
		۳۳۵	حجیه	۳۴۱
		۳۳۵	حجیه	۳۴۲
		۳۳۵	حجیه	۳۴۳
		۳۳۵	حجیه	۳۴۴
		۳۳۵	حجیه	۳۴۵
		۳۳۵	حجیه	۳۴۶
		۳۳۵	حجیه	۳۴۷
		۳۳۵	حجیه	۳۴۸
		۳۳۵	حجیه	۳۴۹
		۳۳۵	حجیه	۳۵۰
		۳۳۵	حجیه	۳۵۱
		۳۳۵	حجیه	۳۵۲
		۳۳۵	حجیه	۳۵۳
		۳۳۵	حجیه	۳۵۴
		۳۳۵	حجیه	۳۵۵
		۳۳۵	حجیه	۳۵۶
		۳۳۵	حجیه	۳۵۷
		۳۳۵	حجیه	۳۵۸
		۳۳۵	حجیه	۳۵۹
		۳۳۵	حجیه	۳۶۰
		۳۳۵	حجیه	۳۶۱
		۳۳۵	حجیه	۳۶۲
		۳۳۵	حجیه	۳۶۳
		۳۳۵	حجیه	۳۶۴
		۳۳۵	حجیه	۳۶۵
		۳۳۵	حجیه	۳۶۶
		۳۳۵	حجیه	۳۶۷
		۳۳۵	حجیه	۳۶۸
		۳۳۵	حجیه	۳۶۹
		۳۳۵	حجیه	۳۷۰
		۳۳۵	حجیه	۳۷۱
		۳۳۵	حجیه	۳۷۲
		۳۳۵	حجیه	۳۷۳
		۳۳۵	حجیه	۳۷۴
		۳۳۵	حجیه	۳۷۵
		۳۳۵	حجیه	۳۷۶
		۳۳۵	حجیه	۳۷۷
		۳۳۵	حجیه	۳۷۸
		۳۳۵	حجیه	۳۷۹
		۳۳۵	حجیه	۳۸۰
		۳۳۵	حجیه	۳۸۱
		۳۳۵	حجیه	۳۸۲
		۳۳۵	حجیه	۳۸۳
		۳۳۵	حجیه	۳۸۴
		۳۳۵	حجیه	۳۸۵
		۳۳۵	حجیه	۳۸۶
		۳۳۵	حجیه	۳۸۷
		۳۳۵	حجیه	۳۸۸
		۳۳۵	حجیه	۳۸۹
		۳۳۵	حجیه	۳۹۰
		۳۳۵	حجیه	۳۹۱
		۳۳۵	حجیه	۳۹۲
		۳۳۵	حجیه	۳۹۳
		۳۳۵	حجیه	۳۹۴
		۳۳۵	حجیه	۳۹۵
		۳۳۵	حجیه	۳۹۶
		۳۳۵	حجیه	۳۹۷
		۳۳۵	حجیه	۳۹۸
		۳۳۵	حجیه	۳۹۹
		۳۳۵	حجیه	۴۰۰

Âyine-i Diyâr-ı Şemsî Fihristi.

آيينه		۹۷۸ عای
دیار شمس		
انتر		
محمد بن الدین المصری		
برصیر دیر تاریخی اجتماعی برآمد		
سوال	۱	عربی لهری فزه
طریقہ	۸	حاکم
۴۴	۱۲	عربی لهری شمس
۵	۱۲	بیلارنی عبوی
	۲	۹۶۵
	۲	۱۹
	۲	۵۶۹
		۲

المصری
الشمس
مصر

Âyine-i Diyâr-ı Şemsî'nin ilk sayfası.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Selime KARA
Tez Adı	MEHMED ŞEMSEDDİN ULUSOY'UN "DİYÂR-I ŞEMSİ" ADLI YAZMA ESERİNDEKİ MÛSİKÎŞİNÂSLAR
Enstitü	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Anabilim Dalı	İSLAM TARİHİ ve SANATLARI
Tez Türü	YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tez Danışman(lar)ı	Dr. Öğr. Üyesi. M. Zinnur KANIK
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni Kısıtlama	☐ Genel Kısıt (6 ay) ☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum.

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 12/06/2019

İmza :

